

Шляхи розвитку української науки:

суспільний дискурс

У номері:

• Підписання Гданської декларації:
*міжнародні партнери визначили науку та інновації
фундаментом відновлення України*

• Конкурс MSCA Doctoral Networks 2026: нові
можливості для підготовки молодих дослідників

• Уряд визначив освіту і науку пріоритетним
*напрямом державних інвестицій на найближчі
три роки*

• МОН України оновлює правила конкурсного
*фінансування наукових досліджень: що зміниться у
2026 році*

• Посилення аномальних погодних явищ:
*сучасні наукові гіпотези про причини та наслідки
для людства*

№ 6 (221)

червень

Київ 2026

**Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів
державної влади**

Інформаційно-аналітичний бюлетень на базі оперативної інформації
(Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101)
Заснований у 2005 р. Видається щомісяця.

Головний редактор В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заслуж. діяч науки і техніки України, керівник Служби інформаційно-аналітичного забезпечення (СІАЗ) НБУВ. Редакційна колегія: М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу; Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації (заст. головного редактора); О. Натаров (упорядник).

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, <http://nbuviap.gov.ua/>.

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

№ 6 (221) червень 2026

© Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, 2026

Київ 2026

ЗМІСТ

Аналітичний погляд	4
Обороздатність і науковий прогрес	32
Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти	38
Наука і влада	41
Міжнародне наукове співробітництво	46
Наукові дослідження інфекційних захворювань	54
Новини наукового розвитку	57
Науково-організаційні заходи	67
Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки	76
Бібліотека в науковому процесі	81
Наукова комунікація	101
Зарубіжний досвід наукової діяльності	103
У критичному фокусі	109
ДОДАТКИ	113

Орфографія та стилістика матеріалів – авторські

28.06.2026

Привітання Президента Національної академії наук України академіка Анатолія Загороднього з нагоди 30-ої річниці ухвалення Конституції України

Шановні колеги! Дорогі українці!

Щиро вітаю вас із визначним державним святом – 30-тою річницею ухвалення Конституції України! (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

28 червня 1996 року Україна зробила історичний крок, закріпивши у Конституції бачення держави як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правної. Це був момент конституційного утвердження української державності, яка має глибоке історичне коріння та спирається на багатовікову боротьбу українського народу за свою свободу.

За три десятиліття Конституція стала основою розвитку системи права в Україні, визначила стратегічні орієнтири поступу нашої держави.

Сьогодні в епоху глобальних викликів та в умовах важкого випробування повномасштабною війною ми особливо гостро усвідомлюємо справжню цінність Конституції України як основи національної стійкості, єдності та боротьби за майбутнє.

Академічна правнича наука завжди була і залишається важливим складником розвитку сучасного українського конституціоналізму. За десятки років науковці сформували потужну інтелектуальну основу для розуміння природи Української держави, принципів організації публічної влади, утвердження верховенства права, демократичних інституцій та цінностей. І наша спільна відповідальність – зробити все, щоб конституційні принципи були не просто деклараціями, а щоденною практикою державного управління і суспільного життя.

Нехай же наша єдність та віра в перемогу будуть непохитними. Ми обов'язково відбудуємо Україну – сильну, незалежну, справедливу і демократичну!

Бажаю всім міцного здоров'я, миру, безпеки та впевненості у гідному майбутньому!

Слава Україні!

Президент Національної академії наук України
академік Анатолій ЗАГОРОДНІЙ

Аналітичний погляд

А. Радченко,

кандидат геологічних наук, старший дослідник, директор,
Видавничий дім «Академперіодика» НАН України

Стратегії виживання: фінансові моделі наукових журналів

Актуальність дослідження. Спеціалізовані періодичні видання є надзвичайно важливою ланкою наукової діяльності та комунікації. Вони необхідні науковцям для представлення власних ідей і результатів, ознайомлення із загальним перебігом наукового процесу в певній царині, пошуку можливої співпраці з колегами, а також здобуття необхідних атестаційних показників. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»¹ визначає наукове видання (ст. 1, п. 18) як «твір... наукового характеру, що пройшов процедуру наукового рецензування та затвердження до друку вченою (науковою, науково-технічною, технічною) радою наукової установи або вищого навчального закладу, редакційно-видавниче опрацювання, виготовлений шляхом друкування, тиснення або в інший спосіб, містить інформацію про результати наукової, науково-технічної, науково-педагогічної, науково-організаційної діяльності, теоретичних чи експериментальних досліджень..., призначені для поширення».

Додаткові вимоги саме до періодичних видань, наукові публікації у яких можуть бути офіційно визнані, тобто враховані під час оцінювання результатів наукової діяльності установ та працівників, висуває Міністерство освіти і науки України в документах, що стосуються порядку формування переліку наукових фахових видань. Відповідно до чинного наказу МОН України «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових

¹ Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2025 № 848-VIII. Верховна Рада України : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

фахових видань України»² всі наукові періодичні видання розділено на дві категорії. Перша категорія (А) надається виданням, індексацію яких здійснюють провідні наукометричні Web of Science Core Collection та/або Scopus; друга (Б) – виданням, які відповідають чітко окресленим вимогам. Серед вимог (п. 6, пп. 4): «наявність вебсайта видання з українським та англійським інтерфейсами... з такою інформацією: ...політика (мета та завдання) наукового видання, вимоги до оформлення та порядок подання публікації для оприлюднення, процедура ідентифікації та розгляду інформації або звернень про порушення вимог цього Порядку, усунення таких порушень; процедура рецензування та дотримання редакційної етики відповідно до принципів, декларованих Комітетом з публікаційної етики (Committee on Publication Ethics / COPE); ...у разі відкритого доступу – повні тексти, а за умови розповсюдження за передплатою – інформація про умови доступу».

Тобто нині визначення наукового видання, зокрема періодичного фахового, і вимоги до нього є наближеними до вимог багатьох наукометричних баз, інших агрегаторів наукової інформації, які здебільшого не потребують повного відкритого доступу до публікацій, тобто не виключають можливостей повної або часткової передплати всіх чи частини опублікованих статей. Умови, на яких користувач може отримати доступ до повного тексту публікації всього видання чи конкретної статті, а автор – оприлюднити свій текст, називають фінансовою моделлю журналу, і в сучасному світі вони не обмежені двома варіантами – відкритий доступ або передплата. Це надзвичайно гнучкий механізм, який дає видавцям змогу балансувати між власними інтересами та потребами науковців. Єдиною надзвичайно важливою умовою застосування будь-якої з моделей є прозорість – чіткий і послідовний виклад усіх умов, винятків і застережень, які стосуються оплати публікацій авторами та/або читачами.

Водночас навіть побіжний огляд вебсайтів українських наукових журналів засвідчує, що вони використовують ці можливості дуже обмежено та не завжди коректно описують власну політику з питань оплати, передплати, надання доступу тощо. Загалом видання, започатковані закладами вищої освіти, використовують різні фінансові моделі активніше за видання Національної академії наук України. Тому дослідження особливостей фінансових моделей і застосування їх науковими виданнями НАН України є актуальним та може допомогти науковим періодичним виданням академії і її установ упровадити нові практики, оскільки їхній рівень адаптивності на тлі суспільно-географічних обмежень та скорочення ресурсів (у широкому сенсі цього поняття – від кількості авторів і рецензентів до браку реальних нових досліджень через скорочення матеріальної бази) є низьким.

² Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України : наказ МОН України від 15.01.2018 № 32. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0148-18#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

Новизна дослідження. Дослідження фінансових моделей і відповідних політик наукових журналів НАН України виконано вперше та може стати початковою точкою для подальшого моніторингу й надання конкретних практичних рекомендацій щодо впровадження нових видавничих практик.

Метою дослідження є визначення рівня впровадження різних фінансових моделей у політиках наукових журналів НАН України та напрацювання пропозицій щодо заходів з розширення їх застосування на засадах прозорості відповідно до світових вимог.

Аналіз досліджень і публікацій. Увага до фінансових моделей наукових періодичних видань, як і розуміння їхньої варіативності, нерозривно пов'язано з ініціативами відкритого доступу та відкритої науки. До початку 1990-х років, тобто до запровадження цифрових технологій і створення перших вебсторінок і вебсайтів журналів, у світі панувала одна фінансова модель – передплата друкованих версій видань або видавничих колекцій. Тобто традиційно роботу видавців та існування наукових журналів оплачував читач. Ініціативи відкритого доступу, спрямовані на удоступнення наукового контенту, передбачають, що читач отримує потрібну інформацію безкоштовно. Усі вони походять з Будапештської ініціативи відкритого доступу ³ (2001), дістали подальшого розвитку в документах cOAlition S і Плану S ⁴, матеріалах Європейського наукового фонду (European Science Foundation, ESF) ⁵, проєкту Європейського Союзу DIAMAS (Developing Institutional Open Access Publishing Models to Advance Scholarly Communication) ⁶ та інших організацій й установ. До того ж ці ініціативи вже як рух за відкриту науку були підтримані ЮНЕСКО ⁷. Ці документи, спричинені ними тенденції у світі та пов'язані з ними виклики для України – особливо в умовах російсько-української війни й обмеженого фінансування наукових досліджень і видавничої діяльності – розглянуто в публікаціях Ю. Діденко [1, 2], Г. Морозовської [3], О. Вакаренко [4], Я. Яцківа, Ю. Діденко [5], А. Радченко, Ю. Діденко [6], Я. Яцківа, О. Вакаренко, Ю. Діденко [7].

Усі названі дослідники наголошують на певному дисбалансі перспектив, що відкриває для наукових журналів і науковців в Україні впровадження ініціатив відкритого доступу та відкритої науки в умовах недостатнього нормативно-правового забезпечення; на неготовності журналів до швидкого оновлення, зокрема й за браком ресурсів. Адже існування та забезпечення

³ Budapest Open Access Initiative. *BOAI*. URL: <https://www.budapestopenaccessinitiative.org> (дата звернення: 01.06.2025).

⁴ Plan S. *cOAlition S*. URL: <https://www.coalition-s.org> (дата звернення: 01.06.2025).

⁵ European Science Foundation. *ESF*. URL: <https://www.esf.org/about-esf-science-connect/about-esf> (дата звернення: 01.06.2025).

⁶ Developing Institutional Open Access Publishing Models to Advance Scholarly Communication. *DIAMAS*. URL: <https://diamasproject.eu/about> (дата звернення: 01.06.2025).

⁷ UNESCO Science Commission adopts Open Science Recommendation. *International Science Council*. 15.11.2021. URL: <https://council.science/news/unesco-science-commission-adopts-open-science-recommendation> (дата звернення: 01.06.2025).

роботи журналу потребує фінансування навіть у разі повної відмови від виготовлення паперової версії. Особливо за падіння передплат і катастрофічного здорожчання матеріалів та послуг в умовах війни.

Однак і за кордоном План S буквально від першого дня проголошення потребував коментування і роз'яснень [8]. Тож навіть після згаданих вище рекомендацій ЮНЕСКО щодо запровадження засад відкритої науки з керівним принципом «відкрити все, що можливо, закрити все, що необхідно», ініціатива повсюдного і всеохопного відкритого доступу, декларована колись cOAlition S, дещо пригальмувала.

Зарубіжні журнали – це комерційні проекти, про успішність функціонування яких дбали видавці, отримуючи кошти за передплату. Тому ініціатива відкритого доступу до наукових публікацій для читачів наштовхнулася на спротив видавців. Адже перехід з передплатної моделі до відкритого доступу потребував переспрямування фінансових потоків [1]. Шлях успішної комерціалізації демонструє Springer, один із провідних світових видавців наукової літератури [9, 10], який, надаючи відкритий доступ до менше ніж 40 % опублікованих у його журналах статей, упевнено позиціонує себе як компанію відкритого доступу. Саме спротив великих закордонних видавців викликав до життя різноманітні трансформаційні угоди зі споживачами, різні форми співробітництва видавців та університетів, а також спричинив «дроблення» відкритого доступу на різні види (зелений, золотий, платиновий / діамантовий) та урізноманітнення фінансових систем існування наукових журналів з палітрою від повністю відкритого доступу, забезпеченого авторами коштом грантів, до традиційного закритого передплатного, тобто оплачуваного читачами.

Трансформаційні угоди (угоди Publish & Read) є ніби перехідним етапом від традиційної передплатної моделі доступу до журналів і відкритим доступом до них. Зміст угод полягає в тому, що користувач (бібліотека наукової установи чи закладу вищої освіти) оплачує видавцеві не доступ до статей для читання, а можливість оприлюднення в його журналах текстів працівників відповідних установ з одночасним наданням доступу до певного видавничого контенту. Фактично ці угоди є ще дорожчими за передплату, але багато установ розвинутих європейських країн пристають на ці умови, аби не втратити доступу до сучасного контенту та можливості публікування результатів в авторитетних журналах відомих видавців. Однак намагаються адаптувати угоди до власних потреб (Німеччина, Швеція, Нідерланди, Велика Британія та ін. [11, 12]).

Одним із цікавих прикладів трансформаційних угод є практика журналу *Astronomy & Astrophysics*, який нещодавно увів політику *Subscribe to Open (S2O)*. Він спирається на внески бібліотек і щороку переглядає власну політику відкритого доступу та його забезпечення. До того ж журнал активно залучає внески установ, де працюють потенційні автори публікацій, – за певний щорічний внесок установа отримує доступ до колекцій і може друкувати статті своїх співробітників у відкритому доступі на пільгових

умовах (у цінах 2025 р. внесок за надання повного постійного відкритого доступу до статті становить 1 тис. 650 євро⁸).

Про види відкритого доступу до публікацій написано дуже багато, усі вони є безкоштовними для читачів. За діамантового / платиного доступу автор, як і читач, не платить за відкритий доступ до готової рецензованої статті, а потреби видавця оплачують грантодавці, спеціальні фонди або держава. Золотий доступ передбачає розміщення рецензованого й підготовленого контенту у відкритому доступі негайно після виходу та без оплати користувачів, видавничі витрати компенсує автор чи його установа. Зелений доступ передбачає самостійне розміщення автором статті на власній сторінці чи у відкритому репозитарії, найчастіше без рецензування і видавничого опрацювання, для читачів доступ безкоштовний. Гібридний доступ, коли журнал (видавець) надає відкритий доступ до частини контенту, за що бере плату з авторів, і залишає закритими решту текстів. Ці варіанти стосуються всіх наукових видань, книг, журналів, збірників праць [13, 14].

Тут постає питання: як впливає обрана журналом фінансова модель та/або версія відкритого доступу на його ефективність? У дуже детальному огляді [15] проаналізовано вплив цифровізації на існування наукових журналів від початку 1990-х років до 2020 р. Розглянувши кілька гіпотез із залученням багатьох джерел і математичних методів, дослідники доходять висновку, що: журнали з нижчими наукометричними показниками активніше впроваджували нові технології; краще працюють журнали, які мають друковану та онлайн-форму представлення контенту, а також журнали, які продукують некомерційні видавці (наукові установи й заклади вищої освіти); найгірше працюють журнали, що беруть оплату за факт публікації, а журнали, у яких платним є відкритий доступ, більш ефективні. Важливо, що цей аналіз не виявив прямої кореляції між наявністю відкритого доступу до статей журналу (у будь-якій версії) і показниками його ефективності, заснованими на цитуванні. Адже найважливішими параметрами для читачів та авторів загалом залишаються якість видання й прозорість його політики.

Однак М. Курно та С. Обен (M. Curno & S. Oeben) [16] на основі розгляду середньої кількості цитувань за трирічний період (2015–2017) серед 20 найбільших видавництв зробили висновок, що показники видавців з повністю відкритим доступом отримують у середньому на 7 % більше цитувань, ніж журнали традиційної передплатної моделі.

Нині поширеним є варіант, коли автор сплачує журналу внесок за видавниче опрацювання статті та/або розміщення її у відкритому доступі невідкладно після затвердження до друку – APC (Article Processing Charge). Цей внесок можуть брати журнали як золотого відкритого доступу, так і ті, які обрали гібридну модель. За рахунок APC видавці компенсують витрати на редагування, рецензування, макетування, розміщення на вебресурсі тощо.

⁸ Open Access. *Astronomy & Astrophysics* (A&A). URL: <https://www.aanda.org/for-authors/author-information/open-access> (дата звернення: 01.06.2025).

Оплачувати APC можуть спеціальні фонди, автори, установи, де вони працюють, держава. До того ж розмір APC видавець встановлює на власний розсуд і може зробити його диференційованим, надаючи знижки певним групам авторів. В аналізі діяльності BMC (видавець BioMed Central, заснований у 1999 р. і нещодавно придбаний компанією Springer Nature) [17] зазначено, зокрема, що BMC встановлює нижчі APC для нових, менш відомих журналів або тих, які належать до нижчих квінтилів. Відповідно, найвищі APC є у тих журналів, які краще цитують. Оскільки дохідність журналів у разі запровадження APC залежить від кількості оприлюднених статей, тільки добре цитовані журнали можуть дозволити собі невеликий обсяг. І тільки у 20 з 290 журналів BMC не передбачено жодних авторських внесків.

Досліджуючи вплив скасування (зменшення) внесків APC на кількість публікацій українських науковців у закордонних журналах золотого доступу, С. Назаровець стверджує, що попри очевидне зростання кількості таких публікацій під час російсько-української війни, коли багато видавців скасували APC для науковців з України або запровадили для них пільгові умови, цей зв'язок не є прямим. Він є складнішим, оскільки значний вплив має також зростання кількості міжнародних проєктів, до яких нині залучені українські науковці, і їхня вимушена міграція та працевлаштування в закордонних установах, і намагання друкуватися в помітніших і цитованіших виданнях [18]. До того ж, на його слушну думку, «зростання кількості публікацій у відкритому доступі, незважаючи на значні фінансові бар'єри, підкреслює готовність дослідників у країнах, що розвиваються, надавати пріоритет видимості та впливу, кидаючи виклик традиційним припущенням про обмеження практики відкритої науки в цих регіонах» [19].

З викладеного вище видно, що різноманітні фінансові моделі журналів увійшли в повсякденну практику видавців наукової літератури у світі, мають певні засади й традиції, забезпечують науковцям досить широкий вибір умов оприлюднення власних наукових результатів, водночас не надто впливаючи на показники цитування. Найпоширенішим варіантом оплати роботи журналу нині є APC, а серед фінансових моделей домінує золотий доступ у повній чи гібридній формі. Водночас в Україні впровадження різних фінансових моделей не привертало увагу дослідників щодо журналів НАН України та її установ.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Разом з поширенням відкритого доступу та формуванням нових фінансових моделей розпочалась формалізація вимог до цих аспектів діяльності наукового журналу та уніфікація відповідних положень у політиках. Нині розділ «Фінансова модель журналу» є необхідною складовою політики журналу разом з політиками щодо рецензування статей, користувацьких ліцензій, дотримання авторського права, публікаційної етики та академічної доброчесності, дій у разі встановлення їх порушення тощо (наприклад, рекомендації вже згадуваного проєкту DIAMAS).

В Україні, яка успадкувала радянські підходи до організації наукового книговидання і випуску наукових журналів, про фінансові моделі тривалий час не йшлося. Це можна пояснити тільки надзвичайно складними економічними умовами першого десятиліття незалежності. Адже за радянських часів видання мусило забезпечити мінімальну рентабельність, тобто мати певне коло передплатників. Щоправда, спеціалізовані бібліотеки, бібліотеки наукових установ і закладів освіти тоді мали певні ресурси для поповнення власних фондів та могли оформлювати цю передплату. Останні 30 років у наукових журналів НАН України фінансова модель по-суті була одна: усі витрати брав на себе засновник / співзасновник видання. Він же виконував і функції видавця, через що «видавець наукових журналів» як повноцінний суб'єкт видавничої діяльності почав набувати ваги лише нещодавно. Наявність передплати далеко не завжди давала можливість компенсувати бодай поліграфічні витрати.

Нині переважна більшість наукових періодичних видань в Україні є виданнями відкритого доступу, однак цей доступ тривалий час був «напівлегальним», адже базувався на наказі «Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України»⁹ (нині втратив чинність) стосовно наукових фахових видань, який не містив належних вимог щодо укладання ліцензійних угод авторів з виданнями, установами-засновниками цих видань, агрегаторами наукової інформації, а також без можливості застосування відкритих користувацьких ліцензій на кшталт Creative Commons [1]. Наприкінці 2022 р. ситуація змінилася завдяки ухваленню нового Закону України «Про авторське право і суміжні права»¹⁰, і тепер можна ширше упроваджувати світовий досвід задля досягнення кращих результатів і поліпшення ресурсного забезпечення наукових журналів. Нині журнали не тільки можуть використовувати ліцензії Creative Commons і вказувати їх у відповідних договорах з авторами та на сторінках видань, а й повноцінно реагувати на зміни вимог стосовно представлення в інтернеті наукової періодики, додаючи на своїх вебсайтах вкладки з новою інформацією щодо політик журналу. Без чіткого й прозорого подання всієї інформації неможливо увійти до наукометричних баз.

Це зафіксовано і в новому Положенні про журнал відкритого доступу НАН України, затверженому постановою Президії НАН України¹¹, де

⁹ Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України : наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 17.10.2012 № 1111. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1850-12#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

¹⁰ Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Верховна Рада України* : офіц. вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 01.06.2025).

¹¹ Про затвердження Положення про журнал відкритого доступу Національної академії наук : постанова Президії НАН України від 20.03.2024 № 127. *OpenScience. Academy*. URL: <https://openscience.nas.gov.ua/storage/editor/files/20032024-pro-zat-verdzennya-polozennya-pro-zurnal-vd-nan-ukrayini-2.pdf> (дата звернення: 01.06.2025).

зазначено, що журнал має обрати одну фінансову модель і повідомити про неї в інформації для авторів, вказавши характер та розмір платежу, час оплати (на етапі подання рукопису чи після схвалення до друку), пільгові категорії платників, із застереженням, що оплата не гарантує прийняття рукопису до публікації і не впливає на процес та результат рецензування. Тобто журнал має зазначити розмір і спрямування APC: видавниче опрацювання, рецензування, забезпечення постійного відкритого доступу, реєстрацію цифрових ідентифікаторів тощо. Або вказати, що жодних платежів видання з авторів не стягує (і це також є фінансовою моделлю). Ще одним варіантом є надання авторові змоги здійснити благодійний внесок на розвиток видання. Жодних інших платежів, крім зазначених на вебсайті, зокрема й примусової передплати, існувати не може. Це свідчитиме про непрозорість політики видання і може стати причиною відмови від індексування у базах даних. У НАН України, за підрахунками Науково-видавничої ради (далі – НВР) НАН України, станом на кінець 2024 р. було відомо про 283 наукові періодичні видання [20]. Серед них 10 електронних. Решта – традиційні «паперові», які нині вже майже всі стали дзеркальними, тобто разом з паперовою версією створюють віртуального двійника – постійно наповнюваний вебсайт із усіма випусками.

Наукові періодичні видання НАН України розділені на чотири великі групи: журнали НАН України і збірники НАН України (до складу співзасновників видань цих двох груп Академія входить як юридична особа), журнали установ НАН України та збірники установ НАН України (започатковані власне науковими установами НАН України – інститутами, музеями, бібліотеками).

Найбільш осучасненою загалом з точки зору представлення матеріалу у відкритому доступі є група «журнали НАН України», до якої входить нині 88 наукових видань. До цієї групи привернута найбільша увага НВР НАН України, тільки вони мають право брати участь у Програмі підтримки журналів НАН України, започаткованій Академією ще у 2004 р. [21]. Водночас у цій групі маємо найбільше представників категорії А переліку наукових фахових видань України. Відповідно і більшість з них входять до наукометричних баз Web of Science Core Collection та/або Scopus. Багато з них входять до DOAJ (табл. 1) або перебуває на сьогодні на етапі розгляду цією базою, а також до численних тематичних баз відповідно до галузі науки, у якій працює установа – співзасновник журналу.

Тому в подальшому дослідженні проаналізовано тільки цю групу, принаймні як перший етап вивчення впровадження окреслених вище видавничих практик. Із сукупності журналів НАН України (88) не враховано у дослідженні єдиний науково-популярний журнал «Світогляд» і чотири тематичні реферативні журнали «Джерело». Отже, далі розглянуто 83 наукові журнали, засновником або співзасновником яких є НАН України.

Наведені в табл. 1 показники побічно свідчать, що основним вимогам названих агрегаторів ці журнали здебільшого відповідають і у частині

доступності та прозорості редакційної політики, тобто умов отримання, опрацювання, відхилення рукописів, захисту авторського права і ставлення до плагіату, можливостей та засад рецензування, термінів проходження рукописів, імовірності відкликання рукописів і вже оприлюднених статей, санкцій, застосовуваних до авторів у разі встановлення порушень.

Таблиця 1

**Деякі характеристики наукової періодики
НАН України, 2024 р.**

Категорія фахових видань / база даних	Періодичні видання НАН України у категорії / БД		Журнали НАН України у категорії / БД	
	Загальна кількість	Частка від українських видань, %	Кількість	Частка від сукупності журналів НАН України, %
Категорія А	62	35	41	49
Категорія Б	135	10	38	46
Web of Science Core Collection	39	48	26	31
Scopus	61	36	42	51
DOAJ	55	12	19	23

Примітка: суми часток не дорівнюють 100 %, адже журнал може входити одночасно до двох чи навіть трьох вказаних БД.

Відповідно, на їхніх вебресурсах мусить бути і розділ, присвячений фінансовій моделі журналу, бо входження до БД неможливо без наявності вебсайту з належним описом перелічених характеристик. Однак вимоги всіх БД постійно оновлюються, з'являються нові питання, прикладом чого є порівняно недавня вимога вказувати на відсутність будь-якої дискримінації авторів, рецензентів і читачів за мовними, гендерними, расовими, віковими ознаками. Тобто журнал, який увійшов до БД раніше, не обов'язково має на вебсайті всю потрібну оновлену інформацію. На сьогодні робота з вебсайтом перетворюється на постійний процес у частині актуалізації політик, стратегій і практики видавничої діяльності. І це також потребує від журналу нарощування певних ресурсів.

Проте ознайомлення з вебсайтами 83 журналів показало, що тільки шість із них (7 %) мають окрему вкладку (сторінку), присвячену описові фінансової моделі (табл. 2). У решти інформацію про те, що для автора публікація є безкоштовною, переважно зазначено у правилах для авторів.

Водночас більшість (69 %) у описі політики чи на головній сторінці видання вказують, що «редакційна колегія підтримує політику відкритого

доступу». Відповідно, на головній сторінці, а часто і на всіх сторінках вебсайтів, вказано вид ліцензії СС та її обсяг, тобто чітко окреслені права користувача (57 %). І тільки сім журналів (8 %) описують певну фінансову модель, яка передбачає отримання авторських внесків. Гідним прикладом серед таких видань є загальноакадемічний мультидисциплінарний журнал *Science and Innovation*: у спадному меню на його головній сторінці є вкладка «Зобов'язання» (Obligations)¹², де, зокрема, вказано, що автори здійснюють оплату за публікацію диференційовано, і названо три групи авторів (працівники установ НАН України, працівники українських наукових установ іншого підпорядкування, закордонні науковці), до яких застосовується різний АРС.

Таблиця 2

Відомості про фінансові моделі журналів НАН України

Наявна інформація	Кількість журналів	Частка, %
Вказують про відкритий доступ на головній сторінці чи в правилах для авторів	57	69
Вказують вид і обсяг ліцензії СС для віртуальних користувачів	47	57
Вказують, що публікація для авторів безкоштовна	38	46
Вказують, що можлива передплата паперової версії	50	60
Мають окрему вкладку «Фінансова модель» *	6	7
Мають фінансову модель, яка передбачає офіційну оплату	7	8

* Враховано усі варіанти назв: оплата, АРС, внески за публікацію тощо. За допомогу в збиранні цієї інформації та ретельний перегляд вебресурсів журналів я вдячна ст. наук. співроб. ВД «Академперіодика» НАН України, доц., канд. техн. наук А. Гавришу. – А. Р.

Наведена в табл. 2 інформація переконливо свідчить, що журнали НАН України недостатньо використовують можливості застосування різних фінансових моделей (імовірність і наявність прихованих платежів не є метою цього дослідження) або не описують їх належно у відповідній частині політики.

Така ситуація є, на жаль, глибоко вкоріненою у роботу журналів: останні 30 років, у незалежній Україні традиційно всі наукові періодичні видання виходили переважно за кошти державного бюджету, тобто були профінансовані з коштів основного або спеціального фонду. Однак кошти держбюджету призначені для виконання статутної діяльності наукової установи, серед якої і видавнича, спрямована на представлення науковій

¹² Obligations. *Science and Innovation*. URL: <https://scinn-eng.org.ua/ojs/index.php/ni/about/obligations> (дата звернення: 01.06.2025).

спільноті та широкому загалу результатів наукової діяльності установи – співзасновника журналу. Тому наявність в установі журналу є окремою позицією звітності, невід’ємним атрибутом зрілого наукового колективу. Однак часи і вимоги змінились. Одиницею звітності впевнено стає стаття, тож обліковування журналу у звітності як окремої позиції невдовзі стане анахронізмом. Чинні вимоги до наукових фахових видань, затверджені вже згадуваним наказом МОН України від 15.01.2018 № 32, як вказано вище, загалом ураховують вимоги наукометричних баз. Через це кожний журнал має публікувати статті науковців з інших установ і країн, залучати до роботи представників інших установ та країн як членів редакційних колегій і рецензентів. Ба більше, часте оприлюднення статей членів редколегій на сторінках видання може призвести і реально призводить до виключення журналів із БД. Оскільки, на думку зарубіжних експертів, високий рівень монополізованості (ендогенності) видання свідчить про брак у ньому статей з інших наукових колективів, отже, і про його низький науковий рівень та/або непрозору політику¹³.

І тут постає питання: чи повинна вітчизняна установа оприлюднювати статті науковців з інших установ і країн за кошти, виділені їй із державного бюджету на власну наукову діяльність? Чи є власною науковою діяльністю установи підтримка наукового фахового видання відповідно до вимог МОН України шляхом оприлюднення чужих наукових результатів? Як поєднати брак матеріальних ресурсів із вимогами щодо географічної широти видання? Саме тут на допомогу може прийти застосування різних фінансових моделей, насамперед запровадження APC, що наукові періодичні фахові видання, зокрема підпорядковані НАН України, використовують недостатньо.

Висновки. 1. Нині у світі успішно працюють різні фінансові моделі наукових журналів: від традиційної передплатної до абсолютно відкритої у віртуальному середовищі.

2. Незалежно від фінансової моделі науковий журнал може входити до різноманітних агрегаторів наукової інформації: харвестерів, реферативних і наукометричних баз тощо. Основним застереженням може стати тільки непрозорість опису фінансової моделі, якої дотримується видання.

3. Найпоширенішим варіантом отримання внесків для забезпечення функціонування і розвитку наукового журналу є APC – плата за опрацювання статті, яку офіційно сплачує автор (за власний рахунок, або за рахунок гранто- чи роботодавця, інших легітимно залучених коштів) і яка може охоплювати широкий спектр послуг з видавничого опрацювання – від виготовлення ілюстрацій та редагування тексту до рецензування і розміщення у відкритому доступі.

¹³ Оновлені критерії для сайтів наукового журналу: рекомендації DOAJ. *МОН України*. URL: <https://nauka.gov.ua/information/onovleni-kryterii-dlia-saitiv-nauko-voho-zhurnalu-rekomendatsii-doaj> (дата звернення: 01.06.2025).

4. В Україні загалом і у НАН України зокрема ці гнучкі механізми та різні фінансові моделі застосовані недостатньо, прикладом прозорої політики з цього питання можуть служити лише поодинокі видання (наприклад, з 83 журналів НАН України лише сім видань, тобто на рівні 8 %, а якщо проаналізувати докладно всі 283 академічні наукові періодичні видання, ця частка буде ще меншою).

5. За результатами дослідження можна рекомендувати журналам НАН України, а також іншим науковим періодичним виданням додати до власних редакційних політик необхідну інформацію щодо обраної фінансової моделі й запровадити прийняття диференційованих внесків залежно від афіліацій авторів. Це може дати науковим журналам ресурси, необхідні для подальшого упровадження засад відкритої науки, розвитку власних вебсайтів із залученням пов'язаного контенту (відкритих даних, препринтів, аудіо-, відео, 3D-матеріалів), підвищення рівня рецензування, покращення якості редагування та друкованих версій тощо.

В умовах тривалої російсько-української війни вітчизняним науковим періодичним виданням необхідно бути більш гнучкими і адаптивними, щоб гідно представляти здобутки науки у відкритому доступі.

Список бібліографічних посилань

1. Діденко Ю. В. Ініціатива Євросоюзу щодо відкритого доступу до наукових публікацій і доцільність її підтримки в НАН України. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 16. 2019. С. 20–25. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.391.020>

2. Діденко Ю. В. Наукова періодика НАН України: кров, піт і сльози. *Вісник НАН України*. 2024. № 8. С. 76–85. <https://doi.org/10.15407/visn2024.08.076>

3. Про ініціативу Євросоюзу щодо відкритого доступу до наукових публікацій. [Інформація для засідання ВФА НАН України 24.04.2019. Підготувала Морозовська Г. М.]. URL: <https://old.nas.gov.ua/text/pdfNews/Morozovska-Information-VFA-24-04-19.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

4. Вакаренко О. Г. Сучасний науковий журнал: українські реалії. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 16. 2019. С. 9–19. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.391.009>

5. Яцків Я. С., Діденко Ю. В. Наукові основи функціонування та забезпечення умов розвитку науково-видавничого комплексу НАН України на 2021–2025 роки. *Вісник НАН України*. 2021. № 11. С. 55–60. <https://doi.org/10.15407/visn2021.11.055>

6. Радченко А. І., Діденко Ю. В. Нова щирість: полі модельність наукової комунікації. *Вісник НАН України*. 2022. № 2. С. 85–103. <https://doi.org/10.15407/visn2022.02.085>

7. Яцків Я. С., Вакаренко О. Г., Діденко Ю. В. Науково-видавнича діяльність НАН України в умовах російсько-української війни. *Вісник НАН України*. 2023. № 6. С. 100–105. <https://doi.org/10.15407/visn2023.06.100>
8. Eve M., Kingsley D., Rooryck J., Suber P., Vries S. FOAA Board recommendations for the implementation of Plan S. October 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/328402495_FOAA_Board_recommendations_for_the_implementation_of_Plan_S (дата звернення: 04.05.2025).
9. Springer – Driving academic publishing since 1842. URL: <https://www.springer.com/gp/about-springer/history> (дата звернення: 04.05.2025).
10. Радченко А. І., Гавриш А. В. Чому ми не Springer: досвід видавничого дому «Академперіодика» Національної академії наук України (за матеріалами доповіді). *Наука та наукознавство*. 2024. № 1 (123). С. 76–91. <https://doi.org/10.15407/sofs2024.01.076>
11. Finnish Research: Springer Nature Announces a Fourth Transformative Agreement. Anderson P. 01.09.2022. URL: <https://publishingperspectives.com/2022/09/finnish-research-springer-nature-announces-a-fourth-transformative-agreement> (дата звернення: 04.05.2025).
12. Widmark W. How can we get beyond Transformative agreements: A Swedish perspective. Knowledge first – seminar (14 March 2024). *National Library of Finland*. URL: <https://www.doria.fi/handle/10024/188789> (дата звернення: 04.05.2025).
13. Green, gold, diamond – different models for open access books. *OA Books Toolkit*. Revised 26.11.2024. URL: https://oabooks-toolkit.org/article/13868103-green-gold-diamond-different-models-for-open-access-books?utm_source (дата звернення: 04.05.2025).
14. Open access publication routes. *Open Access Oxford*. URL: https://openaccess.ox.ac.uk/oa-publication?utm_source (дата звернення: 04.05.2025).
15. Klus M. F., Dilger A. Success factors of academic journals in the digital age. *Bus Res*. 2020. No. 13. Pp. 1115-1143. <https://doi.org/10.1007/s40685-020-00131-z>
16. Curno M., Oeben S. Scientific Excellence at Scale: Open Access journals have a clear citation advantage over subscription journals. *Frontiers*. 2018. 11.07. URL: <https://www.frontiersin.org/news/2018/07/11/scientific-excellence-at-scale-open-access-journals-have-a-clear-citation-advantage-over-subscription-journals> (дата звернення: 04.05.2025).
17. Asai S. Changes in revenue structure of a leading open access journal publisher: the case of BMC. *Scientometrics*. 2019. No. 121. Pp. 53-63. <https://doi.org/10.1007/s11192-019-03200-1>
18. Nazarovets S. The effect of APC discounts on Ukraine’s participation in gold open access journals. [Submitted on 17 May 2025]. *Cornell University. arXiv*. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2505.12134>

19. Nazarovets S. Paradoxical growth of publications by authors from developing countries in gold open access journals: a commentary on Dr. Cernat's, 2024 article. *Scientometrics*. 2024. No. 129. Pp. 7981-7984. <https://doi.org/10.1007/s11192-024-05186-x>

20. Науково-видавнича діяльність. Звіт про діяльність Національної академії наук України у 2024 році / [Яцків Я. С., Діденко Ю. В.] ; НАН України. Київ : Академперіодика, 2025. С. 466–478. URL: <https://www.nas.gov.ua/storage/editor/files/zvit-nanu-2024-ostatocn-redag.pdf> (дата звернення: 04.05.2025).

21. Вакаренко О. Г. Програма підтримки журналів Національної академії наук України як фактор еволюції наукової періодики. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Вип. 13. 2016. С. 9–14. <https://doi.org/10.15407/akademperiodyka.321.009>

(Джерело: Радченко А. Стратегії виживання: фінансові моделі наукових журналів / А. Радченко. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 75. С. 439-460. doi: <https://doi.org/10.15407/np.75.439>).

Н. Тарасенко,

науковий співробітник,

Служба інформаційно-аналітичного забезпечення

органів державної влади,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Посилення аномальних погодних явищ: сучасні наукові гіпотези про причини та наслідки для людства

Останніми роками людство дедалі частіше потерпає від аномальних погодних явищ – різкого похолодання, аномальної спеки, інтенсивних опадів, тривалих засух, тайфунів, піщаних бур тощо, які вже перестають бути винятком і поступово стають новою нормою. Однією з ключових причин таких явищ, за висновком учених, є зміна клімату або глобальне потепління, що проявляється не просто підвищенням встановлених температурних режимів, а й порушує звичні атмосферні процеси, змінюючи циркуляцію повітряних мас і поведінку океанічних течій.

2025 р. став одним із трьох років, найспекотніших за всю історію метеорологічних спостережень. Такого висновку дійшли дослідники Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО), про що повідомила *The Washington Times* [1]. За словами науковців, вперше середній показник глобальної температури за три роки перевищив межу, визначену Паризькою кліматичною угодою 2015 р. – не більше ніж +1,5°C від доіндустріального

рівня. Фахівці підкреслюють, що дотримання цього ліміту могло б врятувати тисячі життів і запобігти масштабним екологічним катастрофам у різних регіонах світу.

Зазначається, що новий аналіз дослідників ВМО, оприлюднений у Європі, з'явився після року, позначеного хвилею руйнівних погодних аномалій по всій планеті. Попри дію явища La Niña – природного процесу охолодження вод Тихого океану, який зазвичай знижує глобальні температури, – спека у 2025 р. залишалася надзвичайно високою. Причину вчені бачать у безперервному спалюванні викопного палива: нафти, газу та вугілля, які викидають в атмосферу парникові гази. «Якщо ми не припинимо спалювати викопне паливо дуже швидко і вже найближчим часом, утримати глобальне потепління в межах цілі буде вкрай складно», – заявила співзасновниця Всесвітньої метеорологічної організації та кліматологиня Імперського коледжу Лондона Ф. Отто.

Тим часом нові дослідження вказують на іншу ключову причину прискорення темпів глобального потепління. Виявляється, значну роль у цьому прискоренні відіграють масштабні зусилля зі скорочення забруднення повітря, особливо у Східній Азії, пише ScienceAlert. Основний висновок нового дослідження полягає у тому, що забруднене повітря раніше ефективно маскувало повний ступінь глобального потепління. Частинки забруднювачів, такі як діоксид сірки, діють як штучний сонцезахисний екран, відбиваючи сонячне світло та охолоджуючи поверхню Землі. Це явище, відоме як аерозольне охолодження, стримувало антропогенне потепління приблизно на 0,5°C протягом останнього століття. Однак приблизно з 2013 р. Східна Азія, зокрема Китай, значно скоротила викиди діоксиду сірки, досягнувши зменшення на 75%. Це очищення повітря, хоч і життєво важливе для здоров'я людини, одночасно призвело до усунення цього штучного охолоджувального ефекту, дозволяючи поверхні Землі нагріватися швидше [2].

Зменшення забруднення повітря у Східній Азії впливає на глобальні температури двома способами. По-перше, воно зменшує ефект затінення безпосередньо над регіоном. По-друге, менше забруднюючих речовин переноситься вітром через північну частину Тихого океану, що призводить до того, що хмари в східній частині Тихого океану відбивають менше сонячного світла.

Моделювання цих змін збігається зі спостереженнями за супутниковими даними, а також показує відносно сильне потепління над північною частиною Тихого океану, на підвітряному боці від Східної Азії. Це підтверджує прямий зв'язок між місцевими зусиллями з очищення повітря та глобальними кліматичними змінами.

Команда науковців провела 160 комп'ютерних симуляцій, використовуючи вісім глобальних кліматичних моделей. Ці симуляції імітували сценарій очищення від забруднення, що відбувалося в реальному світі з 2010 р. Результати показали додаткове глобальне потепління

приблизно на $0,07^{\circ}\text{C}$. Хоча ця цифра здається невеликою порівняно із загальним потеплінням на $1,3^{\circ}\text{C}$ з 1850 р., вона є достатньо значною, щоб пояснити нещодавнє прискорення. Без врахування щорічних коливань температури, спричинених природними циклами, такими як Ель-Ніньйо, це додаткове потепління відіграє ключову роль у спостережуваних аномаліях.

Дослідження показало, що якби довгострокові тенденції продовжувалися без впливу чистого повітря, очікуване потепління з 2010 р. становило б близько $0,23^{\circ}\text{C}$. Однак фактично було виміряно близько $0,33^{\circ}\text{C}$. Ця різниця приблизно в $0,1^{\circ}\text{C}$ значною мірою пояснюється очищенням повітря у Східній Азії. Інші фактори, що сприяють цьому прискоренню, включають зміни у викидах від судноплавства та нещодавнє прискорене зростання концентрації метану в атмосфері. Таким чином, складна взаємодія цих факторів формує нинішню динаміку глобального потепління.

Зазначається, що основним рушієм глобального потепління залишаються викиди парникових газів. Очищення повітря від забруднення є необхідним заходом для здоров'я людини, і його давно вже потрібно було здійснити. Це не спричинило додаткового потепління, а радше усунуло штучний охолоджуючий ефект, який тимчасово захищав планету від деяких екстремальних погодних умов та інших наслідків зміни клімату. Проте тепер, коли ця «завіса» знята, повний вплив накопичених парникових газів стає більш очевидним.

Глобальне потепління, спричинене викидами парникових газів, продовжуватиметься протягом десятиліть, а їхній вплив на клімат відчуватиметься століттями. Однак аерозолі забруднення швидко розсіюються в атмосфері. Це означає, що недавнє прискорення глобального потепління, зумовлене зменшенням забруднення повітря, може бути короточасним явищем. У міру того, як світ продовжує боротися із забрудненням повітря, акцент зміщується на необхідність термінового та значного скорочення викидів парникових газів.

Цей висновок підкреслює подвійний виклик, з яким стикається людство: покращити якість повітря для здоров'я населення та одночасно прискорити дії щодо скорочення викидів парникових газів. Баланс між цими цілями є критично важливим, оскільки успіх в одній сфері може тимчасово посилити виклики у іншій. Для досягнення сталого майбутнього необхідні скоординовані глобальні зусилля, спрямовані на обидві ці проблеми.

За даними ВМО, екстремальні погодні явища щороку забирають тисячі життів і завдають збитків на мільярди доларів. У 2025 р. науковці ідентифікували 157 найтяжчих кліматичних подій – таких, що призвели щонайменше до 100 смертей. Ці катаклізми охопили понад половину населення певної території або спричинили запровадження надзвичайного стану. Детально було проаналізовано 22 з них. Найсмертоноснішими виявилися хвилі спеки. За оцінками дослідників, деякі з теплових аномалій 2025 р. стали у 10 разів імовірнішими, ніж десять років тому, саме через

зміну клімату. «Такі хвилі спеки нині є звичними для нашого клімату, але без впливу людини вони були б майже неможливими», – наголосила Ф. Отто.

Тривалі посухи сприяли масштабним лісовим пожежам у Греції та Туреччині. У Мексиці зливи й повені забрали життя десятків людей, ще багато зникли безвісти. Супертайфун «Фунг-вонг» обрушився на Філіппіни, змусивши евакуювати понад мільйон мешканців. В Індії мусонні дощі спричинили катастрофічні повені та зсуви.

Згідно зі звітом організації Christian Aid, 2025 р. став роком екстремальних кліматичних випробувань, які завдали світовій економіці шокуючих збитків. Лише десять наймасштабніших катастроф, викликаних аномальною спекою, лісовими пожежами, посухами та штормами, коштували людству понад 120 млрд дол. Дослідники наголошують, що ці цифри відображають переважно застраховані втрати, тоді як реальна вартість руйнувань є значно вищою.

Найбільше постраждали Сполучені Штати Америки, де лісові пожежі в Палісадесі та Ітоні у січні охопили околиці Лос-Анджелеса. Ця стихія забрала 40 життів і спричинила фінансові втрати на суму понад 60 млрд дол. Одразу за Америкою за обсягом збитків іде Південно-Східна Азія: циклони в Таїланді, Індонезії, В'єтнамі та Малайзії призвели до загибелі понад 1750 осіб, а економічна шкода сягнула 25 млрд дол.

Окрему увагу вчені приділяють Китаю, де в червні та серпні 2025 р. сталися масштабні повені в регіонах, які раніше не стикалися з подібними опадами. Збитки від стихії в країні оцінюють у 11,7 млрд дол. Окрім того, Карибський басейн постраждав від «урагану століття» – шторму «Мелісса», який завдав Ямайці, Кубі та Багамам шкоди на 8 млрд дол. Науковці пояснюють, що через потепління океанів імовірність таких потужних штормів зросла в чотири рази порівняно з епохою до індустріалізації.

Європа також не уникла наслідків кліматичної кризи. У Великій Британії влітку 2025 р. було зафіксовано понад 1 тис. випадків загорянь, у результаті яких вигоріло понад 47 тис. га лісів і торфовищ – рекордний показник за всю історію спостережень. На Піренейському півострові спека понад 40°C призвела до знищення 383 тис. га землі в Іспанії та 260 тис. га у Португалії, що становить близько 3 % усієї території останньої.

Експерти зазначають, що такі події є прямим результатом десятиліть викидів від викопного палива. Глобальне потепління зробило екстремальні явища більш інтенсивними та непередбачуваними. У Японії вчені зафіксували феномен «кліматичного батога»: після надзвичайно суворих снігопадів на початку 2025 р. країна пережила найспекотніше літо в історії, коли середня температура була на 2,36°C вищою за норму. Дослідники закликають до негайних політичних дій, оскільки найбільший тягар відновлення лягає на країни та спільноти з найменшими ресурсами [3].

Дослідники стверджують, що до 2050 р. кількість людей, які проживатимуть в умовах екстремальної спеки, зросте вдвічі. Якщо внаслідок глобального потепління середня температура підвищиться на 2°C, від

рекордних температур потерпатимуть понад 40 % населення. Уникнути впливу потепління не вдасться жодному регіону, ідеться в статті, опублікованій у Nature Sustainability [4].

Учені підраховали кількість днів у році, коли температура повітря відхиляється від кліматичної норми. Отримані результати наклали на комп'ютерні моделі, щоб спрогнозувати, як це надалі впливатиме на людей. За даними науковців, до 2050 р. середня температура на планеті зросте на 2°C, якщо вже зараз не зменшити викиди від згоряння нафти, газу й вугілля. Найбільш відчутними зміни будуть у тропіках і на південній півкулі. У зоні ризику – Індія, Індонезія, Бангладеш, Пакистан та Філіппіни. Окрім цього, підвищення температур суттєво відобразиться на Центральноафриканській Республіці, Нігерії, Південному Судані, Лаосу та Бразилії.

Науковці наголошують, що критичні зміни відбудуться вже в момент зростання глобальної температури на 1,5°C. «Сталий розвиток з нульовим рівнем тепла залишається єдиним встановленим шляхом до зміни цієї тенденції до дедалі спекотніших днів. Жодна частина світу не зможе уникнути екстремальної спеки», – зауважила одна з авторок дослідження Р. Хосла, доцент зі Школи підприємництва та навколишнього середовища при Оксфордському університеті, директор з досліджень Оксфордського індійського центру сталого розвитку та керівник програми з нульового використання вуглецевої енергії в Оксфордському інституті ZERO.

Її провідні міждисциплінарні дослідження лежать на перетині науки та політики та зосереджені на взаємозв'язку між зміною клімату, швидкою урбанізацією і глобальним попитом на енергію, з акцентом на країнах Глобального Півдня. Її роботи акцентують увагу на тому, що підвищення глобальної температури на 1,5°C загрожує екстремальною спекою мільярдам людей, роблячи досягнення нульових викидів критично необхідним.

В Україні екстремальні погодні умови у 2025 р. характеризувалися температурними аномаліями та переважанням гідрометеорологічних явищ конвективного характеру (близько 80 % випадків), такими як потужні шквали, руйнівні смерчі та сильні зливи. За весь рік у Європейську базу небезпечних явищ (ESWD) було подано більше 570 зведень з різних регіонів України. Середня температура влітку перевищила кліматичну норму на 1,1–2,5°C. У низці регіонів фіксувалися пікові температури до +40°C, що призвело до посилення посухи та підвищеного ризику природних пожеж [5].

Серед найбільш руйнівних та аномальних метеорологічних подій в Україні за 2025 р. були: аномально пізня та сильна хуртовина на півдні Миколаївщини 11 квітня, яка паралізувала рух на автодорогах від Миколаєва до Одеси; торнадо у Павлограді у травні; аномально крупний град у передмісті Запоріжжя 9 травня, коли випали градини діаметром до 8 см, що є одним із найбільших показників у нашій країні за весь час спостережень; потужна буря на Костопільщині (Рівненська область) 8 червня, що супроводжувалася шквалами зі швидкістю вітру до 40 м/с, внаслідок чого було знищено більше 700 га лісу; ураган у Харкові 12 липня, під час якого

виникли масштабні шквали вітру до 30–35 м/с згідно зі шкалою Бофорта; аномальна злива в Одесі наприкінці вересня, яка призвела до людських жертв і руйнувань. Тоді менш ніж за добу в місті випало 224 % місячної норми опадів. Доктор фізико-математичних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту ринку та еколого-економічних досліджень Національної академії наук України С. Степаненко, коментуючи причини таких рясних опадів, пов'язав їх зі зміною клімату, яка разом з підвищенням температури повітря призводить до збільшення вологості й розбалансування гідрологічного циклу в атмосфері [6].

Експерти визнають: перевищення порогу $+1,5^{\circ}\text{C}$ вже майже неминуче, хоча деякі науковці вважають, що зворотний рух усе ще можливий. Водночас прогрес щодо запобігання посиленню глобального потепління у різних країнах нерівномірний. Китай активно розвиває сонячну та вітрову енергетику, але паралельно інвестує у вугілля. У Європі екстремальна погода посилює вимоги до кліматичних дій, однак, окремі держави вважають це загрозою економічному зростанню. У США ж адміністрація Д. Трампа, навпаки, відійшла від політики чистої енергії на користь підтримки нафтової, газової та вугільної галузей. Так само не призводять до ефективних рішень міжнародні зусилля з протидії кліматичним змінам. Зокрема, Кліматичний саміт ООН у Бразилії, що відбувся в листопаді 2025 р., завершився без чіткого плану відмови від викопного палива. Хоча країни пообіцяли виділяти більше коштів на адаптацію до змін клімату, реалізація цих зобов'язань потребує часу.

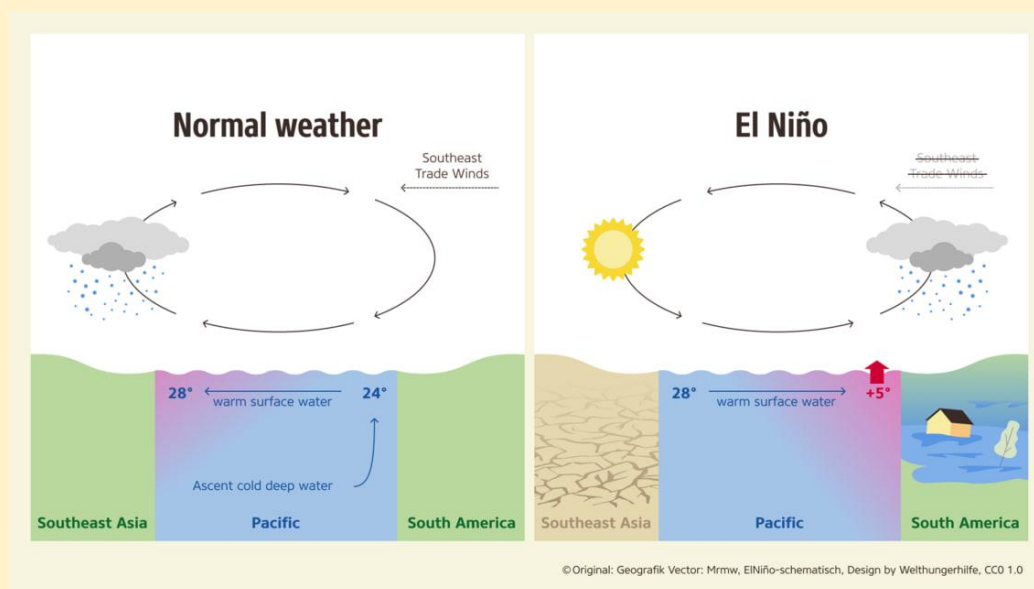
«Геополітична погода нині дуже похмура: багато рішень ухвалюються в інтересах індустрії викопного палива, а не населення», – констатує Ф. Отто. Старший дослідник Кліматичної школи Колумбійського університету Е. Кручкевич додає: світ дедалі частіше стикається з катастрофами, до яких не був готовий, а екстремальні події стають складнішими та швидшими. Це вимагає більш ранніх попереджень і нових підходів до реагування. «Певний прогрес є, але цього все ще недостатньо», – каже він [7].

Глобальні кліматичні зміни готують для людства нове серйозне випробування. Провідні світові кліматологи попереджають, що у 2026–2027 рр. Землю може накрити найпотужніший за останні 150 років екологічний феномен – «супер»-фаза Ель-Ніньйо, яка принесе планеті аномальну спеку, масштабні посухи та повені.

Ель-Ніньйо – це повторюваний кліматичний цикл у тропічній частині Тихого океану, який відбувається кожні кілька років і має глибокий вплив на глобальну погоду. Це природне кліматичне явище, пов'язане з різким підвищенням температури (на $5\text{--}9^{\circ}\text{C}$) поверхневого шару води на сході Тихого океану (в тропічній та екваторіальній частинах) на площі близько 10 млн км². Ель-Ніньйо розвивається, коли вітри, які зазвичай дмуть зі сходу на захід, слабшають або змінюють напрямок. Це дає змогу теплішій воді поширюватися по центральній та східній тропічній частині Тихого океану, що впливає на погодні умови у багатьох регіонах світу, спричиняючи зміни у

температурі повітря, кількості опадів, силі вітрів і навіть тривалості сезону ураганів. Силу цього явища зазвичай визначають за температурою поверхні океану в регіоні Нін'яо 3.4. Якщо вона перевищує норму на понад $0,5^{\circ}\text{C}$ – це свідчить про Ель-Нін'яо, понад $1,5^{\circ}\text{C}$ – про сильне явище, а понад 2°C – про так зване «супер» Ель-Нін'яо. Події Ель-Нін'яо зазвичай тривають від дев'яти до дванадцяти місяців, але можуть тривати роками, досягаючи піку між листопадом і січнем. Але наслідки не можна розписати заздалегідь одним сценарієм. Кожен Ель-Нін'яо відрізняється за силою, часом розвитку та географією впливу [8].

Ель-Нін'яо є фазою природних кліматичних коливань, які називають Південним коливанням (англ. El Niño–Southern Oscillation або ENSO). Хоча ці коливання мають нерегулярний характер, вони є певним чином циклічними. Фаза потепління температури поверхні океану відома як «Ель-Нін'яо», а фаза похолодання – як «Ла-Нін'я» [9].

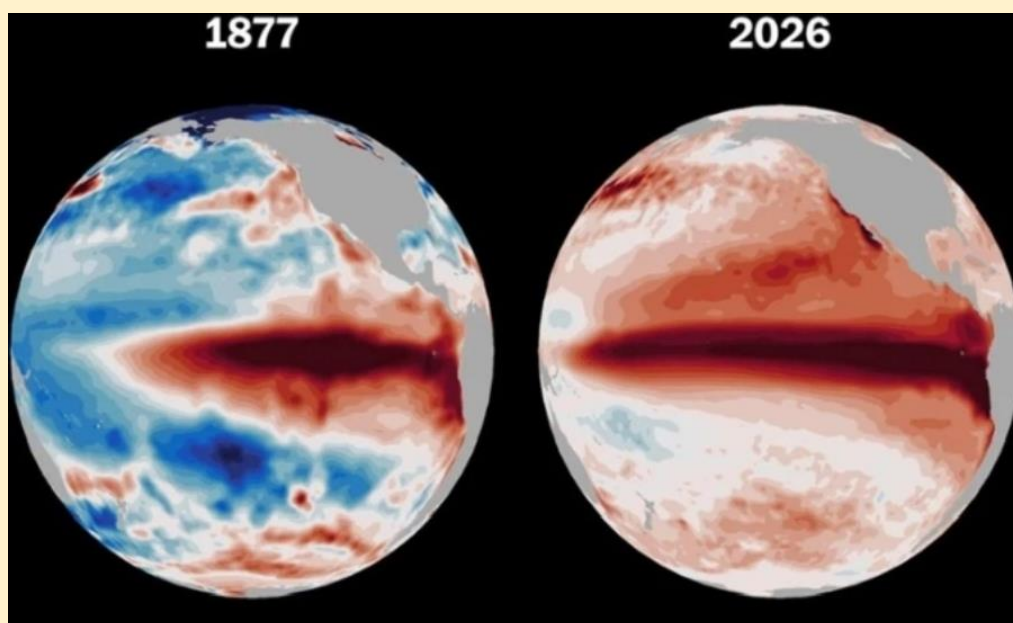
Схематичне зображення впливу Ель-Нін'яо на погодні умови.
Джерело: Welthungerhilfe

Сильний Ель-Нін'яо може суттєво посилювати ризик виникнення екстремальних погодних явищ у різних регіонах світу – від хвиль спеки, посух і масштабних пожеж до інтенсивних опадів, повеней та неврожаїв. Наслідки Ель-Нін'яо можуть відрізнятися залежно від країни чи континенту. За даними Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО), для Австралії та Індонезії явище часто пов'язане з посухами та спекою, для окремих районів Південної Америки – зі значними опадами й повенями. У Південній Азії воно може впливати на мусонні дощі, а в Північній Америці – на траєкторії зимових штормів. Водночас у ВМО наголошують, що Ель-Нін'яо є одним із найважливіших кліматичних процесів, за яким стежать метеорологічні служби та супутники. Сучасні системи спостереження дають можливість прогнозувати розвиток Ель-Нін'яо за кілька місяців до його піку. Це дає

зможу країнам заздалегідь планувати заходи реагування на можливі погодні ризики [10].

Останній надпотужний Ель-Ніньйо, що пройшов у 2015–2016 рр., сприяв рекордному потеплінню Тихого океану та значно вплинув на кліматичні умови по всій планеті: в Індонезії та Австралії аномальна спека й посуха призвели до масштабних лісових пожеж, підвищення температури океану спричинило найбільше в історії глобальне знебарвлення коралів і серйозно пошкодило Великий Бар'єрний риф, а в Південній Америці та на півдні США рекордні зливи викликали руйнівні повені та зсуви.

Ель-Ніньйо не є наслідком зміни клімату – це природне явище, яке існувало задовго до сучасного глобального потепління. Однак сьогодні воно розвивається в умовах атмосфери та океану, вже нагрітих антропогенними викидами парникових газів. Через це його вплив може ставати сильнішим та більш руйнівним. Науковці попереджають, що потужне Ель-Ніньйо в найближчі 12–18 місяців може підняти середню глобальну температуру вище порогу в 1,5°C порівняно з доіндустріальним рівнем – межі, закріпленої в Паризькій угоді. Це, своєю чергою, може пришвидшити настання потенційно незворотних кліматичних змін.

Порівняння температур поверхні моря в Тихому океані під час супер-Ель-Ніньйо 1877 р. та Ель-Ніньйо, прогнозованого на 2026 р.
Фото: Екодія

Прогнози свідчать, що за такого сценарію 2026 р. майже напевно увійде до четвірки найтепліших років за всю історію спостережень, а ймовірність того, що він перевершить рекордно теплий 2024 р., наразі оцінюється у 19 %. До того ж учені з Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО) вже оцінюють імовірність формування Ель-Ніньйо до вересня у 80 % і у 90 % до листопада цього року. Якщо сильне Ель-Ніньйо сформується пізніше цього

року, це також суттєво підвищить шанси на те, що 2027 р. стане найтеплішим роком за всю історію спостережень. Такий розвиток подій може додатково підвищити середню глобальну температуру приблизно на 0,2°C у 2026–2027 рр.

Національне управління океанічних і атмосферних досліджень США (NOAA) оприлюднило свій прогноз. Метеорологи вважають, що в період з жовтня 2026 р. по лютий 2027 р. світ може зіткнутися із «супер»-фазою Ель-Ніньо, тобто надзвичайно сильного потепління поверхні Тихого океану в тропічній зоні. Вони оцінюють імовірність такого сценарію у 65 %. При цьому вже до липня 2026 р. імовірність настання звичайного Ель-Ніньо, за розрахунками дослідників NOAA, сягає 82 %, а його збереження до зими 2026–2027 рр. оцінюється у 96 %. Температура поверхні моря у критичний період може перевищити норму на 2°C – і це вже серйозно [11].

Згідно з дослідженням Європейського центру середньострокових прогнозів погоди (ECMWF), наприкінці року температура поверхні моря в екваторіальній частині Тихого океану може перевищити середні показники приблизно на 3°C, а в окремих сценаріях – більш ніж на 4°C.

Рекордний прогноз оприлюднив Live Science з посиланням на червневеве оновлення ECMWF. Зазначається, що нинішній Ель-Ніньо розвивається з небаченою раніше швидкістю: ймовірність його формування зросла з 22 % у березні до 100 % у травні. Жодна з попередніх надпотужних подій 1997 р. і 2015 р. не демонструвала такого стрімкого прискорення.

«Майже кожен сценарій зараз сягає вище +3°C, а кластер сценаріїв з найвищою температурою перевищує +4°C», – написав Б. Нолл, метеоролог і світовий метеорологічний оглядач Washington Post, на соціальній платформі X. «Цей прогноз зараз відображає найсильніше Ель-Ніньо за всю історію спостережень» [12].

Експерт з екстремальних погодних явищ Імперського коледжу Лондона Т. Кіпінг заявив, що якщо такий прогноз справдиться, це може бути найсильніше Ель-Ніньо за всю історію спостережень. За його словами, таке явище може суттєво вплинути на погодні процеси у світі, змінюючи траєкторії штормів і сприяючи виникненню хвиль спеки або посух. Окрім того, фахівці припускають, що надзвичайно сильне Ель-Ніньо може сприяти подальшому зростанню глобальної температури та зробити 2026 р. одним із найспекотніших за весь період спостережень [13].

Дослідники звертають увагу на незвично сильні ранні ознаки розвитку Ель-Ніньо. За деякими прогнозами, пік явища може настати на один-два місяці раніше, ніж зазвичай. Метеорологи вже зафіксували аномальне підвищення температури води в екваторіальній частині Тихого океану. Саме такі зміни вважаються одним із головних сигналів наближення нового кліматичного циклу. За даними спостережень, наприкінці квітня та в середині травня температура поверхні океану в центрально-східній частині екваторіального Тихого океану перевищувала середні показники більш ніж на 6°C. У Всесвітній метеорологічній організації поки обережно оцінюють

майбутню силу явища. Водночас учені не виключають розвитку дуже потужної фази, яку вже називають «Супер Ель-Ніньйо» [14].

Ще одну з ознак можливого Ель-Ніньйо помітив супутник Sentinel-6 Michael Freilich, створений NASA і європейськими партнерами. Супутник зафіксував рух теплої води через екваторіальну частину океану до узбережжя Південної Америки. Це не хвиля у звичайному сенсі і не цунамі. Мова про так звану хвилю Кельвіна – широку масу теплої води, яка рухається із заходу на схід. Тепла вода розширюється, тому рівень океану над нею трохи піднімається. Sentinel-6 Michael Freilich вимірює висоту поверхні океану по всій планеті. Це допомагає вченим бачити не тільки загальне зростання рівня моря, а й тимчасові зміни, пов'язані з перерозподілом теплої води [15].

На початку 2026 р. в екваторіальній частині Тихого океану вже проходили хвилі підвищеного рівня моря. NASA Earthdata зазначає, що такі хвилі Кельвіна зазвичай передують Ель-Ніньйо, хоча сила і наслідки кожного епізоду можуть сильно відрізнятись. Коли кілька таких теплих хвиль поспіль досягають східної частини Тихого океану, вода біля берегів Перу, Еквадору та Колумбії прогрівається сильніше, ніж зазвичай, що може запустити або посилити Ель-Ніньйо.

Попередній цикл Ель-Ніньйо тривав із травня 2023 р. по березень 2024 р. Тоді він зробив 2024 р. найспекотнішим роком в історії метеоспостережень. Якщо новий виявиться потужнішим, 2027 р. легко поб'є цей рекорд. За словами професора П. Раунді з Університету Олбані, зростає впевненість у тому, що наступний Ель-Ніньйо стане наймасштабнішим з 1870-х років. Аномалія 1877–1878 рр. викликала глобальний голод, який убив понад 50 млн людей – від Китаю та Індії до Бразилії та Єгипту. Врожаї тоді були надто низькими одночасно на кількох континентах. Посухи тривали місяцями.

На сьогодні атмосфера та океани Землі значно тепліші, ніж 150 років тому. Це означає, що у випадку повторення аномалії зі схожою силою, її руйнівний потенціал може виявитися ще більшим. Основні очікувані наслідки «супер»-Ель-Ніньйо включають:

- різке скорочення вилову риби в тропічних водах через зміну морських екосистем;
- падіння врожайності ключових культур у віддалених регіонах і зростання ризиків для продовольчої безпеки;
- збільшення масштабів лісових і торф'яних пожеж, зокрема в Австралії, Індонезії та Каліфорнії;
- посилення ураганної активності в окремих океанських басейнах;
- поєднання посух і повеней одночасно в різних частинах світу, що ускладнить логістику та гуманітарну допомогу [16].

Серед можливих наслідків потужного Ель-Ніньйо експерти називають вплив на виробництво продовольства. Порушення погодних умов у ключових регіонах вирощування сільськогосподарських культур може позначитися на

постачанні кави, какао, фруктів та інших товарів. Це також може створювати ризики зростання цін і дефіциту окремої продукції.

Окрім суто економічних втрат, різкі зміни погоди здатні провокувати серйозні геополітичні кризи. Американські дослідники, проаналізувавши базу даних із понад 500 збройних протистоянь за останні десятиліття, дійшли висновку, що кліматичні коливання можуть передбачити спалахи воєн у вразливих регіонах. Головним чинником ризику є не спека як така, а жорсткий дефіцит води та сільськогосподарський стрес, який тисне на й без того перевантажені громади у бідних країнах.

Особливу небезпеку становить так званий Індійський океанічний диполь (IOD) – кліматична система, яка схильна до миттєвих перепадів між крайнощами, створюючи ефект «хлистового удару» (різкий перехід від екстремальної посухи до нищівних повеней). Учені наголошують, що мінливість клімату не створює війну безпосередньо, але працює як потужний мультиплікатор загроз, посилюючи наявні соціальні, релігійні та політичні конфлікти, що дає гуманітарним організаціям чіткий тривожний сигнал для превентивного реагування.

Ще одним можливим наслідком називають вплив на морські екосистеми. Різке підвищення температури води може призвести до масового пошкодження коралових рифів, які вже зазнають впливу кліматичних змін. Дослідження, засноване на понад 20 роках супутникових спостережень, показало, що потепління поверхневих вод океану може обмежувати надходження поживних речовин до фітопланктону – мікроорганізмів, які є основою морських харчових ланцюгів. Про це повідомило видання Daily Mail [17].

Для роботи дослідники поєднали дані супутникових спостережень із генетичним аналізом зразків фітопланктону, зібраних у різних частинах світу. Вони вивчали так званий нутрієнтний стрес – стан, що виникає через нестачу поживних речовин, зокрема азоту, фосфору та заліза [10].

За словами науковців, фітопланктон отримує поживні речовини разом із холодними водами, які піднімаються з океанічних глибин. Однак потепління поверхневих вод посилює розшарування океану та ускладнює надходження цих речовин до верхніх шарів води. Для спостережень дослідники використали спектрометр MODIS на супутнику NASA Aqua. За його допомогою вони вимірювали зміни співвідношення вуглецю і хлорофілу у фітопланктоні. Науковці зазначають, що зменшення кількості хлорофілу відносно вуглецю є ознакою зростання нутрієнтного стресу. Крім того, команда проаналізувала генетичні маркери мікроорганізму *Prochlorococcus*, ДНК якого також свідчила про дефіцит поживних речовин.

Аналіз показав, що найбільший дефіцит поживних речовин дослідники виявили в субтропічних кругообігах Атлантичного, Тихого та Індійського океанів – великих районах відносно спокійних вод. У південній частині Тихого океану команда зафіксувала один із найвищих рівнів нутрієнтного стресу, пов'язаного з дефіцитом азоту й заліза.

Окремо дослідники проаналізували наслідки потужного Ель-Ніньйо 2015–2016 рр. За їхніми даними, тоді температура поверхні моря в окремих регіонах підвищувалася на 2,3°C. Супутникові спостереження показали, що це явище пригнічувало підняття багатих на поживні речовини глибинних вод у екваторіальній частині Тихого океану та посилювало дефіцит поживних речовин. Науковці наголошують, що фітопланктон є основою морських харчових ланцюгів, від яких залежить важлива економічна діяльність.

Загалом такі явища, як Ель-Ніньйо, демонструють, наскільки тісно пов'язані океан і атмосфера. Океанічні течії переносять величезні обсяги тепла по планеті, що впливає на температуру повітря, розподіл опадів, атмосферний тиск та циркуляцію повітряних мас. Саме тому вивчення взаємодії океану й атмосфери є одним із ключових інструментів для прогнозування погоди та розуміння майбутніх кліматичних змін.

Для Європи, зокрема й України, вплив Ель-Ніньйо є менш прямим і значно складнішим у прогнозуванні, ніж для Америки чи Австралії. Проте це явище все одно може впливати на погодні умови, змінюючи імовірність тепліших зим, хвиль спеки або аномальних опадів. У роки Ель-Ніньйо на півночі Європи початок зими часто буває м'якшим і вологішим, тоді як її друга половина – холоднішою та сухішою. У південній частині континенту, навпаки, можливе збільшення кількості опадів. Водночас науковці наголошують, що Ель-Ніньйо не визначає погоду наперед, а лише підвищує імовірність певних сценаріїв. Це особливо актуально для Європи, яка наразі через зміну клімату нагрівається швидше за будь-який інший континент, переживає рекордні хвилі спеки, скорочення снігового покриву та прискорене танення льодовиків [18].

Щодо регіональних наслідків для України, фахівці звертають увагу на підвищену ймовірність хвиль аномальної спеки влітку, а також на більшу частоту локальних штормів і градових явищ. Зміни вже простежуються на регіональному рівні: у Черкаській області, за повідомленням очільника обласного гідрометцентру В. Постриганя, кількість спекотних днів зросла майже вдвічі – з 11 до 21 дня, також збільшилася частота гроз, смерчів та граду. «Кліматологи наголошують, що в Україні влітку знову можливі хвилі спеки. Знову ж таки, це не про найспекотніше літо, не про +50° у затінку впродовж всього сезону, не про катастрофічну посуху. Однак такі процеси сприяють температурним аномаліям, особливо взимку та влітку», – зазначає він [19].

Українська синоптикиня, кандидат географічних наук, завідувач відділу прикладної метеорології та кліматології в Українському гідрометеорологічному інституті ДСНС України та НАН України В. Балабух зазначає, що найбільшій інтенсивності Ель-Ніньйо набуває у холодний період з жовтня по лютий і відповідно його вплив найбільше проявляється зимою. У літній період вплив Ель-Ніньйо значно слабший через менші температурні контрасти між широтами, ослаблення зонального перенесення повітряних мас та домінування локальних і регіональних процесів. За

словами В. Балабух, Ель-Ніньйо суттєво впливає на погоду країн, розташованих у тихоокеанському регіоні, а у Європі й Україні його вплив зазвичай непрямий і реалізується через зміну циркуляції атмосфери, зокрема зміну Північноатлантичного коливання, положення струменевої течії. В Україні вплив Ель-Ніньйо влітку часто майже не проявляється або перебивається регіональними процесами. У холодний період його вплив проявляється в посиленні зонального перенесення повітряних мас з Атлантики, зміні траєкторій циклонів над Європою. Це призводить до підвищення температури повітря, надходження вологого атлантичного повітря, меншої тривалості сильних морозів, нестійкого снігового покриву і як наслідок, до більш м'яких зим [20].

Експерти наголошують, що сильніше за попередні цикли Ель-Ніньйо не обов'язково означає гарантовані катастрофи у кожному регіоні, проте, підвищує ймовірність екстремальних явищ. Тому потрібні заходи підготовки: системи раннього попередження, запаси продовольства, адаптація сільського господарства та підвищення стійкості інфраструктури. Ступінь впливу майбутньої аномалії значною мірою залежатиме від готовності суспільств і державних систем реагувати та адаптуватися.

Генеральний секретар ООН А. Гутерріш попередив світ про необхідність підготовки. «Прихід Ель-Ніньйо піділлє олії у вогонь глобального потепління. Наслідки будуть ще сильнішими, поширюватимуться ще далі та перетинатимуть кордони з руйнівною швидкістю», – застеріг він. Посухи в деяких частинах Південної Америки та Південно-Східної Азії можуть вдарити по посівах у той час, коли фактичне закриття Ормузької протоки вже порушує розподіл добрив. Це може означати менші врожаї, скорочення поставок продуктів харчування та підвищення цін [21].

Утім, старший науковий співробітник NOAA М. Макфаден зазначає, що головний плюс Ель-Ніньйо полягає у тому, що цей феномен формується поступово. Постійний моніторинг температур океану дає урядам країн запас у кілька місяців. Цього часу цілком достатньо, щоб впровадити стратегії пом'якшення наслідків: підготувати захист від паводків, адаптувати системи раннього попередження та врятувати врожаї від майбутньої спеки [22].

Аби пом'якшити наслідки приходу Ель-Ніньйо та підготуватися до них, людству насамперед потрібно зменшити обсяг викидів парникових газів та відмовитися від викопного палива, щоб у майбутньому подібні природні коливання не накладалися на ще більш перегріту кліматичну систему. Інакше екстремальні явища – спека, посухи чи зливи, будуть ставати дедалі частішими й сильнішими саме через поєднання природних циклів і кліматичної кризи.

Паралельно з мітигацією (зменшенням викидів парникових газів) критично важлива адаптація – тобто пристосування громад і екосистем до вже наявних і майбутніх кліматичних змін. Це означає підготовку міст і спільнот до нових умов із мінімальними ризиками та втратами: від захисту

від спеки й повеней до збереження водних ресурсів і зелених зон. Досвід показує, що кожен долар, інвестований в адаптаційні заходи, може приносити понад 10 доларів вигоди протягом десяти років, що робить такі рішення не лише екологічними, а й економічно доцільними. І найкраще, що адаптаційні заходи, наприклад, природоорієнтовані рішення, такі як дощові сади, зелені дахи або кишенькові парки – це доступні рішення для всієї території України.

11 червня 2026 р. Національне управління океанічних і атмосферних досліджень США (NOAA) офіційно оголосило про початок кліматичного явища Ель-Ніньйо в тропічній частині Тихого океану. За день до цього аналогічну заяву зробило Японське метеоагентство [23]. Останній прогноз NOAA показує 63-відсоткову ймовірність того, що аномалія температури поверхні океану перевищить позначку у 2°C. Саме цей рівень у NOAA класифікують як «дуже сильний» Ель-Ніньйо. Наразі фахівці не можуть точно спрогнозувати силу нового циклу, однак, Всесвітня метеорологічна організація ООН вже закликала країни готуватися до можливих екстремальних погодних явищ. Вплив погодного феномену буде неоднаковим для різних регіонів. Зокрема, активність атлантичних ураганів може дещо знизитися, тоді як у Тихому океані ризики, навпаки, зростуть. Близький Схід, який потерпає від посухи, може отримати більше опадів. Натомість західне узбережжя Південної Америки ризикує зіткнутися зі зливами та повенями, Індія – із сильнішими хвилями спеки, а Австралія – з посухами та пожежами.

Отже, аномальні погодні явища стають дедалі частішими та інтенсивнішими, що свідчить про серйозні зміни кліматичної системи Землі. Основною причиною цих процесів є зростання концентрації парникових газів унаслідок діяльності людини. Дослідження підтверджують, що глобальне потепління вже призводить до збільшення кількості хвиль спеки, посух, повеней, штормів і лісових пожеж. Додатковий вплив на кліматичні процеси мають природні явища, зокрема Ель-Ніньйо, яке може значно посилювати екстремальні погодні умови. Наслідки зміни клімату відчуються в усьому світі, завдаючи значних людських, економічних та екологічних втрат. Україна також дедалі частіше стикається з небезпечними погодними аномаліями, що потребує посилення заходів адаптації. Науковці наголошують на необхідності швидкого скорочення викидів парникових газів та поступової відмови від викопного палива. Водночас важливо розвивати системи раннього попередження, зміцнювати інфраструктуру та впроваджувати природоорієнтовані рішення для зменшення ризиків, адже лише спільні міжнародні дії та відповідальна екологічна політика дадуть змогу стримати подальше погіршення кліматичної ситуації.

Список бібліографічних посилань

1. 2025 was one of three hottest years on record, scientists say. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2025/dec/29/scientists-say-2025-one-three-hottest-years-record>
2. Билім О. Чому прискорилося глобальне потепління: вчені вказали на несподівану причину. URL: https://www.obozrevatel.com/ukr/nauka-oboz/chomu-priskorilosya-globalne-poteplinna-vcheni-vkazali-na-nespodivanu-prichinu.htm#goog_rewarded
3. Борисіхіна К. Ціна кліматичного хаосу. У 2025 році природні катастрофи завдали збитків на 120 мільярдів доларів. URL: <https://techno.nv.ua/ukr/it-industry/pocket-lab-zapusk-gpt-oss-120b-vid-openai-na-zvichaynomu-pk-bez-internetu-50572229.html>
4. Маркова Д. До 2050 року кількість людей, які житимуть в умовах екстремальної спеки, зросте вдвічі – вчені. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/globalne-poteplinna-zagrozhuje-anomalnoyu-spekoju-dlya-40-lyudey-312885>
5. Кібальчич І. Погодні аномалії в Україні у 2025 році. URL: <https://meta.ua/uk/news/weather/pogodni-anomaliyi-v-ukrayini-u-2025-rotsi-1026680>
6. Козова Л. «Зміни клімату аномальними зливами не закінчуються. Можуть прийти зсуви ґрунту та хвилі спеки», – науковець Сергій Степаненко. URL: <https://www.unian.ua/pogoda/news/zmini-klimatu-anomalnimi-zlivami-ne-zakinchuyutsya-mozhut-priyti-zsuvi-gruntu-ta-hvili-speki-naukovec-sergiy-stepanenko-novini-odesi-13163445.html>
7. Земля перетнула небезпечний поріг потепління: 2025 рік став одним із найспекотніших. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/zemlia-peretnula-nebezpechnyy-porih-poteplinna-2025-rik-stav-odnym-iz-najspekotnishihs>
8. Науменко М. Вчені б'ють на сполох, адже 2026 рік може встановити нові температурні рекорди. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/vcheni-b-yut-spoloh-adzhe-2026-rik-mozhe-1777100111.html>
9. Ель-Нін'йо повертається: як течії Тихого океану впливають на погоду всієї планети. URL: <https://ecoaction.org.ua/el-ninjo-povertaietsia-techii-vplyv-pohodu.html>
10. Бригадир С. Ель-Нін'йо повертається: чим загрожує світу та чи зачепить Україну. URL: https://tsn.ua/nauka_it/el-ninyo-povertayetsia-chym-zahrozhuje-svitu-ta-chy-zachepyt-ukrayinu-3102308.html
11. Метеорологи прогнозують посилення кліматичних аномалій у найближчі роки. URL: <https://agronews.ua/news/meteorology-prognozuuyut-posylennya-klimatychnyh-anomaliy-u-najblyzhchi-roky>
12. Новий прогноз передбачає, що майбутнє Ель-Нін'йо буде найсильнішим за всю історію спостережень. URL: <https://www.livescience.com/planet-earth/weather/coming-el-nino-could-be-the-strongest-ever-recorded-new-forecast-predicts>

13. Бригадир С. Перед найсильнішим Ель-Ніньйо в історії в океанах помітили тривожний сигнал: що показали супутники. URL: https://tsn.ua/nauka_it/pered-nausylnishym-el-ninyo-v-istoriyi-v-oceanakh-pomityly-tryvozhnyy-syhnal-shcho-pokazaly-suputnyky-3102227.html

14. Дмитрук А. Вчені попередили про небезпечний Ель-Ніньйо: 2026 рік може стати рекордно спекотним. URL: <https://expert.in.ua/nauka/vcheni-poperedyly-pro-nebezpechnyj-el-ninjo-2026-rik-mozhe-staty-rekordno-spekotnym>

15. Потика М. Тихий океан подає сигнал: Ель-Ніньйо може початися вже цього року. URL: <https://socportal.info/ua/news/tikhii-ocean-podae-signal-el-nino-mozhe-pochatisya-vzhe-tcogo-roku>

16. Степаненко І. Метеорологи попереджають про можливе «супер»-Ель-Ніньйо у 2026–2027 роках. URL: <https://agroweek.com/agroekonomika/meteorology-poperedzhayut-pro-mozhlyve-super>

17. The ominous pattern leading up to a Super El Niño: NASA satellites reveal how warming ocean waters impact marine life across the globe. URL: <https://www.dailymail.com/sciencetech/article-15884917/Super-El-Nino-ominous-pattern.html>

18. Will Europe see more snow this winter? Here's how El Niño could affect our weather. URL: <https://www.euronews.com/2023/09/03/will-europe-see-more-snow-this-winter-heres-how-el-nino-could-affect-our-weather>

19. Метеорологи прогнозують посилення кліматичних аномалій у найближчі роки. URL: <https://agronews.ua/news/meteorology-prognozuuyut-posylennya-klimatychnyh-anomalij-u-najblyzhchi-roky>

20. Якушко О. Яким буде літо 2026 року і чи вплине супер Ель-Ніньйо – прогноз метеорологині. URL: <https://www.objectiv.tv/uk/objectively/2026/05/31/yakim-bude-lito-2026-roku-i-chi-vpline-super-el-ninjo-prognoz-meteorologini>

21. Пойнтінг М., Сталлард Е. Що таке Ель-Ніньйо і чому він призводить до пекельної спеки. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cp3x58zg7x2o>

22. Голубцов К. Світ на порозі катастрофи: гряде найсильніший Ель-Ніньйо за останні 140 років. URL: <https://www.facenews.ua/news/2026/532982>

23. Кротовська О. NOAA офіційно оголосило про початок Ель-Ніньйо: що це означає для погоди. URL: <https://weukraine.tv/suspilstvo/noaa-ofitsijno-oholosilo-pro-pochatok-el-ninjo-shcho-tse-oznachaje-dlja-pohodi>.

Обороздатність і науковий прогрес

14.06.2026

Буданов зустрівся з астрофізиком Полом Саттером: обговорили наукові рішення для відновлення України

Керівник Офісу Президента Кирило Буданов та американський астрофізик Пол Саттер обговорили впровадження інноваційних і науково

обґрунтованих рішень для відновлення енергетики та інших галузей України (ukrinform.ua).

Про це Буданов повідомив у Телеграмі, передає Укрінформ.

«Відновлення України після війни необхідно реалізовувати на основі обґрунтованих наукових підходів та з використанням ефективних інновацій. Говорили про це з відомим американським астрофізиком Полом Саттером, який приїхав до України на запрошення нашої наукової спільноти», - розповів він.

За словами Буданова, під час зустрічі Саттер поділився успішними прикладами американського досвіду впровадження наукових досягнень, які Україна може адаптувати вже зараз.

«Це передусім запуск нових, унікальних рішень для виробництва та розподілу електроенергії, які будуть захищені від ракетних ударів ворога. Також обговорили технології фіторемедіації – очищення забруднених через воєнні дії агроземель за допомогою рослин», - зазначив керівник ОП.

Також, за його словами, під час зустрічі йшлося про довгострокові механізми кооперації між цивільними університетами США та України, зокрема для поглибленого вивчення можливостей штучного інтелекту (Deep Tech).

05.06.2026

НАН України оголошено конкурс наукових і науково-технічних (експериментальних) робіт за бюджетною програмою «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230) на 2027-2028 роки

Конкурс проводиться з метою відбору та реалізації актуальних наукових і науково-технічних робіт установ НАН України, спрямованих на вирішення проблем оборони і національної безпеки України, її відновлення у повоєнний час, за такими пріоритетними напрямами, затвердженими постановою Президії НАН України від 29.05.2026 № 193 «Про проведення конкурсу наукових і науково-технічних (експериментальних) робіт за бюджетною програмою КПКВК 6541230 на 2027-2028 роки» ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Детальніше про тематику робіт та умови конкурсу за [посиланням](#).

27.06.2026

Понад €100 мільйонів на оборонні технології: Уряд запускає міжнародні гранти від Brave International

Більше ресурсів та світових ідей для Сил оборони. Уряд запустив міжнародний формат оборонного кластера – Brave International. Тепер

Україна разом із союзниками створюватиме спільні фонди, щоб видавати гранти найкращим defense-tech розробникам з усього світу ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

[Докладніше див. додаток 1](#)

08.06.2026

Мащенко О.

Енергетична автономність солдата – живлення для розумної броні, AR-шоломів, сенсорів: експерт розповів про спорядження для «воїна майбутнього»

Сучасне поле бою стає дедалі більше цифровим: від AR-шоломів до систем моніторингу стану здоров'я та екзоскелетів, що підсилюють можливості бійця ([АрміяInform](#)).

Однак за кожною інновацією стоїть критичне питання – де брати енергію, щоб усе це працювало годинами в умовах відриву від баз забезпечення? Сьогодні концепція «воїна майбутнього» – це не лише про зброю, а й про складну екосистему гаджетів, яка потребує компактних, легких та витривалих джерел живлення.

Як забезпечити енергетичну автономність солдата, які технології «розумної броні» вже є ефективними в екстремальних умовах? Про це та інше ми поспілкувалися з Богданом Долінце, кандидатом технічних наук та експертом з питань розвитку озброєння та новітніх технологій.

У нашому інтерв'ю він розкриває деталі того, як технологічний прогрес змінює спорядження сучасного захисника та які виклики стоять перед інженерами в гонитві за «нескінченною» батареєю для фронту.

[Детальніше](#)

03.06.2026

Мащенко О.

Gripen для України: професор Харук про еволюцію шведського «Грифона» та виклики сьогодення

Оголошення про намір Швеції передати Україні винищувачі JAS-39 Gripen стало однією з найбільш обговорюваних подій у безпековому секторі цього року ([АрміяInform](#)).

Перші 16 машин, що мають надійти на озброєння Повітряних Сил ЗСУ вже наступного року, розглядаються експертами як критично важливий елемент підсилення нашої авіації. Окрім передачі літаків, стратегічна угода передбачає закупівлю сучасних моделей Gripen E/F та інтеграцію далекобійного ракетного озброєння, зокрема «Метеорів».

Винищувач JAS 39 Gripen C/D. Фото: Bundeswehr.
Джерело: <https://armyinform.com.ua/>

Про те, чому саме шведський «Грифон» став ідеальним кандидатом для використання на українському театрі воєнних дій, у чому полягають його технологічні переваги над конкурентами та які виклики чекають на наших пілотів під час переходу на цю платформу, ми говоримо з відомим істориком авіації та військовим експертом, доктором історичних наук, професором Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Андрієм Харуком.

[Детальніше](#)

11.06.2026

Те що треба Україні, у Німеччині вперше показали опціонально пілотований винищувач "Шахедів" Pulse P19, який ідеально підійде для захисту українського неба

Німецька компанія Quantum Systems, яка вже постачає безпілотники в Україну, вперше представила свій новий багатоцільовий літак Pulse P19. Мабуть, головною його особливістю є опціональна підготованість, коли залежно від вимог місії, Pulse P19 може працювати у безпілотному режимі, або з двома пілотами на борту ([Defense Express](#)).

Pulse P19 призначений для виконання широкого спектра завдань, але, мабуть, найкраще він підходить в умовах сучасної війни, для полювання на безпілотники та відбиття масованих дронів атак, для чого на борту він має всі необхідні сенсори та купу озброєння.

Рендер багатоцільового опціонально пілотованого літака Pulse P19. Фото - Quantum Systems

Джерело: <https://defence-ua.com/>

[Детальніше](#)

16.06.2026

Мащенко О.

«Зльотка» – не потрібна: у США збудують новітній літальний апарат, чий попередник розсікав небесну блакить над Києвом

Агентство передових оборонних дослідницьких проєктів США – DARPA – представило експериментальний реактивний конвертоплан X-76 ([АрміяInform](#)).

Новий літальний апарат має поєднати швидкість реактивного літака з можливістю вертикального зльоту і посадки без використання злітно-посадкової смуги – подібно до гелікоптера. Про це повідомляється у пресрелізі [агентства](#).

Прототип нового американського експериментального реактивного конвертоплана X-76.
Візуалізація DARPA

Джерело: <https://armyinform.com.ua/>

У DARPA наголошують, що метою проекту є подолання однієї з ключових дилем сучасного поля бою – вибору між високошвидкісними літаками, які потребують злітно-посадкової смуги, та гелікоптерами, що можуть діяти практично з будь-яких майданчиків, але поступаються у швидкості.

Розробка ведеться в межах програми S**PEED** and R**UNWAY** I**N**dependent T**ECHNOLOGIES** (SPRINT). Її реалізують спільно DARPA та United States Special Operations Command.

Відповідно до технічних вимог програми, перспективний конвертоплан X-76 має забезпечувати крейсерську швидкість понад 740 км/год, зберігати здатність до зависання у складних польових умовах та виконувати зліт і посадку з непередбачених майданчиків.

[Детальніше](#)

15.06.2026

Ходоренко А.

Проти роїв дронів. Компанія Rafael представила перехоплювач Hunter Eagle для боротьби з безпілотниками

Ізраїльська оборонна компанія Rafael Advanced Defense Systems представила серійний варіант свого перехоплювача Hunter Eagle, призначеного для боротьби з БПЛА на низькій висоті, на виставці ILA Berlin 2026 (nv.ua).

Розроблена для нейтралізації безпілотних літальних систем, ця платформа для знищення використовує можливості автономного вертикального зльоту та посадки для виконання перехоплень із прямим ударом, пише [Army Recognition](#).

[Детальніше](#)

Оцінки ефективності та орієнтири розвитку вітчизняної науки й освіти

25.06.2026

Ковальський В.

Олександр Копиленко: академічна освіта – це особливе соціальне благо, хто б там що не казав...

Олександр Копиленко (академік НАН України та НАПрН України, член Президії НАН України – *Ред.*) розповідає про роботу ТСК Верховної Ради зі збереження академічного сектору науки. Основна мета – розробка нового законодавства та стратегії розвитку НАН України. Попри проблеми з фінансуванням та дебіюрократизацією, вчений наголошує на стратегічній ролі науки для оборони, економіки та євроінтеграції в умовах війни ([LexInform](#)).

[Читати](#)

01.06.2026

МОН підбило підсумки першої хвилі позачергової атестації наукових установ та університетів

Міністерство освіти і науки України завершило проведення першої хвилі позачергової державної атестації наукових установ і закладів вищої освіти, результати якої використовуватимуть і для впровадження нової моделі фінансування наукової сфери ([Міністерство освіти і науки України](#)).

20 наукових установ і 16 закладів вищої освіти, які подали документи на позачергову атестацію за п'ятьма науковими напрямками, отримали атестаційну оцінку, що охоплює аналіз якості публікаційної активності, обсягів і кількості залучених грантів, рівня співпраці з замовниками, бізнесом, патентної спроможності, наукового потенціалу. Оцінювання ефективності діяльності наукових установ та закладів вищої освіти охопило не лише наукові показники, а й реальний вплив досліджень на економіку, обороноздатність і соціальну сферу, політику та екологію.

Висновки про результати державної атестації наукових установ та закладів вищої освіти щодо провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності за науковими напрямками «Біомедичний», «Гуманітарно-мистецький», «Суспільний», «Природничо-математичний» та «Інженерно-технологічний», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 29 травня 2026 року № 864, уже розміщено за [посиланням](#).

За результатами позачергової державної атестації до групи А віднесені ЗВО за двома науковими напрямками; до групи Б – ЗВО за 5 науковими напрямками та 3 наукових установи; до групи В – ЗВО за 6 науковими напрямками та 7 наукових установ, до групи Г – ЗВО за 5 науковими напрямками та 10 наукових установ.

Оголошення про проведення наступної хвилі позачергової державної атестації наукових установ і закладів вищої освіти щодо провадження такими закладами наукової (науково-технічної) діяльності буде розміщено додатково за наявності запитів та необхідності.

08.06.2026

У Києві відбувся Національний форум з відкритої науки та вдосконалення оцінювання наукової діяльності в межах проєкту Open4UA

Форум став майданчиком для фахового обговорення розвитку відкритої науки в Україні, реформування підходів до оцінювання наукової діяльності та розширення міжнародної співпраці. У ході дискусій учасники представили практичні напрацювання, обмінялися досвідом упровадження відповідних ініціатив та окреслили низку питань, що потребують подальшого опрацювання в межах національної політики у сфері відкритої науки ([Національний фонд досліджень України](#)).

[Докладніше див. додаток 2](#)

19.06.2026

Листопад О.

КАРТА НАУКИ: ЯК УКРАЇНА БУДУЄ ДОСЛІДНИЦЬКІ ІНФРАСТРУКТУРИ

Від телескопів до баз даних – що стоїть за новим законом і навіщо Україні дорожня карта наукових об'єктів ([Світ](#)).

У лютому 2026 року Верховна Рада ухвалила закон, який більшість пересічних читачів навряд чи помітила. Він вносить зміни до базового закону про наукову і науково-технічну діяльність – і стосується поняття, що досі не мало в українському праві чіткого визначення: «дослідницька інфраструктура». Між тим ідеться про речі цілком матеріальні: синхротрони й електронні мікроскопи, океанографічні судна й суперкомп'ютери, унікальні архіви та кліматичні камери, а також – і це здивує тих, хто звик ототожнювати науку суто з лабораторіями, – масштабні бази соціологічних даних і реєстри культурної спадщини. Усе це дослідницька інфраструктура. Й Україна вперше отримала законодавчу рамку для того, щоб розібратися, що вона має, що їй потрібно й куди рухатися далі.

[Докладніше див. додаток 3](#)

04.06.2026

Харламова Г., Полюхович О., Данильченко-Черняк О.

НАУКА ДЛЯ МІЛЬЙОНІВ

Як подолати сухість формул та куди рухається українське академічне книговидання ([Світ](#)).

Ще зовсім недавно вітчизняна наукова спільнота дискутувала про необхідність реформування фахової періодики та наведення ладу в редакційних практиках українських фахових журналів, які прагнуть інтеграції до світового співтовариства. Тоді на сторінках газети «Світ» ми детально аналізували, чому важливо позбутися «академічного хуторянства» та грати за прозорими міжнародними правилами. Проте реформа відкритої науки – це не лише про статті у Scopus чи Web of Science: будьмо відвертими, самі ці платформи часто залишаються закритими комерційними гігантами, недоступними для пересічного читача. Настав час для наступного, амбітнішого кроку: виведення української університетської монографії та науково-популярної книги (наукопопу) з тіні затишних кафедр на глобальний ринок.

[Докладніше див. додаток 4](#)

30.06.2026

22 українські виші увійшли до престижного рейтингу Times Higher Education 2026

Українська вища освіта продемонструвала найкращий результат за весь час участі у глобальному оцінюванні. До світового рейтингу найкращих університетів Times Higher Education World University Rankings 2026 потрапили 22 вітчизняні заклади – це на п'ять вишів більше, ніж минулого року ([Світ](#)).

Про історичне досягнення повідомив голова комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій Сергій Бабак. Загалом цього року експерти оцінили 2191 університет із 115 країн планети.

[Докладніше див. додаток 5](#)

18.06.2026

Два київські університети – в трійці найкращих українських вузів QS World University Rankings 2027

У цього річного дослідженні оцінювалися 8808 університетів зі 106 країн світу. До фінального рейтингу увійшли 1504 заклади вищої освіти, серед яких 98 – нові учасники. Та вісім вузів з України ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 6](#)

Наука і влада

02.06.2026

Зеленський призначив державні стипендії 30 видатним діячам науки

Президент України Володимир Зеленський призначив державні стипендії 30 видатним діячам науки (ukrinform.ua).

Як передає Укрінформ, відповідний указ [№451/2026](#) опублікований на сайті глави держави.

«Відповідно до Указу Президента України від 10 вересня 2011 року № 906/2011 "Про державні стипендії для видатних діячів [науки](#), освіти, культури і мистецтва, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту та інформаційної сфери" (із наступними змінами) призначити строком на два роки державні стипендії видатним діячам науки», - ідеться у документі.

[Детальніше](#)

18.06.2026

Уряд визначив освіту і науку пріоритетним напрямом державних інвестицій на найближчі три роки

Уряд визначив освіту і науку найбільшим сектором публічного інвестування на 2027–2029 роки. На розвиток галузі передбачено 78,5 млрд грн за трирічний період – понад 16 млрд у 2027 році та понад 31 млрд у 2028 та 2029 роках. Це найбільший обсяг інвестицій серед усіх секторів публічного інвестування ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Уряд визначив освіту і науку пріоритетним напрямом державних інвестицій на найближчі три роки

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

Середньостроковий план публічних інвестицій визначатиме державні пріоритети фінансування на 2027–2029 роки. Відповідно до нього формуватиметься державний бюджет та портфелі проєктів і програм, які можуть отримувати державну підтримку.

[Докладніше див. додаток 7](#)

18.06.2026

Національна система дослідників України розпочинає приймання і верифікацію даних

Сьогодні (18 червня – *Ред.*) запрацював відповідний модуль Національної системи дослідників України. Відтепер українські вчені можуть інтегрувати до неї підтвержені дані про свої наукові результати. На основі цих даних формуватимуться рейтинги дослідників, а науковці з найвищими позиціями зможуть отримати державні стипендії ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

Національна система дослідників України створить єдине інформаційне поле про науковців, їхні результати та напрями роботи. Це допоможе посилити видимість української науки для держави, міжнародних партнерів і бізнесу, а також підвищити престиж наукової праці.

[Докладніше див. додаток 8](#)

10.06.2026

Уряд затвердив новий порядок конкурсного відбору науково-технічних розробок у межах державного замовлення

Кабінет Міністрів України затвердив новий Порядок проведення конкурсного відбору науково-технічних (експериментальних) розробок у межах формування державного замовлення ([O:NAUKA](#)).

Прийняття документа є важливим кроком у реформуванні механізмів державної підтримки наукової та науково-технічної діяльності. Новий підхід передбачає застосування моделі «top-down» («згори-вниз»), за якої тематика науково-технічних розробок формуватиметься відповідно до актуальних державних потреб, стратегічних пріоритетів та викликів, що стоять перед країною.

Запровадження такого механізму покликане забезпечити тісніший зв'язок між науковими дослідженнями та практичними потребами держави у сферах безпеки й оборони, охорони здоров'я, енергетики, промисловості, цифрової трансформації та інших напрямках, де необхідне створення нових технологій, матеріалів, дослідних зразків та інноваційної науково-технічної продукції.

Новий Порядок визначає:

- механізми формування тематики державного замовлення на науково-технічну продукцію;
- процедури участі міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у прийманні проміжних та остаточних результатів виконання розробок;
- функціонування інституту кураторів, які представлятимуть інтереси замовників під час реалізації проектів;
- порядок передачі завершених розробок для подальшого впровадження, масштабування та практичного використання.

Очікується, що нові правила сприятимуть підвищенню ефективності державних інвестицій у науку, посиленню орієнтації досліджень на суспільні та економічні потреби, а також пришвидшенню впровадження результатів наукової діяльності в реальний сектор економіки.

15.06.2026

МОН оновлює правила конкурсного фінансування наукових досліджень: що зміниться у 2026 році

Міністерство освіти і науки України [затвердило оновлені вимоги](#) до організації та проведення конкурсних відборів проектів фундаментальних наукових досліджень, прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Нові правила визначають, як у 2026 році відбиратимуть і фінансуватимуть наукові проекти за кошти державного бюджету. Йдеться

про більш чіткі умови участі, посилення вимог до якості проєктів, підтримку установ із прифронтових і прикордонних регіонів, а також більший фокус на дослідженнях, які мають практичне значення для держави.

Автор фото – пресслужба Міністерства освіти і науки України
Джерело: <https://mon.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 9](#)

16.06.2026

МОН оприлюднило оновлений Перелік наукових фахових видань України категорії «Б»

Міністерство освіти і науки України оприлюднило оновлений [Перелік наукових фахових видань України категорії «Б»](#) (Міністерство освіти і науки України).

Цьогоріч [категорію «Б» сформовано за новими правилами](#). Вони посилюють вимоги до якості наукових видань, прозорості редакційної політики, публікаційної етики, рецензування, відкритого доступу та достовірності інформації, зокрема розміщеної на вебсайтах журналів.

Видання, включені до оновленого Переліку, вважаються фаховими з 1 червня 2026 року до 1 червня 2029 року.

[Докладніше див. додаток 10](#)

25.06.2026

МОН визначив перелік документів якими можна підтвердити рівень знань англійської мови на державних посадах

Кабінет Міністрів України затвердив перелік документів, які засвідчують рівень знань англійської мови для осіб, які претендують на обіймання окремих посад. Рішення уряду ухвалено на виконання Закону України «Про застосування англійської мови в Україні». Постанова не розширює коло посад і не встановлює нових вимог до кандидатів. Вона визначає, якими документами можна підтвердити рівень англійської мови там, де таку вимогу вже передбачено законом або актами уряду ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 11](#)

11.06.2026

Прийнята Постанова Верховної Ради України щодо вдосконалення процедур присудження премій і призначення стипендій Верховної Ради України

11 червня 2026 року Верховна Рада України ухвалила Постанову Верховної Ради України «Про внесення змін до Постанови Верховної Ради України від 4 грудня 2025 року № 4712-ІХ «Про затвердження положень про премії та стипендії Верховної Ради України» щодо вдосконалення процедур присудження премій і призначення стипендій Верховної Ради України» ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Цією Постановою вносяться зміни до Постанови Верховної Ради України від 4 грудня 2025 року № 4712-ІХ «Про затвердження положень про премії та стипендії Верховної Ради України» щодо вдосконалення процедур присудження премій і призначення стипендій Верховної Ради України», які зумовлені у тому числі практикою її застосування.

Зокрема, Постанова передбачає зміни, що стосуються оформлення дипломів лауреатів премій і стипендій; вдосконалення процедури проведення публічного фахового обговорення конкурсних робіт на присудження Премії Верховної Ради України імені Ігоря Юхновського; вдосконалення вимог до оформлення подання про висування конкурсної роботи та її автора (колективу співавторів) на присудження Премії Верховної Ради України імені Ігоря Юхновського тощо.

11.06.2026

У Києві відзначили кращих науковців столиці

У Київській міській державній адміністрації нагородили представників наукової спільноти столиці. Відзнаки Київського міського голови отримав 41 фахівець. Крім того, за вагомий внесок у розвиток наукової сфери вручили 35 Подяк і 6 Почесних грамот ([Офіційний портал Києва](#)).

Серед нагороджених є як досвідчені вчені, так і молоді дослідники, які представляють академічні й галузеві інститути та науково-виробничі підприємства міста.

[Докладніше див. додаток 12](#)

Міжнародне наукове співробітництво

26.06.2026

Майже 295 млн доларів для освіти і науки України: результати URC 2026

25–26 червня відбулася Конференція з питань відновлення України (URC 2026), міжнародна платформа для координації підтримки відбудови України. Загалом за підсумками конференції уклали понад 160 угод на суму більш як 10 млрд євро ([Міністерство освіти і науки країни](#)).

Делегація Міністерства освіти і науки України на чолі з першим заступником міністра Євгеном Кудрявцем працювала на URC 2026 над залученням нових інвестицій, розвитком партнерств та розширенням міжнародної підтримки освіти і науки. Загалом для освіти і науки вдалося залучити майже 295 млн доларів США.

[Детальніше](#)

29.06.2026

Підписання Гданської декларації: міжнародні партнери визначили науку та інновації фундаментом відновлення України

У межах Конференції з питань відновлення України (URC 2026), у Гданську головною подією для вітчизняної наукової спільноти стало перше засідання Керівного комітету високого рівня Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні, під час якого підписали Гданську декларацію з питань науки, досліджень та інновацій в Україні ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Цей політичний документ є логічним продовженням роботи, розпочатої минулого року на URC в Римі, де й було створено зазначену Коаліцію. Наразі до її складу входять 46 урядів та організацій із 25 країн (включно з Україною), а також 9 міжнародних організацій (зокрема Європейська комісія, UNDP, UNESCO, Світовий банк та інші) та інші інституції.

Автор фото – URC
Джерело: <https://kno.rada.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 13](#)

25.06.2026

URC 2026: ЮНЕСКО та уряд Фландрії посилюють підтримку української науки

Під час Ukraine Recovery Conference 2026 ЮНЕСКО оголосило про підписання домовленості з урядом Фландрії, Фламандським регіоном Бельгії, на підтримку Плану дій ЮНЕСКО щодо науки в Україні. У партнерстві з Фландрією ЮНЕСКО посилює науковий сектор України через дистанційний доступ до лабораторій, підтримку безперервності досліджень, оновлення обладнання для морського моніторингу та координацію політик. Обсяг підтримки підписаної угоди становить орієнтовно 600 тисяч доларів США ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 14](#)

27.06.2026

URC 2026: Сергій Бабак обговорив євроінтеграцію української науки з єврокомісаркою Катериною Захарієвою

На полях Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2026) у Гданську відбулася ключова зустріч Голови Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій Сергія Бабака із єврокомісаркою з питань

стартапів, досліджень та інновацій Катериною Захарієвою. Сторони скоординували фінальні кроки для повної інтеграції України до Європейського дослідницького простору ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Головним фокусом розмови стало виконання Україною всіх необхідних бенчмарків і зобов'язань на шляху до членства в ЄС. Сергій Бабак наголосив, що саме Верховна Рада України виступає гарантом сталості реформ, які поточна каденція Комітету запустила в сферах освіти, науки та інновацій.

Джерело: <https://kno.rada.gov.ua/>

[Докладніше див. додаток 15](#)

Читайте також: URC 2026: [Голова Комітету Сергій Бабак презентував Каталог практичних потреб української вищої освіти та науки](#)

05.06.2026

ALLEA Issues Appeal for Support of Ukrainian Science

28 травня 2026 року делегати Генеральної асамблеї Європейської федерації академій наук (ALLEA) ухвалили [Звернення на підтримку української науки](#), у якому закликали до тривалих міжнародних зусиль, спрямованих на зміцнення сучасної, стійкої та глобально інтегрованої української дослідницької системи, підтвердивши тим самим солідарність європейських академій з українською науковою спільнотою ([ALLEA](#)).

[Детальніше](#)

Читайте також:

[European academies renew call to support Ukrainian research](#)

[Europejskie akademie nauk spotkały się w Warszawie. W centrum debat: Ukraina, zaufanie do nauki i przyszłość Europejskiej Przestrzeni Badawczej](#)

08.06.2026

Polska Akademia Nauk inicjuje współpracę akademii nauk w obszarze badań o podwójnym zastosowaniu

Польська академія наук ініціює співпрацю академій наук у сфері досліджень подвійного використання ([Polska Akademia Nauk](#)).

У штаб-квартирі Польської академії наук відбулася міжнародна консультативна зустріч, присвячена дослідженням і технологіям подвійного використання – цивільного та військового. Захід, організований за ініціативою Польської академії наук, зібрав представників академій наук Естонії, Болгарії, Румунії, Словаччини, Латвії, Литви, України та Чехії.

[Детальніше](#)

19.06.2026

Відбулося спільне засідання робочих (переговорних) груп за розділами 25 «Наука та дослідження» та 26 «Освіта та культура»

18 червня 2026 року під головуванням першого заступника міністра освіти і науки України Євгена Кудрявця відбулося спільне засідання робочих (переговорних) груп у межах підготовки України до переговорів про вступ до Європейського Союзу з питань науки та досліджень, освіти та культури ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У засіданні взяли участь народні депутати України, представники міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, роботодавців, закладів освіти, громадських організацій і наукової спільноти.

[Докладніше див. додаток 16](#)

10.06.2026

Проект Робочої програми за «Горизонтальними діями» на 2026-2027 роки

«Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ інформує, що Європейська комісія днями оприлюднила [проект Робочої програми за «Горизонтальними діями» Програми «Горизонт Європа» на 2026-2027 роки](#). У ньому міститься інформація про всі відкриті або такі, що будуть відкриті, конкурси за «Горизонтальними діями» у 2026 і 2027 роках ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Докладніше див. додаток 17](#)

01.06.2026

Стартував конкурс MSCA Doctoral Networks 2026: нові можливості для підготовки молодих дослідників

28 травня 2026 року Європейська комісія оголосила про відкриття чергового конкурсу в межах компонента «Дії Марії Склодовської-Кюрі» (MSCA) Програми «Горизонт Європа» – [Doctoral Networks 2026 \(MSCA DN 2026\)](#). Конкурс спрямований на підтримку нового покоління дослідників та розвиток міжнародних докторських програм у всіх наукових сферах ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Джерело: <https://horizon-europe.org.ua/uk/home/>

[Докладніше див. додаток 18](#)

23.06.2026

Пошук партнерів для підготовки проєктних пропозицій у межах Програми «Горизонт Європа»

Відділ «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ продовжує поширювати інформацію про пошук партнерів, яка надходить через мережу національних контактних пунктів Програми «Горизонт Європа». Нижче наведено актуальні пропозиції від європейських організацій, зацікавлених у залученні українських партнерів до підготовки проєктних пропозицій ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

[Детальніше](#)

17.06.2026

Українські наукові установи та університети можуть подати заявки на конкурс Eureka у сфері стійкості до катастроф, реагування та відновлення

Конкурс спрямований на підтримку міжнародних науково-технічних та інноваційних проєктів, які допомагають посилювати готовність до катастроф, реагування на надзвичайні ситуації та відновлення після них. Йдеться про розроблення, адаптацію, перевірку та масштабування інноваційних технологій, продуктів, послуг або процесів ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Для України участь у цьому конкурсі є можливістю залучити наукові установи та заклади вищої освіти до міжнародних консорціумів і підтримати рішення, які можуть бути корисними для відновлення, безпеки, стійкості інфраструктури, медицини, зв'язку, пошуку та рятування.

[Докладніше див. додаток 19](#)

22.06.2026

Завершено прийом заявок на Спільний конкурс LUKE: подано 288 заявок

15 травня 2026 року о 23:59 CET (16 травня, 00:59 EET) було завершено прийом заявок на участь у [Спільному конкурсі LUKE](#), що реалізується в межах проєкту «Приєднання України до Європейського дослідницького простору – платформа спільного фінансування та розбудови потенціалу для посилення науково-дослідницької та інноваційної співпраці (LUKE)» Рамкової програми Європейського Союзу «Горизонт Європа» у межах заходу координації та підтримки (Coordination and Support Action) ([Національний фонд досліджень України](#)).

Конкурс спрямований на сприяння формуванню сталих довгострокових партнерств у сфері досліджень, розробок та інновацій, де Україна виступає центральною країною-партнером.

[Докладніше див. додаток 20](#)

23.06.2026

Інформаційний бюлетень LUKE (червень 2026)

Публікація інформаційного бюлетеня проєкта LUKE (червень 2026)

Проєкт LUKE публікує новий випуск інформаційного бюлетеня (англійською мовою), присвячений поточним активностям в межах проєкту ([Національний фонд досліджень України](#)).

Джерело: <https://nrfu.org.ua/>

Інформаційний бюлетень можна прочитати або завантажити [ТУТ](#) (у форматі PDF)

18.06.2026
КОНКУРСНИЙ ВІДБІР НА ДОДАТКОВІ ГРАНТОВІ
МОЖЛИВОСТІ НІДЕРЛАНДСЬКОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РАДИ (NWO)
ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ 2025: РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО
РАУНДУ ПАРТНЕРСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ NWO-НФДУ

У листопаді минулого року Національний фонд досліджень України (НФДУ) та [Нідерландська дослідницька рада \(NWO\)](#) оголосили другий раунд конкурсного відбору на додаткові грантові можливості для українських вчених у 2025 році в межах партнерства NWO та НФДУ ([Національний фонд досліджень України](#)).

Ініціатива дала змогу науковим командам, які вже реалізують проєкти за підтримки NWO, залучати до їх виконання дослідників з України. Її мета – підтримати українських учених у розширенні професійних контактів та розвитку співпраці з нідерландськими колегами.

[Докладніше див. додаток 21](#)

Читайте також: [Науковці НАН України – серед переможців другого раунду партнерської ініціативи Нідерландської дослідницької ради та Національного фонду досліджень України](#)

05.06.2026

Стипендії DAAD 2027/2028: розпочався прийом заявок

Програми стипендій від DAAD ¹⁴ на 2027/2028 навчальний рік оновлено! ([DAAD Україна](#)).

Портал DAAD відкрито для подання документів на участь у стипендіальних програмах.

Знаходьте стипендіальну програму, яка підходить саме вам, на Стипендіальній базі DAAD:

[Німецькою мовою: www.funding-guide.de](http://www.funding-guide.de)

[Англійською мовою: www.funding-guide.de](http://www.funding-guide.de)

Якщо у вас є запитання щодо стипендій DAAD та подачі заявки, рекомендуємо переглянути [Важливі примітки щодо стипендій DAAD](#).

Також ви можете написати нам або записатися на безкоштовну консультацію: [Контакт DAAD Ukraine](#)

26.06.2026

Українські дослідники отримають нові можливості для роботи в Арктиці

Українські вчені зможуть проводити спільні дослідження в Арктиці. Національний антарктичний науковий центр та Інститут геофізики Польської академії наук підписали угоду про співпрацю, яка відкриває українським дослідникам доступ до польської полярної станції «Хорнсунн» імені Станіслава Сідлецького на архіпелазі Свальбард ([Міністерство освіти і науки країни](#)).

Документ передбачає спільні геофізичні дослідження у 2026 та 2027 роках на двох полярних станціях: польській «Хорнсунн» в Арктиці та українській «Академік Вернадський» в Антарктиці. Мета співпраці — створення двох синхронних лабораторій у північному та південному полярних регіонах.

[Докладніше див. додаток 22](#)

29.06.2026

15 спільних українсько-словацьких наукових проєктів отримають фінансування у 2026–2027 роках

Міністерство освіти і науки України [оприлюднює перелік](#) спільних українсько-словацьких науково-дослідних проєктів, відібраних для фінансування у 2026–2027 роках ([Міністерство освіти і науки країни](#)).

За результатами конкурсного відбору затверджено 15 проєктів, які спільно реалізовуватимуть українські та словацькі наукові установи й

¹⁴ Німецька служба академічних обмінів (Deutscher Akademischer Austauschdienst, DAAD).

університети. Дослідження охоплюють квантові системи, енергетику, пожежну безпеку, біотехнології, геофізику, кібербезпеку, сенсоріку, електромобільність та нові матеріали.

Конкурс оголосили 6 жовтня 2025 року відповідно до Протоколу 7-го засідання Спільного українсько-словацького Комітету з питань науково-технічного і технологічного співробітництва, яке відбулося 8 квітня 2025 року в Братиславі.

Під час засідання сторони обговорили поточний стан і перспективи українсько-словацької співпраці у сфері науки та технологій, результати попередніх спільних проєктів, пріоритети нового конкурсу, а також можливості посилення участі українських і словацьких організацій у програмі «Горизонт Європа».

Загалом у межах українсько-словацької співпраці у сфері науки та технологій уже реалізовано та профінансовано 53 спільні науково-дослідні проєкти.

15.06.2026

Навчання без кордонів: обмін досвідом у сфері підтримки учасників Програми «Горизонт Європа» у рамках візиту до TÜBİTAK (день II)

11 червня 2026 року відбувся другий день навчального візиту делегації відділу «Офіс Горизонт Європа в Україні» НФДУ до Ради з наукових і технологічних досліджень Туреччини (TÜBİTAK) ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Програма другого дня була зосереджена на практичних механізмах підтримки дослідників, інноваційних організацій та заявників Програми «Горизонт Європа», а також на ролі мережі національних контактних пунктів у забезпеченні якісного супроводу учасників на всіх етапах підготовки та реалізації проєктів.

Читайте також: [Навчання без кордонів: обмін досвідом у сфері підтримки учасників Програми «Горизонт Європа» у рамках візиту до TÜBİTAK \(день I\)](#)

[Докладніше див. додаток 23](#)

Наукові дослідження інфекційних захворювань

25.06.2026

Троценко Л.

Смертельний хантавірус: ВООЗ оголосила дату завершення спалаху

Всесвітня організація охорони здоров'я заявила, що зареєстрований минулого місяця смертельний спалах хантавірусу має завершитися 2 липня.

Цю інформацію в четвер, 25 червня, [оприлюднив](#) телеканал France24 ([Korrespondent.net](#)).

Науковці наразі досліджують вірусні зразки задля розробки можливих методів лікування та створення вакцини для майбутніх спалахів.

[Детальніше](#)

06.06.2026

Катишев К.

Спалах Еболи: ВООЗ залучить понад \$500 млн

Африканські центри з контролю та профілактики захворювань (Africa CDC) та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) спільно реалізують континентальний план готовності та реагування на спалах Еболи. Про це напередодні [повідомила](#) пресслужба ВООЗ ([Korrespondent.net](#)).

На реалізацію плану передбачено шість місяців. Він об'єднає уряди, партнерів та громади у межах підходу Єдина відповідь (One Response), щоб посилити заходи реагування на спалахи, зокрема координацію дій у надзвичайних ситуаціях, моніторинг захворювань, лабораторні дослідження, профілактику та боротьбу з інфекціями та ін.

[Детальніше](#)

10.06.2026

Наріжна В.

ШІ ДОПОМІГ СТВОРИТИ ВАКЦИНУ ПРОТИ МАЙБУТНІХ ПАНДЕМІЙ: ЇЇ ВПЕРШЕ ВИПРОБУВАЛИ НА ЛЮДЯХ

Науковці з Кембриджського університету повідомили про перші результати випробувань на людях експериментальної вакцини, ключовий компонент якої повністю спроектували за допомогою штучного інтелекту. Дослідники сподіваються, що технологія відкриє шлях до створення універсальних вакцин, здатних захищати не лише від відомих варіантів COVID-19, а й від споріднених коронавірусів тварин, які можуть стати причиною майбутніх пандемій, передає [The Conversation](#) ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 24](#)

04.06.2026

Тропічна хвороба прямує до Європи: лікарі попереджають про серйозну загрозу

Через глобальне потепління Європа ризикує зіштовхнутися з поширенням небезпечних інфекційних захворювань. Такий висновок зробили

вчені з Чжецзянського медичного університету в Китаї, [повідомляє](#) видання Daily Mail ([Znaj.ua](#)).

Згідно з їхнім дослідженням, потепління створює ідеальні умови для розмноження комарів-переносників вірусу чикунгунья в регіонах, де вони раніше не могли існувати. Особливу загрозу становить азійський тигровий комар, який проявляє високу адаптивність до більш прохолодного клімату.

[Докладніше див. додаток 25](#)

16.06.2026

У Шотландії вперше зафіксували африканський вірус Усуту

На шотландському острові Арран уперше виявили вірус Усуту – інфекцію африканського походження, яка становить серйозну загрозу для диких птахів. Про випадок повідомили британські служби охорони здоров'я та ветеринарного контролю після лабораторного підтвердження зараження чорних дроздів ([Новий Формат](#)).

Про це пише [Phys](#).

Науковці вважають, що поширенню інфекції сприяє потепління клімату. Зростання температур створює сприятливі умови для комарів виду *Culex ripiens*, які є основними переносниками збудника.

Наразі вірус не розглядається як значна загроза для населення Великої Британії. Водночас його поява на такій північній території викликає занепокоєння серед дослідників, адже свідчить про розширення ареалу небезпечних інфекцій у Європі та загрожує місцевим популяціям птахів.

[Детальніше](#)

19.06.2026

Костюк Д.

Смертельна хвороба диких тварин розповсюджується в Північній Америці і вчені б'ють на сполох

Хронічна виснажлива хвороба – небезпека, яка вражає оленів, лосів та інших копитних, – здатна поширюватися непомітно і потенційно переходити між видами тварин ([nv.ua](#)).

До такого висновку дійшли дослідники з Університету Калгарі та їхні міжнародні колеги, опублікувавши результати в журналі [Science Advances](#).

Хвороба викликається не вірусом і не бактерією, а інфекційними білками – пріонами, і завжди закінчується летально. У Північній Америці вона продовжує поширюватися, охоплюючи нові території, зокрема в провінції Альберта. Жодного підтвердженого випадку зараження людини досі не зафіксовано, але саме нове дослідження показало дещо неочікуване:

тварина може бути заразною ще до того, як у неї з'являться видимі симптоми.

[Докладніше див. додаток 26](#)

Новини наукового розвитку

19.06.2026

Шулікін Д.

ВІЙНА, ЄС І ЗМІНА КЛІМАТУ

ЯК МАЮТЬ ЗМІНИТИСЯ ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВИЛА УКРАЇНИ

Земельна реформа триває вже понад 35 років, і фактично увесь цей час трансформується законодавча база. Нещодавно на засіданні президії НАН України провідний науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАНУ Павло Кулинич представив результати наукових досліджень, присвячених розвитку земельного законодавства України в умовах сучасних викликів ([Світ](#)).

[Докладніше див. додаток 27](#)

10.06.2026

Як війна змінює баланс влади в Україні? Чи збережуться демократичні механізми після її завершення?

Саме цим питанням присвячене дослідження члена-кореспондента НАН України Галини Зеленько, представлене на 30-й Всесвітній конвенції Асоціації з вивчення національностей (ASN World Convention) у Нью-Йорку – одному з найавторитетніших міжнародних форумів у сфері політичних та суспільних досліджень (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

У своїй доповіді науковиця Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України проаналізувала, як повномасштабна війна вплинула на систему стримувань і противаг в Україні, чому посилення ролі президентської влади почалося ще до 2022 року та які виклики можуть постати перед українською демократією в повоєнний період.

Цьогоріч значна частина програми ASN World Convention була присвячена україністиці та осмисленню трансформацій, які переживає українське суспільство під час війни.

Докладніше про дослідження – на сайті НАН України.

<https://www.nas.gov.ua/.../naukovicya-institutu...>

23.06.2026

Макаров О.

Обсерваторія НАН залучить понад 150 млн грн приватних інвестицій у розвиток наукової інфраструктури

Реалізація міжнародного багатofункціонального науково-оздоровчого центру SPACE передбачає залучення понад 150 млн грн приватних інвестицій у розвиток наукової інфраструктури Головної астрономічної обсерваторії НАН України. Про це в [інтерв'ю](#) розповів голова Вченої ради Головної астрономічної обсерваторії НАН України, академік НАН України Ярослав Яцків ([Главред](#)).

Згідно з концепцією, усі витрати на проектування, будівництво та створення нової інфраструктури покриваються інвестором без залучення коштів державного бюджету.

Однією з особливостей проекту є те, що створення нової інфраструктури для ГАО НАН України здійснюватиметься за рахунок приватного фінансування без використання коштів державного бюджету. Такий підхід дозволяє розвивати сучасну наукову інфраструктуру навіть в умовах воєнного часу без додаткового навантаження на державні фінанси.

[Детальніше](#)

04.06.2026

Зайчук Д.

Навіть відновлення Каховського водосховища не врятує південь України від опустелювання, – НАНУ

Українські вчені [змоделювали](#) водогосподарський баланс басейну Дніпра до кінця століття. Висновок: дефіцит води на півдні був невідворотним ще до підриву греблі, зміна клімату лише прискорює процес. Залишкові водойми на місці Каховського водосховища містять лише 12% від його колишнього об'єму, пише [Еко.Район](#).

Директор Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС та НАН України **Володимир Осадчий** представив результати міждисциплінарного дослідження наслідків руйнування Каховської ГЕС. Вчені проаналізували водогосподарський баланс суббасейнів Верхнього та Середнього Дніпра, а також Прип'яті й Десни.

[Детальніше](#)

22.06.2026

Чи можуть пилові бурі знову стати загрозою для півдня України? Що відбувається на місці Каховського водосховища? Чому окопи й пожежі залишатимуть слід у лісах десятиліттями?

Про екологічні наслідки війни, майбутнє українських степів і лісів, ризики деградації природних екосистем та розроблення методики оцінки збитків від екоциду в інтерв'ю РБК-Україна розповів завідувач відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України академік НАН України Яків Дідух (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

Серед ключових висновків: щорічна екологічна цінність одного гектара лісу оцінюється у 10-15 тисяч доларів, а на місці колишнього Каховського водосховища вже формується нова унікальна природна система.

Читати на сайті РБК-Україна: [Чи загрожують Україні пилові бурі та чим шкодять лісу окопи: інтерв'ю з ботаніком НАН](#)

17.06.2026

Оціночний звіт: наслідки повномасштабного російського вторгнення для якості атмосферного повітря в Україні (24.02.2022 – 24.02.2026)

Науковці Українського гідрометеорологічного інституту ДСНС України та НАН України опублікували оціночний звіт, в якому представлено аналіз наслідків чотирьох років повномасштабного російського вторгнення (24.02.2022–24.02.2026) для якості атмосферного повітря в Україні ([Український гідрометеорологічний інститут ДСНС України та НАН України](#)).

Дослідження проведено на основі даних супутникового зондування та наземних постів моніторингу мережі гідрометеорологічних організацій.

Оціночний звіт містить резюме для органів влади та політиків, і розширений аналіз короткотривалих наслідків та довготривалих ефектів воєнних дій для забруднення атмосфери.

Повна версія звіту доступна українською та англійською мовами.

Ознайомитися із повною версією звіту можна за посиланням:

https://uhmi.org.ua/Assessment_report/ua

07.06.2028

Коваленко А.

Михайло Орлюк в інтерв'ю РБК-Україна розповів про геомагнітне поле та його цифрову карту

Українські науковці розробили першу цифрову карту геомагнітного поля над нашою країною. Це відкриває нові можливості для пошуку корисних копалин, міждисциплінарних досліджень, оцінки екологічного стану, розмінування територій, а в перспективі – орієнтування на місцевості без GPS ([reNews](#)).

У інтерв'ю РБК-Україна професор, доктор геологічних наук, керівник відділу геомагнетизму Інституту геофізики ім. С. І. Субботіна НАН України Михайло Орлюк розповів, як створювалася магнітна карта, де приховані аномалії та чому потужність магнітного поля зростає над Україною, але загалом ослаблюється на планеті.

[Детальніше](#)

24.06.2026

Галата С.

Обчислити неможливе

Магнетики у банківських картках, перепустках та жорстких дисках, надпровідники у медичних томографах, напівпровідники у кожному телевізорі – усе це квантові матеріали, дослідження й розуміння властивостей яких залишається одним із головних викликів сучасної фізики. Проект «Новітні теоретичні підходи для всебічного опису корельованих квантових систем багатьох тіл», що виконується за підтримки Національного фонду досліджень України, спрямований саме на подолання розриву між фізичною реальністю та нашою здатністю її описати ([Національний фонд досліджень України](#)).

Керівник проекту – Андрій Сотніков, провідний науковий співробітник Національного наукового центру «Харківський фізико-технічний інститут».

[Докладніше див. додаток 28](#)

12.06.2026

Співробітники Луганського природного заповідника продовжують дослідження степової рослинності та перелогів на території Національний природний парк «Тузовські лимани» і в його околицях

Перелоги, або покинуті сільськогосподарські угіддя, відіграють важливу роль у збереженні та відновленні природного біорізноманіття. Саме на таких ділянках поступово відбуваються процеси природного відновлення рослинного покриву та формування угруповань, характерних для степових екосистем. Це особливо важливо в регіонах, де збережені степові ділянки мають занадто малу площу і не можуть повною мірою забезпечувати збереження степового біорізноманіття ([Луганський природний заповідник НАН України](#)).

Досліджувані нами ділянки є молодими перелогами, які були виведені з господарського використання відносно недавно, тому частка типових степових видів у їхньому складі поки що невелика. Основна мета досліджень – простежити, як відбувається відновлення степових популяцій і рослинних

угруповань, оцінити швидкість цих процесів та чинники, що на них впливають.

Щиро дякуємо колегам з Національного природного парку «Тузловські лимани» за співпрацю, підтримку та допомогу в проведенні польових досліджень.

24.06.2026

Науковці Інституту археології НАН України завершили черговий етап досліджень городища Ташань на Київщині. Серед найцікавіших результатів – вивчення давньоруського житла XII століття, християнських поховань XVII-XVIII століть та культурних шарів, що залягають на глибині до 4,5 м. (<https://www.facebook.com/NASofUkraine>).

[Детальніше](#)

16.06.2026

Борисіхіна К.

Понад 5000 років під землею. В Івано-Франківській області виявили унікальні трипільські артефакти

Археологічний загін Національного заповідника «Давній Галич» провів розвідки поблизу села Мединя Івано-Франківської області. Про результати дослідники [повідомили](#) на офіційній сторінці заповідника у Facebook ([nv.ua](https://www.facebook.com/nv.ua)).

Дослідження охопили урочища Лази та Чумали, розташовані на високій надзаплавній терасі правого берега річки Лімниця. Метою виїзду науковців став огляд стану збереження відомої пам'ятки трипільської культури, яка зазнає постійного антропогенного впливу через сільськогосподарські роботи.

[Детальніше](#)

17.06.2026

Наріжна В.

ЕПОХА НЕСКІНЧЕНОГО КОНТЕНТУ: ЯК ШІ ВПЛИНУВ НА КНИГИ, МУЗИКУ ТА НАУКУ

ШІ знизив поріг навичок для створення контенту і штовхає системи оцінювання до колапсу.

Штучний інтелект стрімко [збільшує обсяги контенту в різних сферах](#) – від літератури та музики до наукових досліджень і програмування. Нова стаття The Economist під назвою “ШІ написав цю статтю?” [свідчить](#), що інструменти ШІ суттєво знизили поріг входу для створення текстів, коду та

творчих робіт. Водночас експерти попереджають про ризики падіння якості та перевантаження існуючих систем оцінювання ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 29](#)

22.06.2026

After the tumultuous Fable 5 takedown, scientists fear [#AI](#) safety rules could reshape open research.

Після гучного згорання проєкту Fable 5 науковці побоюються, що суперечки навколо безпеки штучного інтелекту можуть зашкодити відкритим дослідженням ([News from Science](#)).

[Детальніше](#)

09.06.2026

Лейденська декларація про штучний інтелект і математику

Група провідних математиків опублікувала [Leiden Declaration on Artificial Intelligence and Mathematics](#). Підписанти декларації не виступають проти ШІ як такого, але закликають математичну спільноту не втрачати контроль над розвитком власної дисципліни в умовах стрімкої автоматизації ([Пан Бібліотекар](#)).

[Докладніше див. додаток 30](#)

06.06.2026

Наріжна В.

НОВА ТАКТИКА КІБЕРАТАК: ШІ-ЧЕРВ'ЯК ПЕРЕНОСИТЬ ТА ЗАПУСКАЄ ВЛАСНУ МОДЕЛЬ НА ЗЛАМАНИХ ПРИСТРОЯХ

Невдовзі після заяви Palisade Research щодо того, що [штучний інтелект може автономно зламувати](#) системи та самовідновлюватися, дослідники з Університету Торонто продемонстрували прототип комп'ютерного хробака на основі ШІ, який може самостійно поширюватися мережею та адаптуватися до нових цілей. Науковці попереджають, що розвиток відкритих ШІ-моделей може суттєво змінити ландшафт кіберзагроз, [передає](#) The New York Times ([ZN.UA](#)).

Команда на чолі з професором комп'ютерної інженерії Ніколасом Папернотом описала створення прототипу ШІ-хробака, який зміг самостійно поширитися тестовою мережею без участі людини. Особливістю нової розробки стала можливість адаптувати спосіб атаки залежно від системи, яку вона намагається зламати. За словами дослідників, програма може

аналізувати ситуацію та фактично “міркувати” над тим, який метод проникнення буде найефективнішим для конкретного пристрою.

[Детальніше](#)

05.06.2026

Рабченюк М.

УЛЬТРАЗВУКОВИЙ КАРДІОСТИМУЛЯТОР-НАЛІПКА, ЯКА ЗМЕНШИТЬ ПОТРЕБУ В СЕРЦЕВИХ ІМПЛАНТАТАХ

Дослідники Массачусетського технологічного інституту розробили альтернативу стандартним серцевим імплантатам, що не потребує хірургічного втручання: [ультразвуковий кардіостимулятор](#), який можна приклеювати до тіла пацієнта (ukrinform.ua).

Технологія використовує ультразвукові хвилі для задання ритму серця. Йдеться про передову наукову галузь, відому як «соногенетика»: генетично модифіковані клітини реагують безпосередньо на звук.

У пристрій розміром з поштову марку вбудований крихітний ультразвуковий перетворювач. Виготовлена з гідрогелю, наліпка щільно прилягає до шкіри людини, пропускаючи ультразвукові хвилі з ідеальною чіткістю.

Якщо цю технологію буде схвалено для використання, вона багато в чому переосмислить сучасну медицину.

12.06.2026

Рабченюк М.

ВЧЕНІ СТВОРИЛИ «РОЗУМНИЙ» БАНДАЖ, ЯКИЙ ЗНИЩУЄ ШКІДЛИВІ БАКТЕРІЇ

Біомедичні інженери з Університету Брауна створили пов'язку для ран, яка [вивільняє антибіотики](#) лише тоді, коли виявляє шкідливі бактерії (ukrinform.ua).

Дослідники з'ясували, що цей матеріал може швидко усунути інфекції в рані та пришвидшити загоєння, одночасно зменшуючи надмірне використання антибіотиків. «Зайві» обсяги препаратів є ключовим фактором стійкості до антибіотиків та «супербактеріальних» інфекцій, які щороку вбивають десятки тисяч людей у всьому світі.

Цей матеріал являє собою «розумний» гідрогель, який містить антибіотики і призначений для безпосереднього нанесення на рану під пов'язку. Він реагує на фермент, що виробляється багатьма шкідливими бактеріями. Коли цей фермент присутній, гідрогель починає розщеплюватися та вивільняє антибіотики. Якщо шкідливі бактерії відсутні, гідрогель залишається стабільним і не використовує ліки.

Результати свідчать про те, що матеріал може усувати інфекції та підтримувати загоєння ран ефективніше, ніж гідрогелева пов'язка, яка зараз використовується в клінічній практиці.

18.06.2026

Костюк Д.

Невловима частинка здалася. Китайці вперше виміряли параметри нейтрино точніше за всю попередню науку

Китайська нейтринна обсерваторія JUNO, розташована за 700 метрів під землею в провінції Гуандун, оприлюднила перші наукові результати – і вони одразу потрапили на обкладинку Nature. Це сталося 10 червня, менш ніж через рік після початку роботи детектора (nv.ua).

За 59 днів спостережень – з 26 серпня по 2 листопада 2025 року – вченим вдалося виміряти два фундаментальні параметри нейтринних осциляцій із точністю, яка в 1,6 раза перевищує все, що накопичила світова наука за попередні десятиліття. Для фізики елементарних частинок це суттєвий стрибок.

[Детальніше](#)

17.06.2026

Борисіхіна К.

Квантова фізика на службі ІТ. Науковці KAIST розробили метод проєктування чипів розміром менше 4 нанометрів

Дослідники з Корейського передового інституту науки і технологій (KAIST) розробили інноваційний метод моделювання, який дозволяє спрогнозувати мінімально можливі розміри транзисторів майбутнього до того, як квантові ефекти почнуть перешкоджати їхній коректній роботі (nv.ua).

Цей технологічний прорив допоможе інженерам значно ефективніше проєктувати напівпровідникові чипи наступного покоління та скоротить витрати на дорогі експериментальні спроби під час виробництва.

[Детальніше](#)

16.06.2026

Позняковська Д.

Для обробки й зберігання даних. Австралійські вчені створили новий нейроморфний чип

Дослідники з Австралії розробили нейроморфний чип для комп'ютерного зору, який може одночасно сприймати, обробляти та зберігати візуальну інформацію в одному пристрої ([nv.ua](#)).

Про це пише видання [Interesting Engineering](#).

Розробка імітує спільну роботу людського ока та мозку й може пришвидшити ухвалення рішень в автономних системах.

Чип створила команда інженерів з RMIT University за участю науковців з Deakin University та University of Melbourne. Пристрій виготовлений на основі легованого оксиду індію та покликаний зменшити залежність від зовнішніх процесорів.

[Детальніше](#)

05.06.2026

Рабченюк М.

ДЕШЕВА ДОБАВКА ДОПОМОГЛА НАТРІЄВИМ АКУМУЛЯТОРАМ ПРАЦЮВАТИ ПОНАД 2000 ГОДИН

Дослідники з Національного університету Сінгапуру розробили [натрієву батарею](#), використавши доступну за ціною добавку ([ukrinform.ua](#)).

Для створення стабільного твердого полімерного електроліту вчені застосували графітовий нітрид вуглецю (GCN) – матеріал, який отримують шляхом нагрівання звичайної сечовини до температури 550° С. Надтонкі листи GCN поєднали з полімерною плівкою. Це дозволило реорганізувати структуру полімеру, збільшивши його механічну міцність у три рази та суттєво підвищивши провідність. Багаті на азот ділянки на поверхні допомогли ефективніше вивільняти іони натрію для перенесення заряду.

Під час тестів стандартний полімерний електроліт вийшов із ладу вже за 250 годин, тоді як модифікована версія стабільно відпрацювала понад 2000 годин без жодних збоїв.

Повністю твердотільні тестові акумуляторні елементи зберегли 95% своєї місткості після 500 циклів заряджання-розряджання

17.06.2026

Костюк Д.

Супутникове око. Дослідники з Єлю створили інструмент, який відслідковує розвиток міст в реальному часі

Міста постійно змінюються – зносяться будівлі, з'являються нові квартали, дороги розширюються, зелені зони поступаються місцем бетону. Але побачити ці зміни в момент, коли вони відбуваються, досі було практично неможливо ([nv.ua](#)).

Дослідники з Єльського університету та Університету Коннектикуту запропонували інструмент, який це змінює.

У статті, опублікованій у [PNAS](#), вчені представили систему під назвою Urban Pulse – платформу, що відстежує фізичні зміни міст у майже реальному часі за допомогою супутникових знімків. Автори порівнюють її з електрокардіограмою: так само, як ЕКГ фіксує приховані сигнали серця, Urban Pulse вловлює ритм міського будівництва, знесення, ремонтів та інфраструктурних перетворень – квартал за кварталом, місяць за місяцем.

[Детальніше](#)

16.06.2026

Позняковська Д.

За допомогою ШІ. Супутник уперше самостійно знайшов потрібні об'єкти на Землі

Супутник YAM-9 у квітні 2026 року вперше самостійно виявив об'єкти, які шукав, без участі аналітиків на Землі. Це стало першим випадком використання мовно-візуальної моделі ШІ безпосередньо на орбіті для аналізу даних спостереження за Землею ([nv.ua](#)).

Про це пише видання [TechCrunch](#).

[Докладніше див. додаток 31](#)

05.06.2026

Астрономи розгадали «таємницю» чорної діри в центрі Чумацького Шляху

Група астрономів розгадала «таємницю» надмасивної чорної діри в центрі нашої галактики Чумацький Шлях ([ukrinform.ua](#)).

Як передає Укрінформ, про це повідомляє [The Independent](#).

Фото: nasa.gov

[Докладніше див. додаток 32](#)

Науково-організаційні заходи

26.06.2026

ОГОЛОШЕНО КОНКУРС НА ЗДОБУТТЯ ПРЕМІЙ ІМЕНІ ВИДАТНИХ УЧЕНИХ УКРАЇНИ

З метою відзначення науковців, які здійснили вагомі фундаментальні та прикладні наукові дослідження і науково-технічні розробки, що мають важливе значення для економіки, розвитку науки, підвищення обороноздатності держави та повоєнного розвитку України Національна академія наук України присуджує премії імені видатних учених України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Граничний термін подання роботи на конкурс 01 листопада 2026 року.

Про умови конкурсу детальніше за [посиланням](#).

26.06.2026

ОГОЛОШЕНО КОНКУРС НА ЗДОБУТТЯ ПРЕМІЙ ЗА КРАЩІ НАУКОВІ РОБОТИ МОЛОДИМИ УЧЕНИМИ І СТУДЕНТАМИ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

За роботи в галузі природничих, технічних і соціогуманітарних наук Президія НАН України щороку присуджує чотирнадцять премій молодим ученим і чотирнадцять премій студентам закладів вищої освіти. Премії присуджуються окремим авторам або колективу авторів за кращі наукові роботи, а також за серії наукових робіт з єдиної тематики, за відкриття та винаходи. Колектив, висунений на присудження премії, має включати лише

основних авторів, чий внесок був найвагомим, і складатися не більше як з трьох осіб. Удостоєним премії особам на загальних зборах відповідного відділення Національної академії наук України вручаються дипломи встановленого зразка ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Граничний термін подання роботи на конкурс 15 грудня 2026 р.

Про умови конкурсу детальніше за [посиланням](#).

12.06.2026

ВІДБУЛОСЯ ЗАСІДАННЯ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА ТА ІННОВАЦІЙНІ ЕЛЕКТРОМЕХАНІЧНІ СИСТЕМИ

10 червня 2026 року під головуванням Президента Національної академії наук України Анатолія Загороднього відбулося чергове засідання Президії НАН України ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

На його початку відбулася урочиста церемонія вручення державних нагород України, присуджених [Указом Президента України №380/2026](#) з нагоди Дня науки.

Наступним на порядку денному стало підписання Договору про науково-технічну співпрацю між Академією та Державним агентством відновлення та розвитку інфраструктури України. Його метою є забезпечення наукового супроводу діяльності Агентства та координації фундаментальних і прикладних наукових досліджень та науково-технічних розробок, спрямованих на відновлення, модернізацію, стабільне функціонування та інноваційний повоєнний розвиток енергетики України.

Далі учасники засідання заслухали дві наукові доповіді.

У 2026 році виповнюється 100 років від дня заснування Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, який відіграв виняткову роль у розвитку українського літературознавства. Про історію, стан та перспективи розвитку українського літературознавства йшлося у доповіді директора Інституту академіка НАН України Миколи Жулинського.

Наступна доповідь провідного наукового співробітника Інституту електродинаміки НАН України доктора технічних наук Віктора Гребенікова була присвячена інноваційним електромеханічним системам на основі високошвидкісних електричних машин.

На завершення засідання члени Президії НАН України розглянули низку кадрових і поточних питань.

Читати за [посиланням](#)

27.06.2026

В Інституті відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція, присвячена 30-річчю Конституції України

25 червня 2026 року в Інституті правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України відбулася Всеукраїнська науково-практична конференція **«Конституція України як основа стратегічного розвитку законодавства в умовах європейської та євроатлантичної інтеграції»**, приурочена до 30-річчя прийняття Конституції України ([Інститут правотворчості та науково-правових експертиз НАН України](#)).

Науковий захід був присвячений осмисленню ролі Конституції України як фундаментального акта державотворення та правової основи подальшого стратегічного розвитку національного законодавства в умовах сучасних безпекових викликів, європейської інтеграції та поглиблення євроатлантичного співробітництва.

Конференцію відкрив директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз НАН України, член-кореспондент НАПрН України **Олексій Кот**. У вітальному слові він наголосив на визначальному значенні Конституції України для формування сучасної правової системи держави, забезпечення стабільності правотворчих процесів та вироблення стратегічних орієнтирів розвитку законодавства України.

Із вітальним словом до учасників конференції звернувся голова Науково-координаційної ради з питань правотворчої діяльності при Президії НАН України, академік НАН України **Сергій Пирожков**. Він підкреслив особливу роль стратегічного правового планування на основі положень Конституції України в умовах трансформації державних інституцій, сучасних геополітичних викликів та необхідності посилення наукового забезпечення правотворчої діяльності.

[Детальніше](#)

22.06.2026

Представники НАПрН України взяли участь у роботі круглого столу «Тридцять років Конституції України: здобутки та виклики сучасності»

19 червня 2026 року в Верховній Раді України відбувся круглий стіл «Тридцять років Конституції України: здобутки та виклики сучасності» Національної академії правових наук ([Національна академія правових наук України](#)).

З вітальними словами до учасників заходу звернулися Голова Верховної Ради України, дійсний член (академік) НАПрН України Руслан Стефанчук, Голова Верховного Суду Станіслав Кравченко, президент Національної академії наук України Анатолій Загородній та президент Національної

академії правових наук України Володимир Журавель. Модератором круглого столу виступила заступник голови Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України, дійсний член (академік) НАПрН України Наталія Кузнецова <...> Учасники круглого столу обговорили актуальні проблеми розвитку українського конституціоналізму в умовах воєнного стану та повоєнної відбудови держави, окреслили перспективні напрями вдосконалення конституційно-правового регулювання, а також роль правничої науки у забезпеченні сталого демократичного розвитку України.

[Детальніше](#)

05.06.2026

Підписано Меморандум про співпрацю між НААН України та АН вищої школи України

5 червня 2026 року президент НААН України **Ігор Гриник** і президент АН вищої школи України **О.Г.Наконечний** підписали Меморандум про співпрацю між очолюваними ними науковими організаціями ([Національна академія аграрних наук України](#)).

Підписаний документ передбачає, що НААН залучатиме членів АНВШ до роботи в експертних комісіях, робочих групах, інших експертно–дорадчих органах з питань, що належать до компетенції НААН, а АНВШ сприятиме наданню фахових висновків, консультацій та захищатиме інтереси університетської наукової спільноти.

[Детальніше](#)

01.06.2026

КОНКУРС НА ЗДОБУТТЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРЕМІЇ L'OREAL-UNESCO 2027

Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) та Фонд L'Oréal оголосили про старт чергового конкурсу на здобуття міжнародної премії L'Oréal-UNESCO 2027 для жінок-науковців у галузі фізичних наук, математики та інформатики. Його мета - відзначити жінок-дослідниць, які зробили значний внесок у подолання сучасних глобальних викликів. Премію отримають п'ять переможців із п'яти географічних регіонів ЮНЕСКО: Європи, Латинської Америки, Північної Америки, Африки, арабських країн, Азії та Океанії. Взяти участь у конкурсі можуть кандидати, що мають визнані на міжнародному рівні наукові досягнення, які брали активну участь у наукових дослідженнях, працюють не менше п'яти років у галузі фізичних, математичних і комп'ютерних наук та зробили вагомий внесок у розвиток науки ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Детальніше:

<https://www.unesco.org/en/prizes/women-science>,
<https://www.nas.gov.ua/.../rules-and-regulations-2027...>,
<https://www.forwomeninscience.com/challenge/show/158>,
<https://www.nas.gov.ua/.../trivaye-konkurs-na-zdobuttya...>

29.06.2026

За кожною успішною дисертацією постає невидимий, але глибокий пласт – бібліографія

Презентація метабібліографічного довідника «Бібліографічні джерела українського літературознавства» у рамках науково-просвітницького форуму «Витоки українського літературознавства» в Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського 25 червня 2026 року стала знаковою подією в гуманітарній, соціо-культурній сферах сучасності й майбутнього 100-річчя від дня народження академіка НАН України К. М. Ситника ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

– Для фахової спільноти зрозуміло, наскільки важливу працю представляє сьогодні колектив науковців, – зазначила, вітаючи учасників заходу і винуватців події, заступник генерального директора з наукової роботи НБУВ Юлія Миколаївна Половинчак. – Важливою з кількох причин: вона свідчить про інституційну агентність нашої культури, бо за такими скрупульозними речами, що забезпечують інфраструктуру роботи для науковців, стоїть дуже важливий чинник впливу в самій культурі; ця праця також є символом тягlosti нашої культури і нашої літератури, і вона засвідчує їхню системність.

Метабібліографічний довідник «Бібліографічні джерела українського літературознавства» побачив світ під орудою відомих вчених – доктора наук із соціальних комунікацій, старшого наукового співробітника НБУВ [Тетяни Василівни Добко](#) і наукового редактора та автора концепції, доктора філологічних наук, професора, завідувача [відділу національної бібліографії](#) НБУВ [Сидора Степановича Кіраля](#).

[Детальніше](#)

24.06.2026

Кіржаєва І.

Електронна виставка архівних документів до 100-річчя від дня народження академіка НАН України К. М. Ситника

[Інститут архівознавства](#) Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського презентує електронну виставку архівних документів до 100-річчя від дня народження академіка НАН України К. М. Ситника ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

З електронною виставкою можна ознайомитися за посиланням: <https://www.nbu.gov.ua/node/7201>. Безпосередньо з документами фонду можна ознайомитися: [Інститут архівознавства НБУВ вул. Володимирська 62](#).

[Детальніше](#)

09.06.2026

Плющик О.

Біографічне знання в суспільному, інтелектуальному й духовному просторі сучасної України

3 червня 2026 року відбулись організовані [Інститутом біографічних досліджень](#) НБУВ за участі [Державної науково-педагогічної бібліотеки імені В.О. Сухомлинського](#) НАПН України **XXII Біографічні читання**, присвячені пам'яті засновника і першого директора інституту, доктора історичних наук, професора Віталія Сергійовича Чишка (1951–2003), якому цими днями виповнилося б 75 років ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Цьогоріч у центрі обговорення творчого співтовариства біографістів були проблеми трансформації дослідницького дискурсу, освоєння принципово нової проблематики та поглиблення теоретичного бачення в умовах масштабних суспільних зрушень.

[Докладніше див. додаток 33](#)

08.06.2026

«Довкола Фрейда: наукова спадщина у ретроспективі та з позицій сьогодення»

4 червня 2026 року у залі засідань Вченої ради Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського відбулася міжнародна наукова дискусія за круглим столом на тему: «Довкола Фрейда: наукова спадщина у ретроспективі та з позицій сьогодення», приурочена 170-річчю з дня народження Зигмунда Фрейда – видатного австрійського психолога, психіатра і невролога, людини, яка назавжди змінила наші уявлення про людську свідомість, сексуальність, дитинство, сновидіння, спогади та людську поведінку загалом ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Захід, організований [відділом міжнародної інформації та зарубіжних зв'язків](#) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського у співпраці з Посольством Австрії в Україні, проходив у змішаному форматі (офлайн та онлайн через платформу Zoom) і об'єднав понад півсотні зарубіжних та українських дослідників і науковців, перекладачів, бібліотечну спільноту,

студентську молодь. Дискусія відкрила можливість глибше зануритися в аналіз та осмислення спадщини Фрейда, обговорити його вплив на сучасну ментальну культуру.

[Детальніше](#)

09.06.2026

Підсумки онлайнної науково-практичної конференції «Бібліотечна справа України крізь призму часу»

4 червня 2026 року відбулася онлайнна науково-практична конференція [«Бібліотечна справа України крізь призму часу»](#). Захід об'єднав понад 250 учасників: бібліотекарів, науковців, викладачів, небайдужих дослідників культурної спадщини та амбасадорів розвитку інформаційного простору ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Запрошуємо переглянути відеозапис науково-практичної конференції «Бібліотечна справа України крізь призму часу» на ютуб-каналі ХДНБ ім. В. Г. Короленка: https://www.youtube.com/watch?v=B_z7q9perbE&t=353s

[Повний текст](#)

11.06.2026

Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «VII ОдесаБібліоСаміт»

Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «VII ОдесаБібліоСаміт» стала значущою професійною подією, що об'єднала бібліотечну спільноту, науковців, освітян та представників державного й громадського секторів ([Офіційний веб-сайт Одеської національної наукової бібліотеки](#)).

Протягом трьох днів відбулося змістовне фахове обговорення актуальних питань розвитку бібліотечної справи, промоції книги та читання, трансформації бібліотек в умовах воєнного часу та посилення їхньої ролі у формуванні культурної, інформаційної й національної стійкості суспільства.

Джерело: <https://odnb.odessa.ua/>

[Докладніше див. додаток 34](#)

11.06.2026

Відбулася урочиста академія з нагоди 75-річчя Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

10 червня 2026 року у Будинку вчених Львівського національного університету імені Івана Франка відбулися урочистості, присвячені 75-ій річниці заснування Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України. До події доєдналися представники місцевої влади, наукових та освітніх установ, а також громадські діячі ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

[Докладніше див. додаток 35](#)

03.06.2026

Львівський Фізико-механічний інститут НАН України святкує 75-річний ювілей

Фізико-механічний інститут Національної академії наук України відзначив 75-річчя від дня заснування. Урочистості зібрали представників наукової спільноти, міської та обласної влади Львова ([То є Львів](#)).

Під час святкування мер Львова Андрій Садовий наголосив на виняткові ролі вчених у розбудові держави та суспільства, висловивши щире подяку колективу установи за багаторічну самовіддану працю та здобуті наукові результати. Він зазначив, що перетворення ідеї на реальний винахід або технологію потребує років наполегливої роботи, яку часто залишають поза увагою, пише [ЛМР](#).

[Детальніше](#)

[Інформація на головному порталі НАН України](#)

11.06.2026

Упродовж 8-10 червня 2026 року у Львівському національному університеті імені Івана Франка тривала Міжнародна школа з незвичайних явищ магнетизму та надпровідності у квантових матеріалах. Захід об'єднав провідних науковців із України, Німеччини, Польщі, Чехії, Іспанії, Норвегії, США та інших країн довкола найактуальніших наукових питань у сфері досліджень квантових матеріалів ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

Відкрили конференцію організатори заходу – представники німецьких та українських наукових установ.

Учасники також обговорювали сучасні методи дослідження квантових систем – від спектроскопічних підходів і теорії сильних взаємодій до чисельного моделювання та використання машинного навчання для пошуку нових матеріалів із заданими властивостями.

Детальніше із програмою заходу можна ознайомитися за посиланням: <https://gu-qumat.ifw-dresden.de/workshop-2026>

17.06.2026

Українські школярі стали найкращими в Європі на фізичній олімпіаді EuPhO-2026

З 12 до 16 червня 2026 року в місті Гетеборг (Королівство Швеція) відбувалася Європейська фізична олімпіада (European Physics Olympiad, EuPhO) – одне з найпрестижніших міжнародних змагань з фізики для учнів старших класів ([Мала академія наук України](#)).

Цьогоріч олімпіада об'єднала представників 41 держави. Учасники продемонстрували свої знання та навички під час теоретичних і практичних випробувань, а також мали змогу долучитися до міжнародної спільноти молодих науковців.

Українська команда вкотре взяла участь у цьому інтелектуальному змаганні: школярі представляли провідні фізико-математичні ліцеї Києва, Львова та Одеси.

За результатами олімпіади українці здобули 5 нагород: 3 золоті, 1 срібну та 1 бронзову медалі. Такий виступ забезпечив Україні найкращий командний результат серед усіх європейських країн-учасниць EuPhO-2026.

[Детальніше](#)

11.06.2026

Дослідження МАН України представили на міжнародній конференції на тему штучного інтелекту у Великій Британії

Національний центр «Мала академія наук України» представив свої наукові напрацювання на міжнародній конференції FICTA-2026 (Frontiers of Intelligent Computing: Theory and Applications), що цьогоріч відбулася на базі London Metropolitan University у Великій Британії ([Мала академія наук України](#)).

FICTA є одним з авторитетних міжнародних майданчиків для обговорення новітніх досліджень у галузі штучного інтелекту, інтелектуальних обчислень та цифрових технологій. У конференції взяли участь науковці з Великої Британії, Індії, Філіппін, Йорданії, Камбоджі та інших країн світу.

[Детальніше](#)

13.06.2026

МАНівці здобули 19 нагород на GENIUS Olympiad у США

Українці знову серед найкращих! Юні науковці та митці – вихованці Малої академії наук – повернулися зі США з нагородами GENIUS Olympiad – найбільшого у світі конкурсу проєктів екологічного спрямування для учнів 8–11 класів ([Мала академія наук України](#)).

[Детальніше](#)

Цифрова трансформація суспільства, упровадження інноваційної моделі економіки

26.06.2026

А.КІНАХ: УКРАЇНІ ПОТРІБНА НОВА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА

Попри руйнівний вплив війни з російським агресором, Україна має відновлювати не сировинну модель економіки, а будувати конкурентоспроможну індустріально-інноваційну державу, засновану на сучасному складному виробництві, науці та державній промисловій політиці. Таку позицію, яку послідовно відстоюють Український союз промисловців і підприємців, Антикризовий штаб стійкості економіки в умовах воєнного стану та Рада з відбудови при глобальній організації світових лідерів Lives Amplified, озвучив їх очільник Анатолій Кінах під час спільного засідання Президії НАН України та УСПП ([Український союз промисловців і підприємців](#)).

За словами А.Кінаха, головним завданням післявоєнного відновлення має стати не повернення до довоєнної сировинної моделі, а створення економіки, здатної забезпечувати високу додану вартість, сучасні виробництва, технологічний розвиток і гідні робочі місця.

[Докладніше див. додаток 36](#)

Читайте також:

[УСПП і НАН України проведуть спільне засідання: наука і бізнес формують стратегію промислового відновлення](#)

[Засідання Президії НАН України 24 червня 2026 року: стратегії промислового відновлення України та технології подрібнення сипких металів](#)

16.06.2026

У травні у сфері цифрової трансформації економіки в Україні відбулися декілька подій і поширилися тенденції, які можна розглядати як початок переходу від класичної цифровізації до формування

автономної цифрової інфраструктури та цифрового суверенітету держави

Визначено, що вітчизняна цифрова інфраструктура й далі розвивається в напрямі [\(Національний інститут стратегічних досліджень\)](#).

- ◆ інтеграції до Єдиного європейського цифрового ринку ЄС
- ◆ гармонізації нормативно-правової бази з європейськими стандартами
- ◆ розвитку транскордонних цифрових сервісів, електронної ідентифікації та інфраструктури довіри

Визначено, що ключовими ознаками нового етапу цифрової трансформації економіки в травні є перехід від платформної до керованої штучним інтелектом економіки, формування дата-центричної моделі розвитку та поширення автономних цифрових систем

👉 Докладніше у щомісячному огляді експертки НІСД Даниїли Олійник
👉 <https://www.niss.gov.ua/.../tsyfrova-transformatsiya...>

Джерело: <https://www.facebook.com/nissgovua>

19.06.2026

У СТЕНФОРДСЬКОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ВІДБУЛОСЬ ЗАСІДАННЯ ФОНДУ ПІДТРИМКИ НАУКИ ТА ІННОВАЦІЙ УКРАЇНИ

У Стенфордському університеті у США відбувся міжнародний захід «Bridging Science and Innovation: Ukraine × Silicon Valley». Подія присвячена розвитку партнерств між українською науковою спільнотою, інноваційною екосистемою Кремнієвої долини та міжнародними партнерами [\(Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій\)](#).

Захід об'єднав представників урядових структур, університетів, наукових фондів, інвесторів, підприємців та експертів зі США, України та країн Європи. У центрі обговорення були нові можливості для української

науки, посилення міжнародної взаємодії у сфері технологій та інновацій, а також інтеграція України до глобальних наукових і технологічних мереж.

Під час заходу було представлено перші результати діяльності Science and Innovation Fund for Ukraine. Це міжнародна ініціатива, спрямована на підтримку української науки, досліджень та інновацій в умовах війни та під час відновлення країни.

Читати за [посиланням](#).

09.06.2026

ІР, трансфер технологій та захист від недобросовісної конкуренції: підсумки науково-практичної конференції за підтримки УКРНОІВІ

Представники українського ІР офісу долучилися до науково-практичної конференції «Охорона інтелектуальної власності, трансфер технологій та знань в наукових організаціях та закладах вищої освіти. Захист від недобросовісної конкуренції» ([ІР офіс](#)).

Захід об'єднав понад 60 представників закладів вищої освіти, наукових установ, фахівців у сфері інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційної діяльності.

Конференцію організували:

- [Науково-дослідний інститут](#) інтелектуальної власності НАПрН України,
- [Центр досліджень](#) інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України,
- [кафедра](#) інтелектуальної власності та інформаційного права ННІ права КНУ імені Тараса Шевченка за підтримки українського ІР офісу.

Конференція стала важливим майданчиком для обговорення актуальних питань інтелектуальної власності, трансферу технологій та інноваційного розвитку, а також сприяла обміну досвідом між представниками наукової, освітньої та експертної спільнот.

[Детальніше](#)

11.06.2026

Запрошуємо науковців до співпраці з українським бізнесом!

Київський академічний університет та [Academ.City](#) відкривають новий етап Програми відкритих інновацій «Наука-Бізнес» ([Kyiv Academic University](#)).

Українські компанії вже сформуvalи конкретні науково-технічні запити – від харчових технологій і матеріалознавства до цифрових рішень, машинобудування та екологічних інновацій. Бізнес шукає наукові команди,

ГОТОВІ долучитися до вирішення реальних виробничих і технологічних викликів.

Джерело: <https://www.facebook.com/academuniver>

Запрошуємо науковців, дослідників, інженерів та розробників інноваційних рішень запропонувати свої компетенції та долучитися до створення партнерств, які можуть привести до впровадження розробок у виробництво.

Якщо один із запитів відповідає вашій спеціалізації — ознайомтеся з переліком та заповніть анкету.

📌 Деталі запитів: <https://surl.li/wejtbg>

📌 Анкета для участі: <https://surl.li/irlwjl>

Ініціатива реалізується в рамках Програми відкритих інновацій [Academ.City](#) «Наука–Бізнес» та передбачає формування партнерств з перспективою співпраці для впровадження наукових розробок у прикладну площину.

03.06.2026

Університети як стартап-хаби та комерціалізація науки: МОН стало стратегічним партнером 2U Tech Forum

Україна має колосальний інтелектуальний потенціал, зосереджений в університетах, проте роками він залишався ізольованим від реального ринку. Сьогодні МОН активно працює над тим, щоб трансформувати ці наукові здобутки в реальні економічні й оборонні активи. Головними інструментами на цьому шляху є усунення застарілих бюрократичних бар'єрів у взаємодії з бізнес-середовищем, масштабна цифровізація процесів та спрощення процедур передачі технологій ([Міністерство освіти і науки України](#)).

[Докладніше див. додаток 37](#)

24.06.2026

Підписали меморандум з Японією: посилюємо партнерства, розвиваємо інновації та інвестиції

Україна та Японія розпочинають новий етап технологічного партнерства та запускають японсько-українську ініціативу цифрово-технологічного співробітництва. Відповідний меморандум підписали Міністерство цифрової трансформації й Міністерство економіки, торгівлі та промисловості Японії ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Нова японсько-українська платформа допоможе запускати спільні проекти у сферах цифрових інновацій і технологій, залучати інвестиції та будувати системне партнерство між державами й бізнесом.

[Детальніше](#)

04.06.2026

Понад 80% регіонів України покращили позиції у рейтингу IP4R: оновлений Регіональний індекс IP-розвитку 2023-2025

Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (УКРНОІВІ / IP офіс) презентує аналітичний звіт та дашборд Регіонального індексу розвитку інтелектуальної власності (IP4R Index) за 2023-2025 роки ([IP офіс](#)).

Джерело: <https://nipo.gov.ua/>

IP4R Index – це інтегральний інструмент, який оцінює активність регіонів у створенні та правовій охороні об'єктів права інтелектуальної власності, враховуючи як кількість заявок і реєстрацій, так і динаміку розвитку.

Основні результати

Попри повномасштабну війну, руйнування промисловості та релокацію бізнесу, 81% регіонів (22 з 27) у 2025 році продемонстрували зростання індексу IP4R порівняно з 2023-м. Це свідчить про адаптацію регіональних економік та посилення уваги бізнесу та науки до захисту нематеріальних активів.

[Детальніше](#)

23.06.2026

Завершилася програма Student Startup Fund для студентських стартапів

Завершилася [Student Startup Fund Spring '26](#) – програма для студентів та аспірантів, які розвивають власні стартапи або хочуть долучитися до створення інноваційних продуктів ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Участь брали студенти та аспіранти, які пройшли шлях від TRL-1 до TRL-3/4. Упродовж трьох місяців учасники працювали з менторами, розвивали свої продукти, тестували рішення та готувалися до фінального пітчінгу.

Фінальним етапом програми став Demo Day. Під час події студентські команди презентували свої стартапи перед журі, отримали фідбек від представників інноваційної екосистеми та позмагалися за підтримку для подальшого розвитку своїх проєктів.

[Детальніше](#)

Бібліотека в науковому процесі

Л. Чуприна,

кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач відділу, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

СІАЗ – інформаційні виклики сьогодення

Вступ. Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) – структурний підрозділ Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, створений 1992 р. для удосконалення інформаційно-аналітичного обслуговування державних та громадських

інститутів України, моніторингу й опрацювання інформаційних потоків, введення в суспільний обіг матеріалів фондів НБУВ. Стратегічним напрямом наукової діяльності СІАЗ є дослідження ролі інформаційно-аналітичних структур бібліотек у системі соціальних комунікацій, електронних інформаційних технологій у бібліотечній сфері, функціонування національних бібліотек як важливих елементів інформаційного ресурсу для зміцнення інформаційного суверенітету України. Служба здійснює аналіз інформації з відкритих джерел для підготовки інформаційно-аналітичної та аналітико-прогнозної продукції відповідно до запитів і потреб різних груп користувачів. СІАЗ входить до складу Центру досліджень соціальних комунікацій НБУВ разом з Фондом Президентів України та Національною юридичною бібліотекою. Сайт Центру досліджень соціальних комунікацій: <https://nbuviar.gov.ua/>.

Дослідження інформаційних викликів останніх років розгортається в межах трьох напрямів: 1) Аналіз цифрового шуму та інформаційного перевантаження: сучасні роботи (наприклад, Zuboff, 2022 [1]) розглядають цифрове середовище як середовище надлишкової комунікації, де інтерпретація сигналу ускладнюється через інформаційний шум, згенерований автоматизованими системами. 2) Дослідження дезінформації, бот-мереж і гібридних загроз: (Henley, 2023 [8]), Internews (2024), звіти Оксфордського інституту інтернету вказують на еволюцію цифрових маніпуляцій, зокрема залучення генеративного ШІ до створення фейкових новин та впливу на громадську думку. 3) Адаптація публічних інституцій до нових умов інформаційного середовища: у публікаціях Gasser & Almeida (2022) [2], European Parliamentary Research Service (2023), а також світових бібліотечних організацій (IFLA, 2024) відображено тенденції цифрової трансформації установ, які змушені оперативно реагувати на зміни інформаційної поведінки користувачів. В українському контексті тема удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності, і зокрема роботи аналітичних структур бібліотек, широко представлена в науковій літературі. Цю проблематику досліджували науковці В. Бондаренко, В. Варенко, В. Горовий, Г. Гордукалова, Т. Гранчак, І. Давидова, О. Желай, М. Закіров, В. Ільганаєва, О. Кобелев, І. Кузнецов, Ю. Курносів, П. Конотопов, В. Пархоменко, Ю. Половинчак, Н. Сляднева та ін. Водночас швидкі зміни в інформаційному просторі, зумовлені як глобалізаційними інформаційними, технологічними впливами, так і особливостями ситуації в Україні в умовах війни, **актуалізують** необхідність аналізу, узагальнень та уточнень завдань, які постають перед Службою. СІАЗ у нинішніх умовах стикається з низкою викликів (інституційні, організаційні, технологічні, кадрові, професійні, політичні, управлінські, етичні, соціальні), що можуть впливати на її ефективність та потребують постійного вдосконалення діяльності.

Мета статті – окреслити комплекс інформаційних викликів, що постають у сучасних умовах перед інформаційно-аналітичними структурами бібліотек, для пошуку оптимальних шляхів їх подолання, узагальнення

досвіду роботи СІАЗ за окремими напрямками, обґрунтування моделі стратегічної адаптації аналітичних структур бібліотек. Стаття пропонує концептуальну рамку інтеграції технологій, когнітивних навичок та організаційної гнучкості. Використовуючи синтетичний підхід: критичний аналіз джерел, кейс-аналіз практик СІАЗ, концептуальне моделювання і такі загальнонаукові методи дослідження, як спостереження, опис, аналіз, синтез, узагальнення, розглянемо найактуальніші з цих проблем. Насамперед ті, що зумовлені глобалізаційними впливами на український інформаційний простір.

Основна частина. Зростання обсягів інформації. Швидкий розвиток цифрових технологій зумовив експоненціальне зростання обсягів інформації, яку необхідно обробляти та аналізувати. Прогнозується, що загальний обсяг даних, створених, зібраних, скопійованих і спожитих у всьому світі, до 2028 р. зросте до понад 394 зетабайт [3].

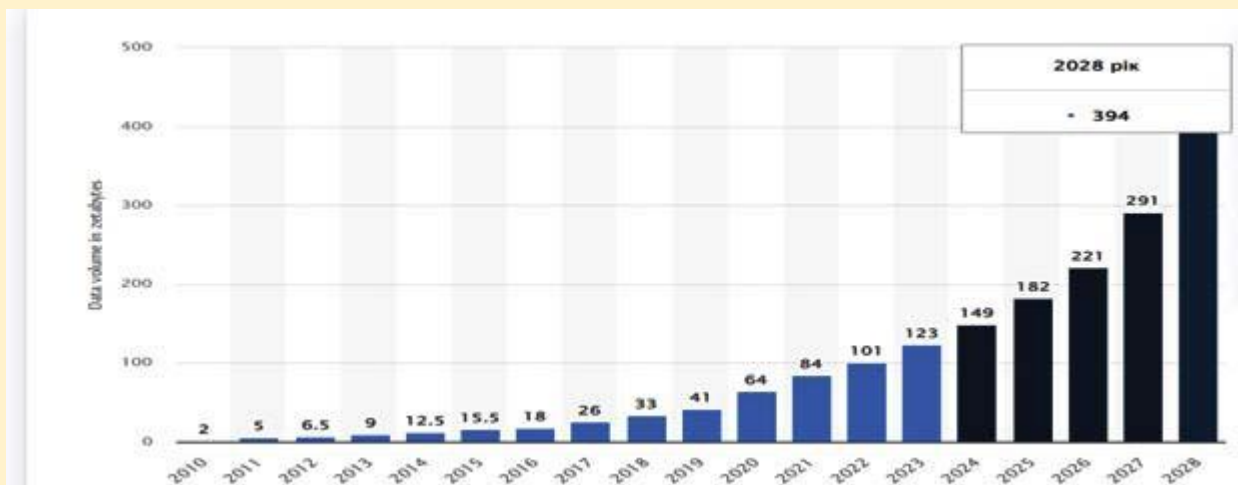

Рис. 1. Прогноз зростання обсягів інформації до 2028 р. [3].

У 2024 р., порівняно з минулим роком, глобальний інтернет-трафік зріс на 17,2 %, трафік в Україні виріс – на 1,8 %, трафік Starlink в Україні збільшився у 2,8 рази [4]

Рис. 2. Трафік Starlink в Україні у 2024 р. [4]

Слід зауважити, що зберігається лише невеликий відсоток цих новостворених даних, наприклад, лише два відсотки даних, створених і спожитих у 2020 р., було збережено до 2021 р. Це один бік проблеми, інший – який відсоток з цих даних є суспільно значущим, релевантним, корисним і важливим. У цьому зв'язку генеральний директор Seagate Д. Мослі наголошує на важливості для підприємств, установ, корпоративних користувачів даними створення надійної цифрової стратегії, оскільки «технології обробки даних стають центральними для підвищення продуктивності, монетизації даних і створення цінності» [5]. З цим висновком важко не погодитися, адже зростання обсягів інформації значно ускладнює роботу інформаційних аналітиків з кількох основних причин.

Інформаційне перевантаження. Велика кількість даних може ускладнити виділення ключових фактів та тенденцій. Аналітики витрачають більше часу на сортування та фільтрацію даних. Необхідне оперативне ухвалення рішень на основі аналізу великих обсягів даних, що потребує автоматизації процесів обробки інформації.

Різноманітність джерел. Інформація надходить з різних вітчизняних та зарубіжних джерел, у різних форматах (соцмережі, новинні ресурси, звіти, наукові статті), що ускладнює процес її верифікації та узагальнення. Її обробка потребує інтеграції даних у єдину аналітичну базу.

Проблеми структурування даних. Більшість інформації (наприклад, із соцмереж або відео) є неструктурованою. Її обробка потребує спеціальних алгоритмів, що ускладнює аналіз.

Швидкоплинність інформації. Інформація швидко застаріває, особливо в динамічних сферах (економіка, політика, технології). Це змушує аналітиків працювати в умовах постійного оновлення даних.

Складність перевірки достовірності. Зростає ризик поширення фейкових новин та недостовірної інформації. Аналітики повинні витратити більше часу на верифікацію джерел.

Теорія «мертвого інтернету» припускає, що значна частина контенту в інтернеті створюється не реальними людьми, а автоматизованими системами, ботами або алгоритмами з метою маніпулювання політичними та споживацькими настроями тощо. Якщо розглянути цю проблему без конспірологічного та популістського підтексту, її вплив на роботу інформаційних аналітиків є значним унаслідок низки аспектів.

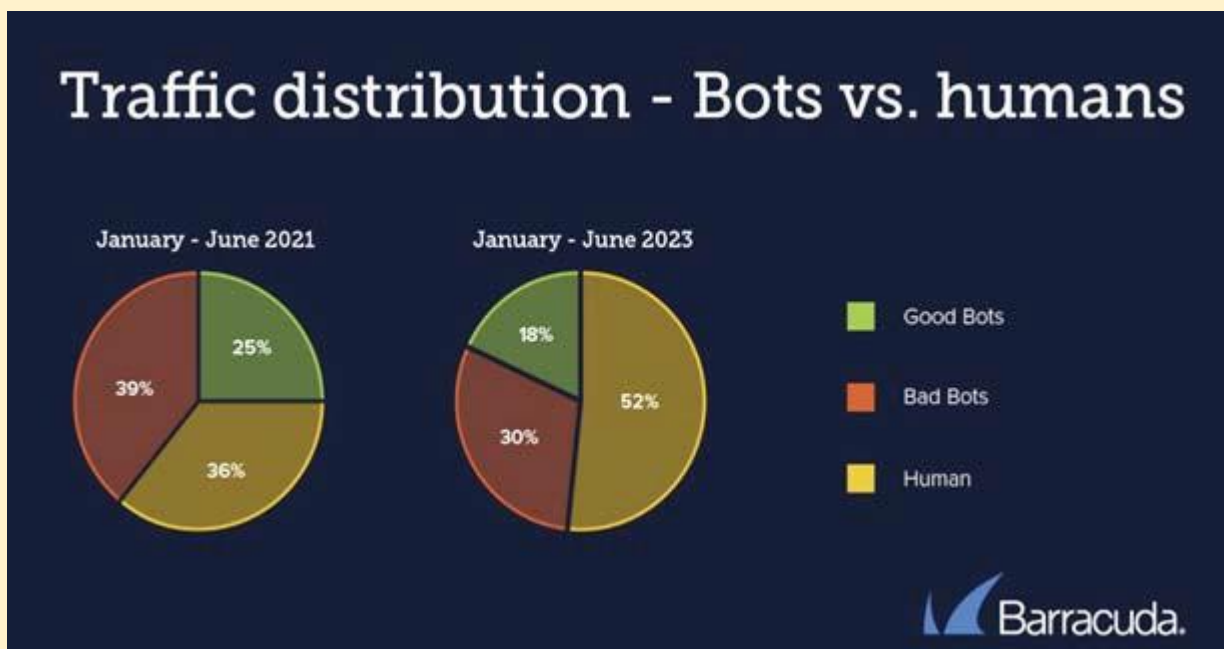

Рис. 3. Розподіл світового трафіку (боти/люди) [6]

За даними досліджень [6], із січня до червня 2023 р. боти становили майже 50 % інтернет-трафіку, а «погані» боти – 30 % трафіку. Більшість шкідливого бот-трафіку надходить із двох великих публічних хмар: AWS та Azure, що зміщує географічні дані в бік Північної Америки. Автоматично згенерований контент (включно з новинами, соціальними постами, коментарями) може становити від 15 % до 25 % від загальної кількості контенту в інтернеті. На великих платформах, таких як Twitter (X), за оцінками, 5–15 % облікових записів – це боти. У країнах із більш розвинутою цифровою інфраструктурою (США, Китай, Індія) частка автоматизованого трафіку зазвичай вища через активне використання ботів для комерції, досліджень і пропаганди. У країнах із жорстким контролем інформації боти часто використовуються для цензури або дезінформації. За даними Оксфордського інституту інтернету, понад 70 країн використовують ботів для маніпуляцій в інформаційному просторі. «Маніпулюючи емоціями та поширюючи цілеспрямовану неправдиву інформацію (...), боти підривають суспільну довіру, ускладнюючи виборцям можливість відрізнити факти від вигадки до, під час і, ймовірно, після виборів» [7]. Згідно з опитуванням

ЮНЕСКО, проведеним у 16 країнах, 85 % респондентів висловили занепокоєння щодо впливу дезінформації, а 87 % вважають, що вона серйозно впливає на національне політичне життя та вибори. Більшість опитаних (68 %) вважають, що фейкові новини найбільш поширені в соціальних мережах [8]. У щорічному дослідженні USAID-Internews «Українські медіа, ставлення та довіра у 2024 році» зазначено, що 83 % респондентів знають про існування неправдивих матеріалів в інформаційному просторі, а 72 % вважають, що можуть їх розпізнати. При цьому 47 % аудиторії вважають дезінформацію актуальною проблемою, що свідчить про зростання обізнаності порівняно з попередніми роками [9].

Отже, значна частина інформації, що поширюється у світі, може бути маніпулятивною або неправдивою. Це становить проблему для аналітиків, насамперед тому, що велика кількість автоматично згенерованого контенту збільшує обсяги шуму, ускладнює пошук корисної та релевантної інформації. Аналітикам доводиться витратити більше часу на відсів неважливих даних. Збільшується ризик спотворення аналітики. Фальшивий контент може викривляти результати аналізу, створюючи хибне уявлення про суспільні настрої, ринкові тенденції. Також ускладнюється аналіз громадської думки. Боти часто використовуються для маніпуляції громадською думкою в соціальних мережах або на форумах. ШІ значно посилюють можливості різних агентів (корпорацій, урядів та ін.) формувати інформаційні потоки з метою зміни настроїв населення, політичних уподобань тощо. Нині факти дедалі частіше підмінюються вірусними наративами та маніпуляціями. Якщо аналітики не враховують цього феномена, вони можуть несвідомо працювати в інтересах певних груп, поширюючи вигідні для них інтерпретації подій. Аналітикам складно відокремити реальні реакції від автоматизованих, що може призводити до неправильних висновків. Автоматично створений контент часто поширюється без чіткої прив'язки до авторитетних джерел, що збільшує ризик роботи з ненадійною інформацією. Аналітики змушені використовувати складніші інструменти для виявлення ботів і фейкового контенту. Наприклад, технології розпізнавання шаблонів поведінки ботів або аналіз аномалій у даних.

Також слід звернути увагу на тенденцію в сучасному світі, яка ще потребує додаткових досліджень, але вже нині проявляється в тому, що значна частина молодого населення черпає знання і **формує світогляд не стільки з освітньої сфери, скільки з медійної** (якій властива надмірна комерціалізація, сенсаційність, ажіотажність у подачі матеріалів тощо) [10].

Такий зсув у джерелах отримання знань та формування картини світу має низку ризиків. Насамперед – деформація уявлень про реальність: медіа можуть подавати інформацію спрощено, емоційно забарвлено або викривлено, що формує поверхневе чи хибне розуміння подій і явищ. Фрагментарність знань – медіа часто дають уривчасту інформацію, без системності та логічного зв'язку, що заважає формуванню глибокого й аналітичного мислення. Алгоритми соцмереж підлаштовують контент під

уподобання користувача, що створює ефект «інформаційної бульбашки», обмежує доступ до альтернативних точок зору і критичного аналізу інформації. Зміщення акценту з критичного мислення – багато молодих людей більше довіряють емоційним і вірусним меседжам, ніж логічному аналізу та аргументам, що ускладнює формування незалежного світогляду і веде до зниження авторитету традиційної науки та освіти. Популярність блогерів, інфлюенсерів і конспірологів може підривати довіру до наукових знань, експертної думки та перевірених джерел. Це призводить до відсутності системного мислення, значних прогалин у знаннях (і підвищує ризик впливу популізму і конспірології на політичні процеси).

Крім глобальних впливів, з початком воєнної агресії Росії проти України **інформаційний простір України зазнає кардинальних змін**. Війна не лише змінила контент, але й методи його поширення, а також роль інформаційно-аналітичних структур. Основні зміни в інформаційному просторі України характеризуються інтенсифікацією інформаційної війни. Росія значно активізувала свої зусилля з дезінформації, пропаганди та поширення фейкових новин. Мета – посіяти паніку, деморалізувати українське суспільство та дискредитувати Україну на міжнародній арені.

Україна у свою чергу активізувала контрпропаганду, зосереджуючись на висвітленні правдивої інформації про події, мобілізації підтримки та боротьбі з російською дезінформацією. Соціальні мережі стали ключовим каналом поширення інформації, як офіційної, так і неофіційної. Вони використовуються для оперативного інформування про події, координації дій, збору допомоги та поширення важливих повідомлень. Також стали головним майданчиком для інформаційних атак. Змінився характер новин. Вони стали більш оперативними, емоційними та часто містять неперевірену інформацію. З'явилося багато нових джерел інформації, зокрема Telegram-канали, блоги та волонтерські ініціативи. Збільшився обсяг інформації, що надходить від громадян, які стали безпосередніми свідками подій. Безумовно, змінилось тематичне наповнення контенту: в інформаційному просторі превалує інформація про воєнні дії, обстріли, міжнародну підтримку, волонтерську діяльність, внутрішньо переміщених осіб, постраждалих від бойових дій тощо.

Практика роботи СІАЗ у кризових ситуаціях (пандемія, війна) свідчить, що серед пріоритетних мають бути такі напрями роботи, як використання акумульованої бібліотеками інформації в інтересах стратегічних комунікацій, протидія ворожим інформаційно-психологічним спеціальним операціям в інформаційному просторі України, популяризація в українському суспільстві досягнень науки в підвищенні обороноздатності країни, організація дистанційної роботи та дистанційного обслуговування користувачів. Саме в інтересах стратегічних комунікацій започатковано на замовлення РНБО України масштабний інформаційно-аналітичний онлайн-проект «Події. Персони: регіональний зріз» з використанням хмарних сервісів Google, Microsoft, Mega, відеоконференцій у Google Meet, телефонних чатів у

Viber та інших технологій дистанційної роботи, методика якої була адаптована до практичних потреб замовника та виконавців проекту. З метою аналізу тижневого масиву регіональної електронної інформації щодо ризиків і загроз національній безпеці країни щоденно відстежувалася ситуація у 28 суб'єктах інформаційного поля (в областях України та тимчасово окупованих територіях), здійснювалися відбір, аналіз, систематизація і рейтингування за медійним впливом повідомлень з регіональної проблематики. Щотижня складався рейтинг у кожному з суб'єктів медійних персон регіонального і національного рівня. Також у межах цього проекту здійснювався моніторинг присутності в інформаційному просторі областей 20 політичних партій та їх рейтингування за кількістю повідомлень у ЗМІ: «Політичні партії. Згадуваність у ЗМІ». Кінцеві аналітичні дані за тиждень візуалізувалися ілюстративними матеріалами (таблиці, діаграми, рейтинги). Замовник отримував доступ до даних у сервісі Google Sheets в режимі онлайн, а також йому надсилався підсумковий щотижневий аналітичний звіт.

Особливі умови воєнного часу змістили акценти в тематиці наукових досліджень співробітників СІАЗ. Одним із напрямів наукових розвідок стало вивчення інформаційних можливостей використання бібліотечними установами електронної інформації під час організації допомоги громадянам України в боротьбі зі стресами, зумовленими війною в Україні. Було започатковано підготовку та випуск інформаційно-аналітичного бюлетеня «Інформаційні можливості подолання стресу», основним критерієм підбору матеріалів якого стала практична цінність для постраждалого населення. У рубриці «Аналітика» представлено публікації науковців СІАЗ. Також створено базу довідкових матеріалів для осіб, що потребують психо-логічної реабілітації, зокрема за такими темами: 1) Ознаки і причини стресу, класифікація. 2) Законодавча база, органи державної влади, методика, протоколи. 3) Центри психологічної допомоги в Україні. 4) Психологічна допомога українцям за кордоном. Доступ користувачам до бази довідкових матеріалів надано через Google-диск. Матеріали бюлетеня надсилалися, зокрема, у Міжвідомчу координаційну раду між МОЗ та іншими міністерствами щодо створення Програми з надання психологічної допомоги постраждалим від війни в Україні, також випуски розсилалися на електронні адреси обласних військових адміністрацій та інших користувачів.

В аналітичному фокусі інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі» – протидія ворожій дезінформації, найактуальніші події в економічній, політичній та соціальних сферах України в умовах воєнного часу, проблеми розвитку місцевого самоврядування та ефективності державотворчого процесу в Україні. Електронна версія журналу надсилається в обласні, міські, регіональні адміністрації для використання в оперативному інформуванні громадян.

Важливе значення в нинішніх умовах має популяризація наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, спрямованої на підвищення обороноздатності і безпеки країни. «Зокрема, прикладом

ефективної діяльності, спрямованої на утвердження в суспільстві авторитету науки, пропаганду досягнень українських вчених в різних галузях, є досвід з видання випуску інформаційно-аналітичного бюлетеня «*Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс*» [11]. З метою надання суспільству неупередженої, обґрунтованої інформації про перебіг реформування української науки, її внесок у підвищення обороноздатності країни, вітчизняний та зарубіжний досвід наукової діяльності, для інформування Президії НАН України про актуальні проблеми наукової спільноти, теми суспільного обговорення у засобах масової інформації бюлетень представлено широкому колу користувачів (серед яких органи державної влади, громадські організації, користувачі офіційного сайту Верховної Ради, порталу НАН України, порталу НБУВ, сайту Центру досліджень соціальних комунікацій та ін.). Науковцями СІАЗ у рубриках «Аналітичний погляд», «Наука – для обороноздатності країни», «Бібліотека в науковому процесі», «Наукова комунікація» публікуються аналітичні довідки, огляди і наукові статті.

Одним із критеріїв оцінювання ефективності діяльності СІАЗ є постійний зворотний зв'язок із замовниками і користувачами інформаційно-аналітичної продукції та послуг (1198 електронних адрес абонентів). Комунікація (листування, опитування, телефонна розмова) може відбуватися з ініціативи користувачів або у відповідь на запити СІАЗ [Докладніше: 14, с. 126–131].

Реагуючи на сучасні інформаційні виклики, *СІАЗ зміщує акценти* не лише в напрямках роботи, а й в організації виробничого процесу. Проблеми, пов'язані із збільшенням кількості інформації, необхідністю розпізнавання фейків, маніпуляцій, створених за допомогою штучного інтелекту, тобто зі зростанням обсягів роботи, мають як мінімум два шляхи вирішення. *Перший*, екстенсивний, – це збільшення кількості працівників, ресурсів для ручного відбору інформації, її обробки. Недоліки: обмеження штатним розписом, фінансуванням, необхідністю підготувати додаткові кадри. Не ставлячи за мету в межах цієї статті досліджувати сучасну підготовку кадрів для інформаційно-аналітичної діяльності, зауважимо, що в Україні за останнє десятиліття значно збільшилася кількість закладів вищої освіти, які готують фахівців за цією спеціальністю. Утім, з ряду причин (зокрема непривабливість бібліотечних зарплат) ці дипломовані фахівці не поповнюють ряди СІАЗ. Молоді спеціалісти часто мігрують до приватного сектору або за кордон через вищі зарплати та кращі умови.

Другий шлях, яким іде СІАЗ, – використовувати технологічні інновації і підвищувати фаховий рівень працівників з метою автоматизації процесів, підвищувати медіаграмотність і критичне мислення аналітиків. Використання таких доступних і ефективних технологічних рішень, як хмарні сервіси, мобільні застосунки, месенджери, програми штучного інтелекту, різноманітні онлайн-сервіси та інформаційні ресурси відкритого доступу дають змогу підвищити продуктивність аналітиків, організувати в

умовах війни дистанційну роботу колективу, розосередивши працівників, та забезпечити дистанційне обслуговування замовників.

Автоматизація відбору інформації – одне з головних завдань аналітичної структури. СІАЗ на початку 2000-х мав досвід роботи з програмами автоматизованого моніторингу інформації, тогочасні програми видавали доволі багато інформаційного шуму. У 2024 р. відділ оперативної інформації СІАЗ розпочав тестування програм на базі штучного інтелекту з метою адаптації їх до своїх потреб. Слід констатувати, що використання ШІ під час роботи з текстами дає значні переваги, підвищує продуктивність та ефективність роботи аналітика. Уже на цьому етапі значно підвищує продуктивність роботи аналітика використання автоматизованих систем аналізу великих даних, зокрема ШІ-інструментів з повноцінною підтримкою української мови, для аналізу, обробки текстів, створення резюме чи пошуку потрібних тез (ChatGPT, Hugging Face, Lang-uk або Voyant Tools). А TurboScribe перетворить відео чи аудіо в текст. Водночас великі мовні моделі на кшталт GPT і Google Gemini на цьому етапі мало пристосовані до автоматизації моніторингу інтернет-видань. За останніми даними, вісім найпопулярніших інструментів ШІ помиляються про джерела новин у шести з 10 випадків [12]. Програми, здатні автоматизувати збір, обробку та аналіз даних, а також ідентифікувати потенційно фейкові матеріали поки що «залишаються здебільшого повністю, або в розширеному функціоналі доступні лише за корпоративною підпискою або за плату» [13]. Утім, на думку автора, з огляду на темпи розвитку ШІ і розширення його можливостей, така ситуація буде доволі швидко змінюватись. Чи замінить штучний інтелект людину? Певно не скоро. Але людей, які не вміють працювати з ШІ, замінять ті, що вміють. Тому вихід у підвищенні рівня кваліфікації, опанування доступними новими технологіями та знаннями. «Сучасний аналітик повинен володіти як технічними, так і м'якими професійними навичками, постійно працювати над їх удосконаленням» [14, с. 132]. Зокрема, важливо розвивати в аналітика (шляхом індивідуальної та колективної роботи) навички критичного мислення, здатність оцінювати джерела інформації, їхню надійність і мотиви, розрізняти маніпуляції, емоційно забарвлену інформацію та когнітивні упередження. Необхідно вміти перевіряти джерела, використовувати інструменти фактчекінгу та розпізнавати фейкові новини, ідентифікувати інформаційні атаки та ворожі наративи. Тут у нагоді аналітику стануть платформи для відстеження ботів та мереж дезінформації (Botometer, Ноаху тощо). У відповідь на експансію фейкового контенту СІАЗ розширив фактчекінгові практики, зокрема запровадив інструменти OSINT для перевірки джерел. Розроблено і впроваджено модель верифікації трьох рівнів: джерело – канал поширення – соціальний контекст.

З огляду на зростання впливу мультимедійної складової на формування світоглядної позиції значної частини населення в СІАЗ дедалі більшу увагу

приділяють візуалізації аналітичних матеріалів, використанню мультимедійних форматів, нестандартних підходів тощо.

У СІАЗ важливого значення надають постійному навчанню співробітників та їхньої участі у вебінарах, семінарах, конференціях, курсах для підвищення медіаграмотності та фахового рівня. Серед іншого використовуються такі платформи, як Clarivate, Prometheus, EdEra, науково-організаційні заходи українських наукових, освітніх установ тощо.

Дистанційні форми і методи роботи в СІАЗ розглядають як реагування на сучасні виклики, «об'єктивний етап розвитку цифрового суспільства, створення умов для ефективної роботи співробітників, додаткових важелів удосконалення інформаційно-аналітичної діяльності, переходу до онлайн-сервісів» [Докладніше: 14, с. 121].

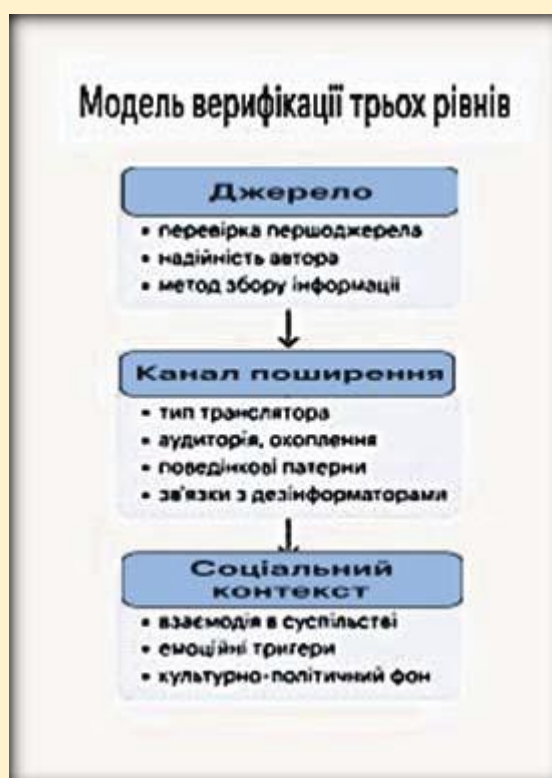

Рис. 4. Модель верифікації інформації трьох рівнів (створено автором)

Вочевидь, осмислення набутого досвіду роботи у кризові періоди та впровадження його у практичну діяльність «посилить адаптивну спроможність бібліотечних аналітичних та дослідницьких структур працювати у кризові періоди та якісно і безперервно забезпечувати представників органів державної влади й широку аудиторію користувачів своєчасною, збалансованою, вичерпною та незалежною інформацією, затребуваність у якій зростає в складні часи» [15].

Узагальнюючи, є підстави констатувати, що в умовах інформаційного перевантаження, збільшення обсягів маніпулятивного контенту, інтенсифікації інформаційної війни роль інформаційно-аналітичних

структур, зокрема СІАЗ, зростає та набуває важливого значення для забезпечення об'єктивної та оперативної інформаційно-аналітичної підтримки органів державної влади та інформування населення. Практика роботи СІАЗ демонструє, що своєчасне виявлення та усвідомлення основних проблем і тенденцій в інформаційному інтернет-середовищі дає змогу так організувати виробничий процес, щоб забезпечувати належний рівень його ефективності. Реагуючи на інформаційні виклики, СІАЗ адаптує до них свою стратегію діяльності, фокусуючись, зокрема, на таких напрямках:

- ▶ Упровадження доступних інтелектуальних систем аналізу великих масивів даних. Пошук шляхів подальшої автоматизації процесів відбору, класифікації та зберігання інформації.

- ▶ Використання алгоритмів штучного інтелекту для виявлення фейків та пропаганди.

- ▶ Розширення систем моніторингу інформаційних загроз. Використання інструментів OSINT (Open Source Intelligence) для аналізу джерел.

- ▶ Оптимізація методів та інструментів моніторингу та обробки інформації для зменшення часу на підготовку аналітичних продуктів.

- ▶ Гнучкість та адаптація інформаційної поведінки у воєнний та кризовий час. Підвищення медіаграмотності, критичного мислення та фахового рівня аналітиків, співпраця з цих питань з підрозділами НБУВ, інших бібліотечних, наукових, освітніх установ.

- ▶ Удосконалення дистанційної роботи та дистанційного обслуговування користувачів.

- ▶ Підготовка оперативних аналітичних матеріалів для урядових структур і громадськості. Розвиток партнерських проєктів з державними та науковими установами.

Таким чином, у СІАЗ упроваджується стратегічна трикомпонентна модель адаптації до інформаційних викликів:

1. **Технологічна інтеграція** – автоматизація моніторингу, хмарні сервіси, підтримка ШІ-рішень, використання OSINT.

2. **Когнітивна стійкість** – розвиток критичного мислення, фактчекінгу, робота з інформаційними упередженнями.

3. **Організаційна гнучкість** – децентралізована робота, дистанційне обслуговування, партнерство з іншими аналітичними структурами.

Сучасний аналітик має поєднувати технологічну та медіа-грамотність із критичним мисленням і стратегічним баченням, щоб ефективно працювати в умовах зростаючих інформаційних навантажень. Без цих заходів інформаційно-аналітична діяльність ризикує втратити об'єктивність, що може мати серйозні наслідки для ухвалення рішень у політиці, економіці, безпеці та інших сферах.

Список бібліографічних посилань

1. Zuboff S. Surveillance Capitalism or Democracy? The Death Match of Institutional Orders and the Politics of Knowledge in Our Information Civilization. *Organization Theory*. 2022. Vol. 3, No. 3. <https://doi.org/10.1177/26317877221129290>
2. Gasser U., Almeida V. Futures of Digital Governance. Association for Computing Machinery, 2022. <https://doi.org/10.1145/347750>
3. Taylor P. Amount of data created, consumed, and stored 2010-2023, with forecasts to 2028. 2024. 21 Nov. URL: <https://www.statista.com/statistics/871513/worldwide-data-created/> (Last accessed: 07.04.2025).
4. Belson D. Cloudflare 2024 Year in Review. 2024. 12 Sept. URL: <https://blog.cloudflare.com/radar-2024-year-in-review/> (Last accessed: 07.04.2025).
5. Data Age 2025: the datasphere and data-readiness from edge to core. URL: <https://www.i-scoop.eu/big-data-action-value-context/data-age-2025-datasphere/> (Last accessed: 07.04.2025).
6. Richabadas T. Threat Spotlight: How bad bot traffic is changing. 2023. 18 Oct. URL: <https://blog.barracuda.com/2023/10/18/threat-spotlight-bad-bot-traffic-changing> (Last accessed: 07.04.2025).
7. Bozkurt B., Diara J. Townes and Linda Li. Election Interference: How tech, race, and disinformation can influence the U.S 2024. 31 Oct. URL: <https://www.oii.ox.ac.uk/news-events/election-interference-how-tech-race-and-disinformation-can-influence-the-us-elections/> (Last accessed: 07.04.2025).
8. Henley J. 85 % of people worry about online disinformation, global survey finds. 2023. 7 Nov. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2023/nov/07/85-of-people-worry-about-online-disinformation-global-survey-finds> (Last accessed: 05.04.2025).
9. Поліковська Ю. 47 % громадян вважають дезінформацію актуальною проблемою, – дослідження USAID-Internews. 07. 11. 2024. URL: https://ms.detector.media/onlain-media/post/36650/2024-11-07-47-gromadyan-vvazhayut-dezinformatsiyu-aktualnoyu-problemoyu-doslidzhennya-usaid-internews/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 31.03.2025).
10. Як змінилося медіаспоживання в Україні у 2024? URL: https://gradus.app/uk/open-reports/changes-media-consumption-ukraine-2024/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 31.03.2025).
11. Натаров О. Популяризація науки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: роль наукових бібліотек. *Věda a perspektivy*. 2024. Вип. 4 (35). С. 451–463. [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4\(35\)-451-463](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-4(35)-451-463)
12. Зінченко М. Штучний інтелект помиляється про джерела новин у 6 з 10 випадків, – дослідження. *Детектор медіа*. URL: <https://ms.detector.media/withoutsection/post/37670/2025-03-17-shtuchnyu-intelekt->

romylyaietsya-pro-dzherela-novyn-u-6-z-10-vypadkiv-doslidzhennya/ (дата звернення: 31.03.2025).

13. Чуприна Л. Практичні аспекти використання програм штучного інтелекту в аналітичній роботі відділу. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2024. Вип. 71. С. 304–316. <https://doi.org/10.15407/np.71.304>

14. Ресурси наукових бібліотек як складова інформаційної основи сучасного національного розвитку : [монографія] / В. Горовий, С. Горова, М. Закіров [та ін.] ; відп. ред. І. Мищак ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2024. 220 с.

15. Желай О. Діяльність аналітичних та дослідницьких структур провідних бібліотек світу в кризові періоди: CIA3, CPR, RLRB та інші. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. № 69. С. 228–245.

(Джерело: Чуприна Л. CIA3 – інформаційні виклики сьогодення / Л. Чуприна. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. 2025. Вип. 75. С. 222-241. doi: <https://doi.org/10.15407/np.75.222>).

18.06.2026

Проаналізовано стан виконання тематичного плану наукових досліджень у першому півріччі

16 червня 2026 року відбулось чергове засідання Вченої ради Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, яке провела заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи **Юлія Миколаївна Половинчак** ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Основну частину засідання було присвячено розгляду питання про стан виконання Тематичного плану наукових досліджень НБУВ у першому півріччі 2026 року.

[Докладніше див. додаток 38](#)

08.06.2026

Розширюємо спектр наукових ресурсів – НБУВ приєдналася до Консорціуму EIFL

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського стала членом [Консорціуму EIFL-Україна](#). Завдяки започаткуванню цієї співпраці наша бібліотека отримала безкоштовний доступ до низки міжнародних баз даних наукових публікацій: De Gruyter Brill, Elgar Online, MSP (Mathematical Sciences Publishers), Project Euclid, Sage Journals. Сумарне охоплення наукових ресурсів, які стали доступними користувачам НБУВ, становить понад 1 млн статей з понад 1400 журналів. Скористатися доступом до цих

електронних ресурсів можна з комп'ютерів у читальних залах нашої бібліотеки ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Довідково. Міжнародна некомерційна організація [EIFL](#) (Electronic Information for Libraries) працює в 38 країнах світу, забезпечуючи бібліотекам безкоштовний доступ до баз даних наукової інформації, технологічних інформаційних платформ та продуктів, а також скасування плати за публікацію в журналах відкритого доступу. Долучитися до Консорціуму EIFL-Україна може й ваша бібліотека, [звернувшись](#) до національного провайдера передплачених наукових ресурсів – Державної науково-технічної бібліотеки України.

Джерело: <https://www.nbuv.gov.ua/>

19.06.2026

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В.І. ВЕРНАДСЬКОГО ПОПОВНИЛАСЯ РАРИТЕТНИМИ СТАРОДРУКАМИ

Компанія “Visa” та громадська організація “Ukraine WOW” зробили Національній бібліотеці України імені В.І. Вернадського безцінний подарунок – передали європейські стародруки XVII–XVIII століть зі згадками та описами України: книги мандрівника Джозефа Маршалла, філософа Вольтера та дипломата П’єра Шевальє ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Тепер книги стали частиною колекції стародруків Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Раритетні вони не лише тому, що збереглися крізь віки, а й тому, що зафіксували, якою Україною бачили у світі кілька століть тому, задовго до появи сучасних наративів.

Серед семи подарованих Бібліотеці книг:

двотомне видання 1731 року: Вольтерова «Історія Карла XII, короля Швеції» (“Histoire de Charles XII roi de Suède”);

праця П'єра Шевальє "A Discourse of the Original, Countrey, Manners, Government and Religion of the Cossacks, With another of the Precopian Tartars" (1663);

чотири томник англійського мандрівника Джозефа Маршалла.

Читати за [ПОСИЛАННЯМ](#).

22.06.2026

ЦІЛЬ МІСЯЦЯ – червень: ЦСР 14. Збереження морських ресурсів

У червні Організація Об'єднаних Націй привертає особливу увагу до Цілі сталого розвитку 14 «Збереження морських ресурсів», яка спрямована на збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

Джерело: <http://www.nbu.gov.ua/>

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського є потужною ресурсною базою для досліджень у сфері екології, природоохоронної діяльності та раціонального використання природних ресурсів. Фонди, електронні інформаційні ресурси та бібліографічні матеріали НБУВ забезпечують доступ до наукової літератури, аналітичних видань і джерел екологічної тематики, необхідних для інформаційного супроводу досягнення ЦСР 14.

[Детальніше](#)

ДНТБ України представила спільне українсько-словацьке дослідження на конференції euroCRIS 2026

Під час міжнародної конференції CRIS2026 представники ДНТБ України спільно з колегами зі Словацького центру науково-технічної інформації презентували [дослідження](#) «Governance, Validation, and Responsible Metrics in National Research Information Systems: Comparative Evidence from Ukraine and Slovakia» ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

У роботі представлено порівняльний аналіз двох національних дослідницьких інформаційних систем – Української дослідницької інформаційної системи (URIS) та словацької національної CRIS-системи.

[Докладніше див. додаток 39](#)

ДНТБ України провела робочу зустріч із представниками ROR

Державна науково-технічна бібліотека України (ДНТБ України) провела робочу онлайн-зустріч із представниками міжнародної ініціативи Research Organization Registry (ROR), присвячену розвитку співпраці у сфері ідентифікації та уніфікації даних про наукові організації ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

[Докладніше див. додаток 40](#)

16.06.2026

Бібліотеки майбутнього: українсько-литовський діалог професійного зростання. Підсумки стажування у Литві, червень 2026 р.

З 1 по 5 червня 2026 року Литва стала центром українського бібліотечного простору. Ми, українські бібліотекарі, мали нагоду бути учасниками [Міжнародної програми мобільності та навчання](#), яку організувала Асоціація публічних бібліотек округів Литви за підтримки Міністерства культури Литовської Республіки та ВГО Українська бібліотечна асоціація ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Така програма спрямована на зміцнення професійних компетентностей бібліотечних фахівців, сприяння міжнародному співробітництву та обміну передовим досвідом, а також підтримку розвитку інклюзивних, інноваційних та орієнтованих на користувача бібліотечних послуг.

[Детальніше](#)

11.06.2026

IFLA Journal, Том 52, №2 (червень 2026)

Цей випуск IFLA Journal досліджує, як бібліотеки та інформаційні інституції реагують на швидкі технологічні, соціальні та політичні трансформації у різних глобальних контекстах ([Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association](#)).

Важливою темою є поява штучного інтелекту як можливості та виклику. Статті розглядають питання управління ШІ, цифрової грамотності, регуляторних рамок та етичного застосування ШІ у бібліотеках, вищій освіті та збереженні індигенної спадщини.

Інші матеріали зосереджуються на тривалих питаннях рівності, інклюзії, доступу та соціальної справедливості, висвітлюючи зусилля щодо підтримки вразливих спільнот, захисту культурної спадщини, посилення конфіденційності та етики у бібліотечних послугах і фондах.

Випуск також аналізує наукову комунікацію через дослідження відкритого доступу, хижацького видавництва та інституційних репозитаріїв. Доповнюють ці дискусії огляди бібліотечного законодавства, розвитку шкільних і публічних бібліотек, популяризації читання та дослідницьких практик у бібліотечно-інформаційній науці.

Разом ці статті демонструють еволюцію бібліотек як інклюзивних та інноваційних інституцій, що адаптуються до швидко змінюваного інформаційного середовища.

Докладніше за посиланням: <https://www.ifla.org/.../out-now-june-2026-issue-of-ifla.../>

Джерело: <https://www.facebook.com/ula.org.ua>

16.06.2026

Librarians' expertise on key challenges means they should be involved in decisions shaping research

Досвід і фахова експертиза бібліотекарів у ключових питаннях дослідницької діяльності означають, що вони мають бути залучені до ухвалення рішень, які визначають розвиток науки, – наголосив новий виконавчий директор Асоціації європейських дослідницьких бібліотек Олександр Хасгалл ([Research Europe](#)).

[Детальніше](#)

19.06.2026

Опитування EBLIDA: Вплив політичного середовища на бібліотеки

Європейське бюро бібліотечних, інформаційних та документаційних асоціацій (EBLIDA) в рамках свого проекту ELAN оголошує про початок проведення новаторського [опитування «Вплив політичного середовища на бібліотеки»](#) ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Це міжнародне опитування має на меті з'ясувати, як політичний контекст впливає на повсякденну роботу, прийняття рішень та довгостроковий розвиток бібліотек у всій Європі.

Джерело: <https://ula.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 41](#)

01.06.2026

Опитування ELAN/ADELE щодо готовності до цифрових технологій та штучного інтелекту

Ми раді запросити бібліотеки та бібліотечні асоціації по всій Європі взяти участь в [опитуванні ELAN/ADELE](#) щодо готовності до цифрових технологій та штучного інтелекту – першій загальноєвропейській оцінці того, як бібліотеки впроваджують цифрові технології та штучний інтелект ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Опитування [проводиться Експертною групою з питань бібліотек для цифрової трансформації](#), створеною в рамках [ELAN](#) (Європейської мережі бібліотечних асоціацій) – чотирирічного проєкту (2025–2028), який очолює EBLIDA та співфінансується Європейським Союзом через програму «Креативна Європа». Воно базується на [системі самооцінювання ADELE](#), спочатку розробленій в рамках програми Erasmus+, та розширює її, щоб розглянути питання штучного інтелекту, управління даними та етичних питань, що з ними пов'язані.

Джерело: <https://ula.org.ua/>

[Докладніше див. додаток 42](#)

18.06.2026

Горчинська В.

Бібліотека як інституція демократії: нове розуміння ролі бібліотек у сучасному суспільстві (ч. 1)

Традиційно бібліотеки сприймаються як культурні, освітні або інформаційні установи, головною місією яких є збереження документальної спадщини, забезпечення доступу до знань та підтримка читання. Проте

сучасні суспільні процеси дедалі частіше вимагають ширшого розуміння їхньої ролі. Сьогодні міжнародна професійна спільнота дедалі частіше говорить про бібліотеки як про важливі інституції демократії, де людина може отримати достовірну інформацію, навчитися критично мислити, долучитися до суспільного діалогу та відчути себе повноправним учасником життя громади ([Публічна бібліотека об'єднаної територіальної громади](#)).

Таке розуміння ролі бібліотек ґрунтується на документах і підходах, які вже багато років формують світову бібліотечну політику.

Одним із найважливіших документів у цій сфері є [Маніфест ІФЛА–ЮНЕСКО про публічну бібліотеку \(2022\)](#). У ньому публічна бібліотека визначається як «жива сила для освіти, культури та інформації», а також як інституція, що сприяє розвитку миру, добробуту та демократії. Маніфест наголошує: демократичне суспільство може існувати лише тоді, коли його громадяни мають вільний доступ до знань та інформації, необхідних для прийняття усвідомлених рішень.

[Детальніше](#)

Читайте також:

[Бібліотека як інституція демократії: нове розуміння ролі бібліотек у сучасному суспільстві \(ч. 2\)](#)

24.06.2026

Мережа захисту національних інтересів «АНТС» підготувала аналітичний звіт «Системна криза української бібліотечної галузі та шляхи її подолання», у якому не лише описано проблеми, а й запропоновано конкретний план реформ ([Українська бібліотечна асоціація/Ukrainian Library Association](#)).

Детальніше читайте в аналітичному звіті: <https://ants.org.ua/library-crisis-report/>

Наукова комунікація

27.06.2026

Шановні колеги !

Рада молодих вчених НАН України проводить важливе опитування академічної молоді, орієнтоване на виявлення проблем, із якими стикаються молоді вчені віком до 35 років (кандидати наук) і до 40 років (доктори наук) ([Рада молодих вчених НАН України](#)).

Розкажіть про свої умови праці, труднощі в отриманні грантів та власне бачення майбутнього української науки. Ваш відвертий зворотний зв'язок є критично важливим для якісного захисту інтересів молоді та ініціювання

необхідних змін в Академії. Отримані дані стануть основою для розробки стратегічних рекомендацій щодо підтримки дослідників і розвитку Академії.

Опитування є анонімним та конфіденційним!

Для участі в опитуванні скористайтесь посиланням:

<https://forms.gle/t8jQcSEYacnUrgZ58>

Джерело: <https://www.facebook.com/YSC.NASofUkraine>

04.06.2026

ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОНОВЛЕННЯ НА ВЕБПОРТАЛІ НРАТ

На офіційному вебпорталі Національного репозитарію академічних текстів запущений сервіс інформування про нові інструменти, тематичні рубрики, інструктивні матеріали та удосконалені можливості по роботі з академічними текстами і пов'язаними з ними даними. Відтепер відвідувачі та користувачі НРАТ своєчасно дізнаватимуться про корисні нововведення. Перше інформаційне повідомлення стосується запровадження окремої сторінки по роботі з науковими даними, де представлені інформаційні, методичні матеріали, практичні рекомендації з додавання наборів наукових даних та подається список вже доступних у НРАТ відкритих наборів даних, створених у рамках наукових досліджень – як ініціативних, так і виконаних за рахунок залучення фінансування з різних джерел. Тут можна ознайомитись з описом наборів даних, переглянути та за необхідності завантажити їх ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Детальніше:

<https://nrat.ukrintei.ua/service-updates/>, <https://nrat.ukrintei.ua/datasets/>,
<https://nrat.ukrintei.ua/yak-peredaty-nabir-naukovyh-danyh/>,
<https://nrat.ukrintei.ua/yak-dodaty-nabir-naukovyh-danyh...>,
<https://nrat.ukrintei.ua/yak-zdijsnyty-samoarhivacziyu.../>

02.06.2026

CLARIVATE ЗАПУСКАЄ ДОСЛІДНИЦЬКУ АНАЛІТИКУ WEB OF SCIENCE

На публічних ресурсах Clarivate опублікувана стаття Сміти Крішнан «Оголошення про глобальний запуск Web of Science Research Intelligence – платформи дослідницької аналітики на базі штучного інтелекту для фінансування, стратегії та впливу». У ній зазначається, що Web of Science Research Intelligence об'єднує надійні дані та штучний інтелект аналітичного рівня, заснований на принципах відповідального штучного інтелекту, щоб допомогти дослідницьким офісам, бібліотечним командам та науковцям забезпечувати належні рішення щодо фінансування, будувати міцнішу співпрацю та впевнено демонструвати свій вплив ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 43](#)

11.06.2026

Polska Akademia Nauk zainaugurowala projekt expertPAN

Польська академія наук започаткувала проєкт expertPAN – нову ініціативу, покликану підтримати щоденну комунікаційну діяльність інститутів і комітетів Академії ([Polska Akademia Nauk](#)).

Проєкт expertPAN створено з метою підвищення видимості науки, розвитку комунікативних навичок наукової спільноти та побудови ефективніших взаємин між дослідниками, науковими установами, засобами масової інформації та суспільством.

[Детальніше](#)

Зарубіжний досвід наукової діяльності

16.06.2026

What's new in Horizon Europe work programmes in 2027

До завершення програми Horizon Europe залишається лише півтора року, протягом яких необхідно розподілити решту коштів із її початкового бюджету в 90 млрд євро. Тим часом Європейська комісія готує останнє

масштабне оновлення робочих програм на фінальний рік дії цієї рамкової програми ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

05.06.2026

EDA signs partnership with EU Commission's Joint Research Centre

5 червня Європейське оборонне агентство та Об'єднаний дослідницький центр Європейської комісії підписали Меморандум про взаєморозуміння, спрямований на зміцнення співпраці між науково-дослідною службою Європейської комісії та спільними оборонними проектами держав-членів ЄС ([European Defence Agency](#)).

[Детальніше](#)

23.06.2026

Collaboration in testing EU defence innovations set to grow

Центр оборонних інновацій ЄС планує розширити дослідницьку діяльність для зміцнення довіри до нових технологій ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

10.06.2026

ПРОГРЕС У ВИКОНАННІ ПРІОРИТЕТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА СТРУКТУРНІ ПРОБЛЕМИ

На сайті Європейської Комісії у розділі «Дослідження та інновації» опубліковано матеріал «Спостерігається постійний прогрес у виконанні пріоритетів Європейського дослідницького простору, але структурні проблеми залишаються» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ньому зазначається, що ЄС, його держави-члени та країни, асоційовані з програмою «Горизонт Європа», у період з 2010 по 2023 рік досягли значного прогресу у ключових сферах досліджень та інновацій.

[Докладніше див. додаток 44](#)

15.06.2026

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РАМКОВОЇ ПРОГРАМИ ЄС ДЛЯ НАУКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

На сайті Європейської Комісії у розділі «Дослідження та інновації» опубліковано матеріал «Рада ухвалила першу в історії ЄС рамкову програму для наукової дипломатії» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ньому йдеться про те, що Рада ЄС ухвалила рекомендацію щодо рамкової програми Європейського Союзу для наукової дипломатії. Ця програма націлена на зміцнення ролі Європи як світового лідера в науці та забезпечить державам-членам можливість реалізації стратегічного та узгодженого підходу у цій сфері.

[Докладніше див. додаток 45](#)

12.06.2026

ДОСКОНАЛІСТЬ ЧИ ДОСТУПНІСТЬ: ЯКУ МОДЕЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ОБЕРЕ ЄВРОПЕЙСЬКА ДОСЛІДНИЦЬКА РАДА?

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Джека Гроува «Якщо Європейська дослідницька рада стала жертвою власного успіху, то як її можна врятувати?» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній розглядається майбутнє Європейської дослідницької ради (ERC), яка через надзвичайну популярність і високий престиж своїх грантів зіткнулася зі стрімким зростанням кількості заявок, перевантаженням експертних панелей та необхідністю шукати нові механізми відбору проєктів.

[Докладніше див. додаток 46](#)

Читайте також:

[ДИСБАЛАНСИ У НАУКОВОМУ ФІНАНСУВАННІ: ГРАНТИ ДЛЯ МОЛОДИХ, НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ДЛЯ ДОСВІДЧЕНИХ](#)

05.06.2026

Paskelbta 2025 metų ISC veiklos ataskaita

Опубліковано звіт про діяльність Міжнародної наукової ради (ISC) за 2025 рік ([Lietuvos mokslų akademija](#)).

У звіті детально висвітлено діяльність організації протягом року, упорядкованого якого ISC зміцнила свою спроможність служити світовій науковій спільноті, утвердила роль науки в міжнародному процесі ухвалення рішень і продовжила працювати над тим, щоб наука залишалася відкритою, авторитетною та здатною адаптуватися до викликів світу, що стрімко змінюється.

[Детальніше](#)

11.06.2026

Happy birthday, EASAC!

Протягом 25 років Наукова консультативна рада європейських академій (EASAC) забезпечує наукову експертизу для процесів ухвалення рішень у Європейському Союзі. Ми поговорили з президенткою EASAC Лізою Овреос про те, як працює незалежне наукове консультування та чому сьогодні воно важливе як ніколи раніше ([Österreichische Akademie der Wissenschaften](#)).

[Детальніше](#)

11.06.2026

КОЖЕН ТРЕТІЙ НАУКОВЕЦЬ НЕ МАЄ ДОСТУПУ ДО КВАНТОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Для подолання нерівності у доступі до квантових досліджень ЮНЕСКО запустила Глобальну квантову ініціативу – рамкову програму для урядів, академічної спільноти, представників індустрії та громадянського суспільства, спрямовану на інклюзивний та етичний розвиток квантових технологій і забезпечення участі всіх країн у формуванні квантового майбутнього ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 47](#)

08.06.2026

By Philip Lewis

Two years on from the UK's association to Horizon Europe, we are playing our part to boost participation for UK-based researchers

Понад два роки тому Велика Британія стала асоційованою країною програми «Горизонт Європа», відкривши для британських дослідників нові можливості для співпраці в межах найбільшої у світі програми досліджень та інновацій. Підтримка участі британських науковців у програмі «Горизонт Європа» стала одним із пріоритетів міжнародної діяльності Британської академії ([The British Academy](#)).

[Детальніше](#)

19.06.2026

Major UK research funders green light AI for processing grant bids

Провідні британські організації, що фінансують наукові дослідження, дозволили використовувати штучний інтелект для опрацювання грантових заявок. Ставлення до генеративного ШІ стає більш прихильним, однак

остаточні рішення щодо фінансування, як і раніше, ухвалюють люди ([Research Fortnight](#)).

[Детальніше](#)

04.06.2026

Saeima pieņem vienotu akadēmiskās un pētniecības karjeras regulējumu

4 червня Сейм Латвії ухвалив зміни до Закону про вищі навчальні заклади, Закону про професійну освіту та Закону про наукову діяльність, якими запроваджується єдина система академічної та дослідницької кар'єри ([Latvijas Zinātņu akadēmija](#)).

[Детальніше](#)

18.06.2026

Latvia is adding a new voice to [#research](#) grant evaluations: the public.

Латвія запровадила механізм залучення громадян до оцінювання дослідницьких грантів, що фінансуються з державного бюджету. Метою є як зміцнення зв'язків між наукою та суспільством, так і підвищення якості оцінювання ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

13.06.2026

Agnieszka Kliks-Pudlik

Prezes PAN: 75-letnia Akademia nie jest emerytką, wręcz przeciwnie, rozwija się

Польська академія наук, яка цього року відзначає своє 75-річчя, не збирається на пенсію – навпаки, вона продовжує розвиватися, зокрема шляхом створення нових дослідницьких інститутів, заявив у студії PAP президент Польської академії наук проф. Марек Конаржевський ([Nauka w Polsce](#)).

[Детальніше](#)

11.06.2026

Megkezdődött a kutatóhálózat jövőjéről való egyeztetés az Akadémián

В Угорській академії наук розпочалися обговорення майбутнього дослідницької мережі ([Magyar Tudományos Akadémia](#)).

11 червня президент Угорської академії наук Міхай Пошфай та міністр науки і технологій Угорщини Золтан Танач скликали круглий стіл, учасники

якого обговорили майбутнє дослідницької мережі HUN-REN, відокремленої від Академії у 2019 році.

[Детальніше](#)

18.06.2026

France takes step towards creating new innovation body

У новому звіті, підготовленому на замовлення уряду Франції, рекомендовано створити новий орган з питань інновацій за прикладом Німеччини, Великої Британії та Нідерландів ([Science|Business](#)).

[Детальніше](#)

09.06.2026

Australians back scientists as new national campaign calls for urgent action to stop the brain drain

Нове дослідження, проведене на замовлення Австралійської академії наук, показало, що дев'ять із десяти австралійців вірять у цінність науки ([Australian Academy of Science](#)).

Однак, попри статус однієї з найбільш процвітаючих країн світу, Австралія недостатньо інвестує в науку. Це породжує побоювання, що країна втратить необхідний суверенний науково-технологічний потенціал, а її найкращі й найталановитіші фахівці й надалі шукатимуть можливості за кордоном.

[Детальніше](#)

08.06.2026

ШІ ЗМІНЮЄ ПРАВИЛА ГРИ

На офіційних ресурсах StrikePlagiarism опублікований матеріал, що висвітлює результати проведеного Університетом Лакхнау (Індія) у березні 2026 року масштабної перевірки 121 дисертації на щодо ознаки генерування інструментами штучного інтелекту ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Виявилось, що 95% дисертацій мають проблеми з оригінальністю текстів.

[Докладніше див. додаток 48](#)

19.06.2026

Наріжна В.

КИТАЙ ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ ВІД ГУМАНІТАРНИХ НАУК ЗАРАДИ ШІ: В УНІВЕРСИТЕТАХ СКАСУВАЛИ ТИСЯЧІ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Китайські університети за п'ять років скасували або призупинили понад 12 тисяч програм бакалаврату, одночасно відкривши понад 10 тисяч нових спеціальностей. Зміни відбуваються на тлі [проблем із працевлаштуванням випускників](#) та прагнення Пекіна посилити позиції країни у високотехнологічних галузях, [пише](#) South China Morning Post ([ZN.UA](#)).

[Докладніше див. додаток 49](#)

У критичному фокусі

12.06.2026

Гриньов Б., директор Інституту сцинтиляційних матеріалів НАН України, академік НАНУ, представник України в CERN

НЕПОМІТНА РЕАБІЛІТАЦІЯ: ЯК РОСІЙСЬКІ НАУКОВЦІ – РОЗРОБНИКИ РАКЕТ ПОВЕРТАЮТЬСЯ НА СВІТОВІ НАУКОВІ МАЙДАНЧИКИ

На початку липня в Бразилії відбудеться Міжнародна конференція з фізики високих енергій [ICNEP 2026](#) – подія, яку в галузі фізики елементарних частинок часто порівнюють із Венеційською бієнале у світі мистецтва ([ZN.UA](#)).

Цього тижня стало відомо, що її «платиновим спонсором та експонентом» виступатиме російський Об'єднаний інститут ядерних досліджень (ОІЯД). Ба більше, представник цього інституту офіційно увійшов до міжнародного організаційного комітету заходу.

Це тривожний факт, оскільки ОІЯД – не просто наукова установа. Вона співпрацює з ФСБ та бере участь у російських військових проектах. У схожій ситуації рішення про повторне відкриття російського павільйону на [Венеційській бієнале 2026 року](#) спричинило протести, [заклики до виключення](#), загрозу втрати фінансування з боку ЄС та публічні демонстрації під час виставки.

Для ICNEP 2026 такого обговорення немає, попри пряму співпрацю ОІЯД із організаціями, залученими до військової екосистеми Росії.

[Детальніше](#)

30.06.2026

Маслов Д., кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції науки, освіти та бізнесу ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних досліджень НАН України»

НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ДОСЛІДНИКІВ: ЧОМУ НОВИЙ РЕЙТИНГ УЧЕНИХ СТИМУЛЮВАТИМЕ НЕ НАУКУ, А ЇЇ ІМІТАЦІЮ

Кабінет міністрів України [запускає](#) масштабну реформу – Національну систему дослідників (НСД). Ідеться про створення єдиної державної електронної платформи, яка має автоматично збирати інформацію про досягнення українських вчених та формувати відкритий рейтинг дослідників за спеціальною методикою. Тим, хто опиниться на вершині рейтингу, держава платитиме стипендії – на це обіцяють виділяти майже 382,6 млн грн щороку ([ZN.UA](#)).

Декларована мета цього нововведення виглядає цілком шляхетно: уряд прагне виявити й підтримати сильних дослідників, які є конкурентоспроможними на світовому рівні та роблять вагомий внесок у розвиток науки.

Проте диявол ховається в деталях: автоматизована система оцінювання здобутків учених побудована так, що вимірюватиме не стільки науковий внесок, скільки формальні кількісні показники — кількість паперів, балів та публікацій.

Свого часу я [писав про ризик перетворення](#) української науки на імітацію та карго-культ через стимулювання формальних кількісних показників. Схоже, у Міністерстві освіти і науки сприйняли це застереження не як тривожний сигнал, а як покрокову інструкцію.

У чому проблема нової методики оцінювання та рейтингування вчених?
[Детальніше](#)

22.06.2026

Гладченко М., старший науковий співробітник Центру моніторингу наукової та інноваційної діяльності Університету Антверпен, Бельгія

Без реформи науки Україна ризикує втратити своє європейське майбутнє

Попри формальну відповідність європейським стандартам, URIS/NAUKA не забезпечує того рівня відкритості, прозорості та аналітичних можливостей, який є стандартом відкритої науки у країнах ЄС. Українські науковці змушені вручну вносити інформацію про свої публікації та інші результати досліджень, хоча ці дані можна автоматично завантажити з міжнародних наукових баз ([Освіта.ua](#)).

Крім того, через відсутність системного впровадження [ROR](#) (міжнародного реєстру наукових організацій), алгоритми відкритих баз даних, наприклад OpenAlex, не можуть ідентифікувати українські наукові установи та відображати їхні публікації. Впровадження цих технічних рішень не потребує значних фінансових ресурсів.

[Детальніше](#)

17.06.2026

Ніколаєв Є., кандидат економічних наук, заступник директора Академії вчительства Каразінського університету

Скільки коштує новий перелік наукових фахових видань

Навесні МОН зобов'язало більшість українських наукових журналів (крім тих, що вже індексуються в базі Scopus або Web of Science) пройти перереєстрацію відповідно до нових вимог (Освіта.ua).

За результатами перереєстрації сформовано новий перелік наукових фахових видань категорії Б, до якого потрапило близько 1300 видань.

Мої традиційні коментарі до подібних новин полягають в тому, що вжиток виразу «наукове фахове видання категорії Б» замість словосполучення «науковий журнал» є наругою над українською мовою і що держава взагалі не повинна визначати, чи є певне видання науковим, чи ні.

Та цього разу мене зацікавило інше питання. Скільки гривень університетам та науковим установам коштувало виконання нових вимог?

[Детальніше](#)

17.06.2026

Фахові журнали України: реформа заради реформи?

МОН оприлюднило новий [Перелік наукових фахових видань категорії Б](#). Якщо я правильно порахував, до нього увійшло 1298 журналів. Якщо додати ще [близько 220 українських журналів](#), що індексуються у Scopus або Web of Science та автоматично належать [до категорії А](#), то отримаємо **понад 1500 фахових видань!** І ось тут мені знову хочеться повернутися до простого запитання – *Що таке науковий фаховий журнал?* Не в сенсі чергового наказу МОН, критерію оцінювання НАН України чи пункту в постанові Кабміну... а навіщо взагалі була придумана ця категорія? ([Пан Бібліотекар](#)).

[Детальніше](#)

03.06.2026

Терлецька К., доктор фізико-математичних наук, завідувачка лабораторії прикладної математики Національного центру Малої академії наук України, старший науковий співробітник Інституту проблем математичних машин і систем НАН України

Математика завжди була і є фундаментом обороноздатності

Чесно кажучи, ця [новина](#) налякала мене більше, ніж повідомлення про можливий обстріл (Освіта.ua).

Від ракет нас захищає ППО, від ворога ЗСУ, а хто захистить мою країну від рішень, які підривають її майбутнє зсередини?

Скасувати математику як обов'язковий предмет НМТ у країні, що воює, – це не просто постріл у ногу, це постріл у голову.

У всіх розвинених країнах світу випускні іспити містять математику. Не тому, що всі мають стати інженерами чи програмістами, а тому, що математика перевіряє здатність мислити логічно, аналізувати інформацію, працювати з даними та приймати зважені рішення.

Сьогодні Україна має гострий дефіцит інженерів, технологів, аналітиків, фахівців оборонної галузі. І на цьому тлі нам пропонують прибрати останній загальнонаціональний механізм контролю її засвоєння.

[Детальніше](#)

07.06.2026

Чому нам доводиться знову пояснювати очевидне про наукометрію

У новому номері *Scientometrics* вийшла [стаття](#) Чінці Дарайо, Вольфганга Гленцеля та Хуана Горрайса про відповідальне використання бібліометрії в оцінюванні досліджень. Якщо коротко, то жодних революцій чи проривів тут немає. Автори не відкрили нову метрику і не знайшли спосіб оцінити вченого одним чарівним числом. Навпаки – вони вкотре нагадують речі, які багатьом фахівцям давно відомі: метрики потрібно використовувати обережно, з урахуванням контексту, цілей оцінювання, дисциплінарних особливостей та рівня аналізу. І саме тому ця стаття є важливою ([Пан Бібліотекар](#)).

[Докладніше див. додаток 50](#)

10.06.2026

ЛАБОРАТОРІЇ ТРИМАЮТЬСЯ НЕ ЛИШЕ НА ДОСЛІДНИКАХ

Сучасні університетські дослідження дедалі більше залежать від висококваліфікованих технічних і наукових спеціалістів, однак чинні системи класифікації посад і трудових відносин не відображають реальної ролі цих працівників у науковому процесі ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

[Докладніше див. додаток 51](#)

ДОДАТКИ

Додаток 1

27.06.2026

Понад €100 мільйонів на оборонні технології: Уряд запускає міжнародні гранти від Brave International

Грантові програми із союзниками: модель 50/50

Запуск Brave International запроваджує чіткі правила гри для спільних проєктів. Кластер уже анонсував грантові програми з Норвегією (Brave Norway), Францією (Brave France), Німеччиною (Brave Germany), Литвою (Brave Lithuania) та безпосередньо з НАТО (UNITE Brave NATO) ([Міністерство цифрової трансформації України](#)).

Загальний бюджет перших міжнародних програм уже становить понад 100 мільйонів євро.

Як працюватиме Brave International:

- **Спільні фонди 50/50.** Гранти фінансуватимуть на засадах рівних внесків: половину дає Україна, половину — країна-партнер.
- **Чесний відбір.** Заявки прозоро оцінюватимуть спільні експертні комісії з українських та іноземних фахівців.
- **Доступність для всіх.** Брати участь у конкурсах та змагатися за гранти зможуть як українські розробники, так і закордонні стартапи.
- **Валідація на полі бою.** Усі розроблені технології обов'язково проходитимуть перевірку в Україні через платформу Test in Ukraine. Це гарантує, що інновації точно відповідають реальним потребам фронту.

Що це дасть фронту та ринку

Ініціатива дозволить залучити найкращі світові технології для українських військових, підтримає вітчизняні оборонні стартапи та прискорить інтеграцію українського defense tech у глобальний ринок.

Завдяки рішенню Уряду, кластер Brave1 запустить перші спільні міжнародні конкурси вже найближчим часом.

([вгору](#))

Додаток 2

08.06.2026

У Києві відбувся Національний форум з відкритої науки та вдосконалення оцінювання наукової діяльності в межах проєкту Open4UA

4-6 червня 2026 року в Києві пройшов Національний форум з відкритої науки та вдосконалення оцінювання наукової діяльності у межах проєкту «Відкрита наука для української системи вищої освіти» (Open4UA) ([Національний фонд досліджень України](#)).

Захід відбувся на базі Науково-технічної бібліотеки ім. Г. І. Денисенка КПІ ім. Ігоря Сікорського у гібридному форматі та об'єднав українських і європейських експертів, представників органів державної влади, закладів вищої освіти, наукових установ, членів консорціуму та партнерів проєкту Open4UA, а також всіх зацікавлених у розвитку відкритої науки в Україні.

Перший день Форуму був присвячений питанням законодавчого узгодження, реформування системи оцінювання наукової діяльності, розвитку політик відкритої науки та інтеграції української дослідницької системи до європейського наукового простору.

У межах офіційного відкриття до учасників звернулися організатори та партнери Форуму. Із ключовими доповідями виступили заступник Міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**, генеральна директорка Директорату європейської та євроатлантичної інтеграції МОН України **Олександра Гусак** та виконавча директорка Національного фонду досліджень України **Ольга Полоцька**.

Під час виступу Ольга Полоцька представила досвід Національного фонду досліджень України щодо впровадження принципів відкритої науки, окреслила ключові досягнення Фонду в цьому напрямі та презентувала результати проєкту Open4UA, реалізацію окремих завдань якого забезпечував НФДУ. Особливу увагу було приділено питанням приєднання українських наукових установ до Коаліції за реформування оцінювання досліджень (CoARA), забезпечення прозорості та доброчесності конкурсних процедур, а також ролі відкритої науки у підвищенні якості, відтворюваності та суспільної значущості наукових досліджень.

Упродовж першого дня учасники долучалися до фахових дискусій, присвячених розвитку відкритої науки в Україні та Європі, реформуванню підходів до оцінювання наукової діяльності, ролі CoARA у цих процесах, а також подальшому впровадженню результатів проєкту Open4UA. В обговореннях взяли участь представники Міністерства освіти і науки України, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Національної академії наук України, українських університетів, а також європейські експерти та члени Дорадчої ради проєкту.

Другий день Форуму був присвячений практичним результатам впровадження принципів відкритої науки в українських закладах вищої освіти, а також розвитку міжнародної співпраці. Учасники ознайомилися з досвідом Бердянського державного педагогічного університету, Маріупольського державного університету та Тернопільського національного медичного університету імені І. Я. Горбачевського щодо впровадження підходів і практик відкритої науки, розроблених у межах проєкту Open4UA. Також під час заходу було представлено європейські проєкти та ініціативи, спрямовані на розвиток відкритої науки, відтворюваності досліджень, академічної доброчесності та цифрової трансформації вищої освіти.

Окремою частиною Форуму стало установче засідання Координаційної ради з питань відкритої науки, утвореної при Міністерстві освіти і науки України. Метою створення Координаційної ради є забезпечення узгоджених дій щодо впровадження принципів відкритої науки в Україні, розвитку національної інфраструктури відкритої науки та інтеграції до Європейського дослідницького простору.

До складу Координаційної ради входять представники МОН та інших центральних органів виконавчої влади, Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій, Національного фонду досліджень України, Національної академії наук України, національних галузевих академій наук, наукових установ, закладів вищої освіти, наукових (науково-технічних) бібліотек і громадських організацій.

Під час установчого засідання члени Координаційної ради обговорили пріоритетні напрями своєї діяльності, зокрема питання розвитку політик відкритої науки, координації взаємодії між ключовими заінтересованими сторонами, удосконалення національної дослідницької інфраструктури та підтримки впровадження принципів відкритої науки в наукових установах і закладах вищої освіти. Учасники визначили першочергові завдання Ради та окреслили подальші кроки щодо формування плану її роботи.

Третій день був присвячений підбиттю підсумків Форуму та обговоренню подальших кроків щодо впровадження результатів проєкту Open4UA. Учасники узагальнили напрацювання попередніх днів, обмінялися баченням перспектив розвитку відкритої науки в Україні та визначили пріоритетні напрями подальшої співпраці між українськими та європейськими партнерами.

У межах Форуму також проходила постерна сесія Національного фонду досліджень України, де були представлені результати досліджень і розробок українських науковців, підтриманих НФДУ. Відвідувачі мали змогу ознайомитися з проєктами у сфері безпеки, технологій, екології та інших напрямів, що демонструють практичний внесок науки у вирішення актуальних викликів для України. [Детальніше тут.](#)

Форум став майданчиком для фахового обговорення розвитку відкритої науки в Україні, реформування підходів до оцінювання наукової діяльності та розширення міжнародної співпраці. У ході дискусій учасники представили практичні напрацювання, обмінялися досвідом упровадження відповідних ініціатив та окреслили низку питань, що потребують подальшого опрацювання в межах національної політики у сфері відкритої науки.

Відеозаписи першого та другого днів Форуму доступні на офіційній сторінці Open4UA у Facebook:

- День 1: <https://www.facebook.com/share/v/1EoCoHi3v8/>
- День 2: <https://www.facebook.com/share/v/1DwmK4Cc9U/>

Детальніше про проєкт Open4UA – за посиланням: <https://lpnu.ua/open4ua> (вгорі)

19.06.2026

КАРТА НАУКИ: ЯК УКРАЇНА БУДУЄ ДОСЛІДНИЦЬКІ ІНФРАСТРУКТУРИ

Що таке дослідницька інфраструктура і чому це важливо ([Світ](#)).

Термін може здаватися надто технічним і далеким від реального наукового життя. Насправді за ним стоїть проста ідея: наука потребує не лише розумних голів, а й інструментів, без яких певні дослідження фізично неможливі. Неможливо вивчати структуру матеріалів без електронного мікроскопа.

Неможливо моделювати кліматичні зміни без потужних обчислювальних ресурсів. Неможливо відстежувати демографічні тенденції без довгострокових репрезентативних масивів даних.

Саме тому міжнародне наукове співтовариство давно виробило класифікацію таких об'єктів. До дослідницьких інфраструктур належать: велике наукове обладнання (телескопи, прискорювачі частинок, синхротрони); інформаційні інфраструктури та бази даних – наукові архіви, біологічні й геологічні колекції, банки знань; цифрові й віртуальні середовища – хмарні обчислювальні ресурси, суперкомп'ютери, програми для моделювання; нарешті, спеціалізовані лабораторні комплекси – для нанотехнологій, біотехнологій, мікроелектроніки, а також дослідницькі станції та випробувальні полігони.

За організаційною формою такі об'єкти можуть бути локальними – розміщеними в одній установі; розподіленими – коли лабораторії або вузли мережі розкидані між різними інституціями і навіть різними країнами; або суто віртуальними – що існують лише в цифровому просторі.

Три десятиліття без системи

До 2015 року поняття «дослідницька інфраструктура» в українському законодавстві просто не існувало. Перша редакція закону про наукову і науково-технічну діяльність, ухвалена того року, вперше згадала цей термін і дала визначення «державній дослідницькій інфраструктурі» як об'єднанню наукових установ та або закладів вищої освіти, створеному для оптимізації ресурсів і проведення досліджень на високому рівні.

Але навіть після 2015 року ситуація залишалася фрагментарною. Єдиними об'єктами з чітким правовим статусом і фінансовими гарантіями держави були ті, що становили «національне надбання». Усе інше регулювалося внутрішніми правилами установ – без будь-якої координації на національному рівні.

Показова в цьому сенсі історія центрів колективного користування науковим обладнанням. Ідея раціонального розподілу доступу до коштовних приладів між різними дослідниками виникла ще у 2006 році – тоді Президія НАН України заснувала перший такий центр на базі Інституту кібернетики. У 2018–2022 роках Міністерство освіти і науки низкою наказів визначило

їхній статус, відкривши доступ для ширшого кола вчених, зокрема іноземних. Сьогодні в Україні функціонує розгалужена мережа таких центрів при провідних університетах і наукових установах – але до останнього часу вони існували без системної координації і без реєстру, який давав би відповідь на базове питання: що ми взагалі маємо?

Перехідний етап, що тривав приблизно з 2021 по 2025 рік, ознаменувався ухваленням Кабінетом Міністрів концепції державної цільової програми розвитку дослідницьких інфраструктур. Документ ставив амбітні цілі: систематизувати наявні об'єкти, оцінити їхню сумісність з європейськими структурами, забезпечити пріоритетне фінансування й узгодити дії з дорожньою картою Європейського стратегічного форуму дослідницьких інфраструктур (ESFRI). Розпочалася підготовка єдиної цифрової платформи для українських дослідників.

Що змінив закон 2026 року

Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про наукову і науково-технічну діяльність" щодо питань дослідницької інфраструктури та підтримки молодих вчених», ухвалений у лютому і підписаний Президентом України у березні 2026 року, зробив кілька принципових кроків.

По-перше, він законодавчо закріпив класифікацію дослідницьких інфраструктур і визначив правові особливості функціонування локальних, розподілених і віртуальних об'єктів.

По-друге, закон легалізував консорціуми дослідницької інфраструктури – об'єднання різних установ, університетів, наукових центрів і бізнесу для спільної реалізації масштабних проектів. Це відкриває можливість для того, що не могло статися раніше: наприклад, кілька університетів і інститутів НАН можуть разом утримувати й розвивати дорогий об'єкт, не дублюючи видатки.

По-третє, і це, мабуть, найпрактичніший результат, закон передбачив створення реєстру дослідницьких інфраструктур – єдиної державної електронної бази для обліку, моніторингу та оцінки ефективності використання наукового обладнання і платформ. Цей реєстр повинен здійснювати три функції: облік та систематизацію даних, забезпечення колективного доступу вчених до наявних ресурсів й оптимізацію державного фінансування – щоб уникнути ситуації, коли одне і те ж дороговартісне обладнання закуповується кількома установами паралельно.

Робота зі створення реєстру фактично розпочалася ще у 2020 році, коли виникла Національна електронна науково-інформаційна система URIS (URIS), відома також як портал «Наука», оператором якої є Державна науково-технічна бібліотека України. У межах URIS функціонує портал реєстрів у сфері науки, де вже розміщено реєстр дослідницьких інфраструктур із класифікацією об'єктів за типом підпорядкованості, роком виготовлення, територіальним розміщенням тощо. Наразі триває активне наповнення реєстру інформацією.

Четвертим ключовим нововведенням стала імплементація засад відкритої науки та принципів FAIR-даних. Відкрита наука (Open Science) – це глобальний рух за вільний доступ до наукових публікацій, первинних даних і програмного коду, за прозорість наукових процесів. Принципи FAIR вимагають, щоб наукові дані були «знаходжуваними» (Findable), доступними (Accessible), сумісними з іншими системами (Interoperable) і придатними для повторного використання (Reusable) – причому не лише операторами, а й комп'ютерними системами. Важливо, що відкритість тут не означає абсолютної прозорості: базове правило звучить як «настільки відкриті, наскільки можливо, настільки закриті, наскільки необхідно» – що залишає місце для захисту персональних або медичних даних.

Нарешті, закон запровадив конкурсні програми для залучення постдокторантів і підвищення фінансової мотивації молодих дослідників.

Як це влаштовано в Європі

Щоб зрозуміти, куди рухається Україна, варто подивитися на досвід країн, які пройшли схожий шлях трансформації – не Франції чи Нідерландів, а Польщі, Чехії, Угорщини, Румунії: держав, що після 1990-х перебудовували свої наукові системи з радянських підстав.

Організаційна й ідеологічна рамка для всієї Європи задається Європейським стратегічним форумом дослідницьких інфраструктур (ESFRI), заснованим понад двадцять років тому.

Форум кожні кілька років оновлює загальноєвропейську дорожню карту; наразі вона охоплює 22 проекти й орієнтири (Landmark) – тобто інфраструктури, що вже пройшли стадію проектування і активно залучають користувачів.

Принципово важливо, що ці об'єкти охоплюють не лише фізику та хімію. Серед них – дослідницькі інфраструктури в галузі соціальних і гуманітарних наук, які багато хто схильний вважати царством ноутбука і бібліотеки. Один з показових прикладів – консорціум GGS (Generations and Gender Survey): мережа інститутів, що збирають дані про досвід і зміни в особистому житті людей у кількох десятках країн. У першому раунді опитування охопило понад 200 000 респондентів із 19 країн, у другому географія суттєво розширилася. Користувачами цих даних є ООН, ВООЗ і ОЕСР. Подібні інфраструктури існують і для моніторингу стану суспільства в цілому – такі системи, як SHARE, ESES і GAI.

Масштаб і вартість таких об'єктів різко контрастує з уявленням про соціальні науки як «дешеву» галузь. Підготовчий етап однієї з таких інфраструктур тривав майже три роки й коштував 3,7 мільйона євро. Безпосереднє створення зайняло ще три роки при витратах 6 мільйонів щорічно.

Серед фізичних інфраструктур показовий приклад – ELI (Extreme Light Infrastructure): лазерний дослідницький комплекс, розподілений між Чехією, Угорщиною і Румунією. Він будувався з нуля за рішенням ESFRI саме з метою перемістити передові дослідницькі можливості з Західної Європи до

Центральної – щоб країни, які пізніше приєдналися до ЄС, отримали рівний доступ до наукових ресурсів. А дослідницький флот Інституту моря та атмосфери (Португалія) – фактично плаваючий інститут, збудований спільно з Нідерландами, – демонструє інший принцип: деякі дослідження жодна країна просто не може потягнути поодиноці.

Важливий урок з досвіду цих країн: кожна дослідницька інфраструктура має свій життєвий цикл. Від розроблення концепції і політичних домовленостей – через підготовчий етап і запуск – до стадії зрілого функціонування і, зрештою, модернізації або закриття. Плутанина між цими стадіями коштує дорого: передчасне фінансування ще не сформованих об'єктів або, навпаки, недофінансування тих, що вже готові масово приймати користувачів.

Дорожня карта як стратегічний документ

Ключовий інструмент, якого Україна наразі не має, але активно розробляє, – національна дорожня карта дослідницьких інфраструктур. Ідеться не про черговий стратегічний документ «у шухляду». Дорожня карта – це передусім інструмент координації в трикутнику «держава – наука – бізнес»: спосіб зрозуміти, які об'єкти пріоритетні, де можна уникнути дублювання, як узгодити національні потреби з можливостями залучення європейського фінансування.

Більшість національних дорожніх карт у країнах ЄС формувалися комбінованим методом. Підхід «знизу вгору» – коли ініціатива виходить від наукових колективів, а заявки проходять відкритий конкурс і незалежну експертизу, – забезпечує реальний зв'язок з потребами дослідників, але може не збігатися з державними пріоритетами. Підхід «згори вниз» – коли уряд і міністерства визначають ключові пріоритети і доручають установам надати відповідні дані, – дає чітку координацію і концентрацію ресурсів, але ризикує пропустити нові, ще слабко заявлені ідеї. Досвід Фінляндії та Іспанії тяжіє до першого підходу, Німеччини та Франції – до другого. Практика показує: найефективніші рішення поєднують обидва.

Окремий виклик – соціальні й гуманітарні науки, які системно недооцінені в розмовах про наукову інфраструктуру. Між тим і тут є унікальні об'єкти – архіви, лонгітюдні дослідницькі панелі (тип тривалого наукового або маркетингового дослідження, у якому дані збираються шляхом багаторазових опитувань однієї й тієї ж групи людей (панелі) протягом тривалого часу. Цей метод дозволяє точно відстежувати зміни в часі та вивчати причинно-наслідкові зв'язки). А також бази даних культурної спадщини, – які просто не видимі ані для держави, ані для міжнародних партнерів. Це не означає, що їх немає. Це означає, що про них не знають.

Проект RIFF і вікно можливостей

Саме на розробку такої дорожньої карти спрямований проект RIFF (Research Infrastructure Foresight Framework), що реалізується в рамках програми ЄС «Горизонт Європа» за участі 15 установ з України та країн Євросоюзу. Проект ставить три стратегічні цілі: розробити дорожню карту,

сформувати спільноту дослідників і інфраструктурних менеджерів, і – що принципово – домогтися, щоб цей документ набув офіційного статусу відповідною постановою Кабінету Міністрів.

Вже проведено три інформаційних дні, ознайомчі візити до дослідницьких інфраструктур Польщі і Чехії, тематичні саміти в Кракові і Брно. Оголошено відкритий конкурс на включення об'єктів до дорожньої карти – інститути й університети можуть подавати заявки. Передбачена окрема програма підготовки менеджерів інфраструктур: людей, що вміють не лише проводити дослідження, а й організовувати доступ до обладнання, залучати фінансування, вибудовувати міжнародні консорціуми.

Паралельно відбуваються події ширшого масштабу. У червні 2026 року для України відкрито перший переговорний кластер з питань вступу до ЄС, до якого входить розділ 25 «Наука і дослідження». Це означає, що інтеграція в Європейський дослідницький простір перестає бути лише науковою амбіцією – вона стає частиною переговорного процесу з конкретними строками і зобов'язаннями. А в дорожній карті Міністерства освіти і науки щодо інтеграції до Європейського дослідницького простору окремим пунктом зафіксовано: до 2027 року розробити національну дорожню карту дослідницьких інфраструктур.

Що стоїть за цими процесами

Людина, далека від академічної сфери, може запитати: навіщо все це? Невже в умовах війни й відбудови важливо витратити зусилля на реєстри та дорожні карти?

Відповідь пов'язана з кількома речами одночасно. По-перше, дослідницькі інфраструктури – це не лише місця, де вчені проводять дослідження. Вони надають послуги державним органам, беруть участь у розвитку регіональних технологічних кластерів, залучають студентів і школярів, частково забезпечують власне фінансування через платний доступ для зовнішніх користувачів, зокрема бізнесу. По-друге, відсутність системи призводить до прямих втрат: дорогоцінне обладнання простоює, бо про нього ніхто не знає; держава витрачає кошти на дублювання того, що вже є; молоді вчені виїжджають до тих країн, де є необхідна інфраструктура.

Нарешті, є чисто прагматичний вимір. Значна частина коштів на науку надходить через міжнародні програми, і критерієм відбору дедалі частіше є не лише якість ідеї, а й наявність інфраструктури, що дозволяє цю ідею реалізувати. Установа з унікальним обладнанням і зрозумілим правовим статусом, включена до національного реєстру і до загальноєвропейської мережі, – зовсім інший партнер для міжнародного консорціуму, ніж установа, про яку ніхто за межами вузького кола фахівців не знає.

Карта науки, яку Україна тільки-но починає малювати, – це і інвентаризація того, що пережило роки недофінансування і руйнувань війни, і план відбудови, і дороговказ для майбутніх інвестицій. Те, наскільки якісно вона буде складена, визначить, яке місце українська наука займе в єдиному дослідницькому просторі Європи.

Олег ЛИСТОПАД.

Матеріал підготовлено на основі виступів учасників круглого столу «Дослідницькі інфраструктури в науково-інноваційній системі України», проведеного в рамках проекту RIFF програми ЄС «Горизонт Європа».

([вгору](#))

Додаток 4

04.06.2026

НАУКА ДЛЯ МІЛЬЙОНІВ

Наприкінці травня в рамках Міжнародного фестивалю «Книжковий Арсенал» відбулася подія, яка фактично заклала нову дорожню карту для вітчизняного академічного середовища. У нетворкінг-просторі «Простір Booklab» відбувся захід «З полиць та шухляд — до мільйонів читачів: як університетські монографії та наукопоп стають голосом відкритої науки України у світі». Зустріч організували експерти проекту Національного фонду досліджень України на чолі з Ганною Харламовою. Стратегічним партнером виступила міжнародна ініціатива SUPRR (Supporting Ukrainian Publishing Resilience and Recovery), яку очолює британська видавчиня Френсіс Пінтер ([Світ](#)).

Науковці з понад десяти провідних українських університетів та наукових установ зібралися, аби відповісти на просте, але болюче питання: як змусити інтелектуальну власність ЗВО працювати на державу як інструмент «м'якої сили», а не припадати пилом у шухлядах?

...Нині, коли емоції стихли, можна констатувати: науковцям вдалося сформулювати зрілі й по-хорошому революційні посили, що переписують правила гри в трикутнику «вчений – університет – суспільство». Розбираємося, куди рухається українська наука та які реформи чекають на екосистему найближчим часом.

Покоління SciComm: час «перемикати реєстри»

Сучасний світ більше не вірить на слово сухим звітам, переобтяженим багаторівневими формулами та вузькоспеціалізованим жаргоном. Головний висновок експертів: академічна сухість є чи не найбільшим бар'єром між науковцем і суспільством.

Саме тому на перший план виходить ідея системної підготовки дослідників нової генерації. Учасники дискусії зійшлися на думці, що університети мають невідкладно впроваджувати спеціалізовані освітні компоненти:

- На магістерському рівні: обов'язковий курс із публічних виступів та презентаційних навичок (must have).
- На рівні PhD: курси, що розвивають навички популяризації досліджень (зокрема, презентація PhD-дослідження за логікою бізнес-стартапу).

Молодий науковець повинен володіти двома реєстрами мислення та письма однаково філігранно: писати глибоку статтю для міжнародного

журналу та водночас уміти «упакувати» цей зміст у захопливий сюжет для широкої аудиторії. Популяризація науки (SciComm) має стати не «додатковим кар'єрним тягарем», а прямим шляхом до визнання та професійного драйву.

Проактивність замість очікування: нова модель фінансування

Тоді на сторінках газети «Світ» ми детально аналізували, чому важливо позбутися «академічного хуторянства» та грати за прозорими міжнародними правилами.

Класичний підхід, коли автор чекає фінансування на друк монографії виключно від свого ЗВО або розраховує на комерційний успіх суто нішевої книги, у сучасних реаліях неефективний. Нова нормальність для вченого — це проактивний пошук грантових можливостей.

Українські видавці, які брали участь у Lab-Hub, надіслали чіткий сигнал: вони максимально відкриті до співпраці. Проте видавнича спільнота реалістично оцінює ринок і розуміє, що першочергове фінансування інтелектуальних видань усе частіше відбуватиметься через цільові проекти, відкриті фонди, кошти НФДУ та міжнародні Open Access гранти.

Науковець, який приходить у видавництво з грантовим покриттям витрат на інфраструктуру, стає не винятком, а бажаним і стратегічним партнером.

Інституційний тил: що має зробити менеджмент ЗВО?

Успіх наукпопу чи якісної монографії починається не у друкарні, а в кабінетах топ-менеджменту університетів. Якщо залученість керівництва нульова — автор залишається сам на сам із колосальним академічним навантаженням.

Експерти сформували п'ять ключових напрямків реформи та конкретні пропозиції (інструменти реалізації) для оновлення університетської політики.

Насамперед — система мотивації. Публічні виступи, експертиза в медіа та науково-популярні статті мають нарівні з традиційними показниками враховуватися в індивідуальних звітах і рейтингуванні викладачів. Популяризація науки повинна заохочуватися — як матеріально, так і символічно.

Другий напрям — організаційна підтримка. Університетам пропонується створити спеціалізовані відділи підтримки науково-популярних ініціатив у складі науково-дослідних частин, які консультуватимуть учених на всіх етапах роботи.

Третій — час на дослідження. Творчі відпустки, або сабатікали, мають стати доступними не лише для написання наукових монографій, а й спеціально для роботи над якісними науково-популярними книгами.

Четвертий напрям стосується розвитку екосистеми: університети та роботодавці можуть започаткувати стипендії, що покривають витрати на видання науково-популярних книг.

Нарешті, п'ятий напрям — брендинг і видимість. Університетам варто активніше працювати з соціальними мережами: створювати тематичні

сторінки для різних вікових аудиторій, системно анонсувати нові видання та формувати культуру читання академічного контенту.

Орієнтуючись на досвід Великої Британії (завдяки підтримці ініціативи SUPRR), де бренд University Press (наприклад, Oxford чи Cambridge) є частиною національного престижу, українські ЗВО мають трансформувати свої видавничі центри у сучасні хаби. Крім того, вчені мають виходити за межі університетських стін і презентувати свої здобутки на нейтральних майданчиках: у книгарнях, музеях, публічних просторах.

Агресивний PR: кінець епохи «пасивного автора»

Часи, коли робота письменника-дослідника завершувалася в момент передачі рукопису до друку, минули безповоротно. Сьогодні видати книгу й покласти її на полицю — це фінансове та інтелектуальне самогубство.

Якщо ми хочемо, щоб український наукопоп читали мільйони, стратегія просування має розроблятися ще до того, як перша сторінка вийде з друкарського верстата. Автори та видавці зобов'язані з першого дня залучати публічних осіб, селебріті та нішевих інфлюенсерів. Саме вони спроможні згенерувати першу, швидку й «вибухову» хвилю інтересу, без якої навіть найгеніальніший текст ризикує залишитися непоміченим у щільному цифровому шумі.

Водночас це виклик і для самого українського блогерського середовища. Пора зміщувати акценти: лідери думок мають використовувати свої багатотисячні або мільйонні аудиторії не лише для реклами споживчих товарів, а й для капіталізації інтелектуальної української культури. Найпростіший крок, який кожен із нас може зробити вже сьогодні у своїх соцмережах — це запустити щирий та регулярний флешмоб із питанням до підписників: «А що наукового чи науково-популярного ти читаєш сьогодні?»

Що далі?

Напрацьовані під час Lab-Hub пропозиції не залишаться декларацією про наміри. Наразі оргкомітет проєкту вже готує розлогий аналітичний матеріал для авторитетного міжнародного видавничого блогу The Scholarly Kitchen, що дозволить гучно заявити про українську академічну стійкість на весь світ.

Паралельно з цим формується офіційний інформаційний лист на адресу Міністерства освіти і науки України (МОН). До нього увійде чіткий перелік системних пропозицій щодо зміни нормативної бази, обліку науково-популярної діяльності в активі викладачів та реформи університетських видавництв.

Українська наука має колосальний потенціал, який занадто довго тримали у «шухлядах». Настав час говорити просто, діяти рішуче та масштабувати наші сенси на весь світ.

Текст підготували Ганна ХАРЛАМОВА, Ольга ПОЛЮХОВИЧ, Оксана ДАНИЛЬЧЕНКО-ЧЕРНЯК

(вгору)

30.06.2026

22 українські виші увійшли до престижного рейтингу Times Higher Education 2026

Лідери серед українських вишів

Абсолютну першість серед українських закладів упевнено утримує **Сумський державний університет**, який закріпився у світовій групі місць 801–1000 ([Світ](#)).

Другу сходинку серед вітчизняних вишів посів **Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського** (категорія 1201–1500).

Повний перелік інших українських університетів, які вибороли місце у рейтингу:

- Київський національний університет імені Тараса Шевченка
- Національний технічний університет України “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського”
- Львівський національний університет імені Івана Франка
- Національний університет “Львівська політехніка”
- Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
- Національний медичний університет імені О. О. Богомольця
- Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова
- Дніпровський університет технологій
- Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
- Український державний університет науки і технологій
- Харківський авіаційний університет
- Харківський національний університет радіоелектроніки
- Національний технічний університет “Харківський політехнічний інститут”
- Київський національний університет будівництва і архітектури
- Київський авіаційний інститут
- Національний університет біоресурсів і природокористування України
- Одеський національний **运行** університет імені І. І. Мечникова
- Ужгородський національний університет
- Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
- Карпатський університет імені Августина Волошина

Світові орієнтири та критерії оцінювання

Глобальний залік з 2017 року незмінно очолює британський **Оксфордський університет**. Цього року до трійки лідерів також увійшли американські гіганти — Массачусетський технологічний інститут (2 місце) та Принстонський університет (3 місце). До топ-10 традиційно потрапили Кембридж, Гарвард, Стенфорд, а також Каліфорнійський, Єльський та інші провідні університети США та Великої Британії.

Рейтинг Times Higher Education вважається одним із найвпливовіших у світі. Кожен заклад оцінюють за суворими критеріями, розділеними на 5 ключових категорій:

1. **Якість наукових публікацій (Research Quality)** — **30%**: вплив досліджень на світову науку та частота їх цитування.
2. **Освітнє середовище (Teaching)** — **29,5%**: умови для навчання, інституційні доходи, баланс кількості викладачів і студентів та число захищених докторських дисертацій.
3. **Дослідницьке середовище (Research Environment)** — **29,5%**: обсяги фінансування науки та продуктивність науковців (кількість праць на одного співробітника).
4. **Міжнародні перспективи (International Outlook)** — **7,5%**: частка іноземних студентів і професорів, а також наукові колаборації з іноземними колегами.
5. **Взаємодія з бізнесом (Industry)** — **2,5%**: рівень залучення фінансування від індустрії, кількість отриманих патентів та їх використання у промисловості.

([вгору](#))

Додаток 6

18.06.2026

Два київські університети – в трійці найкращих українських вузів QS World University Rankings 2027

Відповідно до рейтингу, перше місце у світі посів Massachusetts Institute of Technology (MIT). Другу позицію розділили Imperial College London та Stanford University. До п'ятірки провідних університетів світу також увійшли University of Oxford, Harvard University та University of Cambridge ([Світ](#)).

Серед топ-20 рейтингу представлені також провідні університети США, Великої Британії, Європи та Азії, зокрема California Institute of Technology, ETH Zurich, University College London, National University of Singapore, The University of Hong Kong, Tsinghua University та Peking University.

[Київський національний університет імені Тараса Шевченка](#) – перший в Україні у QS World University Rankings 2027, розповіли в університеті. КНУ входить до рейтингу вже чотирнадцять років поспіль, стабільно демонструючи високі результати за показниками академічної репутації, успішності випускників, якості досліджень та міжнародної співпраці.

Одним із найбільших досягнень року стало суттєве зростання показника International Research Network – міжнародної дослідницької мережі. Цьогоріч він сягнув 53,1 бала, збільшившись більш ніж на 15 пунктів порівняно з попереднім роком. Це означає більше міжнародних проєктів, більше спільних досліджень і більше можливостей для наших студентів та науковців.

КНУ також зберігає сильні позиції за показниками, пов'язаними з ринком праці. Індикатор Employment Outcomes, який відображає успішність працевлаштування випускників, становить 67,5 бала – один із найкращих результатів серед українських університетів. Високим залишається і показник Employer Reputation, що свідчить про довіру роботодавців до якості підготовки фахівців у Шевченковому університеті.

[КПІ ім. Ігоря Сікорського](#) посів 851–900 місце у світі та поділив друге місце за балами разом з Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна (ХНУ).

Університет продемонстрував сильну динаміку одразу за кількома ключовими показниками:

- №1 в Україні за репутацією серед роботодавців — прямий маркер високої довіри до випускників КПІ та якості їхньої підготовки.
- один із найвищих рівнів працевлаштування випускників — результат якісної фахової підготовки, системного інженерного мислення та актуальних практичних навичок КПІшників.
- зростання у сфері сталого розвитку — свідчення системного впровадження принципів сталості в освіту, наукові дослідження, університетське управління та розвиток інфраструктури.

([вгору](#))

Додаток 7

18.06.2026

Уряд визначив освіту і науку пріоритетним напрямом державних інвестицій на найближчі три роки

Попри виклики війни, держава продовжує інвестувати в безпечне та якісне освітнє середовище. Пріоритетами залишаються доступ дітей до очного навчання, модернізація освітньої інфраструктури, розвиток науки та формування людського капіталу країни ([Міністерство освіти і науки країни](#)).

У межах реалізації плану передбачено такі ключові напрями фінансування:

- облаштування укриттів у закладах освіти;
- створення сучасного освітнього середовища та оновлення лабораторій, майстерень, кабінетів й іншої навчальної інфраструктури;
- розвиток дослідницької інфраструктури та поліпшення умов її безпечної роботи;
- поліпшення доступу до освіти через розвиток системи перевезень і оновлення шкільних автобусів;
- розвиток і оновлення пансіонів та гуртожитків закладів освіти;
- оновлення їдалень і харчоблоків задля організації якісного та безпечного харчування;
- підвищення енергоефективності та енергонезалежності закладів освіти;

- модернізація дослідницької інфраструктури та впровадження «зеленої» енергетики;
- забезпечення дітей з особливими освітніми потребами необхідними засобами для навчання та розвитку;
- модернізація центрів професійної досконалості;
- відновлення, ремонт та будівництво освітньої інфраструктури;
- створення та оновлення центрів інженерної освіти, а також центрів подолання освітніх втрат;
- посилення пожежної безпеки в закладах освіти;
- створення центрів трансферу технологій за участю університетів і наукових установ.

Визначення освіти і науки найбільшим сектором публічного інвестування підтверджує стратегічний курс держави на розвиток людського капіталу та створення якісних можливостей для навчання, професійного зростання й наукової діяльності в Україні.

Загалом держава планує спрямувати майже 271 млрд грн на реалізацію інвестиційних проєктів. Після освіти і науки найбільші обсяги фінансування передбачено для транспортної інфраструктури — 73 млрд грн, муніципальної інфраструктури та послуг — 46,5 млрд грн, охорони здоров'я — 25,3 млрд грн та енергетики — 17,1 млрд грн.

([вгору](#))

Додаток 8

18.06.2026

Національна система дослідників України розпочинає приймання і верифікацію даних

У межах системи також запроваджуються державні стипендії для найрезультативніших наукових і науково-педагогічних працівників. Їх призначатимуть на основі об'єктивної оцінки результатів роботи ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Національна система дослідників України дає змогу перейти до більш прозорої моделі підтримки науки. Держава має бачити реальні результати роботи дослідників і підтримувати тих, хто робить вагомий внесок у розвиток української та світової науки. Це особливо важливо для молодих учених, адже система передбачає окремий рейтинг для них і відкриває додаткові можливості для підтримки», — зазначив міністр освіти і науки України **Оксен Лісовий**.

Українська наука конкурує за людей зі світовим дослідницьким простором, а підготовка сильного дослідника потребує багатьох років навчання, практики та професійного розвитку. НСД має допомогти зменшити відтік науковців і зберегти кадровий потенціал української науки.

До системи можна буде внести інформацію про публікації та цитування, гранти, патенти, підготовку молодих дослідників, міжнародну співпрацю та інші результати наукової й науково-технічної роботи.

Система враховуватиме лише підтвержені та верифіковані результати наукової діяльності. Це дасть змогу оцінювати дослідників за прозорими критеріями та мінімізувати суб'єктивність під час рейтингування.

На основі поданих даних формуватимуться два рейтинги:

- загальний рейтинг дослідників
- окремий рейтинг молодих учених

Участь у Національній системі дослідників України є добровільною.

За результатами рейтингування науковці з найвищими позиціями зможуть отримати державні стипендії. У 2026 році на це вже передбачено 190 млн грн. Це дасть змогу підтримати перших **2650** найрезультативніших учених. Розмір щомісячної виплати становитиме **10 000** грн. Стипендії призначатимуть строком на два роки.

Подати інформацію можна через [особистий кабінет](#) у Національній електронній науково-інформаційній системі URIS з **18 червня до 13:00 20 липня 2026 року**.

Для зручності фахівцями МОН і ДНТБ [підготовлено детальну інструкцію](#) щодо особливостей заповнення даних.

Після завершення подання інформації розпочнеться верифікація відомостей. Далі формуватимуться відповідні рейтинги дослідників, а найкращим з них буде призначено державні стипендії Національної системи дослідників терміном на два роки.

Нагадаємо:

[Запуск Національної системи дослідників України МОН](#) анонсувало під час Національного форуму «Research project manager: від гранту до впливу», який відбувся до Дня науки у Львові.

Впровадження Національної системи дослідників стало можливим зокрема завдяки експертній та аналітичній допомозі, наданій у межах спільного проєкту Міністерства освіти і науки України та World Bank Ukraine «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів» (Ukraine Improving Higher Education for Results Project, UIHERP).

Довідково:

URIS (Національна електронна науково-інформаційна система) — це державна цифрова платформа для збору, верифікації та аналізу даних про наукову діяльність в Україні. Вона об'єднує інформацію про науковців, установи та результати досліджень, а також допомагає автоматизувати окремі процеси у сфері науки. Розробником системи є [Державна науково-технічна бібліотека України](#).

[\(вгору\)](#)

15.06.2026

МОН оновлює правила конкурсного фінансування наукових досліджень: що зміниться у 2026 році

Окрему увагу приділено молодим вченим, вирішенню прикладних завдань для подолання державних викликів, прифронтовим територіям, використанню сучасної наукової інфраструктури та залученню співфінансування від бізнесу, міжнародних програм і грантів ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Конкурсне фінансування має працювати не як формальна процедура, а як інструмент розвитку сильних наукових команд і підтримки досліджень, які дають конкретний результат. Ми посилюємо зв'язок між якістю проекту, спроможністю установи, державними пріоритетами та можливістю практичного впровадження. Окремо для нас важливо підтримати молодих вчених і ті наукові колективи, які продовжують працювати в прифронтових регіонах попри складні безпекові умови», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

Одна з умов: державна атестація

З 1 січня 2027 року конкурсне фінансування зможуть отримувати лише ті заклади вищої освіти та наукові установи, які успішно пройшли державну атестацію (групи А, Б, В) за відповідним напрямом.

До фінансування допускаються проекти, які за результатами експертизи отримали не менше 50 балів. Це мінімальний рівень, який підтверджує якість поданого проекту та спроможність команди його виконати.

Три напрями основного конкурсного відбору

У межах [основного конкурсу](#) відбір проводитиметься за трьома окремими напрямами.

Перший напрям — традиційні фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та науково-технічні розробки за загальними тематичними напрямами.

Другий напрям — проекти закладів вищої освіти та наукових установ із прифронтових і прикордонних регіонів. До цього переліку належать Харківська, Запорізька, Херсонська, Сумська, Дніпропетровська, Миколаївська, Чернігівська, Одеська, Донецька та Луганська області.

Для таких установ передбачено додаткове фінансування та окремий рейтинговий список. Це дасть змогу підтримати наукові команди, які продовжують працювати в умовах підвищених безпекових ризиків.

Третій напрям — пріоритетні науково-технічні розробки за спеціальними тематичними напрямами. Їх формуватимуть на підставі запитів Міністерства оборони, Міністерства цифрової трансформації, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства охорони здоров'я та інших центральних органів виконавчої влади, які надійшли у 2026 році.

Для таких проєктів фінансування може бути збільшено на 50%. Це стосується розробок, які відповідають конкретним потребам держави та можуть мати практичне застосування.

Окремо діятиме конкурс для молодих вчених. Він вперше буде збільшений до 30% від загального обсягу коштів МОН і охоплюватиме прикладні дослідження та науково-технічні розробки за загальними тематичними напрямками. Керівниками і виконавцями таких проєктів мають бути молоді вчені закладів вищої освіти та наукових установ, що належать до сфери управління МОН.

Фінансові умови та тривалість

Тривалість виконання проєктів становитиме до 24 місяців. Це дозволить працювати над нагальними для держави результатами та підготувати їх до подальшого використання.

Максимальна вартість одного проєкту на рік становитиме:

- до 1,2 млн грн для теоретичних досліджень;
- до 1,5 млн грн для експериментальних досліджень.

Нові підходи до оцінювання

Фінансування зможуть отримати лише ті проєкти, які за результатами експертизи набрали не менше 50 балів.

Під час оцінювання також враховуватимуть результати діяльності закладів вищої освіти та наукових установ. Це означає, що конкурсна підтримка буде пов'язана не лише з якістю окремої заявки, а й із загальною спроможністю установи виконувати наукові дослідження, зокрема з рівнем розвитку їх дослідницької інфраструктури.

Додатковою перевагою вперше стане наявність співфінансування проєкту з інших джерел. Це можуть бути кошти бізнесу, міжнародних програм, грантів або інших партнерів.

Вимоги до виконавців

Керівником проєкту може бути працівник закладу вищої освіти або наукової установи за основним місцем роботи. Він має щонайменше шість місяців протягом останнього року перебувати в Україні.

Науково-педагогічний працівник може бути керівником не більше одного проєкту та виконавцем ще в одному проєкті в межах цього конкурсу.

Основний склад команди має становити не більше шести осіб разом із керівником. Частка представників НАН України та інших установ не може перевищувати 30%.

До складу виконавців не можуть входити громадяни держав-агресорів та особи, яких протягом трьох років до подання заявки визнали такими, що порушили академічну доброчесність.

Академічна доброчесність та ШІ

Оновлені вимоги окремо визначають правила використання систем штучного інтелекту під час підготовки проєктів.

Використання ШІ як генератора змісту проєкту вважатиметься порушенням академічної доброчесності.

Якщо штучний інтелект використовувався як допоміжний інструмент, у документах потрібно зазначити мету його використання, назву інструменту та дослівний запит.

Фабрикація даних, плагіат і використання «хижацьких» публікаційних практик можуть стати підставою для відхилення заявки.

Подання заявок

Проекти подаватимуться через Національну електронну науково-інформаційну систему.

До заявки потрібно додати супровідний лист, витяг із протоколу вченої ради, довідки Державної прикордонної служби за потреби, а також підтвердження співфінансування від бізнесу або інших партнерів за наявності.

Проекти, які не відповідають тематиці конкурсу або мають неповний пакет документів, можуть бути відхилені на етапі попереднього розгляду без допуску до експертизи.

([вгору](#))

Додаток 10

16.06.2026

МОН оприлюднило оновлений Перелік наукових фахових видань України категорії «Б»

*«Наукова публікація має бути не лише формальністю для звіту, захисту чи ліцензування спеціальності, а підсумком справжнього наукового дослідження, який стосується оприлюднення його результатів. Саме тому оновлення Переліку фахових видань є важливим кроком до більшої довіри до української науки. До оновленого Переліку увійшли 1298 наукових видань, які відповідають посиленим вимогам до рецензування, прозорості редакційної політики та академічної доброчесності. Це про якість наукової комунікації, відповідальність редакцій, чесні умови та можливості для науковців, аспірантів та молодих учених», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов** ([Міністерство освіти і науки України](#)).*

До 30 квітня засновники наукових періодичних видань подали заявки через систему URIS. Після цього МОН опрацювало матеріали: перевірило повноту документів, коректність відомостей про видання, засновника, редакційну колегію, науковий профіль, вебсайт і політики журналу.

До 30 травня МОН сформувало рейтингові списки видань у межах відповідних галузей знань і наукових спеціальностей. Важливо: ці списки були робочим інструментом для подальшого розгляду Комісією з питань публікаційної етики та формування Переліку і не означали автоматичного включення видання до категорії «Б».

Що враховувала Комісія

Комісія аналізувала заявки, результати попередньої перевірки та відповідність видань вимогам оновленого Порядку.

Окрему увагу приділяли не лише тому, що журнал декларує у документах, а й тому, що фактично підтверджується на його вебсайті та в опублікованих матеріалах.

Під час розгляду враховували:

- наявність DOI для кожної статті та коректність переходу на сторінку статті;
- відповідність складу редакційної колегії заявленому науковому профілю видання;
- достовірність дат надходження, прийняття і публікації статей;
- прозорість фінансової політики, зокрема інформації про оплату за публікацію;
- наявність українського та англійського інтерфейсів вебсайту з однаковим змістом;
- прозорість процедури рецензування;
- політики академічної доброчесності та публікаційної етики;
- порядок розгляду скарг, внесення виправлень і ретракції;
- політику щодо використання штучного інтелекту;
- відповідність заявлених спеціальностей фактичній тематиці видання;
- функціонування вебсайту за захищеним протоколом HTTPS;
- повноту метаданих статей, зокрема ORCID, ISSN, ліцензій відкритого доступу та дат редакційного процесу.

Максимальна кількість балів становила 30. Мінімальний поріг для включення до категорії «Б», згідно з вимогами Порядку, становив не менше 30 % від максимальної кількості балів, тобто 9 балів.

Що показало формування оновленого Переліку

Формування оновленого Переліку показало, що в Україні є значний сегмент наукових видань, які вже працюють за сучасними стандартами відкритості, прозорості та відповідальної редакційної політики.

Усі видання, включені до Переліку, мають відкритий доступ до наукового контенту. Це означає, що результати українських досліджень стають доступнішими для науковців, аспірантів, викладачів, студентів, експертного середовища та суспільства загалом.

Серед включених до Переліку видань 53 % забезпечують діамантовий відкритий доступ. Це модель, за якої читачі мають безоплатний доступ до статей, і головне автори не сплачують за публікацію. Серед решти видань 95 % передбачають можливість безоплатної публікації для аспірантів. Ці дані мають бути оприлюднені на головній сторінці видання під час всього терміну його перебування у Переліку.

Для української науки це важливо, адже така модель підтримує молодих учених, аспірантів, дослідників, які не мають окремого фінансування на публікацію результатів досліджень. Понад 22 % видань, включених до оновленого Переліку, індексуються в DOAJ. Це важливий сигнал для міжнародної видимості українських журналів та їх поступової інтеграції до

глобального простору відкритої науки та руху до індексації міжнародно-визнаними базами даних Scopus та Web of Science.

Також понад 27 % видань набрали 15 і більше балів під час рейтингування. Це свідчить, що частина редакцій не просто виконала мінімальні вимоги, а продемонструвала вищий рівень організації роботи, відкритості та якості видавничих процедур.

Слід зазначити, що окремо триває експертний розгляд наукових періодичних видань з обмеженим доступом, матеріали яких потребують спеціальної процедури опрацювання.

Чому кількість публікацій не була головним критерієм

Оновлення Переліку не було автоматичним продовженням попередніх статусів.

Під час формування оновленого Переліку МОН і Комісія оцінювали не лише кількість опублікованих матеріалів. Визначальними були якість редакційних процедур, прозорість політик, достовірність інформації, відповідність заявленого профілю фактичному змісту, публікаційна етика та відкритість.

Показово, що видання, які наразі не потрапили до оновленого Переліку, у 2025 році продукували понад 28% наукового контенту, опублікованого у виданнях Переліку. Це демонструє, що ключовим критерієм була не кількість статей, а відповідність вимогам якості, прозорості та добросовісності.

Що означає відмова у включенні до Переліку

За результатами розгляду заявок частина видань не була включена до оновленого Переліку. Орієнтовно йдеться про близько 7% від загальної кількості поданих заявок.

Водночас робота з розгляду заявок триває. Комісія з питань публікаційної етики та формування Переліку продовжує опрацьовувати пояснення та додаткові матеріали, подані засновниками окремих видань, щодо яких під час попереднього розгляду були встановлені невідповідності вимогам Порядку. За результатами такого опрацювання Комісія підготує вмотивовані пропозиції щодо прийняття МОН рішень про відмову у включенні відповідних видань до Переліку, що буде оформлено окремим наказом. Водночас видання, щодо яких за результатами додаткового розгляду підстави для відмови не підтвердяться або будуть наявні обґрунтовані підстави для позитивного рішення, можуть бути включені до Переліку в установленому порядку.

Важливо: відмова у включенні до Переліку не є заборонаю чи втручанням у видавничу діяльність.

Такі видання можуть і надалі працювати, публікувати наукові матеріали, розвивати редакційну політику, оновлювати вебсайти, удосконалювати процедури рецензування та посилювати публікаційну етику.

Рішення МОН стосується лише надання або ненадання виданню статусу наукового фахового видання України відповідної категорії для цілей, визначених законодавством.

Кожне видання, яке не включили до Переліку, отримає окреме пояснення із конкретними причинами такого рішення Комісії. Після усунення недоліків засновники зможуть доопрацювати журнал і знову подати його на включення до Переліку відповідно до встановленої процедури.

Що далі?

Оприлюднення оновленого Переліку не завершує роботу з підвищення якості наукових видань. Це початок нового етапу розвитку наукової комунікації в Україні.

Комісія з питань публікаційної етики та формування Переліку планує провести вебінари для редакцій, засновників і видавців наукових періодичних видань.

Під час таких зустрічей розглядатимуть практичні питання публікаційної етики, рекомендації COPE, прозорість рецензування, політику ретракції, розгляд скарг, запобігання конфлікту інтересів, використання штучного інтелекту в редакційному процесі, відкритий доступ і належне оформлення метаданих статей.

МОН також розпочинає щорічний моніторинг видань, включених до Переліку, вже у 2026 році. Він буде спрямований на перевірку подальшого дотримання вимог Порядку, зокрема щодо публікаційної етики, достовірності інформації, прозорості редакційної політики, якості опублікованого контенту та відповідності вебсайтів видань установленим вимогам.

Це означає, що включення до Переліку не є одноразовим підтвердженням статусу без подальшої відповідальності. Видання мають підтримувати заявлений рівень якості протягом усього періоду перебування в категорії «Б».

Оновлений Перелік має стати інструментом розвитку якісної наукової комунікації: для авторів це зрозуміліші правила публікації, для аспірантів і молодих учених більше можливостей оприлюднювати результати досліджень, для редакцій чіткі орієнтири розвитку, а для держави посилення довіри до результатів наукової діяльності.

МОН дякує засновникам, редакційним колегіям, членам Комісії з питань публікаційної етики та формування Переліку наукових фахових видань України, а також Державній науково-технічній бібліотеці України за складну і напружену роботу, проведену під час оновлення Переліку.

Оновлення Переліку — це спільний крок до сильнішої, відкритішої та відповідальнішої української науки.

([вгору](#))

25.06.2026

МОН визначив перелік документів якими можна підтвердити рівень знань англійської мови на державних посадах

Йдеться про кандидатів на посади державної служби категорії «А», окремі посади державної служби категорій «Б» і «В», голів місцевих державних адміністрацій та їхніх заступників, прокурорів, окремі посади у військовій службі, правоохоронних органах, службі цивільного захисту, податкових і митних органах, а також про посадових осіб державних підприємств і товариств, у яких державі належить понад 50% акцій або часток ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У сфері освіти і науки вимога стосується керівників закладів вищої освіти, керівників державних наукових установ та окремих посад у закладах вищої, фахової передвищої, професійної освіти й наукових установах. Зокрема, це посади, пов'язані з науковою, міжнародною діяльністю, роботою з іноземними здобувачами освіти, управлінням відповідними підрозділами, а також окремі наукові та науково-педагогічні посади.

Підтвердити рівень знань англійської мови можна буде державним сертифікатом, виданим уповноваженою державною установою або чинним міжнародним сертифікатом, автентичність якого можна перевірити онлайн.

До переліку міжнародних сертифікатів, зокрема, належать Aptis ESOL, Cambridge English, IELTS, LanguageCert, Michigan English Test, Oxford Test of English, PTE Academic, TOEFL, ISE (Trinity College London) та інші сертифікати, видані відповідними міжнародними екзаменаційними організаціями.

Для окремих посад у сфері освіти і науки також додатково (випадки та умови такого врахування визначено в постанові КМУ від 01 квітня 2026 р. № 425 «Про встановлення вимог щодо відповідного рівня володіння англійською мовою особами, які претендують на зайняття окремих посад») може враховуватися міжнародний сертифікат, що засвідчує рівень володіння іншою офіційною мовою Європейського Союзу. Такий сертифікат має відповідати рівням Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, бути чинним і мати можливість онлайн-перевірки автентичності.

Рішення не запроваджує вимогу володіння англійською мовою для всіх працівників освіти, науки чи державної служби. Воно стосується лише посад, визначених законом і відповідними актами Кабінету Міністрів України.

([вгору](#))

11.06.2026

У Києві відзначили кращих науковців столиці

У нагородженні взяли участь заступник голови КМДА з питань здійснення самоврядних повноважень Олег Куявський, президент Національної академії наук України Анатолій Загородній, віцепрезидент Українського союзу промисловців і підприємців Сергій Тихонов, директор Департаменту промисловості та розвитку підприємництва Володимир Костіков ([Офіційний портал Києва](#)).

«Сьогодні кожен науковий здобуток працює на майбутнє нашої держави. Особливої поваги заслуговують розробки, спрямовані на зміцнення обороноздатності та безпеки, адже це прямий внесок у нашу спільну перемогу. Ми бачимо, як столичні вчені активно долучаються до вирішення критично важливих завдань, від енергоефективності до створення новітніх технологій. І місто завжди підтримуватиме такі ініціативи», – підкреслив Олег Куявський.

Вчені продемонстрували результати досліджень у широкому спектрі галузей. Зокрема, йдеться про розвиток промисловості, фармацевтики, біотехнологій та створення сучасних ядерних систем. Також відзначили вагомі напрацювання у сфері будівництва, інформаційно-вимірювальних технологій, охорони природно-заповідного фонду та покращення екологічного стану водних ресурсів.

«Місто зацікавлене у тісній співпраці з науковими установами для впровадження інновацій у промисловий сектор. Ми бачимо величезний потенціал у синергії науки та підприємництва, адже саме прикладні дослідження забезпечують конкурентоспроможність столичних виробництв. Наша мета полягає у створенні таких умов, де кожна перспективна розробка отримує належну підтримку та шлях до реалізації», – наголосив Володимир Костіков.

Київ та Україна пишаються фундаментальними та прикладними дослідженнями, які сьогодні є основою для розвитку інноваційної економіки. Національна академія наук України залишається символом інтелектуальної могутності держави, відомим далеко за її межами. Столична влада й надалі докладатиме зусиль, щоб найкращі наукові кадри мали всі можливості для реалізації свого таланту в Києві.

([вгору](#))

29.06.2026

Підписання Гданської декларації: міжнародні партнери визначили науку та інновації фундаментом відновлення України

Гданська декларація ознаменувала важливий перехід від виключно політичної підтримки до практичної координації спільних дій. Документ

підтверджує готовність міжнародних партнерів і надалі підтримувати українську науку як важливий складник сучасного і сталого відновлення країни ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Декларація визначає спільні пріоритети, закріплює механізми координації та відкриває можливості для запуску нових програм, партнерств і спільних проєктів. Важливо розуміти, що документ не створює окремого фінансового фонду, проте чітко засвідчує: міжнародні партнери розглядають наукову сферу не як напрям тимчасової гуманітарної допомоги, а як один із базових фундаментів економічного розвитку, технологічної конкурентоспроможності та європейської інтеграції нашої держави.

Документ визначає **три головні напрями співпраці**:

1. Збереження і посилення наукового потенціалу України вже сьогодні. Передбачає підтримку вітчизняних дослідників, наукових колективів і молодих учених. Окрему увагу приділено збереженню наукових шкіл та залученню потенціалу українських учених, які наразі працюють за кордоном.

2. Відновлення та модернізація української наукової й інноваційної системи. Напрямок охоплює відбудову дослідницької інфраструктури, розширення доступу вчених до сучасного обладнання та міжнародних дослідницьких мереж, розвиток сучасної системи фінансування й ефективного управління грантами, а також трансфер технологій і комерціалізацію результатів досліджень.

3. Використання науки та інновацій як інструменту відбудови. Наукові дослідження мають стати основою для відновлення економіки, розробки новітніх технологій та ухвалення державних рішень на основі доказів (evidence-based policy). Це значно прискорить інтеграцію України до Європейського дослідницького простору.

Окремим пунктом у декларації зафіксовано стратегічну й амбіційну мету: після завершення війни поступово наблизити фінансування науки в Україні до 3% ВВП. Це відповідає цільовим орієнтирам Європейського дослідницького простору, до яких наша держава має послідовно рухатися.

Завдяки домовленостям про регулярні консультації та постійну координацію подальших ініціатив, підтримка української науки віднині матиме системний, а не разовий характер.

«Важливо, що міжнародні партнери офіційно підтвердили: розвиток науки, досліджень та інновацій є одним із пріоритетів відновлення України. Це означає, що підтримка української науки розглядається не як тимчасова реакція на виклики війни, а як складова довгострокової міжнародної політики відбудови, модернізації та європейської інтеграції України», — наголосив Голова Комітету з питань освіти, науки та інновацій Сергій Бабак під час виступу.

([вгору](#))

25.06.2026

URC 2026: ЮНЕСКО та уряд Фландрії посилюють підтримку української науки

Підтримка реалізовуватиметься як дворічна ініціатива, спрямована на екстрену допомогу українським науковцям і посилення стійкості наукової екосистеми України в умовах тривалої війни. План дій ЮНЕСКО був розроблений у тісній співпраці з Міністерством освіти і науки України та національними стейкхолдерами. Він визначає коротко-, середньо- та довгострокові пріоритети для стабілізації й відновлення наукового сектору ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Для України ця співпраця також відкриває можливість посилити роботу з Коаліцією та швидше втілювати спільні домовленості у практичні рішення для дослідників, університетів і наукових установ.

Оголошення відбулося під час засідання високого рівня Керівного комітету Коаліції. Участь у заході взяли представники ЮНЕСКО, уряду Фландрії та Міністерства освіти і науки України.

Підтримку спрямовано на те, щоб українські науковці мали більше можливостей продовжувати дослідження в Україні, працювати з міжнародними партнерами та отримувати доступ до сучасної наукової інфраструктури навіть в умовах війни. Зокрема, співпраця передбачає розширення доступу українських учених до міжнародного лабораторного обладнання через ініціативу UNESCO Remote Access to Laboratory Equipment, UNESRALE. Також ініціатива передбачає розвиток співпраці з фламандською екосистемою досліджень та інновацій.

Окремо передбачено індивідуальні пакети підтримки для дослідників. Вони допоможуть покривати витрати на придбання матеріалів, забезпечення публікацій, короткострокові наукові візити та підтримку безперервності досліджень.

Додатковий фокус буде на підтримці жінок-дослідниць, молодих учених, переміщених науковців і дослідників, які працюють у прифронтових регіонах. Особливу увагу також надаватимуть дослідникам на ранньому етапі кар'єри та іншим вразливим групам, які потребують додаткової підтримки для продовження наукової роботи.

Загалом очікується, що ініціатива охопить щонайменше 100 університетів і наукових установ. Її реалізовуватимуть у співпраці з Міністерством освіти і науки України, Національною академією наук України, Національним фондом досліджень України, фламандськими науковими установами та партнерами Міжнародної коаліції з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні.

«Для нас важливо, щоб міжнародна співпраця у сфері науки була послідовною та орієнтованою на довгостроковий розвиток. Коаліція створює простір для узгодження підходів, обміну досвідом і формування

*довготривалих рішень разом із партнерами. Така взаємодія сприяє кращій координації зусиль, розвитку дослідницької інфраструктури та інтеграції української науки у світовий науковий простір», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.*

Довідково. Міжнародну коаліцію з підтримки науки, досліджень та інновацій в Україні започаткували у 2025 році під час Ukraine Recovery Conference у Римі. Її створили спільними зусиллями Міністерства освіти і науки України, Міністерства університетів і досліджень Італії, Європейської комісії та ЮНЕСКО.

Коаліція вже об'єднує 22 країни, Європейську комісію, 8 міжнародних організацій та інші інституції. Вони працюють над підтримкою українських дослідників, відновленням і модернізацією наукової інфраструктури, розвитком інновацій та інтеграцією України до Європейського дослідницького простору.

([вгору](#))

Додаток 15

27.06.2026

URC 2026: Сергій Бабак обговорив євроінтеграцію української науки з єврокомісаркою Катериною Захарієвою

Під час зустрічі політики окрему увагу приділили щодо підготовки двох ключових законопроектів – про пріоритетні напрями розвитку науки та про розвиток інноваційної діяльності. Ці документи мають стати юридичним фундаментом для посилення української наукової системи та її швидкого входження до Європейського дослідницького простору (ERA) ([Комітет Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій](#)).

Також сторони обговорили розширення участі України у програмі Horizon Europe та залучення допомоги через Міжнародну коаліцію з підтримки науки.

Зустріч із єврокомісаркою відбулася на тлі потужних фінансових здобутків науково-освітнього треку конференції в Гданську, де загалом вдалося залучити:

\$286 млн від Світового банку в межах програми LEARN на підтримку української освіти;

\$600 тис. від ЮНЕСКО та Уряду Фландрії на закупівлю лабораторного обладнання та підтримку дослідників;

350 млн грн від ВПП ООН на безкоштовне харчування учнів 1-4 класів у прифронтових громадах;

підписання Гданської декларації Міжнародної коаліції, яка юридично закріпила довгострокову підтримку українських вчених.

«Розмова була дуже відвертою та конструктивною. Інвестиції в освіту, науку та інновації – це інвестиції у відновлення України, її конкурентоспроможність і майбутнє. Чудово, що у Гданську ми звірили

годинники та розуміємо, що рухаємося спільним шляхом», - підсумував результати зустрічі та виступу Сергій Бабак.

([вгору](#))

Додаток 16

19.06.2026

Відбулося спільне засідання робочих (переговорних) груп за розділами 25 «Наука та дослідження» та 26 «Освіта та культура»

Упродовж засідання обговорено перебіг виконання Національної програми адаптації законодавства України до права ЄС за розділами 25 «Наука та дослідження» та 26 «Освіта та культура», стан реалізації рекомендацій Європейської комісії, визначених у Звіті про прогрес України в межах Пакета розширення ЄС 2025 року ([Міністерство освіти і науки України](#)).

У межах розділу 25 було відзначено прогрес України у розвитку сфери науки, досліджень та інновацій. Серед ключових результатів — створення Координаційної ради з питань відкритої науки, запровадження нових механізмів підтримки та оцінювання наукової діяльності, удосконалення системи фінансування науки, підтримка наукових видань і молодих учених, а також започаткування мережі центрів передового досвіду. Окрему увагу учасники надали подальшій інтеграції України до Європейського дослідницького простору та розширенню участі українських науковців у програмі «Горизонт Європа».

Під час обговорення розділу 26 основну увагу було зосереджено на реалізації ключових освітніх реформ, розвитку національної системи кваліфікацій та підвищенні якості освіти на всіх рівнях. Також учасники розглянули питання розширення доступу до освіти, модернізації змісту навчання та посилення інституційної спроможності освітньої системи відповідно до європейських стандартів.

Також заслухано доповіді представників Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України, Міністерства молоді та спорту України та Міністерства культури України щодо поточного стану реалізації євроінтеграційних зобов'язань у відповідних сферах.

Окремим питанням порядку денного стало обговорення умов для закриття переговорних розділів 25 та 26, переданих Україні Європейською комісією у 2026 році. Учасники розглянули критерії оцінювання прогресу, очікування Європейської комісії та підходи до організації моніторингу виконання.

Підсумовуючи, **голова засідання** наголосив, що переговори за розділами 25 та 26 можуть бути закриті одними з перших, зазначивши: *«Від якості міжвідомчої координації, регулярного моніторингу результатів і своєчасного виконання визначених завдань залежить успішний прогрес України за переговорними розділами 25 та 26»*.

([вгору](#))

10.06.2026

Проект Робочої програми за «Горизонтальними діями» на 2026-2027 роки

Звертаємо увагу, що горизонтальний конкурс «Перехідні дії» (ст. 53-101) включає низку тем, спрямованих на сприяння плавному переходу між Програмою «Горизонт Європа» 2021-2027 років та наступною, 10-ю Рамковою програмою ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт Європа» 2028-2034 років ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Ці дії будуть зосереджені, зокрема, на «шляху від інновацій до інвестицій» – безперервному процесі від дослідження до розгортання ринку. Ця концепція відображає тісні зв'язки, які існуватимуть між «Горизонтом Європа» 2028-2034 років та майбутнім Європейським фондом конкурентоспроможності (European Competitiveness Fund). Тож із метою сприяння впровадженню нового підходу було передбачено горизонтальний конкурс із акцентом на «придатних до впровадження» (fit-for-deployment) проектах, таким чином створюючи низку інновацій, готових до впровадження на ринок.

Крім того, конкурс спрямований на горизонтальне вирішення низки стратегічних пріоритетів, зокрема щодо Стратегії застосування штучного інтелекту (Apply AI Strategy) та Європейської стратегії дослідницьких і технологічних інфраструктур (European Strategy on Research and Technology Infrastructures), а також є релевантним до секторальних рамок, таких як Стратегія адаптації ЄС (EU Adaptation Strategy) та Стратегія портів ЄС (EU Ports Strategy).

([вгору](#))

01.06.2026

Стартував конкурс MSCA Doctoral Networks 2026: нові можливості для підготовки молодих дослідників

Бюджет конкурсу на 2026 рік складає **593 млн євро** для фінансування понад 130 докторських програм, що створить можливості для навчання, досліджень та розвитку навичок для більш ніж 1950 аспірантів у всьому світі ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Кінцевий термін подання заявок для участі в конкурсі – **24 листопада 2026 року**.

Детальніше з умовами конкурсу можна ознайомитись [за посиланням](#) (ст. 13-17, 69-76).

Цьогоріч MSCA також запускає нову пілотну ініціативу, спрямовану на інтегацію ШІ в науці, зокрема в рамках кластера 4 – [RAISE Doctoral](#)

Networks for AI in Science. Ініціатива підтримуватиме докторські програми, які інтегрують штучний інтелект у наукові дослідження.

Слід зазначити, що станом на сьогодні Україна вже бере участь у 6 проєктах MSCA DN. Це 4 чинні проєкти: [CryoStore](#), [SEIZMIC](#), [MC4DD](#), [EPACE](#) та 2 нові: ChronoBridge, SkillCirc (очікується підписання грантових угод).

Також, звертаємо увагу, що бельгійський університет [KU Leuven](#) розробив і відкрито надав шаблон Угоди про консорціум [Consortium Agreement](#), адаптований до конкурсу MSCA DN, що суттєво спрощує та пришвидшує переговори між партнерами.

Крім того, **3 червня 2026 року** Європейська дослідницька виконавча агенція (REA) організовує [інформаційний день](#) для потенційних заявників конкурсу **MSCA Doctoral Networks 2026**. Під час заходу детально буде представлено умови конкурсу, ключові вимоги та нововведення, з особливим акцентом на моделі Industrial Doctorates та Joint Doctorates. Також окремо буде презентовано нову пілотну ініціативу RAISE Doctoral Networks for AI in Science. Програма заходу [тут](#).

Більше інформації тут:

1. [MSCA Doctoral Networks 2026 call](#)
2. [6 steps to prepare your application](#)
3. [MSCA Financial Guide](#)
([вгору](#))

Додаток 19

17.06.2026

Українські наукові установи та університети можуть подати заявки на конкурс Eureka у сфері стійкості до катастроф, реагування та відновлення

Українські наукові установи та заклади вищої освіти можуть отримати грантове фінансування від МОН у розмірі до 199 000 гривень на рік для реалізації міжнародних науково-технічних та інноваційних проєктів у сфері стійкості до катастроф, реагування та відновлення. Для цього відкрито прийом заявок на конкурс мережевих проєктів Eureka «Стійкість до катастроф, реагування та відновлення» 2026 року, що проводиться в межах програми [Eureka Network Projects](#) за ініціативи національного фінансуючого органу Туреччини. Україна підтримала конкурс, а національним органом фінансування від України є Міністерство освіти і науки України ([Міністерство освіти і науки України](#)).

Конкурс спрямований на підтримку міжнародних науково-технічних та інноваційних проєктів, які допомагають посилювати готовність до катастроф, реагування на надзвичайні ситуації та відновлення після них. Йдеться про розроблення, адаптацію, перевірку та масштабування інноваційних технологій, продуктів, послуг або процесів.

Для України участь у цьому конкурсі є можливістю залучити наукові установи та заклади вищої освіти до міжнародних консорціумів і підтримати рішення, які можуть бути корисними для відновлення, безпеки, стійкості інфраструктури, медицини, зв'язку, пошуку та рятування.

Подати заявку можуть міжнародні консорціуми, до складу яких входять щонайменше дві незалежні юридичні особи з мінімум двох країн, що беруть участь у конкурсі Eureka. Проект має передбачати міжнародну співпрацю, бути спрямованим на дослідження або розробку інноваційного продукту, процесу чи послуги з перспективою подальшої комерціалізації та мати виключно цивільну мету.

Строк реалізації проекту становить до трьох років. Україна може підтримати до 2 або 3 учасників на рік у межах цього конкурсу. За наявності додаткових ресурсів кількість підтриманих учасників може бути збільшена.

Українські малі та середні підприємства рекомендовано залучати до складу консорціумів на умовах самофінансування.

Основні дати конкурсу:

- 8 червня 2026 року: старт подання заявок;
- 26 жовтня 2026 року: кінцевий термін подання заявок;
- 16 квітня 2027 року: завершення національних процедур щодо фінансування;
- 3 травня 2027 року: очікувана дата початку реалізації проектів.

Проекти мають містити науково-дослідний та інноваційний компонент. Вони не можуть обмежуватися гуманітарною допомогою, інформаційними кампаніями, навчальними заходами без технологічної розробки, закупівлею готового обладнання або стандартними заходами з відбудови.

Підтримуються рішення, які можуть бути перевірені в пілотному режимі, впроваджені або масштабовані після завершення проекту. Очікується, що проекти стартуватимуть з рівня технологічної готовності TRL 5 або вище. Фундаментальні наукові дослідження не входять до сфери цього конкурсу.

Проекти можуть стосуватися, зокрема, таких напрямів:

- технології стійкої інфраструктури та будівництва;
- цифрові технології, системи раннього попередження, дистанційне зондування, геоінформаційні системи, аналітика на основі штучного інтелекту;
- технології пошуку та рятування, безпілотні системи, робототехнічні комплекси, системи виявлення та локалізації;
- стійкі системи зв'язку та резервного енергозабезпечення;
- технології для стійкості системи охорони здоров'я, екстреної медичної допомоги та медичної логістики;
- циркулярні рішення для відновлення після катастроф, зокрема переробка завалів, повторне використання матеріалів та інноваційні будівельні матеріали.

Щоб подати заявку на конкурс, учасникам потрібно:

1. Звернутися до національного фінансуючого органу через контактну форму на вебсайті Eureka. Це потрібно, щоб попередньо обговорити проектну ідею, фінансову спроможність, відповідність критеріям конкурсу та національні процедури.
2. [Створити обліковий запис на порталі подання заявок Eureka](#) та обрати конкурс «Стійкість до катастроф, реагування та відновлення» 2026 року.
3. Заповнити єдину аплікаційну форму від консорціуму англійською мовою. Форму подає координатор проекту.
4. Запросити інших учасників консорціуму до заповнення індивідуальних партнерських форм.
5. Завантажити необхідні документи, зокрема діаграму Ганта, підписану форму співпідписання Co-signature Form та інші обов'язкові додатки, якщо вони передбачені умовами конкурсу.
6. Після перевірки заявки та успішного проходження оцінювання проєкт може отримати мітку Eureka. Завершальним етапом є підписання консорціумної угоди між учасниками проєкту.

Заявки оцінюватимуть за методологією Eureka. Серед ключових критеріїв: вплив проєкту, рівень інноваційності, якість консорціуму, реалістичність плану реалізації, обґрунтованість бюджету, потенціал комерціалізації та додана вартість міжнародної співпраці.

Як проходитиме оцінювання

Заявки оцінюватимуть за методологією мережевих проєктів Eureka. Основними критеріями будуть вплив проєкту, рівень інноваційності, якість консорціуму, реалістичність плану реалізації та потенціал подальшої комерціалізації.

Під час оцінювання експерти аналізуватимуть, наскільки чітко визначено цільовий ринок, які переваги має запропоноване рішення, чи створює проєкт економічну, соціальну або екологічну цінність, а також чи є реалістичним план його впровадження після завершення фінансування.

Окремо оцінюватимуть науково-технічний рівень проєкту, його інноваційність, технологічну зрілість, можливі ризики та спроможність учасників консорціуму реалізувати заявлені завдання.

Також враховуватимуть якість міжнародного партнерства, розподіл ролей між учасниками, управлінську та фінансову спроможність партнерів, обґрунтованість бюджету і додану вартість міжнародної співпраці.

За результатами оцінювання експерти визначать сильні та слабкі сторони заявки і нададуть загальний висновок щодо можливості її рекомендації для державного фінансування. Національний фінансуючий орган також може провести додаткове оцінювання відповідно до національних правил перед ухваленням рішення про фінансування.

Національний фінансуючий орган може вимагати додаткові документи або процедури відповідно до національних правил. Ненадання необхідної інформації може бути підставою для визнання

заявника таким, що не відповідає критеріям отримання державної фінансової підтримки.

[Детальні умови участі в конкурсі українською мовою доступні за посиланням:](#)

Основним джерелом [інформації щодо умов конкурсу є англomовна версія оголошення та супровідні документи, розміщені на офіційному вебсайті Eureka.](#)

Контактна особа від МОН:

Олена Макаренко, керівник експертної групи з питань стратегування та інтеграції до Європейського дослідницького простору директорату розвитку науки Міністерства освіти і науки України, Національний координатор проєктів Eureka.

Телефон: 044 287 82 35

Електронна пошта: olena.makarenko@mon.gov.ua

Довідково:

[Eureka Network Projects](#) - це програма міжнародної співпраці у сфері досліджень, розробок та інновацій. Вона допомагає організаціям з різних країн створювати спільні проєкти, розробляти інноваційні рішення та готувати їх до впровадження.

[\(вгору\)](#)

Додаток 20

22.06.2026

Завершено прийом заявок на Спільний конкурс LUKE: подано 288 заявок

До участі запрошувалися консорціуми за участю українських організацій та партнерів щонайменше з двох інших країн, залучених до конкурсу ([Національний фонд досліджень України](#)).

Високий рівень участі засвідчив значну потребу у розвитку співпраці з Україною у сфері досліджень, розробок та інновацій: на конкурс було подано **288 проєктних заявок**, які охоплюють усі тематичні напрями та об'єднують широке коло міжнародних партнерів.

Розподіл заявок за тематичними напрямками

Згідно з правилами конкурсу, фінансування проектів, відібраних за результатами його проведення, здійснюватиметься за моделлю спільного координованого фінансування, відповідно до якої кожна фінансуюча сторона підтримуватиме відповідних національних учасників у складі міжнародних консорціумів.

Розподіл поданих заявок за фінансуючими сторонами

Кількість поданих заявок відображає значний потенціал української та європейської наукової спільноти щодо зміцнення довгострокової співпраці та розвитку спільних ініціатив у сфері досліджень, розробок та інновацій у межах європейського дослідницького простору. Формування великої кількості міжнародних консорціумів за участю організацій з України та країн-партнерів додатково підтверджує актуальність конкурсу як ефективного інструменту посилення науково-дослідницької та інноваційної співпраці.

Водночас значна кількість поданих заявок засвідчує високий рівень конкуренції, характерний для міжнародних програм підтримки досліджень та інновацій, що створює найкращі умови для відбору найбільш якісних, науково обґрунтованих та перспективних проєктів.

Наступні кроки

Наступним етапом конкурсу, який уже розпочато, є перевірка:

- відповідності кожної поданої заявки формальним вимогам конкурсу;
- відповідності національним критеріям прийнятності, встановленим відповідними фінансуючими сторонами.

Після завершення адміністративної перевірки та перевірки на відповідність формальним ознакам, заявки, які відповідатимуть усім встановленим вимогам, будуть передані на незалежне оцінювання. Процес оцінювання передбачатиме залучення зовнішніх міжнародних експертів та здійснюватиметься відповідно до процедур і критеріїв оцінювання, визначених умовами конкурсу.

Календар подій

- Завершення перевірки заявок на відповідність формальним ознакам: червень 2026 року
- Орієнтовна дата ухвалення рішення про фінансування: листопад 2026 року
- Орієнтовна дата початку реалізації проєктів: січень – березень 2027 року
- Орієнтовна дата завершення реалізації проєктів: грудень 2028 року

Фінансується Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки належать виключно автору(ам) і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу чи Європейської виконавчої агенції з наукових досліджень (REA). Ні Європейський Союз, ні орган, який надав фінансування, не можуть бути притягнуті до відповідальності за них.

(вгору)

Додаток 21

18.06.2026

КОНКУРСНИЙ ВІДБІР НА ДОДАТКОВІ ГРАНТОВІ МОЖЛИВОСТІ НІДЕРЛАНДСЬКОЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РАДИ (NWO) ДЛЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ 2025: РЕЗУЛЬТАТИ ДРУГОГО РАУНДУ ПАРТНЕРСЬКОЇ ІНІЦІАТИВИ NWO-НФДУ

Це вже другий конкурс, який проводиться у межах співпраці NWO та НФДУ ([Національний фонд досліджень України](#)).

За результатами першого відбору, що відбувся у 2023 році, було підтримано **13 проєктів** на загальну суму **250 тисяч євро**.

Завдяки збільшенню бюджету до **480 тисяч євро** цього річного конкурсу відкрив ще більше можливостей для обміну знаннями та зміцнення міжнародних наукових зв'язків.

За підсумками конкурсного відбору 2025 року переможцями стали 20 українських науковців, які долучаться до реалізації дослідницьких проєктів у партнерстві з колегами з Нідерландів.

Успішні проєкти вирізняються міждисциплінарністю та охоплюють широкий спектр актуальних наукових викликів – від новітніх матеріалів, штучного інтелекту, кібербезпеки та медичних технологій до досліджень кліматичної стійкості, суспільних трансформацій, археології та філософії.

Не менш показовою є і географія співпраці: конкурс об'єднав науковців із провідних дослідницьких установ Нідерландів та України, демонструючи широку мережу академічних зв'язків і спільний інтерес до розвитку міжнародних досліджень.

Розподіл проєктів-переможців за географією

Розподіл проєктів-переможців за участю українських установ

Список проєктів-переможців

1. Об'єднання молекул: фотохімія фотокаталізу у тісному просторі малих пор

Головні дослідники: д-р Б. Баумгартнер (Амстердамський університет) та д-р О. Кулик (Державна наукова установа «Інститут монокристалів» НАН України).

2. Безпекові рішення для інтеграції автономних транспортних засобів у міську мобільність: ефективне та надійне функціонування в умовах невизначеного та ненадійного середовища

Головні дослідники: проф. д-р С.М. Боте (СWІ – Дослідницький центр у галузі математики та теоретичної інформатики, м. Амстердам) та проф. д-р А. Попов (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»).

3. CaRe-NLP: Людиноорієнтовані та відповідальні методи обробки природної мови (NLP) для системи охорони здоров'я Нідерландів

Головні дослідники: д-р І. Коїмбра Алвас Кавальканти Каліксто (Медичний центр Амстердамського університету) та д-р О. Турута (Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна).

4. Працююча демократія. Філософія праці для демократичних суспільств

Головні дослідники: проф. д-р Л. М. Герцог (Гронінгенський університет) та д-р Т. Степура (Національний університет «Львівська політехніка»).

5. ANION: Інститут передової наноелектрохімії Нідерландів

Головні дослідники: проф. д-р М. Т. М. Копер (Лейденський університет) та проф. Ю. Калюжний (Інститут фізики конденсованих систем імені І. Р. Юхновського НАН України).

6. MetaFlow: Фононні метаповерхні для контролю течії та зниження вібрацій, індукованих потоком

Головні дослідники: д-р А.О. Крушинська (Гронінгенський університет) та д-р Я. Загуменний (Інститут гідромеханіки НАН України).

7. Нор ON – Resilient Hydro Twin: підвищення стійкості до повеней за допомогою партисипативних цифрових двійників

Головні дослідники: д-р Р. Куттантхарашпел Соман (Делфтський технічний університет) та проф. Ю. Дорофєєв (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»).

8. Інтелектуальне очищення стічних вод: розподілений цифровий двійник для чистої води (DDTclean)

Головні дослідники: проф. д-р А. Лазовік (Гронінгенський університет) та д-р О. Мельников (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»).

9. Обсерваторія Ruisdael для атмосферних досліджень: співпраця з Київським авіаційним інститутом

Головні дослідники: проф. д-р інж. Г. В. Й. Руссенберг (Делфтський технічний університет) та д-р О. Пітерцев (Державний університет «Київський авіаційний інститут»).

10. Основи стохастичних диференціальних рівнянь у частинних похідних

Головні дослідники: проф. д-р інж. М. К. Вераар (Делфтський технічний університет) та проф. д-р О. Мурач (Інститут математики НАН України).

11. Старший експерт з питань кращого харчування та нутриціології: соціологічні перспективи споживання для інклюзивного управління сталим розвитком

Головні дослідники: д-р С.К.О. Вертгайм-Гек (Вагенінгенський університет та дослідницький центр) та д-р М. Руда (Національний університет «Львівська політехніка»).

12. Мова та аргументація російської пропаганди

Головні дослідники: проф. д-р Е. Л. Й. Фортейн (Лейденський університет) та д-р В. Греков (Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут»).

13. Матеріалам також потрібен відпочинок: наступне покоління високоефективних і сталих композитних матеріалів

Головні дослідники: д-р інж. М. Фотухі (Делфтський технічний університет) та д-р В. Житковський (Національний університет водного господарства та природокористування (НУВГП)).

14. Точна медицина для сільського господарства: використання пептидопродукуючої мікробіоти для сталого захисту сільськогосподарських культур

Головні дослідники: проф. д-р М.Х. Медема (Вагенінгенський університет та дослідницький центр) та д-р О. Громико (Львівський національний університет імені Івана Франка).

15. Чинники динаміки інфекцій та поширення зоонозних флавівірусів у природних резервуарах серед диких птахів

Головні дослідники: д-р Р.С. Сіккема (Університет імені Еразма Роттердамського, м. Роттердам) та д-р Н. Музика (Національний науковий центр «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»).

16. Спадщина неандертальців. Контакти та взаємодія в Європі 40 000 років тому

Головні дослідники: проф. д-р М. А. Сорессі (Лейденський університет) та д-р В. Степанчук (Інститут археології НАН України)

17. Належний догляд у старшому віці – системний підхід до вивчення, переосмислення та формування майбутнього інтегрованого догляду за літніми людьми, які старіють у звичному домашньому середовищі, у Нідерландах, Ізраїлі та Швеції

Головні дослідники: д-р Дж. Л. Стердж (Університет Твенте, м. Енсхеде) та д-р О. Філіпець (Буковинський державний медичний університет).

18. Відновлення балансу: спеціалізовані прорезолуційні медіатори для усунення запалення та відновлення судин у людей із високим серцево-судинним ризиком – RESPIN-VAR

Головні дослідники: д-р М. М. Й. ван Гревенбрук (Маастрихтський університет) та д-р М. Черська (Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В. П. Комісаренка НАМН України, м. Київ).

19. Кіберкримінологія та кібербезпека: подолання бар'єрів між сферами через емпіричне дослідження хакінгу

Головні дослідники: д-р М. Войлен Краненбарг (Амстердамський Вільний Університет) та д-р Ю. Завгородня (Національний університет «Одеська юридична академія»).

20. Новий метод ядерного магнітного резонансу (ЯМР) in situ для дослідження механізмів літій-опосередкованого синтезу аміаку

Головні дослідники: д-р Е. В. Чжао (Університет Радбауда, м. Неймеген) та д-р В. Рузайкін (Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова).

Національний фонд досліджень України висловлює щире подяку Нідерландській дослідницькій раді (NWO) та керівникам проєктів NWO за підтримку цієї ініціативи, відкритість до міжнародної співпраці та послідовну роботу над розширенням можливостей для українських дослідників. Ми високо цінуємо партнерство, яке сприяє зміцненню наукових зв'язків між Україною та Нідерландами та розвитку спільних дослідницьких проєктів.

([вгору](#))

Додаток 22

26.06.2026

Українські дослідники отримають нові можливості для роботи в Арктиці

Для української науки це важливий крок, адже Україна не має власної дослідницької бази в Арктиці. Завдяки партнерству з польськими колегами українські науковці отримають доступ до інфраструктури, даних, обладнання та польового досвіду, необхідних для дослідження глобальних кліматичних, геофізичних і геологічних процесів ([Міністерство освіти і науки країни](#)).

«Українські дослідники мають сильну експертизу в полярній науці, яку держава розвиває навіть в умовах війни. Угода з польськими партнерами дає нашим науковцям можливість працювати одночасно з даними з Антарктики та Арктики, порівнювати процеси у двох полярних регіонах і робити внесок у міжнародні дослідження зміни клімату, магнітного поля Землі, стану льодовиків і вічної мерзлоти. Це важливо також у відношенні до розвитку ініціативи Уряду щодо створення Об'єднаного інституту морських досліджень в Україні», — зазначив заступник міністра освіти і науки України **Денис Курбатов**.

У межах співпраці українські та польські фахівці проводитимуть:

- взаємокалібрування обладнання для магнітних вимірювань;
- польові вимірювання магнітного поля;

- відбір зразків гірських порід та осаdів;
- дослідження ґрунтів і вічної мерзлоти за допомогою георадара;
- сейсмологічні спостереження, зокрема за відколом льодовиків;
- екологічний моніторинг у контексті зміни клімату.

Окремий акцент угоди — порівняння процесів, які відбуваються в Північній і Південній півкулях. Такий підхід дає змогу краще розуміти, які зміни мають глобальний характер, а які пов'язані з особливостями конкретного регіону.

«Біполярними бувають не лише розлади, а й дослідження. Порівняння одних і тих самих процесів у двох полярних регіонах — ключ до виокремлення глобального від локального і до розуміння планетарних процесів. За враженням, Арктика — це в чомусь „Антарктика навиворіт“. Схоже, але не ідентично. Щиро тішуся, що ми з польськими колегами дивимосся в майбутнє, а не в минуле. І завдяки цій співпраці нашим науковцям відкрито шлях до Арктики. Наступний крок, звісно, після Перемоги — своя станція там», — зазначив директор Національного антарктичного наукового центру Євген Дикий.

Перші практичні кроки в межах угоди заплановані вже на кінець літа. До Арктики вирушать двоє українських геофізиків: Юрій Сумарук і Антон Кушнір. Вони долучаться до спільних досліджень, зокрема вимірювання складників геомагнітного поля та вибору місця для встановлення додаткового обладнання.

Дані таких спостережень потрібні для вивчення сонячно-земних зв'язків, геологічної структури земної кори та процесів, які впливають на стан полярних регіонів. Надалі польські фахівці також працюватимуть на українській антарктичній станції «Академік Вернадський».

Співпраця між Національним антарктичним науковим центром та Інститутом геофізики Польської академії наук посилює присутність України у міжнародній полярній науці та створює нові можливості для українських дослідників, які працюють у сфері геофізики, кліматології, екологічного моніторингу та наук про Землю.

[\(вгору\)](#)

Додаток 23

15.06.2026

Навчання без кордонів: обмін досвідом у сфері підтримки учасників Програми «Горизонт Європа» у рамках візиту до TÜBİTAK (день II)

Під час першої тематичної сесії представники TÜBİTAK презентували підходи Туреччини до використання інструментів напряму Widening Participation and Strengthening the European Research Area (WIDERA). Учасники обговорили механізми підтримки наукових установ, дослідників та інноваційних організацій, спрямовані на посилення дослідницького

потенціалу, розвиток міжнародного партнерства та розширення інтеграції до Європейського дослідницького простору ([Офіс Горизонт Європа в Україні](#)).

Окремий інтерес викликав досвід Туреччини щодо підтримки заявників до конкурсів Європейської дослідницької ради (ERC). Турецькі колеги представили національну систему консультаційного супроводу, підготовки кандидатів та додаткових стимулюючих механізмів, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності та успішності заявників у конкурсах ERC.

У межах навчального візиту українська делегація також відвідала **Центр досліджень та застосувань сонячної енергії Близькосхідного технічного університету (METU-GÜNAM)** – одну з найпотужніших і найкомплексніших науково-дослідних інфраструктур Туреччини у сфері сонячної енергетики. Центр був заснований у 2009 році з ініціативи Близькосхідного технічного університету (METU) та сьогодні здійснює передові дослідження у галузі сонячних технологій, матеріалознавства та відновлюваної енергетики. Під час візиту фахівці Офісу ознайомилися з дослідницькими лабораторіями, основними напрямками наукової діяльності центру та його участю в міжнародних дослідницьких проєктах, зокрема в рамках програм Європейського Союзу. Візит став цінною нагодою для обміну досвідом щодо розвитку сучасних дослідницьких інфраструктур та їхньої ролі у підтримці інновацій і міжнародної наукової співпраці.

Під час завершальної сесії делегація ознайомила з можливостями, які надають мережеві проєкти та інші інструменти технічної допомоги для учасників Програми «Горизонт Європа». Особливу увагу було приділено сервісам підтримки координаторів проєктів, що можуть використовуватися на різних етапах підготовки, подання та реалізації проєктних заявок.

Навчальний візит завершився підбиттям підсумків та обговоренням перспектив подальшої співпраці між українською та турецькою сторонами. Представники обох організацій підтвердили зацікавленість у продовженні обміну досвідом, розвитку професійних контактів між мережами національних контактних пунктів та спільній роботі над розширенням участі наукової та інноваційної спільноти у Програмі «Горизонт Європа».

Отримані під час візиту знання та практики стануть корисною основою для подальшого розвитку системи підтримки учасників Програми в Україні та сприятимуть поглибленню інтеграції української науково-інноваційної спільноти до Європейського дослідницького простору.

([вгору](#))

Додаток 24

10.06.2026

Наріжна В.

ЩІ ДОПОМІГ СТВОРИТИ ВАКЦИНУ ПРОТИ МАЙБУТНІХ ПАНДЕМІЙ: ЇЇ ВПЕРШЕ ВИПРОБУВАЛИ НА ЛЮДЯХ

На відміну від традиційних вакцин, які навчають імунну систему розпізнавати конкретний штам вірусу, новий підхід використовує алгоритми ШІ для пошуку найбільш стабільних ділянок вірусного геному. Для цього система проаналізувала тисячі представників родини сарбековірусів — групи, до якої належать збудники SARS, COVID-19 та численні коронавіруси кажанів (ZN.UA).

Штучний інтелект виявив ділянки, які майже не змінювалися протягом еволюції. Саме вони стали “мішенню” для нової вакцини. Ідея полягає в тому, щоб сформувати імунітет не проти одного варіанту вірусу, а проти цілої вірусної родини.

Ще однією особливістю розробки є використання ДНК-вакцини замість технології мРНК. ДНК-вакцини вважаються більш стабільними під час зберігання та транспортування, що особливо важливо для країн з недостатньо розвиненою холодительною інфраструктурою.

Крім того, препарат вводиться без голки — за допомогою струменя рідини під високим тиском, який проникає через шкіру. Така технологія може спростити масову вакцинацію під час епідемій та зробити процедуру менш болісною.

Перші клінічні випробування показали, що вакцина є безпечною та добре переноситься добровольцями. Також вона стимулювала вироблення антитіл, здатних розпізнавати різні сарбековіруси.

Водночас дослідники наголошують, що отримані імунні відповіді поки що були помірними. Попереду ще масштабніші дослідження, які мають показати, наскільки ефективно вакцина запобігає зараженню в реальних умовах, як довго триває захист і чи знадобляться додаткові бустерні дози.

У майбутньому технологію можна застосувати для створення універсальних вакцин проти грипу, а також інших вірусних захворювань, включно з різними штамми вірусу Ебола. Хоча до появи повноцінної універсальної вакцини ще можуть минути роки, перші результати демонструють потенціал ШІ як інструмента для розроблення препаратів нового покоління, здатних випереджати еволюцію небезпечних патогенів.

Новина про успішне випробування нової вакцини з'явилася на тлі масштабної боротьби зі [спалахом вірусу Ебола](#). Всесвітня організація охорони здоров'я [анонсувала план вартістю 580 мільйонів доларів](#), який класифікують як четвертий за масштабом в історії. Ситуація у Демократичній Республіці Конго ускладнюється тим, що хворобу викликав специфічний штам Бундібугіо, проти якого наразі немає жодної сертифікованої вакцини чи офіційно схваленого протоколу лікування.

([вгору](#))

04.06.2026

Тропічна хвороба прямує до Європи: лікарі попереджають про серйозну загрозу

Нині вірус чикунгунья найбільше поширений у країнах Африки, Латинської Америки та Південно-Східної Азії, а ризик зараження існує для жителів 139 країн. Утім, зі змінами клімату межі поширення цього небезпечного захворювання можуть суттєво розширитися (Znaj.ua).

Як зауважив дослідник Ян Ву, збільшення середніх температур на планеті дозволяє тигровим комарам заселяти ті території, які раніше вважалися для них непридатними. А це, своєю чергою, підвищує ймовірність локальних епідемій вірусу.

Сам вірус чикунгунья хоч і відомий науці вже понад 70 років, але досі залишається маловивченим. Всесвітня організація охорони здоров'я називає його одним із найменш оцінених тропічних вірусів. Його назва походить від мови народу маконде та перекладається як "стати зігнутих", що відображає головний симптом захворювання – сильний біль у суглобах. Хвороба також супроводжується високою температурою, слабкістю та різким фізичним дискомфортом.

Хоча летальні випадки є рідкісними, наслідки інфекції можуть бути серйозними. У багатьох пацієнтів суглобовий біль не припиняється місяцями, значно погіршуючи якість життя, а в деяких випадках хвороба може призвести навіть до інвалідності.

Прогнози вчених свідчать, що до кінця століття азійські тигрові комарі можуть розширити свою присутність не лише на південь Європи, але й углиб центральних і навіть північних регіонів континенту. Подібна ситуація може скластися й у східних регіонах Північної Америки.

Дослідниця Є Сюй заспокоює громадськість, зазначаючи, що наразі причин для паніки немає. Водночас вона підкреслює важливість використання результатів дослідження як сигналу для систем охорони здоров'я, які вже зараз мають готуватися до нових викликів і загроз майбутнього.

([вгору](#))

19.06.2026

Костюк Д.

Смертельна хвороба диких тварин розповсюджується в Північній Америці і вчені б'ють на сполох

У лабораторних умовах вчені перевіряли, чи здатна хвороба переходити в інші види. Більшість тварин в експерименті не показували жодних ознак хвороби. Однак у їхніх тканинах дослідники все одно виявили невелику

кількість пріонів. Коли ці зразки перенесли іншим видам тварин, у тих розвинулися симптоми, характерні саме для цієї хвороби. «Це показує, що навіть без видимих клінічних ознак інфекційні пріони можуть бути присутніми і здатними передаватися», — пояснює Самія Ганнауї, докторка наук і перша авторка дослідження (nv.ua).

Одна з причин, чому пріонні хвороби так важко вивчати, полягає в тому, що самі пріони здатні змінюватися, переходячи від одного носія до іншого. Ці зміни можуть породжувати нові штами з іншими біологічними властивостями. «Ми маємо справу не з одним фіксованим збудником», — каже Германн Шетцль, професор і керівник дослідження. — «Штами пріонів еволюціонують, і ця еволюція впливає на те, як розвивається хвороба».

Контролювати поширення ускладнює ще один фактор: заражені тварини виділяють пріони в довкілля через сечу і екскременти задовго до появи симптомів — місяцями, а іноді й роками. Тобто ґрунт і рослинність навколо можуть бути заражені набагато раніше, ніж хтось помітить хвору тварину. «До моменту, коли з'являються клінічні ознаки, тварина часто вже довгий час є заразною», — каже Шетцль.

Щодо людей дослідники налаштовані заспокійливо, але без надмірної впевненості. Безпосередньої загрози наразі немає, втім ситуація виявилася складнішою, ніж вважалося раніше. Прецедент того, що пріонні хвороби долають видовий бар'єр, в історії вже є — губчаста енцефалопатія великої рогатої худоби, відома як «коров'ячий сказ», свого часу перейшла від корів до людей. Між цією хворобою оленів і людиною наразі існує сильний бар'єр, але саме дослідження такого роду покликані з'ясувати, чи можуть пріони з часом адаптуватися так, щоб цей бар'єр послабити.

Чим ширше хвороба поширюється серед диких тварин, тим більше виникає можливостей для контакту і потенційного зараження — а отже, тим важливішим стає моніторинг. «Ризик пов'язаний із поширеністю», — підсумовує Шетцль.

Паралельно команда з Калгарі працює над вакциною: ранні експерименти на мишачих моделях, що імітують зараження в оленів і лосів, дали обнадійливі результати. Вакциновані тварини виділяли менше інфекційних пріонів на ранніх і пізніх стадіях хвороби і жили довше після зараження. «Якщо ми зможемо зменшити виділення пріонів, можливо, вдасться зменшити і передачу хвороби», — каже Ганнауї. Для популяції диких копитних це може мати реальне значення.

([вгору](#))

Додаток 27

19.06.2026

ВІЙНА, ЄС І ЗМІНА КЛІМАТУ

ЯК МАЮТЬ ЗМІНИТИСЯ ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВИЛА УКРАЇНИ

Як нагадав Павло Кулинич, попри значні здобутки, зокрема перехід від адміністративно-командної системи, коли земля була фактично монополізована державою, до ринково орієнтованої моделі регулювання, реформа все ще не завершена. Серед невирішених проблем він назвав подрібнення сільськогосподарського земельного фонду на дрібні ділянки та відсутність закону про консолідацію земель, що стримує ефективне землекористування [\(Світ\)](#).

Павло Кулинич наголосив, що нині земельне законодавство зіткнулося з низкою принципово нових викликів, які він назвав цивілізаційними та екзистенційними: російська агресія, європейська інтеграція, кліматичні зміни, надмірна експлуатація природної родючості ґрунтів і цифровізація.

Національна програма і... досвід Першої світової

Першим і найбільш руйнівним викликом доповідач назвав війну, яка породила мілітарну деградацію земель. За наведеними оцінками, близько 34% території України зазнали певного ступеня такого пошкодження: це вирви від вибухів, забруднення нафтопродуктами й токсичними речовинами, мінування, руйнування ґрунтового покриву. Як зауважив доповідач, Україна ще не має повної картини рівня забруднення, що ускладнює планування щодо відновлення.

На його думку, традиційні механізми, закладені у земельному законодавстві (рекультивация, залуження, тимчасове виведення земель із використання), не здатні повною мірою відновити біопродуктивність територій, які постраждали від бойових дій. Доповідач запропонував ширший набір інструментів, серед яких біорекультивация, фіторе mediaція, заліснення. Павло Кулинич вважає, що для подолання наслідків війни необхідно законодавчо закріпити комплексну державну політику: ухвалити національну програму реабілітації земель, забруднених внаслідок воєнних дій, а також підготувати нову редакцію закону про охорону та відновлення земель. Як приклад він навів Францію, де після Першої світової війни була реалізована десятирічна програма реабілітації, однак навіть через десятиліття залишалися проблеми із забрудненням.

Зокрема, у Бельгії поблизу Іпра досі фіксуються перевищення важких металів, а у Франції у 2015 році виявляли непридатну для споживання продукцію на сільськогосподарських землях.

Євроінтеграційні аспекти

Другим великим викликом Павло Кулинич назвав євроінтеграцію, яка потребує гармонізації українського земельного законодавства з фундаментальними принципами Європейського Союзу. Він наголосив, що формально земельні відносини є сферою компетенції держав-членів ЄС, але установчі договори ЄС містять принципи, які впливають на національне законодавство, зокрема принцип рівності, недискримінації та свободи руху товарів, послуг і капіталу.

Екстраполюючи ці засади на земельну сферу, доповідач визначив три ключові напрями змін. Перший — трансформація інституту права постійного

користування землею, яке поширене в Україні серед фізичних і юридичних осіб. Він вважає, що у разі вступу України до ЄС цей інститут може трактуватися як дискримінаційний, оскільки іноземні суб'єкти не матимуть доступу до такого режиму. Як можливе рішення Павло Кулинич запропонував трансформацію цього права у конструкцію, подібну до узурфрукту, що розширює можливості користувача, зокрема дозволяє передавати ділянку в оренду без її відчуження.

Другий напрям, пов'язаний із євроінтеграційними стандартами, — перегляд права громадян на безоплатну приватизацію земель. Павло Кулинич нагадав, що чинне законодавство формально дозволяє кожному громадянину отримати до шести земельних ділянок різного призначення загальною площею приблизно 2,5 га. Однак через те, що понад половину земельного фонду вже приватизовано, а державні та комунальні структури також потребують землі для функціонування, реальних ресурсів для масової безоплатної передачі вже немає. Це, на думку доповідача, призвело до викривлення механізму: до війни право найчастіше реалізовували громадяни, які мали корупційні зв'язки, тобто воно стало фактором корупційного перерозподілу земель.

Особливо гостро він розкритикував спроби окремих політиків поширити безоплатне надання землі на учасників бойових дій.

Павло Кулинич переконаний, що це шлях у нікуди, адже прогнозована кількість ветеранів після війни може сягнути 5–6 мільйонів осіб, і земельного ресурсу для такого підходу просто не вистачить. Натомість він запропонував інші механізми підтримки: фінансові виплати або пільгове кредитування для тих, хто хоче придбати землю. На його переконання, нинішній військовий стан, який уже обмежив безоплатну приватизацію, створює сприятливий момент для радикального перегляду або суттєвого звуження цього права.

Третій блок євроінтеграційних змін він пов'язав із необхідністю врегулювання питання набуття іноземцями права власності на сільськогосподарські землі. Наразі закон це забороняє, однак у разі вступу України до ЄС країна, на його думку, буде змушена забезпечити рівні умови для громадян і юридичних осіб держав-членів. Він визнав, що інтереси українських аграріїв мають бути захищені, але запропонував шукати компромісні моделі, які використовуються в Європі. Як приклад — навів Польщу, де іноземці мають отримати дозвіл міністра внутрішніх справ і міністра сільськогосподарства, а також згадав Німеччину й інші країни, де діють певні бар'єри. Водночас Павло Кулинич зазначив, що є держави з повністю відкритим доступом до ринку землі, наприклад Нідерланди, де стримувальним чинником є надзвичайно висока ціна на землю (70–80 тисяч євро за гектар), що унеможливує спекулятивне скуповування.

Ощадливе землеробство і дистанційне зондування

Наступним викликом доповідач визначив кліматичні зміни, окресливши два напрями реагування на них через земельне законодавство. Перший — адаптація сільськогосподарства до нових кліматичних умов, зокрема

шляхом завершення формування законодавства про меліорацію та розвиток зрошення. «Потреба у поливі вже характерна не лише для південних областей, а й для центральних регіонів, — зауважив Павло Кулинич. — Водночас Україна є вододефіцитною країною, тому просте масштабування зрошення може призвести до браку водних ресурсів. Через це, на думку доповідача, законодавство має стимулювати впровадження водозберігальних технологій, насамперед крапельного зрошення, яке потребує інвестицій, але дозволяє дозовано подавати воду й уникати марнотратного використання ресурсів.

Другий напрям кліматичної політики, який Павло Кулинич вважає ключовим, — використання земельного законодавства як інструменту протидії глобальному потеплінню. «Ґрунти України накопичили значні запаси вуглецю, які вивільняються у процесі інтенсивного обробітку орних земель, — констатував доповідач. — Сільське господарство формує близько 22 % парникових викидів в Україні, і це пов'язано з тим, що 60 % території — землі сільськогосподарського призначення, а 90 % з них — орні землі. Надмірна розораність призводить до деградації ґрунтового покриву й вивільнення вуглецю». У цьому контексті Павло Кулинич бачить вихід у переході від моделі «тотального розорення» до сучасних практик ощадливого землеробства: регенеративного землеробства, використання покривних культур, технологій no-till, які зменшують руйнування ґрунту й сприяють секвестрації — поверненню вуглецю з атмосфери у ґрунт.

Окремим викликом Павло Кулинич назвав надмірну експлуатацію природної родючості земель, пов'язану з індустріалізованою моделлю аграрного виробництва. Він звернув увагу на домінування великих аграрних підприємств і агрохолдингів, які вирощують кілька високорентабельних культур на великих площах, орієнтуючись на експорт. Водночас він визнав, що заборонити таку модель адміністративно неможливо, однак держава повинна впливати на поведінку землекористувачів іншими засобами. Головний інструмент доповідач бачить у впровадженні системного моніторингу стану ґрунтів і фіксації змін їхньої якості. Для цього пропонується регулярне дистанційне зондування земель із використанням супутникових знімків, авіації та безпілотників. Він зазначив, що після війни Україна матиме значний потенціал для цивільного використання дронів, зокрема у сільському господарстві, і цей ресурс слід використати для державного контролю за охороною земель.

Важливою законодавчою ініціативою у цьому контексті він назвав необхідність ухвалення закону про державний контроль за використанням і охороною земель із застосуванням дистанційного зондування. За словами Павла Кулинич, відповідний законопроект уже підготовлений і переданий до аграрного комітету Верховної Ради, однак його ухвалення стримується браком політичної волі.

На його переконання, дистанційно отримана інформація має не просто накопичуватися, а отримати юридичне значення: зміни в якості ґрунтів

повинні фіксуватися в Державному земельному кадастрі й бути підставою для застосування стимулів або відповідальності. Він також наголосив, що держава має стимулювати аграріїв переходити від монокультурного виробництва до більш комплексного господарювання з доданою вартістю, що дасть змогу зменшити виснаження ґрунтів і підвищити стійкість аграрного сектору.

Завершуючи доповідь, Павло Кулинич зауважив, що цифровізація є окремим і водночас наскрізним викликом, оскільки реалізація всіх запропонованих змін неможлива без цифрових інструментів. Дистанційне зондування, моніторинг якості ґрунтів, фіксація показників у кадастрі, забезпечення доступу до даних — усе це потребує сучасної цифрової інфраструктури земельного управління. На його думку, саме комплексне поєднання законодавчих змін у сферах відновлення земель після війни, євроінтеграції, кліматичної адаптації, охорони ґрунтів і цифрового контролю здатне забезпечити розвиток земельного законодавства України відповідно до масштабів проблем, з якими країна зіткнулася на сучасному етапі.

Потенціал кадастру

Під час обговорення доповіді перший заступник голови Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України Анатолій Мірошніченко звернув увагу на низку дискусійних питань. Найбільш суперечливою, на його думку, є позиція щодо необхідності врахування в українському земельному законодавстві принципу ЄС про свободу руху капіталів, який передбачає можливість інвестування в нерухомість і землю. Він висловив переконання, що цей принцип має бути сформульований більш категорично, адже саме під час війни Україна потребує припливу інвестицій: не лише грошей, а й технологій, знань та управлінських практик.

Окремий акцент він зробив на цифровізації, зазначивши, що вона не повинна бути самоціллю, але потужним інструментом розв'язання системних проблем. На його думку, Державний земельний кадастр як цифрова система має значний потенціал, однак його розвиток стримується нежиттєздатною економічною моделлю фінансування. Через нестачу бюджетних коштів частина функцій, передбачених законодавством, виконується із затримками або не виконується взагалі. Виходом він назвав запровадження справедливої оплати за окремі кадастрові послуги, щоб уникнути ситуації, коли платники податків фактично фінансують безкоштовні конкурентні переваги бізнесу.

Анатолій Мірошніченко також зауважив, що чинна модель ринку землі є надто консервативною, а євроінтеграція неминуче вимагатиме її лібералізації. Він вказав, що рух капіталу гальмується високими трансакційними витратами, зумовленими надмірними обмеженнями. Серед критично нерозв'язаних проблем він виділив розрив між юридичною долею будівель і земельних ділянок, що породжує численні спори та ускладнює господарювання. На його переконання, вирішення цього питання може навіть у короткостроковій перспективі дати суттєвий фінансовий ефект для державного бюджету.

Анатолій Мірошніченко також розкритикував повну модель приватизації, яка формально гарантує кожному громадянину право на безоплатну землю, назвавши її нереалістичною та корупційно небезпечною. Він виступив проти поширення цієї схеми на ветеранів, наголосивши, що земельних ресурсів на всіх не вистачить, а це створює соціальну напругу. Натомість Анатолій Мірошніченко запропонував підтримувати захисників шляхом прозорої монетизації — грошових виплат і належного пенсійного забезпечення.

Не розчинити земельне право у Цивільному кодексі

Завідувач кафедри землевпорядного проектування Національного університету біоресурсів і природокористування Андрій Мартин наголосив, що головне питання земельної політики має зміщуватися від суто процедурних тем до принципового завдання: як правовими механізмами гарантувати відповідальне, безпечне й суспільно виправдане використання землі як основного національного багатства. Він зауважив, що предметом земельного права є не лише індивідуальні права власника, а й публічний інтерес народу України у збереженні природного та ресурсного потенціалу держави.

Окремо він відзначив історичну роль земельної реформи, яка, попри суперечності, забезпечила цивілізаційний перехід від радянської адміністративної моделі до системи з плюралізмом форм власності, розвитком ринку, децентралізацією, електронними торгами та новою архітектурою просторового планування. Водночас він наголосив, що формальне завершення реформи не означає завершення трансформацій, адже нові реалії — війна, окупація, мінування, деградація ґрунтів, кліматичні загрози, цифровізація та євроінтеграція — створюють «екзистенційні виклики» і вимагають системного оновлення законодавства.

Також Андрій Мартин підтримав ідею необхідності закону про консолідацію сільськогосподарських земель, оскільки нинішня фрагментація землеволодіння заважає ефективному землекористуванню та інфраструктурному розвитку. Він наголосив на важливості охорони ґрунтів і впровадження сучасного моніторингу родючості, а також на потребі інтеграції європейських правових принципів. Завершуючи, Андрій Мартин застеріг від ризику «розчинення» земельного права у новому Цивільному кодексі, наголосивши, що земля має особливий конституційний статус і потребує пріоритету спеціального земельного законодавства.

Директор Інституту економіки та прогнозування НАН України академік НАН України Валерій Геєць у своєму виступі наголосив, що питання вільного руху капіталів і робочої сили є надзвичайно складним і не може розглядатися абстрактно, лише як універсальна ідеологія. На його думку, ці принципи реалізуються відповідно до конкретних економічних інтересів держави та її стратегічних завдань.

Для ілюстрації він навів приклад розвитку земельних відносин у США, де держава дозволяла громадянам отримувати землю, однак водночас

забезпечувала підтримку для її освоєння та висувала чіткі вимоги до ефективного господарювання. Якщо власник не виконував визначених умов, землю могли вилучити. Таким чином, навіть за умов декларованої свободи ринку держава активно регулювала економічні процеси та захищала власні інтереси.

Валерій Геєць наголосив, що Україна також має формувати політику руху капіталу і робочої сили, виходячи насамперед із потреб національної економіки та довгострокових стратегічних цілей. Без такого підходу країна ризикує втратити керованість економічного розвитку та «провалюватися» у вирішенні ключових проблем.

Наша стратегічна роль

Віцепрезидент Національної академії наук України академік Володимир Радченко у своєму виступі зауважив, що земельне питання залишається одним із найбільш важливих для України. Коментуючи ідею консолідації земель, він підтримав укрупнення земельних масивів, але запропонував одночасно запровадити вимогу щодо наявності у власників або їхніх структурах фахівців із вищою аграрною освітою. На його думку, земля потребує професійного та відповідального ставлення, адже є особливим ресурсом, який не можна розглядати лише як товар.

Окрему увагу академік приділив кадровій проблемі в аграрній сфері та необхідності підтримання наукових установ, що працюють у галузі сільського господарства. Він нагадав, що раніше в Україні існували обмеження щодо управління лісовими ресурсами без спеціальної освіти, і вважає доцільним повернення подібного професійного підходу й у земельних питаннях.

Володимир Радченко розкритикував зміни до статті 150 Земельного кодексу, через які, за його словами, фактично було послаблено захист особливо цінних земель, зокрема чорноземів та земель науково-дослідних установ. Він закликав відновити реальний механізм їх охорони.

Говорячи про євроінтеграцію, академік зазначив, що країни Європейського Союзу самостійно регулюють земельні відносини та часто обмежують придбання землі іноземцями. Також наголосив на необхідності завершення процесу приватизації земельних ділянок для громадян, оскільки значна частина населення досі не реалізувала своє право на безоплатну приватизацію.

Директор Інституту економіко-правових досліджень НАН України член-кореспондент НАНУ Володимир Устименко у своєму виступі приділив увагу взаємозв'язку земельних ресурсів із продовольчою безпекою. Він зазначив, що, за прогнозами фахівців зі світової економіки, протягом наступних 20–30 років людство може зіткнутися з глобальною продовольчою кризою. Однією з причин є руйнування газової інфраструктури в регіоні Перської затоки, що призводить до скорочення виробництва мінеральних добрив, подорожчання енергоносіїв і паливно-мастильних матеріалів. Усе це негативно позначається

на собівартості сільськогосподарського виробництва та доступності продовольства.

У цьому контексті Володимир Устименко відзначив стратегічну роль України як одного з ключових виробників зернових культур у світі. Він нагадав, що українське зерно є важливим елементом забезпечення продовольством багатьох країн, насамперед держав Африки, а також використовується в гуманітарних програмах міжнародних організацій. Саме тому питання раціонального використання земель, збереження їхньої родючості та вдосконалення земельного законодавства мають не лише національне, а й глобальне значення. На завершення доповідач закликав науковців приділяти більше уваги дослідженням у сфері земельних відносин і продовольчої безпеки, розглядаючи їх як важливий внесок України у подолання майбутніх світових викликів.

Підбиваючи підсумки, президент НАН України академік Анатолій Загородній підкреслив, що для України як однієї з провідних аграрних країн світу земля є основним національним багатством, яке перебуває під особливою охороною держави. Тому розвиток земельного законодавства має важливе значення не лише для внутрішнього розвитку країни, а й у контексті глобальних тенденцій та міжнародних викликів.

На думку президента НАНУ, вдосконалення земельного законодавства має стати одним із ключових інструментів подолання викликів, спричинених війною, кліматичними змінами, деградацією земельних ресурсів, необхідністю повоєнного відновлення країни та її подальшого руху до європейської інтеграції.

Підготував Дмитро Шулікін
([вгору](#))

Додаток 28

24.06.2026

Обчислити неможливе

Чому саме ця ідея?

«Зі студентських років мене цікавлять задачі, які на перший погляд дуже складні, але можуть стати ключем для розвитку науки та технологій», – розповідає Андрій Сотніков. Саме такими є фізичні моделі корельованих квантових систем: магнетиків, напівпровідникових діодів, надпровідників. Ефекти, що виникають у таких матеріалах, базуються на колективній поведінці мільярдів елементарних частинок – електронів, іонів, атомів, – які рухаються й взаємодіють одночасно і між собою, і з зовнішніми полями. Коли частинки перебувають у квантовому режимі, вони не мають чітко визначеного положення в просторі, а їхня колективна поведінка породжує різні ефекти, що лежать в основі сучасних технологій ([Національний фонд досліджень України](#)).

Описати таку систему надзвичайно складно. Навіть найпотужніший класичний комп'ютер, якщо застосовувати стандартні підходи, здатний коректно змодельовати систему лише з 10–20 квантових частинок – тоді як у реальних матеріалах їх мільярди. Паралелізація обчислень на суперкомп'ютерах майже не допомагає: це прояв фундаментального експоненційного зростання обчислювальних ресурсів із додаванням квантових ступенів вільності. Розв'язати цю проблему могли б квантові комп'ютери та відповідні протоколи виправлення помилок, але достатню потужність ці комп'ютери матимуть щонайменше після 2040 року.

«Ми не були готові сидіти й чекати», – розповідає керівник проєкту. Тому у 2024 році молодий науковець і його колеги вирішили подати грантову заявку, тим більше, що вже мали напрацювання та бачення – як розвинути альтернативні підходи для теоретичного опису складних квантових систем з використанням класичних обчислювальних ресурсів.

Кращі інструменти для складної задачі

«Можна сміливо сказати, що квантову механіку ніхто не розуміє», — з усмішкою цитує вчений знамениту фразу Нобелівського лауреата Річарда Фейнмана та додає: «Попри це, людство активно користується її результатами вже сто років і прагне рухатися далі».

«З розвитком квантових технологій і, зокрема, квантових комп'ютерів, ми все частіше усвідомлюємо, що в моделюванні квантових систем та унікальних властивостей матеріалів для сучасних і майбутніх технологій маємо дуже обмежений інструментарій, – зазначає Андрій Сотніков. – Ми ніби продовжуємо витягувати викруткою цвяхи, для яких мають бути більш зручні інструменти». Метою проєкту і є розробка кращих інструментів – вдосконалених квантово-механічних підходів, адаптованих під аналітичні розрахунки та можливості сучасних класичних комп'ютерів.

Зокрема, перспективним напрямом дослідження стало використання методів тензорних мереж. Суть підходу – у поданні хвильових функцій взаємодійних квантових частинок у вигляді мережі пов'язаних між собою математичних об'єктів: матриць і тензорів. Таке подання є одночасно компактним (його можна виконати на класичних комп'ютерах) і достатньо точним, аби відтворити квантово-механічну природу системи.

За словами співрозмовника, саме тензорні мережі є сьогодні основним конкурентом квантових комп'ютерів у моделюванні фізичних систем. Команди, що працюють з тензорними мережами, адаптують алгоритми цих мереж і – знову й знову – перевершують результати квантового комп'ютера у моделюванні фізичної поведінки квантових систем. Це підтверджують результати дослідження, які опубліковано у найпрестижніших наукових виданнях першого та другого кварталів.

Харків – «залізобетон»

Проєкт має фінішувати наприкінці 2026 року і, попри труднощі роботи в прифронтовому місті, команда виконує його з перевищенням планових показників. Зокрема, науковці розширили коло основних наукових завдань у

проєкті та підготувала додаткові публікації. «Вдячний за це команді, особливо молодим вченим», – наголошує співрозмовник.

Чотири молодих учасники проєкту продовж його виконання перебувають у Харкові – в умовах постійної небезпеки. «Саме кмітливість та амбітний підхід молоді до досліджень надихали і підтримували мене у психологічно складні моменти», – додає науковець.

Окрім цього, були й практичні труднощі. Закупівля сучасного обладнання для обчислювального кластера виявилась значно складнішою, ніж планувалось – знецінення гривні та здорожчання комплектуючих (оперативна пам'ять, графічні процесори) вийшли за межі закладеного в кошторисі десятивідсоткового резерву на інфляцію. На щастя, команда зуміла знайти можливості для успішного продовження проєкту, але, як зауважує пан Андрій, ситуація на ринках комп'ютерного обладнання може унеможливити виконання подібних проєктів в інших командах. Тому, на його думку, в умовах грантової підтримки варто передбачити збільшення кошторису через інфляцію.

Мати ідею і чіткий план

«Якщо маєте оригінальну й перспективну ідею, яка цікава вам і вашій команді, і якщо відповідає формальним вимогам конкурсу, – не сумнівайтесь і подавайте заявку», – радить колегам пан Андрій. Головне – не відкладати оформлення документів на останні дні. Краще зайнятись ними одразу після оголошення умов конкурсу, щоб зберегти час для вдосконалення змістової частини. У колективних проєктах важливо розумно розподіляти завдання між учасниками, прислухатись до думок один одного і – дивитись на проєкт очима потенційного експерта. Досвідчені рецензенти вищі бали поставлять за досяжні плани, ніж за амбітні обіцянки без гарантій виконання.

І насамкінець – про команду. «Я пишаюсь рівнем взаємної підтримки у команді, – каже Андрій Сотніков. – Харків, справді – залізобетон!».

Інтерв'ю провела Світлана ГАЛАТА

(вгору)

Додаток 29

17.06.2026

Наріжна В.

ЕПОХА НЕСКІНЧЕННОГО КОНТЕНТУ: ЯК ШІ ВПЛИНУВ НА КНИГИ, МУЗИКУ ТА НАУКУ

Поява генеративного штучного інтелекту перетворила практично кожного користувача на потенційного автора. За допомогою однієї текстової підказки люди можуть створювати статті, програмний код, зображення або інший цифровий контент, що посилює дискусії про так званій AI slop – масове поширення низькоякісного контенту, створеного алгоритмами ([ZN.UA](https://zn.ua)).

Вплив ШІ на книговидавництво

Однією з галузей, де вплив ШІ став особливо помітним, є книжковий ринок. Економісти Імке Реймерс із Корнельського університету та Джоел Вальдфогель з Університету Мінесоти встановили, що після [запуску ChatGPT-3.5](#) у листопаді 2022 року кількість електронних книг, які щомісяця публікуються на Amazon, різко зросла.

До кінця 2025 року на платформі щомісяця виходило близько 300 тисяч електронних книг, тоді як до запуску чат-бота цей показник становив приблизно 100 тисяч. Аналіз за допомогою інструментів виявлення ШІ показав, що значна частина цього приросту пов'язана саме з використанням генеративних моделей. Водночас книги з ознаками ШІ отримують на Amazon менше відгуків та гірші оцінки.

Вплив ШІ на юридичну сферу

Економісти Ананд Шах із Массачусетського технологічного інституту та Джошуа Леві з Університету Південної Каліфорнії виявили, що кількість цивільних позовів у США, поданих без участі адвокатів, зросла вдвічі — до 41 тисячі між 2023 та 2025 роками. На думку дослідників, дедалі більше людей використовують ШІ для підготовки документів замість звернення до юристів.

У вибірці з 1600 скарг 18% документів, поданих у 2026 році, містили мовні конструкції, які ідентифікували як створені за допомогою ШІ. Крім того, рівень успішності таких позовів не змінився порівняно з періодом до появи чат-ботів.

Водночас останніми роками американські суди дедалі частіше стикаються з проблемою так званих “галюцинацій” ШІ, коли системи генерують неіснуючі судові рішення, помилково цитують закони або вигадують юридичні джерела. Через це судді все частіше [застосовують дисциплінарні заходи до адвокатів](#), які покладаються на результати роботи ШІ без перевірки.

Вплив ШІ на науку

Кількість препринтів, які щомісяця завантажують на платформу arXiv, продовжує збільшуватися, однак із початку 2023 року [рівень відмов у прийнятті матеріалів](#) зріс більш ніж удвічі. Одне з недавніх досліджень показало, що у 2025 році 57% наукових статей містили мовні ознаки впливу ШІ. Для порівняння, у 2023 році цей показник становив лише 12%.

Науковці зазначають, що нові інструменти допомагають швидше оформлювати та поширювати результати досліджень, але водночас можуть сприяти збільшенню кількості слабких або навіть беззмістовних робіт. Експерти наголошують, що [кризу поглиблює застаріла система](#) оцінювання науковців, яка стимулює “щурячі перегони” за кількістю публікацій, а не за їхньою реальною цінністю.

Вплив ШІ на програмування

Популярність так званого vibe coding (“вайбкодування”), коли люди без досвіду розробки створюють програмне забезпечення за допомогою ШІ-

асистентів, збіглася зі стрімким зростанням кількості нових застосунків в Apple App Store. Після появи таких інструментів, як Claude Code від Anthropic та Codex від OpenAI, кількість нових застосунків, які щомісяця публікуються в магазині Apple, перевищила 100 тисяч, порівняно з менш ніж 50 тисяч у травні 2025 року.

Вплив ШІ на музичну індустрію

За даними стрімінгового сервісу Deezer, [кількість створених ШІ музичних треків](#), які завантажуються щодня, зросла з 10 тисяч на початку 2025 року до приблизно 75 тисяч. Наразі музика, створена ШІ, становить 44% усіх нових композицій, які з'являються на платформі. Опитування Deezer також [показало](#), що 97% респондентів не змогли відрізнити ШІ-музику від створеної людьми, а окремі алгоритмічні композиції [вже набрали мільйони прослуховувань](#).

Знецінення контенту

Як пише The Economist, основною проблемою є те, що потік автоматизованих судових позовів і наукових статей перевантажує суди та системи рецензування. Знижуючи поріг навичок і зусиль у літературі, праві чи музиці, ШІ зрештою знецінює весь інформаційний контент загалом.

Паралельно стрімкий розвиток [ШІ наближає технологію до “рекурсивного самовдосконалення”](#) — процесу, за якого моделі зможуть самостійно створювати досконалі версії себе без участі людини вже до кінця 2028 року. Попри потенціал для наукового прориву, експерти попереджають про безпрецедентні ризики втрати людського контролю.

([вгору](#))

Додаток 30

09.06.2026

Лейденська декларація про штучний інтелект і математику

Зазвичай про людську природу знання говорять філософи, історики чи гуманітарії. Однак, цього разу про це заговорили математики. У червні група провідних математиків опублікувала [Leiden Declaration on Artificial Intelligence and Mathematics](#). Підписанти декларації не виступають проти ШІ як такого, але закликають математичну спільноту не втрачати контроль над розвитком власної дисципліни в умовах стрімкої автоматизації. Найбільше мене вразила їхня головна теза – метою математичних досліджень є не просто отримання правильних відповідей ([Пан Бібліотекар](#)).

На перший погляд, це видається дивно, адже якщо якась наука й виглядає найближчою до алгоритмів, то це саме математика. Але автори декларації наголошують, що цінність математики полягає не лише в результаті, а в людському розумінні, поясненні, судженні та здатності ставити нові запитання.

Те, що я [колись давно запитував](#) – якщо завтра ШІ навчиться розв'язувати складні задачі, писати статті, створювати докази та знаходити

закономірності швидше за людину, то що тоді залишиться власне людською функцією в науці? Відповідь математиків проста – **розуміння**. Так, можливо, машини й даватимуть швидкі та правильні відповіді, однак хто їх розумітиме?

Якщо вільно перекласти цю [Лейденську декларацію](#), то вийде приблизно таке:

1. Математика – це не просто отримання правильних відповідей. Мета математичних досліджень полягає не лише у виробництві результатів, а й у формуванні людського розуміння, пояснень, суджень та нових ідей.

2. ШІ може допомагати математикам, але не замінює їх. Автоматизовані системи можуть генерувати докази, перевіряти твердження та допомагати у дослідженнях, але відповідальність за результати завжди залишається за людьми.

3. Використання ШІ має бути прозорим. Дослідники повинні відкрито повідомляти, які інструменти ШІ використовувалися, для яких завдань і яким чином вони вплинули на отримані результати (від себе додаю – математики, [використовуйте GAIDeT!](#)).

4. ШІ не може бути автором. Авторство, визнання заслуг і відповідальність належать людям. Автоматизовані системи не повинні отримувати статус автора наукової роботи.

5. Якість важливіша за швидкість. Математичні результати повинні проходити ретельну перевірку незалежно від того, чи були вони отримані людиною або за допомогою ШІ.

6. Потрібно захищати належне цитування та права авторів. Моделі ШІ часто використовують людські праці без належного посилання. Це створює проблеми з авторством, визнанням внеску та інтелектуальною власністю.

7. Науковий порядок денний не повинен визначатися технологічними компаніями. Математики мають самі вирішувати, які питання є важливими для дослідження. Комерційні інтереси не повинні визначати розвиток дисципліни.

8. Потрібно підтримувати відкриту науку. Дані, програмне забезпечення, методи та результати мають залишатися максимально відкритими та доступними для незалежної перевірки.

9. Необхідно зменшувати залежність від закритих комерційних систем. Суспільство та уряди повинні інвестувати у відкриту обчислювальну інфраструктуру, щоб доступ до сучасних інструментів не залежав лише від великих корпорацій.

10. Математики повинні враховувати суспільні наслідки своєї роботи. Розвиток ШІ пов'язаний не лише з наукою, а й з питаннями війни, спостереження, дезінформації, демократії та впливу на довкілля. Тому дослідники не можуть повністю дистанціюватися від етичних наслідків своїх розробок.

Мабуть, [все це коротко](#) можна сформулювати так – *ШІ є потужним інструментом для математики, але математика повинна залишатися людською діяльністю, заснованою на розумінні, відповідальності, відкритості та професійному судженні...*

([вгору](#))

Додаток 31

16.06.2026

Позняковська Д.

За допомогою ШІ. Супутник уперше самостійно знайшов потрібні об'єкти на Землі

Зазвичай супутники передають великі обсяги даних на Землю, де їх аналізують люди або алгоритми машинного навчання. Однак на борту YAM-9, створеного компанією Loft Orbital, програмне забезпечення Лабораторії реактивного руху NASA (JPL) самостійно визначало ділянки, що становлять інтерес, реагуючи на запити, сформульовані звичайною мовою ([nv.ua](#)).

Для експерименту використали модель Gemma 3 від Google DeepMind. Вона належить до класу мовно-візуальних моделей, які поєднують можливості великих мовних моделей із аналізом зображень. Під час випробувань система успішно знаходила місця, де природне середовище межує із забудовою, а також інфраструктуру поблизу залізничних вузлів.

У Loft Orbital вважають, що така технологія може зробити космічні сенсори значно ефективнішими. Аналіз частини даних безпосередньо на орбіті дозволить відсіювати непотрібну інформацію ще до передачі на Землю, зменшуючи навантаження на аналітиків.

Керівник напряму штучного інтелекту Loft Orbital Пол Лассер заявив, що технологія відкриває шлях до постійного моніторингу з орбіти. За його словами, супутнику можна буде поставити завдання стежити за певною ділянкою кордону та повідомляти про підозрілі події, підтримуючи взаємодію з користувачем.

Loft Orbital працює за моделлю космічної інфраструктури як сервісу. Компанія створює та обслуговує супутники для сторонніх замовників. Один із нещодавніх контрактів передбачав розробку, запуск і експлуатацію шести супутників для EarthDaily, яка аналізуватиме та продаватиме отримані дані.

Супутник YAM-9 запустили восени 2025 року як демонстраційну платформу для проєктів орбітального ШІ. Він оснащений графічним процесором Nvidia Jetson Orin AGX, який широко використовується для космічних обчислень.

Розробку програмного комплексу NAVI-Orbital очолив технічний керівник групи штучного інтелекту NASA JPL Хуан Дельфа Вікторія. Хоча Gemma 3 є готовим продуктом, інженерам довелося оптимізувати програмне забезпечення, щоб зменшити вимоги до пам'яті та кількості необхідних бібліотек.

Очікується, що подібні рішення почнуть впроваджувати й інші компанії. Наприклад, Planet Labs вже використовує на своїх супутниках процесори Jetson Orin для простішого розпізнавання об'єктів і досліджує можливості застосування мовно-візуальних моделей.

Компанія Kepler Communications, яка експлуатує найбільше угруповання графічних процесорів у космосі, не повідомила, чи використовує такі моделі на орбіті через угоди про нерозголошення. Водночас там зазначили, що після запуску супутників у січні вже було кілька неpubлічних проєктів із використанням їхньої обчислювальної інфраструктури.

За словами Лассера, після успішної демонстрації компанія планує розвивати цей напрямок. Для забезпечення спостереження за будь-якою точкою Землі в режимі реального часу, за його оцінкою, знадобиться угруповання з 50–100 супутників на кшталт YAM-9. Наразі Loft Orbital має на орбіті 12 апаратів.

Досвід використання компактних моделей ШІ в космосі також може допомогти у створенні потужніших орбітальних обчислювальних систем, зокрема у питаннях енергоспоживання та управління пам'яттю.

Технологія може знайти застосування і в наукових місіях. Ідея проєкту NAVI-Space виникла під час роботи над концепцією цифрових помічників для астронавтів, які в майбутньому досліджуватимуть Місяць або Марс. Дельфа Вікторія пояснив, що астронавтам у герметичних скафандрах складно користуватися клавіатурою, тому дослідники розглядали можливість створення інтерактивного ШІ-помічника, подібного до тих, що часто показують у фільмах і відеоіграх.

([вгору](#))

Додаток 32

05.06.2026

Астрономи розгадали «таємницю» чорної діри в центрі Чумацького Шляху

Більшість чорних дір створюють вітер або струмені, поглинаючи навколишню матерію. Досі ніхто не міг знайти вітер, який створила надмасивна чорна діра Стрілець A*, що контролює зростання і еволюцію нашої галактики (ukrinform.ua).

«Якщо [чорна діра](#) не існує в ідеальному вакуумі, вона повинна якимось чином дути вітер. Це вперше, коли ми маємо достатньо чітке уявлення, як побачити слід вітру. Ми подивилися на дані та сказали: «Ось воно. Ось те, що всі шукали 50 років», – сказав астрофізик з Північно-Західного університету у Мічигані (США) Марк Горскі.

Дослідники використали дані п'ятьох років спостережень, отриманих за допомогою Великого міліметрового радіотелескопа Атаками у Чилі, вдивляючись у газ і пил, які раніше закривали людському оку вид Стрільця A*.

Здобувши зображення газу поблизу чорної діри, дослідники скоригували його, щоб зменшити радіосигнали, які випромінюються матерією навколо неї.

Фото було в 100 разів глибшим і у 80 разів чіткішим, ніж попередні світлини регіону, що дозволило побачити ті області, які були невидимі на попередніх фотографіях.

Ось так дослідники знайшли масивну конусоподібну діру без газу, яка могла бути створена лише гарячим вітром.

За словами астрономів, вітри, які створюються зірками навколо чорної діри, недостатньо потужні, щоб утворити область такого розміру.

Чорна діра Стрілець А* була відкрита у 1974 році.

([вгору](#))

Додаток 33

09.06.2026

Біографічне знання в суспільному, інтелектуальному й духовному просторі сучасної України

До програми XXII Біографічних читань увійшло більше 60 доповідей і повідомлень провідних дослідників із наукових установ, закладів вищої освіти, бібліотек, архівів та музеїв з різних міст України. Онлайн-формат заходу традиційно об'єднав широке коло фахівців, які долучилися до плідного наукового діалогу. Протягом восьми годин роботи мали можливість виступити 22 дослідники, які представили онлайн-аудиторії доповіді та презентації власних напрацювань, висловили думки й погляди на нагальні питання, активно брали участь у дискусії, а також пропонували нові ідеї для майбутніх наукових зустрічей ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У вітальному й вступному слові директор [Інституту біографічних досліджень](#) НБУВ, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України [Володимир Іванович Попик](#) сердечно привітав усіх учасників читань. Він наголосив, що заряд енергії, закладений свого часу В. С. Чишком, не згасає, свідченням чого є безперервне зростання інституту та подолання застарілих методологічних підходів. Учений підкреслив, що сучасна вітчизняна біографіка відчутно позбувається інерції стереотипів шаблонного ілюстрування історії одновимірними образами, ідеалізації та героїзації. Натомість вона успішно засвоює здобутки європейської і світової гуманітаристики, у центрі уваги якої перебуває багатовимірна, складна й суперечлива особистість з усіма її здобутками й болями. Нова суспільна ситуація, породжена війною, змушує зосереджувати зусилля на суттєвому – долях людей, їхньому досвіді та життєвих цінностях, виводячи на перше місце інтерес до проблеми духовної сутності української людини, її стійкості перед викликами долі.

Роботу дискусійних майданчиків Читань відкрила доповідь академіка НАПН України, доктора педагогічних наук, професора, директорки [Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського Лариси](#)

[Дмитрівни Березівської](#), яка презентувала нові здобутки у сфері персональної біографістики та розвитку історико-педагогічного джерелознавства (*«Хрестоматія як форма представлення портретів українських педагогів діаспори та їхнього творчого спадку (1919–1991)»*).

Вагоме місце в обговоренні посіли питання інтеграції біографічних досліджень у сучасний соціокультурний та інформаційний простір. Проблеми осмислення багатовимірності людської долі через призму сучасної філософії освіти та педагогічної науки висвітлила доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, головна наукова співробітниця відділу сухомлиністики [Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського Ольга Василівна Сухомлинська](#) (*«Педагоги Кіровоградщини в епістолярній спадщині В. Сухомлинського: регіональний вимір»*).

Доктор філологічних наук, професор, головна наукова співробітниця кафедри української літератури, компаративістики та гринченкознавства [Київського столичного університету імені Бориса Грінченка Олена Євгенівна Бондарева](#) представила глибокий аналіз сучасних біографічних та квазібіографічних наративів, їхнього відтворення та інтерпретації в системі новітнього художнього дискурсу періоду російсько-української війни (*«Формати біографічного наративу в українській драматургії війни»*). Тему трагічних сторінок національної історії та інтелектуального геноциду продовжив у своєму дослідженні доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики [Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Олександр Петрович Міхно](#), актуалізувавши проблематику біографічної репрезентації репресованих діячів освіти (*«Бібліографія праць Олександра Тисовського (1886–1968) як джерело дослідження його інтелектуально-освітньої діяльності в еміграції»*).

Питанням актуалізації автобіографічного письма, мемуаристики та еґо-документів було присвячено виступ провідної наукової співробітниці [ІБД НБУВ](#), доктора філологічних наук [Галини Андріївни Александрової](#) (*«До 190-річчя від народження і 120-річчя пам'яті М. І. Стороженка: реконструкція біографії вченого за мемуарними та епістолярними джерелами»*).

У доповідях [Ольги Дмитрівни Харлан](#), завідувачки кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства [Бердянського державного педагогічного університету](#) (м. Запоріжжя), доктора філологічних наук, професора (*«Жіноча пам'ять і досвід епохи в автобіографічних творах Людмили Коваленко»*), [Наталії Петрівни Марченко](#), старшої наукової співробітниці [ІБД НБУВ](#), кандидата історичних наук (*«Трансформація пантеону в українській книжці-життєписі для дітей часу війни (2014–2025)»*), [Шандора Фьольдварі \(Sándor Földvari\)](#), незалежного дослідника (м. Дебрецен, Угорщина), наукового співробітника і викладача литовської мови (*«До 20-ї річниці смерті дослідниці української книжкової спадщини в*

Угорщині Естер Ойтози (1935–2006)», [Роксани Борисівни Харчук](#), старшої наукової співробітниці відділу зарубіжної україністики [Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка](#) НАН України, кандидата філологічних наук («*Забуте ім'я і творчість Андрія Крижанівського*») та інших доповідачів у процесі виступів і дискусіях всебічно розглянуто широке коло питань: від теоретико-методологічних засад цифрової біографіки, окремих відомостей про особистості, які здійснили внесок в українську науку, до специфіки евристичного потенціалу архівних і бібліотечних фондів.

Доповіді та повідомлення, що прозвучали на XXII Біографічних читаннях, чітко окреслили нові дослідницькі орієнтири, жанри та творчі прийоми, які успішно впроваджуються у вітчизняній науці. Вони засвідчили, що сучасна українська біографіка є дієвим інструментом збереження історичної пам'яті та консолідації суспільства.

З тезами доповідей учасників заходу можна буде ознайомитися восени в електронному науковому збірнику [Інституту біографічних досліджень](#) НБУВ «*Biography. Біографіка. Біографістика*» (Вип. 5). Матеріали та статті, підготовлені на основі виступів, можуть розглядатися до друку в черговому випуску збірника наукових праць «*Українська біографістика*» (Вип. 28). З відеовиступами радимо ознайомитися за покликанням списку відтворення ютуб-каналу [Інституту біографічних досліджень](#):

<https://www.youtube.com/playlist?list=PLVqzIULRBr4Y3t8XZ2twiaQO6W4Aq2ukl>

[Оксана Плющик](#),
старша наукова співробітниця
[Інституту біографічних досліджень](#) НБУВ

(вгору)

Додаток 34

11.06.2026

Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «VII ОдесаБібліоСаміт»

5-7 червня 2026 року в Одеській національній науковій бібліотеці відбулася **Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «VII ОдесаБібліоСаміт»**. Захід проходив у рамках XXVI Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині» під егідою Міністерства культури України ([Офіційний веб-сайт Одеської національної наукової бібліотеки](#)).

Співорганізаторами та партнерами конференції виступили Державна архівна служба України, Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого, Національна бібліотека України для дітей, Комунальний заклад вищої освіти «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», кафедра інформаційної діяльності та медіакомунікацій Національного університету «Одеська політехніка», Одеська обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. С. Грушевського, Всеукраїнська програма ментального

здоров'я «Ти як?» в Одеському регіоні, КНП «Обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради, ВГО Українська бібліотечна асоціація та ВГО «Бібліополіс».

Тема конференції 2026 року – **«Промоція книги і читання: досвід, традиції та перспективи формування читацької культури»**. Її обговорення об'єднало представників бібліотек, архівів, закладів освіти, науковців, видавців, громадських діячів та фахівців у сфері культури з метою обміну досвідом, презентації успішних практик і напрацювання нових підходів до популяризації книги та читання в сучасних умовах.

Програма конференції була змістовною та насиченою, охоплюючи низку професійних заходів, присвячених актуальним питанням розвитку читацької культури, бібліотечної справи, інформаційної та просвітницької діяльності.

Ключовою подією першого дня конференції стала **панельна дискусія «Промоція книги і читання в Україні: стратегія, досвід, виклики»**, яка відбулася 5 червня 2026 року в головному читальному залі Одеської національної наукової бібліотеки. Дискусійний майданчик об'єднав провідних фахівців наукової, бібліотечної, освітньої та культурної сфер для обговорення сучасних тенденцій розвитку читання, державної політики у сфері підтримки книги, ефективних практик популяризації читання та актуальних викликів, що постають перед культурними інституціями в умовах суспільних трансформацій.

У дискусії взяли участь: **Анатолій Хромов**, голова Державної архівної служби України, кандидат історичних наук; **Катерина Орлюк** - в. о. начальника Управління видавничої справи та бібліотечної діяльності Міністерства культури України; **Олег Сербін** - генеральний директор Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, віцепрезидент Української бібліотечної асоціації, доктор наук із соціальних комунікацій; **Ірина Бірюкова** - генеральний директор Одеської національної наукової бібліотеки, заслужений працівник культури України, голова організаційного комітету Всеукраїнської виставки-форуму «Українська книга на Одещині»; **Наталія Петренко** - директор Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, заслужений працівник культури України; **Оксана Бруй** - президент Української бібліотечної асоціації, заступник генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого з питань формування та використання документних ресурсів, кандидат наук із соціальних комунікацій.

У межах обговорення було порушено ключові питання, зокрема: державна політика та міжсекторальна взаємодія у сфері підтримки книги і читання; бібліотеки та партнерські ініціативи як сучасні інструменти промоції читання.

Модератором дискусії виступила **Олександра Решмеділова**, аналітик, політолог, кандидат філософських наук.

[Повний текст](#)
(вгору)

11.06.2026**Відбулася урочиста академія з нагоди 75-річчя Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України**

Розпочинаючи захід, до присутніх звернувся директор Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, член-кореспондент НАН України Ігор Соляр. Він виступив із науковою доповіддю про етапи становлення Інституту, а також окреслив сучасну концепцію його діяльності як одного з провідних центрів української гуманітаристики. «Інститут діяв у непростих політичних та соціально-економічних умовах, долаючи ідеологічний тиск, заборони й репресії радянського тоталітарного режиму. Попри всі обмеження, тут працювали видатні науковці, які змогли зберегти академічні традиції і закласти підвалини для розвитку незалежної української науки. У часи повномасштабної війни Інститут не лише зберіг авторитет, а й утвердився як потужний осередок гуманітарних досліджень, що сприяє поширенню аргументованих проукраїнських наративів, збереженню історичної пам'яті та національної ідентичності», – зауважив Ігор Соляр ([Львівський національний університет імені Івана Франка](#)).

Далі учасники дійства переглянули відеозвернення заступниці Голови Верховної Ради України, народної депутатки Олени Кондратюк. «Ми відзначаємо ювілей не просто окремої установи, а цілої наукової традиції, що стала основою для осмислення сучасниками української історії, культури та національної сили. Тепер, коли Україна захищає свою свободу і право на європейське майбутнє у боротьбі проти агресора, діяльність Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України набуває особливої ваги. Адже росія веде війну не лише на землі й у небі, а й зазіхаючи на мову, історію та культуру. В умовах цих потрясінь Ви, шановні науковці, творите знання, які зміцнюють суспільство, допомагають Україні зберігати власну самобутність та національну тяглість і водночас бути видимою у світі», – йшлося у привітанні Олени Кондратюк. Спікерка також наголосила на ролі Інституту у дослідженні українсько-польських відносин й акцентувала на важливості фахової наукової рецепції спільної історії України та Польщі.

Долучився до привітань також депутат Львівської обласної ради, голова постійної комісії з питань культури, інформаційної політики та промоції Святослав Шеремета. «Вітаю співробітників Інституту з ювілеєм! Дякую за системну та жертвовну працю, а також за виховання нових поколінь науковців», – зазначив він.

Промову з нагоди події виголосив Ректор Львівського національного університету імені Івана Франка академік НАН України, професор Роман Гладишевський. «Нинішній ювілей є доброю нагодою проаналізувати роль Інституту у багатовіковій традиції вивчення української мови, історії та культури, а також його стратегічне значення для захисту та збереження національної ідентичності у майбутньому. Заснування Інституту у 1951 році

стало черговим важливим кроком у формуванні спільноти однодумців, відданих українській гуманітаристиці. За часів повномасштабної війни, коли український народ знову змушений боронити свою державність та обстоювати право на власну історію, роль Інституту стає особливо ваговою. Адже українознавчі дослідження є важливою складовою зміцнення національної свідомості та інтелектуальної безпеки держави», – підкреслив Роман Гладишевський. Він побажав спільноті Інституту нових наукових звершень, талановитих учнів і послідовників.

Продовжуючи урочистості, голова Наукового товариства ім. Шевченка в Україні академік НАН України Роман Кушнір зачитав привітання, яке присутнім адресував президент Національної академії наук України академік НАН України Анатолій Загородній. «Створений у далекому 1951-му році Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича пройшов гідний шлях. Сьогодні він широко знаний як один із потужних наукових осередків Львова та України, відіграє важливу роль у поширенні знань про нашу державу не лише для самих українців, але й за кордоном. Я певен, що ваш професійний досвід та відданість ідеалам науки будуть запорукою нових успіхів», – йшлося у листі Анатолія Загороднього.

Від імені громади Львова подякував співробітникам Інституту міський голова Андрій Садовий. «Нині ми боремося за те, щоб наша нація мала майбутнє. росія була, є і буде нашим ворогом, вона завжди намагатиметься нас знищити. Тому питання історії, її глибокого пізнання та розуміння має бути важливим із наймолодшого віку. Сильна держава можлива лише тоді, коли вона має міцне коріння», – наголосив Андрій Садовий.

До привітань також доєдналися академік-секретар Відділення історії, філософії та права НАН України академік НАН України Валерій Смолій, директор Західного наукового центру НАН України та МОН України Олег Зинюк, голова Вченої ради Карпатського національного університету імені Василя Стефаника Ігор Цепенда, директор Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника Василь Ферштейн, професор кафедри історії культури, допоміжних наук та архівістики Ягеллонського університету (Республіка Польща) Томаш Пудлоцькі, директор Інституту Івана Франка НАН України академік НАН України Євген Нахлік, заступник начальника наукового центру Національної академії Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного Олександр Томчук, а також директор ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долішнього НАН України» Тарас Васильців, директор Інституту екології Карпат НАН України член-кореспондент НАН України Іван Данилик, керівник Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України Мирон Капраль, директор Інституту фізики конденсованих систем НАН України член-кореспондент НАН України Тарас Брик.

Під час урочистої академії співробітників Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України відзначили пам'ятними нагородами та подарунками за багаторічну наукову діяльність, вагомий внесок у розвиток

українознавства та збереження національної історико-культурної спадщини. Зі свого боку директор Інституту Ігор Соляр вручив відзнаки почесним гостям із установ-партнерів, подякувавши їм за співпрацю.

Завершився захід концертом народного ансамблю пісні і танцю «Черемош».

У рамках відзначення 75-річчя Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України також відбудуться Всеукраїнська наукова конференція «Іван Крип'якевич та його доба» та XIII Наукові читання імені академіка Ярослава Ісаєвича.

Нагадаємо, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України був створений 1951 року. Спершу знаний як Інститут суспільних наук Академії наук УРСР. Серед його фундаторів – видатні вчені Іван Крип'якевич, Михайло Возняк, Іларіон Свенціцький.

Сьогодні Інститут є єдиною в Україні академічною міждисциплінарною науково-дослідною установою, у якій працюють відділи історичного, соціокультурного, мовознавчого та літературного напрямів. Співробітники вивчають зокрема історію суспільно-політичних процесів, національно-визвольних рухів, проблеми історії та теорії культури, археології, українсько-польських відносин, мовознавства та інші.

Читайте також:

[Всеукраїнська наукова конференція «Іван Крип'якевич та його доба» 12 червня 2026 року в рамках святкування 75-річчя Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України відбулися XIII НАУКОВІ ЧИТАННЯ ім. АКАДЕМІКА ЯРОСЛАВА ІСАЄВИЧА \(вгору\)](#)

Додаток 36

26.06.2026

А.КІНАХ: УКРАЇНІ ПОТРІБНА НОВА ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА

«Перед нами стоїть завдання розвитку високотехнологічної промисловості, що спирається на науково та економічно обґрунтовану державну політику. Альтернативи цьому немає», — наголосив він ([Український союз промисловців і підприємців](#)).

Президент УСПП підкреслив, що це стане основою для повернення українців додому, створення якісних робочих місць, зростання доходів громадян та довгострокового економічного розвитку держави.

Як приклад поглиблення деіндустріалізації А.Кінах навів показники зовнішньої торгівлі. Якщо у 2021 році негативне сальдо торгівлі товарами становило 4,7 млрд доларів, то за підсумками 2025 року воно зросло майже вдвічі — до 44,5 млрд доларів.

Не менш показовою є й структура українського експорту. За словами президента УСПП, у 2025 році 82% експорту становила сировина. Водночас частка високотехнологічної продукції, зокрема машин, обладнання та

електротехніки, скоротилася з близько 12% у 2021 році до лише 3,8% у 2025-му.

«Це інтегральний показник безпрецедентної деіндустріалізації української економіки. Саме він має бути в центрі уваги державної економічної політики», — зазначив лідер ділової спільноти.

Він також звернув увагу на проблеми фінансування реального сектору. Сьогодні рівень кредитування економіки в Україні є найнижчим у Європі — лише близько 14% ВВП, тоді як у Польщі та Чехії цей показник сягає 70–80%. При цьому, за словами А.Кінаха, оборонно-промисловий комплекс країни завантажений лише на 30–35%, тоді як сотні мільярдів гривень залишаються фактично вилученими з економічного обороту через депозитні сертифікати Національного банку.

Підсумовуючи, Анатолій Кінах наголосив, що нова промислова політика має стати одним із ключових елементів Стратегії відновлення України. Йдеться не лише про модернізацію виробництва, а й про створення умов для розвитку високотехнологічних галузей, розширення доступу бізнесу до фінансових ресурсів, впровадження наукових розробок у виробництво та формування сучасної індустріальної економіки, здатної забезпечити країні довгострокове зростання.

«Лише об'єднавши потенціал держави, науки та бізнесу, ми зможемо перейти від моделі виживання до моделі розвитку, створити мільйони сучасних робочих місць, повернути людей в Україну та закласти фундамент економічної безпеки і конкурентоспроможності держави на десятиліття вперед», — підсумував президент УСПП.

([вгору](#))

Додаток 37

03.06.2026

Університети як стартап-хаби та комерціалізація науки: МОН стало стратегічним партнером 2U Tech Forum

Київ удруге став майданчиком для масштабної технологічної події весни — 2U Tech Forum, організований Diia.City Union та UNIT.City. Майданчик форуму об'єднав понад 2 000 учасників, представників уряду, провідних технологічних компаній та дипломатичного корпусу навколо чотирьох тематичних сцен, присвячених AI, GovTech, оборонним технологіям та інвестиціям. Міністерство освіти і науки України стало ключовим урядовим партнером заходу. Форум відкрив міністр освіти і науки України Оксен Лісовий ([Міністерство освіти і науки України](#)).

«Україна має сильний інтелектуальний потенціал у науці, інженерії та технологіях, але історично між університетом, науковою розробкою та ринком існувала велика дистанція. Сьогодні наше завдання — її скоротити, створюючи екосистему, де держава, університети та бізнес працюють разом, а перспективні ідеї та дослідження швидко перетворюються на

технології, стартапи й продукти, які нині потрібні країні», — наголосив міністр освіти і науки України **Оксен Лісовий**.

Для МОН цей захід став стратегічною платформою для презентації нового бачення інтеграції університетської інфраструктури в реальний IT- та deep-tech сектори економіки. Головна місія міністерства сьогодні — створити безбар'єрне й інвестиційно привабливе середовище, де академічні напрацювання та наукові розробки перетворюються на успішні комерційні технології та інноваційні продукти.

Від фундаментальної науки — до ринкових активів

Сучасні виклики вимагають від системи освіти радикальної трансформації. Україна має колосальний інтелектуальний потенціал, зосереджений в університетах, проте роками він залишався ізольованим від реального ринку. Сьогодні МОН активно працює над тим, щоб трансформувати ці наукові здобутки в реальні економічні й оборонні активи. Головними інструментами на цьому шляху є усунення застарілих бюрократичних бар'єрів у взаємодії з бізнес-середовищем, масштабна цифровізація процесів та спрощення процедур передачі технологій.

Яскравим підтвердженням цього курсу стала ексклюзивна презентація на форумі [каталогу Національної мережі стартап-шкіл – інкубаторів – акселераторів на базі закладів вищої освіти і наукових установ](#) — результату дворічного експериментального проєкту МОН. Представники міністерства спільно з представниками Українського фонду стартапів, співкоординатором проєкту, презентували цей доробок технологічній спільноті, закликавши інвесторів та представників IT-сектору до активного ознайомлення, партнерства та фінансування перспективних університетських ідей. Завдяки залученню міністерства заклади вищої освіти та їхні deep-tech команди також отримали запрошення взяти участь у регіональному етапі престижного стартап-конкурсу Startup World Cup Ukraine.

Екосистема трикутника «Наука — бізнес — держава»

Центральною темою дискусій за участю представників міністерства стало переосмислення моделі взаємодії між ключовими стейкхолдерами. МОН послідовно впроваджує перехід від застарілої логіки «державних дотацій» до сучасної логіки спільного інвестування та реальних R&D-замовлень (Public-Private Partnership). У цій тристоронній синергії держава бере на себе роль фасилітатора — забезпечує необхідну інфраструктуру, податкові та регуляторні пільги. Університети є генераторами ідей, надаючи інтелектуальний капітал та унікальні розробки, а технологічний сектор забезпечує їхнє масштабування, маркетинг та фінальну комерціалізацію.

Для поглиблення цього діалогу представники МОН модерували два заходи: міжсекторальні дебати «Crash Test: Інвестори vs Стартапи», що допомогли синхронізувати очікування розробників та інвесторів, а також закритий захід Innovation Brunch — майданчик для взаємодії лідерів українських технологічних компаній і представників посольств країн — найбільших інвесторів в український технологічний сектор. Під час зустрічі

увагу партнерів було зосереджено на інвестиційній привабливості університетської науки.

Університети як природні хаби для стартапів

Спираючись на результати дворічної реалізації експериментальних ініціатив, у МОН наголошують: сучасний український університет має перестати бути лише місцем викладання теорії. Він повинен трансформуватися у природний інкубатор та інноваційний хаб. Саме в університетах deep-tech-розробки мають отримувати повний спектр підтримки — від доступу до сучасного лабораторного обладнання та наукової експертизи до первинного фінансування й менторського супроводу для подальшого виходу на глобальний ринок.

Атмосфера форуму — від виступу Сергія Жадана та дискусій про розвиток defense tech до фінальних пітчів стартапів — вкотре довела, що найбільшою силою української технологічної індустрії є люди. Об'єднуючи зусилля держави, академічної спільноти та прогресивного бізнесу, ми створюємо інноваційний фундамент для перемоги та майбутнього відновлення України.

Міністерство освіти і науки України висловлює вдячність співorganizаторам форуму — командам Diia.City Union та UNIT.City, а також усім партнерам, які долучилися до створення цієї події.

Довідково: урядовими партнерами 2U Tech Forum стали Міністерство освіти і науки України та Міністерство економіки, докілья та сільського господарства України.

(вгору)

Додаток 38

18.06.2026

Проаналізовано стан виконання тематичного плану наукових досліджень у першому півріччі

Про перебіг виконання плану за темою «Теоретичні та прикладні аспекти використання штучного інтелекту в бібліотечній діяльності» розповіла директор [Інституту бібліотекознавства](#) **Ольга Миколаївна Василенко**. Вона акцентувала на новизні теми, що спонукало виконавців насамперед зосередитись на вивченні досвіду, аналізі вітчизняних та зарубіжних публікацій за темою дослідження. Серед нагальних завдань було визначено: вивчення теоретичних напрацювань (концептуальних засад, поняттєво-категорійного апарату, термінології); дослідження використання штучного інтелекту (ШІ) в діяльності зарубіжних та українських наукових бібліотек; можливостей застосування в бібліотечній справі наявних інструментів ШІ, створених в інших галузях діяльності тощо ([Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського](#)).

У ході дослідження визначено переваги й окреслено виклики, пов'язані із використанням генеративного ШІ в роботі бібліотек, що дало змогу

розширити знанняву базу на шляху впровадження елементів ШІ в діяльність книгозбірень України та НБУВ.

Окремо доповідачка зупинилась на актуальних питаннях вивчення світового досвіду щодо організаційно-управлінського, технологічного, нормативно-методичного та кадрового забезпечення впровадження ШІ в бібліотеках, у тому числі нормативно-правових аспектів його впровадження, а також трансформації професійної ролі бібліотечного працівника в контексті впровадження ШІ-технологій у бібліотечно-інформаційну діяльність.

Темою звіту директора [Інституту інформаційних технологій Сергія Сергійовича Гарагулі](#) став інформаційно-аналітичний супровід цифрової трансформації наукової бібліотеки. За звітний період, зазначив він, було проведено початковий етап дослідження та аналіз джерел наукової інформації з питань новітніх трансформацій бібліотечно-інформаційних процесів у системі міжнародної наукової комунікації, визначення ролі наукових бібліотек у світовому дослідницькому просторі. У процесі виконання тематичних завдань продовжено формування комплексу наукових електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів – е-бібліотеки «Наукова періодика України», інформаційного ресурсу «Наукова електронна бібліотека», реферативної бази даних «Україніка наукова», електронного архіву «Репозитарій НБУВ», забезпечено своєчасне формування та розміщення у відкритому доступі 12 поточних номерів Українського реферативного журналу «Джерело» за 4 галузевими серіями, база даних «Бібліометрика української науки» була актуалізована щодо всіх 59151 профілів науковців та 674 профілів наукових установ.

Здійснено роботу з наповнення та редагування баз даних інформаційного порталу «Наука України: доступ до знань». Продовжується формування єдиної точки доступу, що забезпечує всебічне представлення комплексу наукових даних, пов'язаних з діяльністю Національної академії наук України. Здійснено комплексне (глибоке наукове та літературне) редагування записів бази даних «Персоналії НАН України» (Бібліотечний портал НАН України LIBNAS UA, розділ «Науковці»).

Доповідач відзначив також низку інших дослідницьких напрацювань, зокрема введення в експлуатацію нового віртуального сервера під управлінням Windows Server, на якому розгорнуто вебсайти видань установи, вдосконалення системи підтримки, організації, навігації та відстеження використання матеріалів порталу НБУВ, опрацювання підходів щодо реалізації можливості електронного замовлення документів, забезпечення контролю виконання запитів тощо. Окремо охарактеризував С.С. Гарагуля позапланову роботу Інституту, зокрема в міжнародних проектах.

Керівник [Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади \(СІАЗ\) Валерій Микитович Горовий](#) окреслив здійснену СІАЗ роботу за темою «Інноваційні аспекти розвитку обслуговування користувачів ресурсом сучасних бібліотек». Він

наголосив, що низка здійснених за цей період заходів засвідчила кроки в розвитку ефективного використання електронних інформаційних технологій у вирішенні питань суспільної стійкості перед випробуваннями, освоєння бібліотечними установами інноваційних технологій, перспектив удосконалення дистанційного обслуговування користувачів на території всієї країни.

За результатами досліджень за звітний період науковці [СІАЗ](#) підготували і видали 161 випуск інформаційно-аналітичних бюлетенів, низку публікацій загальним обсягом близько 670 умовних друкованих аркушів. Співробітниками здійснювалась робота з поповнення бібліотечного електронного ресурсу, обробки та систематизації документів. Продовжено формування електронних тематичних файлових колекцій за напрямками роботи («Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс»; «Події. Персони: регіональний зріз»), обробку та систематизацію документів відповідно до тематики інформаційно-аналітичних матеріалів, підготовлених на замовлення органів державної влади.

Про виконання упродовж півроку теми «Українська книга і преса як джерело формування національно-культурної ідентичності: бібліографічний аспект» та розділу відділу пресознавства – «Пресові джерела історико-культурної спадщини України», які виконувались відповідно [відділом національної бібліографії](#) та [відділом пресознавства](#) НБУВ доповів завідувач [відділу національної бібліографії](#) й науковий керівник зазначеної теми **Сидір Степанович Кіраль**. Він поінформував про завершення наукового редагування бібліографічних записів першого тому бібліографічної енциклопедії «Літературно-наукова спадщина Лесі Українки» «Твори Лесі Українки» та другого тому «Література про життя і творчість Лесі Українки», про довідково-бібліографічну, науково-дослідну та науково-інформаційну діяльність працівників зазначених підрозділів, зокрема підготовку науково-бібліографічної продукції, наукових публікацій, тез виступів на конференціях тощо. Доповідач зупинився також на проблемах, які виникають при виконанні планових завдань, зазначивши серед них відсутність частини штатних працівників через воєнний стан, вимкнення електроенергії в робочий час, необхідність забезпечення більш потужним комп'ютерним обладнанням. Попри це дослідники працювали з усвідомленням завдань, злагоджено і здійснили значну наукову роботу, підсумував С.С. Кіраль.

Його виступ на засіданні завершився приємним моментом відзначення самого доповідача. Ю.М. Половинчак повідомила, що Сидір Степанович Кіраль став лауреатом премії Фонду Тараса Шевченка. Його пошановано, зокрема, і як організатора та багаторічного очільника першого на півдні України Товариства української мови імені Т. Шевченка, члена правління Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Т. Шевченка, засновника і відповідального редактора низки фахових видань «за подвижницький внесок у розвиток української держави», як зазначено у рішенні Фонду.

Юлія Миколаївна Половинчак вручила Сидору Степановичу диплом лауреата.

Про піврічну діяльність [Інституту книгознавства](#), до складу якого входять 5 наукових підрозділів, провітувала директор [Інституту книгознавства](#) **Галина Іванівна Ковальчук**. Вона поінформувала про роботу над науковими статтями, введеними описами на спеціалізовані фонди, тезами до наукових конференцій та участь у таких конференціях, видавничу діяльність. Інститут продовжує роботу над створенням цифрових колекцій історико-культурних фондів, проводить семінари, музичні лекторії й концерти, виставки, екскурсії тощо. Розвивається й міжнародне співробітництво, зокрема науковці працюють над поповненням Міжнародної бази даних RISM та розвитком Українсько-шведського проєкту Alvin (Uppsala, Швеція).

Заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи **Юрій Славович Ковтанюк** доповів про виконання науково-дослідної роботи «Цифрова трансформація системи збереження фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського». Він зупинився на результатах низки етапів науково-дослідних робіт, конкретизував кроки щодо їх виконання, відзначив підготовлені за результатами проведених досліджень статті, публікації, виголошені доповіді та виступи. Окремо доповідач охарактеризував роботу з виконання етапу «Створення репозитарію цифрових копій фондів НБУВ з наданням авторизованого доступу до цього ресурсу в межах їх компетенції». Актуальність цього питання підтверджується і вимогами часу, й великою кількістю запитів користувачів. Тож відповідно до затвердженого плану оцифрування фондів НБУВ на 2026 рік було розпочато планування оцифрування документів тими структурними підрозділами, в діяльності яких у попередній період було введено в експлуатацію сканери. Проте у 2026 році кількість відповідної техніки дещо збільшилась як за рахунок благодійної допомоги НБУВ, так і після придбання сканерів, тож робота з оцифрування вже активізується у відділах музичних фондів і міжбібліотечного абонементу, Інституту рукопису, Інституту архівознавства, Фонду президентів України, відділу інформаційно-комунікаційних технологій Інституту інформаційних технологій, відділу комплексного опрацювання документів.

Заступник генерального директора НБУВ з наукової роботи, керівник [Національної юридичної бібліотеки](#) **Юлія Миколаївна Половинчак** зробила проміжний звіт за темою «Інструментарій бібліотечного обслуговування суспільного запиту в інформаційно-комунікаційній інфраструктурі взаємодії особистості, суспільства та влади». Вона відзначила, що досліджено специфіку інформаційних ресурсів у системі політико-правового інформування; проаналізовано та окреслено характеристики сучасної політико-правової інформаційно-комунікаційної інфраструктури, відпрацьовувались різні аспекти дослідження особливостей суспільного інформування, особливу увагу приділено воєнним викликам.

Здійснювались моніторинг, аналітична обробка, систематизація матеріалів, що розкривають актуальну проблематику правових процесів вітчизняного та міжнародного простору, підготовка матеріалів за напрямками дослідження громадської думки щодо правотворення. Дослідження знайшли відображення у наукових статтях співробітників НЮБ, результати досліджень були апробовані в ході низки наукових конференцій.

[Інститут біографічних досліджень](#) другий рік поспіль продовжує виконання завдань планової теми науково-дослідної роботи «Біографіка як складова національного наукового, освітнього та культурно-інформаційного простору та консолідації українського суспільства». Про ці дослідження докладно розповів у доповіді директор [Інституту біографічних досліджень](#) **Володимир Іванович Попик**. Основна увага науковців інституту, відзначив він, зосереджена на аналізі нових актуальних проблем, що постали перед гуманітарними науками і громадськістю в умовах війни. В цьому ключі досліджувалися питання теорії та методології біографічних досліджень, розбудови й використання електронних баз біографічної інформації, методичні аспекти поширення біографічних знань, зокрема, місця і ролі у цій справі бібліотечно-інформаційних установ.

Вивчено проблеми досвіду української біографіки у створенні колективного портрета України, формуванні національного пантеону її діячів, творенні тренду національної ідентичності, подолання вітчизняною біографікою впливу стереотипів радянської науки, посттоталітарного травматичного синдрому і освоєння нею новітніх досягнень європейської й світової гуманітаристики. Досліджено громадсько-політичне і наукове значення документування спогадів наших співвітчизників про події російсько-української війни, роль громадських ініціатив у цій справі, бібліотечні практики збирання та репрезентації мемуарних джерел сучасної війни, феномен мемуарів як комунікативного ресурсу формування соціального капіталу громад і територій. Проаналізовано проблеми трансформації мовно-термінологічного простору жіночого автобіографічного наративу в умовах російсько-української війни, а також презентації пантеону героїв в українській книжці-життеписі для дітей часу війни. Все це знайшло відображення у підготовці статей, монографічних досліджень, здійснювалась робота з укладання нових та редагування наявних записів бази даних «Персоналії», наповнення баз даних «Джерела української біографістики», «Іконографія». Постійною є робота над сайтом збірника «Українська біографістика». Тісною була співпраця з закладами вищої освіти, підготовка наукових кадрів, активною – участь в організації та проведенні конференцій. Співробітники інституту наповнювали та модерували канал «Biography. Біографіка» на платформі YouTube, у першому півріччі 2026 року оприлюднено 59 матеріалів.

[Повний текст](#)
([вгору](#))

ДНТБ України представила спільне українсько-словацьке дослідження на конференції euroCRIS 2026

Фахівці Державної науково-технічної бібліотеки України взяли участь у міжнародній конференції CRIS2026, організованій спільнотою euroCRIS — провідною європейською організацією у сфері дослідницьких інформаційних систем (Current Research Information Systems, CRIS) ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Конференція об'єднала експертів, розробників, дослідників та представників наукових установ з різних країн для обговорення актуальних питань управління науковою інформацією, інтеграції дослідницьких даних, оцінювання наукової діяльності та розвитку національних і регіональних CRIS-систем.

У межах секції «National and Regional CRIS: Governance, Integration, and Evaluation» представники ДНТБ України спільно з колегами зі Словацького центру науково-технічної інформації (SCSTI) презентували [дослідження](#) «Governance, Validation, and Responsible Metrics in National Research Information Systems: Comparative Evidence from Ukraine and Slovakia».

У роботі представлено порівняльний аналіз двох національних дослідницьких інформаційних систем — Української дослідницької інформаційної системи (URIS) та словацької національної CRIS-системи. Особливу увагу автори приділили питанням управління науковою інформацією, забезпечення якості даних, процесам валідації, використанню відповідальних метрик та підтримці принципів відкритої науки.

Дослідження демонструє, як національні інформаційні інфраструктури можуть забезпечувати високу якість і достовірність наукових даних, підтримувати процеси оцінювання наукової діяльності та сприяти ухваленню обґрунтованих управлінських рішень у сфері науки.

Зокрема, було представлено досвід України, де в межах функціонування URIS понад пів мільйона записів проходять комбіновану автоматизовану та експертну перевірку, що забезпечує надійність даних для національної системи моніторингу та оцінювання наукової діяльності. У свою чергу словацькі колеги представили підходи до контролю якості та верифікації даних, які базуються на багаторічній практиці національного оцінювання досліджень та розвинених механізмах управління науковою інформацією.

Участь у конференції CRIS2026 стала важливою можливістю для представлення українського досвіду розвитку дослідницької інформаційної інфраструктури на міжнародному рівні, обміну кращими практиками та зміцнення співпраці між Україною та європейськими партнерами у сфері управління науковою інформацією та відкритої науки.

([вгору](#))

ДНТБ України провела робочу зустріч із представниками ROR

Під час зустрічі сторони обговорили напрями подальшої взаємодії, зокрема участь української сторони у ініціативах ROR, підтримку відкритої науки та покращення представленості українських наукових установ у глобальних наукометричних і дослідницьких інфраструктурах ([Державна науково-технічна бібліотека України](#)).

Окрему увагу було приділено ініціативі створення та оновлення даних про українські наукові організації, включно з уточненням назв установ, їхніх англійських відповідників, структурних змін, а також забезпеченням актуальності записів у міжнародних реєстрах.

Представники ROR відзначили зацікавленість у співпраці з українською науковою спільнотою та підтримали ідею залучення українських експертів до процесів верифікації та доповнення даних про організації.

У межах зустрічі також було обговорено:

- участь представників ROR у П'ятій міжнародній конференції “Відкрита наука та інновації в Україні”;
- підготовку та обмін даними щодо українських наукових організацій, які не мають ROR ID.

Розвиток співпраці з ROR є важливим кроком для підвищення видимості української науки у світі, інтеграції у глобальні дослідницькі інфраструктури та забезпечення якісного управління науковими даними.

Бібліотека висловлює вдячність міжнародним партнерам за відкритість до співпраці та підтримку українських ініціатив у сфері відкритої науки.

([вгору](#))

19.06.2026

Опитування EBLIDA: Вплив політичного середовища на бібліотеки

У ньому можуть взяти участь бібліотечні працівники всіх рівнів — від початківців до керівництва — та з усіх типів бібліотек, включаючи публічні, академічні, шкільні, національні та спеціалізовані установи ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Опитування досліджує **чотири ключові сфери:**

- повсякденна практика — досвід цензури та політичного впливу;
- процеси прийняття рішень — роль політичних акторів у формуванні фондів, кадровій політиці та наданні послуг;
- розробка інституційної політики (правил) — відповідність міжнародним стандартам, таким як Маніфест публічних бібліотек IFLA/UNESCO та Європейська конвенція з прав людини;
- політичне самовираження та гідність на робочому місці — захист від домагань, дискримінації та репресій.

Збираючи дані з усієї Європи, проєкт ELAN має на меті надати уявлення про те, як політичне середовище впливає на здатність бібліотек залишатися демократичними, інклюзивними та нейтральними установами. Результати дослідження стануть основою для рекомендацій щодо дотримання професійної етики, захисту гідності на робочому місці та надання бібліотекам можливості рівноправно обслуговувати всі громади.

Ваша думка має значення! EBLIDA запрошує всіх бібліотечних фахівців Європи взяти участь у цьому важливому опитуванні та долучитися до формування сильнішого, вільнішого та стійкішого бібліотечного сектору.

[Опитування](#) триватиме до **31 липня 2026 року**. Мова опитування — англійська.

Для зручності ми підготували переклад опитування на українську мову за [посиланням](#).

([вгору](#))

Додаток 42

01.06.2026

Опитування ELAN/ADELE щодо готовності до цифрових технологій та штучного інтелекту

Бібліотеки по всій Європі починають з дуже різних позицій, коли йдеться про впровадження цифрових технологій та штучного інтелекту. Деякі надають послуги на базі штучного інтелекту для користувачів; інші все ще будують базову цифрову інфраструктуру. Без якісних даних підтримка на європейському рівні ризикує не врахувати реалії на місцях ([Українська бібліотечна асоціація](#)).

Ваші відповіді допоможуть Експертній групі:

- Визначити найпоширеніші перешкоди, з якими стикаються бібліотеки під час впровадження цифрових технологій та технологій штучного інтелекту;
- Сформувати карту прогалін у навчанні та навичках, щоб розбудову потенціалу можна було спрямувати туди, де це найбільше потрібно;
- Задokumentувати відповідальні практики використання штучного інтелекту, включаючи управління, захист даних та рівний доступ;
- Сформувати рекомендації щодо політики, які EBLIDA та ELAN представлять європейським установам та національним бібліотечним асоціаціям.

Хто може взяти участь?

Опитування адаптується до вашої ролі – вас попросять назвати себе на початку, і ви побачите лише ті питання, які стосуються вас:

- Менеджери та директори бібліотек (≈18–25 хв) – стратегія, управління, бюджет, партнерства, політика
- Співробітники бібліотеки (≈15–20 хв) – щоденна цифрова практика, навчання, інструменти, послуги для користувачів

- Користувачі/відвідувачі бібліотеки (≈5–8 хв) – досвід використання цифрових послуг та послуг штучного інтелекту
Відповіді анонімні. Потрібно заповнити лише основний набір питань; все інше необов'язкове, і ви можете пропустити те, що не стосується.

Примітка для бібліотечних асоціацій

Якщо ви координуєте національну або регіональну мережу, ми щиро запрошуємо вас поширити це запрошення серед ваших бібліотек-членів. Короткі інструкції, готові до використання шаблони для соціальних мереж та фрагмент посилання на опитування для розсилки доступні на запит – просто дайте відповідь на цей електронний лист, і ми їх надішлемо.

Візьміть участь в опитуванні за

покликанням: https://www.surveymonkey.com/r/ELAN_Digital до **31 липня 2026 року**.

Запитання щодо опитування? Звертайтеся за адресою elanproject@eblida.org

Дізнайтеся більше: eblida.org/elan | adele-project.eu

Дякуємо за ваш внесок у сильніший та більш цифровий бібліотечний сектор у Європі.

З повагою,

Команда EBLIDA/ELAN

Від імені PL2030 та Експертної групи ELAN з питань цифрової трансформації бібліотек

ELAN співфінансується Європейським Союзом через програму «Креативна Європа». Висловлені погляди належать авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи EBLIDA.

([вгору](#))

Додаток 43

02.06.2026

CLARIVATE ЗАПУСКАЄ ДОСЛІДНИЦЬКУ АНАЛІТИКУ WEB OF SCIENCE

([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Академічні установи перебувають під зростаючим тиском фінансових викликів, формування колаборацій та демонстрації реальної цінності результатів досліджень. Однак дані та інструменти, необхідні для підтримки цих рішень, часто фрагментовані, суперечливі, не усім їм можна довіряти. Установам потрібні не просто швидші відповіді, а кращі аналітичні дані, які будуть покладені в основу прийняття рішень. Саме тому розроблено Web of Science Research Intelligence. Він об'єднує куровані дані усього життєвого циклу дослідження, охоплюючи публікації, патенти, фінансування, політичні документи, клінічні випробування тощо з технологіями штучного інтелекту на єдиній платформі, що підтримує стратегічне планування та щоденні робочі процеси. Аналітика Web of Science була сформована завдяки тісній

співпраці з дослідницькою спільнотою, що допомагає забезпечити узгодженість з реальними інституційними робочими процесами та швидке упровадження. Глобальна мережа з понад 50 раних користувачів та партнерів з розвитку у понад 20 країнах відіграє центральну роль у формуванні та вдосконаленні цієї платформи. Побудована на даних Web of Science, які визнані світовим стандартом бібліометричного аналізу, ця платформа забезпечує якість, узгодженість та простежуваність, необхідні для прийняття важливих рішень, розширюючи розуміння від фінансування та дослідницької стратегії до впливу на суспільство. Вона об'єднує дані з Web of Science Core Collection, Derwent Innovations Index, Cortellis Clinical Trials Intelligence та Pivot-RP в єдине джерело достовірної інформації. На відміну від універсальних інструментів штучного інтелекту, які спираються на широкі неперевірені джерела, Web of Science Research Intelligence ґрунтує кожен результат на керованих, авторитетних даних, забезпечуючи прозорість процесу створення відповідей. Research Intelligence Assistant спеціально створений для завдань управління дослідженнями. Він використовує показники та методології структурованого аналізу і являє собою відповідальний підхід до академічного штучного інтелекту.

Детальніше: <https://clarivate.com/.../announcing-the-global-launch.../>,
<https://clarivate.com/.../web-of-science-research.../>
(вгору)

Додаток 44

10.06.2026

ПРОГРЕС У ВИКОНАННІ ПРІОРИТЕТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПРОСТОРУ ТА СТРУКТУРНІ ПРОБЛЕМИ

(Національний репозитарій академічних текстів).

За допомогою актуального Табло показників Європейського дослідницького простору (ERA) за 2025 рік та Інформаційної панелі ERA усі зацікавлені можуть долучитись до даних моніторингу ERA. Звіт містить інформацію про прогрес, досягнутий на рівні ЄС та на національному рівні за чотирма пріоритетами ERA: поглиблення функціонального внутрішнього ринку знань; здійснення «зеленого» та цифрового переходу та розширення суспільної участі в ERA; розширення доступу до передового досвіду досліджень та інновацій по всьому ЄС; просування узгоджених інвестицій та реформ у дослідження та інновації. Фіксується значний прогрес у ряді підпріоритетів ERA: інвестиції в дослідження та розробки, відкрита наука, гендерна рівність, кар'єра та мобільність дослідників, глобальна взаємодія. Позитивні зрушення також очевидні в синергії з галузевою та промисловою політикою, у залученні громадян та суспільства до досліджень та інновацій. Разом із тим, обмежений прогрес та навіть стагнація мають місце у ряді ключових сфер, включаючи наукове лідерство, дії в галузі досліджень та розробок, орієнтовані на вирішення проблем, координацію інвестицій у

дослідження та розробки, а також синергію з політикою в галузі освіти та навичок. Залишаються значними відмінності між країнами, особливо – щодо потенціалу співпраці та інтеграції на основі досконалості. Загалом Табло показників ERA 2025 підтверджує, що Європейський дослідницький простір продовжує просуватися у напрямку координації дій та спільних політичних рамок, однак структурні дисбаланси та недостатня конвергенція ризикують підірвати довгострокову конкурентоспроможність Європи. У висновках підкреслюється важливість сталих інвестицій, узгодженості політики, посилення співпраці між країнами та секторами для повної реалізації потенціалу Європейського наукового простору. Також у документі йдеться про наступні кроки, зокрема: Табло показників ERA буде доповнено аналітичними матеріалами моніторингу у рамках окремих країн, а Єврокомісія у 2026 році має прийняти Закон про ERA.

Детальніше: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/continuous-progress-across-european-research-area-priorities-structural-challenges-remain-2026-06-01_en, <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/675add95-5bcc-11f1-aa6d-01aa75ed71a1/language-en>
(вгору)

Додаток 45

15.06.2026

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РАМКОВОЇ ПРОГРАМИ ЄС ДЛЯ НАУКОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

(Національний репозитарій академічних текстів).

Наукова дипломатія є інструментом просування інтересів, цінностей та суверенітету ЄС на світовій арені. Прийнята рамка ЄС забезпечує керівництво та координацію для держав-членів та відповідних зацікавлених сторін шляхом стратегічних, оперативних та стимулюючих дій, доповнених допоміжними діями на рівні Європейського Союзу. Центральним елементом нової системи є просування цінностей, які перебувають під тиском у багатьох частинах світу, починаючи з наукової та академічної свободи. Ці цінності є не лише частиною спільної європейської ідентичності, але й активами, що допомагають ЄС залучати та утримувати таланти у все більш конкурентному глобальному середовищі. «Горизонт Європа» відіграє ключову роль у цьому контексті, будучи найпотужнішим інструментом глобальної наукової дипломатії для Європейського Союзу. Канада, Південна Корея та Японія прийняли рішення приєднатися до програми, продемонструвавши свою довіру та спільні інтереси у підтримці свободи, демократії та міжнародного порядку. Очікується, що реалізація документу сприятиме захисту та просуванню демократичних цінностей, стратегічних інтересів, а також утвердженню технологічного та інформаційного суверенітету Союзу, забезпечить зміцнення позицій Союзу як одного з провідних світових гравців

у галузі науки і технологій шляхом відкритого та безпечного міжнародного наукового співробітництва, допоможе зміцнити довіру до науки, сприятиме використанню наукових розробок під час прийняття управлінських рішень та максимізації впливу дослідницького та інноваційного потенціалу ЄС, заохочуватиме залучення громадськості, захисту прав людини, боротьбу з потрійною планетарною кризою, що проявляється у зміні клімату, втраті біорізноманіття та забрудненні, зробить суттєвий внесок у досягнення «Порядку денного Організації Об'єднаних Націй на період до 2030 року» та Цілей сталого розвитку.

Детальніше: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/news/all-research-and-innovation-news/council-adopts-first-ever-eu-framework-science-diplomacy-2026-05-29_en, <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8931-2026-ADD-1/en/pdf>

(вгору)

Додаток 46

12.06.2026

ДОСКОНАЛІСТЬ ЧИ ДОСТУПНІСТЬ: ЯКУ МОДЕЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ОБЕРЕ ЄВРОПЕЙСЬКА ДОСЛІДНИЦЬКА РАДА?

[\(Національний репозитарій академічних текстів\)](#).

ERC, створена у 2007 році, є одним із найавторитетніших грантових інструментів у світовій науці. Її особливість полягає в тому, що фінансування надається насамперед на основі наукової досконалості запропонованого дослідження, без прив'язки до політичних пріоритетів, тематичних квот чи обов'язкових міжнародних консорціумів. Саме тому багато дослідників називають ERC «Лігою чемпіонів» науки. Отримання її гранту здатне суттєво вплинути на кар'єру науковця та посилити позиції університету, в якому він працює. Водночас успіх програми став поштовхом для виникнення проблем. Кількість заявок останнім часом різко зросла: якщо раніше експертні панелі розглядали від кількох десятків до приблизно півтори сотні пропозицій, то наразі окремі комісії змушені оцінювати понад 250 заявок. Це створює значне навантаження на рецензентів і ставить під загрозу якість експертного відбору. Одним із варіантів розв'язання проблеми стало запропоноване обмеження повторного подання заявок для тих, хто не отримав фінансування. Проте ця ініціатива викликала гостру реакцію наукової спільноти. Понад тисяча дослідників підписали відкритий лист із критикою такого підходу, стверджуючи, що він може зашкодити молодим ученим, обмежити подання сміливих ідей та погіршити становище представників менш ресурсно забезпечених установ і країн. Пропозиції щодо реформування процедури відбору ERC, які зараз обговорюються, стосуються скорочення обсягу заявок на початкових етапах конкурсу, використання коротких концептуальних описів проектів замість великих пакетів документів, зменшення кількості рецензентів для кожної заявки та більш широкого застосування цифрових

інструментів для попереднього аналізу матеріалів. Деякі науковці вважають, що система повинна приділяти більше уваги перспективним дослідникам на ранніх етапах кар'єри, збільшуючи для них шанси на отримання фінансування. Окреме питання – майже подвійне збільшення бюджету ERC у наступному фінансовому циклі Європейського Союзу, ініційоване Єврокомісією. Прихильники такого рішення вважають, що це дозволить підтримати значно більше якісних проєктів та зменшити надмірну конкуренцію. Але як саме мають розподілятися додаткові ресурси та чи не слід зосередитись на збалансуванні підтримки вже визнаних наукових лідерів і молодих дослідників? І чи має ERC і надалі керуватися виключно критерієм наукової досконалості, чи варто враховувати ширші політичні завдання Європейського Союзу, зокрема – підвищення конкурентоспроможності та більш рівномірний розподіл грантів між країнами? Прихильники чинної моделі наголошують, що саме незалежність від політичних міркувань зробила ERC настільки авторитетною, але дискусії щодо майбутнього балансу між досконалістю, ефективністю та справедливістю продовжують посилюватися.

Детальніше: <https://www.timeshighereducation.com/depth/if-erc-victim-its-own-success-how-can-it-be-saved>

(вгору)

Додаток 47

11.06.2026

КОЖЕН ТРЕТІЙ НАУКОВЕЦЬ НЕ МАЄ ДОСТУПУ ДО КВАНТОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

На сайті Організації об'єднаних націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) опубліковано інформаційний матеріал «Кожен третій дослідник не має доступу до інфраструктури квантових досліджень, що не дозволяє суспільству повною мірою реалізувати цей потенціал» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

Увагу зосереджено на матеріалах та висновках доповіді ЮНЕСКО «Квантовий момент: Глобальна доповідь за підсумками міжнародного року квантової науки й технологій». Відсутність доступу науковців до інфраструктури квантових досліджень стримує розвиток квантових технологій та їхнє поширення у таких галузях, як охорона здоров'я, обчислювальні науки, кібербезпека та кліматичне моделювання. Існує також значний географічний розрив: у Європі та Північній Америці за рік на кожну країну припадало в сім разів більше заходів у галузі квантової науки, ніж в Африці. Квантові комп'ютери здатні одночасно аналізувати величезну кількість варіантів розв'язання задач подібно пошуку виходу з лабіринту шляхом тестування всіх шляхів відразу, а не послідовно, як це робить класичний комп'ютер. Таке застосування квантової фізики значно збільшує обчислювальну потужність і може спричинити революцію у вирішенні

складних завдань – від розробки нових ліків та високоточного моделювання кліматичних систем до підвищення рівня кібербезпеки фінансових операцій та телекомунікацій. Однак без цілеспрямованих та скоординованих дій переваги цієї трансформації можуть виявитися сконцентрованими в обмеженій кількості країн, що не усуне, а лише посилить глобальну нерівність. Дослідження побудоване на інформації щодо 1300 зареєстрованих заходів у галузі квантової науки у 83 країнах за участю понад 1,2 млн осіб, а також результатах глобального опитування 590 експертів з 81 країни й даних провідних міжнародних наукових організацій, таких як Американське фізичне товариство. Для подолання нерівності у доступі до квантових досліджень ЮНЕСКО запустила Глобальну квантову ініціативу — рамкову програму для урядів, академічної спільноти, представників індустрії та громадянського суспільства, спрямовану на інклюзивний та етичний розвиток квантових технологій і забезпечення участі всіх країн у формуванні квантового майбутнього.

Детальніше: <https://www.unesco.org/ru/articles/kazhdyy-tretyi-issledovatel-ne-imeet-dostupa-k-infrastrukture-dlya-kvantovykh-issledovaniy-cto-ne?hub=701>, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000398055.locale=en>, <http://www.unesco.org/en/global-quantum-initiative>

(вгору)

Додаток 48

08.06.2026

ІІІ ЗМІНЮЄ ПРАВИЛА ГРИ

(Національний репозитарій академічних текстів).

При цьому серйозні порушення знайдені у 34 дисертаційних роботах, розгляд яких був тимчасово призупинений, а самі роботи відправлені на додаткову перевірку. 82 дисертації було повернуто їхнім авторам на доопрацювання. Як бачимо, генеративний штучний інтелект стрімко змінює академічне середовище, що робить нагальною для університетів потребу у встановленні чітких правил його використання, навчання ним здобувачів освіти та педагогів. Важливо провести межу між допустимим використанням штучного інтелекту та порушенням академічної доброчесності, зробити зрозумілими і прозорими вимоги використання ІІІ для пошуку літератури, редагування текстів, пошуку ідей, покращення структури дисертації, написання текстів наукової роботи. У багатьох країнах та університетах на ці питання досі не сформульовані відповіді. Тому потрібен консенсус щодо політики, прозорості процедур оцінювання та надійних інструментів виявлення ГШІ, які надають експертам точну й змістовну інформацію для прийняття рішень. Адже технології постійно удосконалюються, на відміну від більш неповоротких інституційних політик академічної доброчесності.

Детальніше: https://t.me/StrikePlagiarism_Ukr/417

(вгору)

19.06.2026

Наріжна В.

КИТАЙ ВІДМОВЛЯЄТЬСЯ ВІД ГУМАНІТАРНИХ НАУК ЗАРАДИ ШІ: В УНІВЕРСИТЕТАХ СКАСУВАЛИ ТИСЯЧІ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Китайські університети проводять масштабне оновлення освітніх програм, намагаючись привести систему вищої освіти у відповідність до [пріоритетів економічного розвитку країни](#). У межах цієї кампанії навчальні заклади відмовляються від тисяч спеціальностей, які влада вважає застарілими, та запускають нові програми, орієнтовані на сучасні технології, зокрема штучний інтелект ([ZN.UA](#)).

За даними Міністерства освіти Китаю, у період з 2021 по 2025 рік університети скасували або призупинили 12,2 тисячі програм бакалаврату. Паралельно протягом цього часу відкрили 10,2 тисячі нових освітніх програм. У результаті коригування торкнулися понад 30% усіх університетських програм країни, що стало одним із наймасштабніших переглядів структури вищої освіти за останні роки.

Найбільше скорочень припало на мистецтво, гуманітарні науки, іноземні мови та управлінські спеціальності. Ці напрями дедалі частіше розглядаються як перенасичені або менш затребувані на китайському ринку праці.

Нові програми, навпаки, орієнтовані на сфери, які влада вважає перспективними для економіки майбутнього. Зокрема, дев'ять китайських університетів відкрили спеціальності з “втіленого інтелекту” — напряму, який відповідає національній стратегії прискореного впровадження ШІ.

Реформа відбувається в умовах складної ситуації з працевлаштуванням молоді. Рівень безробіття серед молодих людей у Китаї перевищує 16%, а ринок праці швидко змінюється під впливом розвитку ШІ. З огляду на це китайська влада планує активно [використовувати ШІ для модернізації традиційних професій](#) та створення понад 12 мільйонів нових робочих місць.

([вгору](#))

07.06.2026

Чому нам доводиться знову пояснювати очевидне про наукометрію

([Пан Бібліотекар](#)).

Автори пропонують рамку з шести вимірів, які варто враховувати перед тим, як застосовувати будь-який бібліометричний показник:

- 1) На якому рівні відбувається оцінювання?
- 2) Кого саме оцінюють?
- 3) Яка мета оцінювання?

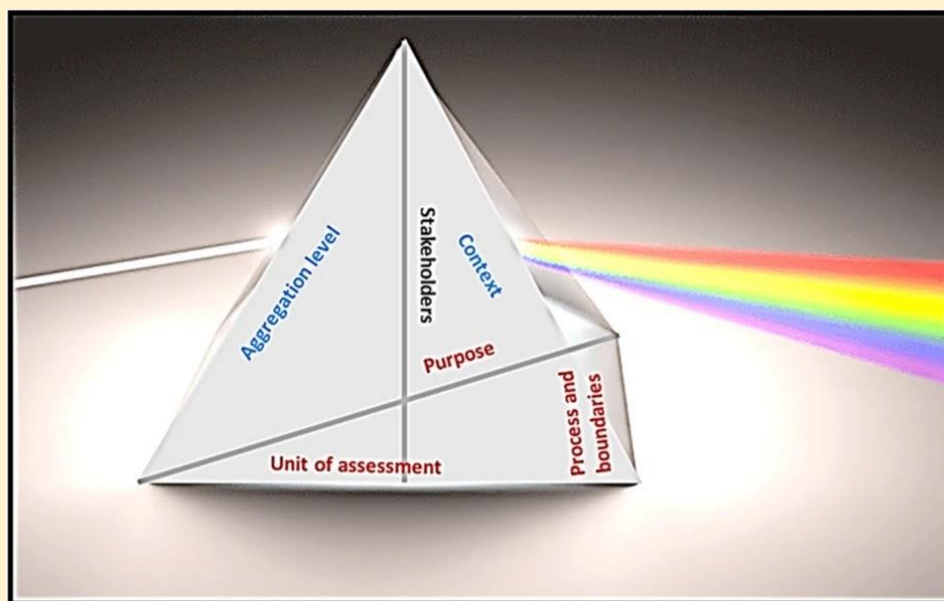
4) У якому дисциплінарному та інституційному контексті воно відбувається?

5) Який саме аспект наукової діяльності оцінюється?

6) Хто є зацікавленими сторонами цього процесу?

Звучить майже банально, але саме про ці речі дивним чином часто забувають, коли починається черговий конкурс, рейтинг чи кампанія з оцінювання ефективності науки.

Також, автори запропонували модель призми – дослідницька діяльність подається як біле світло, яке проходить через призму оцінювання і розкладається на різні кольори. Тобто, різні цілі оцінювання можуть давати різні, але однаково обґрунтовані результати.

Зверніть особливу увагу на [таблицю 2](#), де автори зібрали основні принципи відповідального використання метрик. Там немає нічого сенсаційного: якість даних, відтворюваність, врахування дисциплінарного контексту, обережність з узагальненими показниками, поєднання метрик з експертною оцінкою та прозорість.

На перший погляд, це очевидні речі, але чомусь саме вони підозріло часто зникають, коли доходить до реальних оцінювань науки та розподілу державного фінансування в Україні.

Table 2 Criteria for the appropriate use of indicators in research evaluation

From: A framework for the responsible use of bibliometrics in research evaluation

Criterion	Core insights	Sources
(1) Foundational frameworks	Multi-dimensional assessment frameworks; distinction between academic and non-academic impacts; inclusion of alternative metrics	AUBR (2010) and Moed (2017)
(2) Appropriate use	Choose indicators for a specific context, aggregation level, and discipline; misuse can mislead or harm	Glänzel (2006), Gorraiz et al. (2020), paper argument
(3) Data integration	Harmonise qualitative and quantitative evidence using standardised integration models for multi-purpose assessments	Daraio and Glänzel (2016)
(4) Basic data requirements	Ensure data quality, commensurability for comparisons, and reproducible validity	Daraio and Glänzel (2016) and Bookstein (1997)
(5) Measurement pitfalls	Beware randomness, conceptual fuzziness, and interpretive ambiguity affecting design and clarity	Bookstein (1997)
(6) Indicator criteria	Indicators must be valid; meaningful; reliable; robust; normalisable; standardisable, and based on high-quality data	Moed (2017), Bookstein (1997), Daraio and Glänzel (2016), and Gorraiz et al. (2016)
(7) Application considerations	Align indicators with the unit of assessment, disciplinary practices, evaluation purpose, and available infrastructure	Moed (2017) and EU Scoping Report (2021)
(8) Composite indicators warning	Use cautiously: may obscure complexity, rely on arbitrary weights, reduce transparency, and introduce bias	Moed (2017), paper critique
(9) Balancing methods	Combine metrics with peer review, expert judgment, narratives, and qualitative evidence to ensure fairness and relevance	Moed (2007), best practice literature
(10) Responsible use	Apply indicators critically; prioritise transparency, reproducibility, stakeholder engagement, ethics; use as decision support, not sole decision-makers	CoARA (2022), EU (2021), Moed (2017), Curry et al. (2020) and Daraio and Maletta (2025)

Чи є у цій статті щось принципово нове? На мою думку, ні. Більшість цих принципів уже давно присутні в Leiden Manifesto, DORA, Metric Tide, CoARA та багатьох інших документах. Новизна роботи у спробі систематизувати їх в одну зрозумілу рамку, яку варто використовувати як своєрідний чек-лист перед початком оцінювання.

Саме тому такі статті залишаються потрібними, адже попри десятки маніфестів, декларацій і рекомендацій, ми продовжуємо спостерігати дивовижне явище: частина людей усе ще намагається перетворити наукометрію на щось схоже на астрологію. Береться один показник, бажано найпростіший, оголошується універсальною мірою якості, після чого починаються далекосяжні висновки про “кращих” і “гірших” науковців, журнали чи університети. Тому бібліометрична спільнота змушена раз за разом повторювати очевидні речі.

Для України це має особливе значення. Якщо ми справді хочемо будувати прозорі системи оцінювання науки, зменшувати вплив особистих зв'язків, кумівства та інших самовбивчих практик, нам потрібна не відмова від метрик, а їх грамотне використання. Не сліпа віра в цифри, але й не повернення до моделі, де все вирішується виключно кулуарними судженнями та домовленостями.

(вгору)

Додаток 51

10.06.2026

ЛАБОРАТОРІЇ ТРИМАЮТЬСЯ НЕ ЛИШЕ НА ДОСЛІДНИКАХ

На сайті Times Higher Education опубліковано статтю Пета Метарома та Сача Джаясінгхе «Працівники дослідницької інфраструктури повинні мати такі самі умови праці, як і науково-педагогічні працівники» ([Національний репозитарій академічних текстів](#)).

У ній автори стверджують, що сучасні університетські дослідження дедалі більше залежать від висококваліфікованих технічних і наукових спеціалістів, однак чинні системи класифікації посад і трудових відносин не відображають реальної ролі цих працівників у науковому процесі. Автори звертають увагу на те, що складне лабораторне обладнання, високопродуктивні обчислення, біобанки, дослідницькі платформи та інші елементи сучасної наукової інфраструктури потребують постійного супроводу фахівців із вузькоспеціалізованими знаннями. Такі працівники не лише забезпечують функціонування технічних систем, а й часто беруть участь у плануванні експериментів, розробленні методик, аналізі результатів та навчанні молодих дослідників. Попри це, у багатьох випадках їх відносять до професійного або адміністративного персоналу, а не до академічної спільноти. Так, в Австралії чинні підходи до класифікації працівників університетів сформувалися в період, коли наукові дослідження значною мірою спиралися на індивідуальну роботу окремих учених. Сьогодні все більше проєктів реалізуються великими міждисциплінарними командами, у яких спеціалісти з дослідницької інфраструктури виконують критично важливі функції, але кадрові моделі до цих перетворень не встигли адаптуватися. Не можна нехтувати той факт, що ця недосконалість має свої негативні наслідки: різниця у статусі науково-педагогічних співробітників та працівників інфраструктурних підрозділів проявляється в обмежених можливостях кар'єрного просування, нижчому рівні професійного визнання, меншому доступі до механізмів підтримки розвитку тощо. Це створює труднощі з утриманням висококваліфікованих кадрів і може ускладнювати залучення нових спеціалістів у сферу дослідницької інфраструктури. Проблема виходить за межі окремих університетів, оскільки наразі це загальне явище для усього світу. Якщо інституції освіти та науки не забезпечуватимуть конкурентних умов праці та зрозумілих кар'єрних траєкторій, вони ризикують втратити досвідчених працівників, які обиратимуть кар'єрний трек у промисловості, державному та приватному секторі. Одним із можливих рішень може стати перегляд систем класифікації посад із визнанням того, що персонал дослідницької інфраструктури є невід'ємною частиною наукового процесу. Це дозволить забезпечити більш справедливі умови праці та краще відобразити внесок таких фахівців у створення наукових результатів. Адже успішність сучасних досліджень дедалі більше залежить не лише від окремих учених, а й від широкого кола фахівців, які підтримують довгострокову стійкість дослідницької системи.

Детальніше: <https://www.timeshighereducation.com/depth/research-infrastructure-staff-should-be-same-terms-academics>

(вгорі)

Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс

Інформаційно-аналітичний бюлетень
Додаток до журналу «Україна: події, факти, коментарі»
Ідентифікатор медіа R30-01101

Упорядник **Натаров Олег Олександрович**

Видавець і виготовлювач
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського
03039, м. Київ, Голосіївський просп., 3
Тел. (044) 524-25-48, (044) 525-61-03
E-mail: siaz2014@ukr.net
Сайт: <http://nbuviap.gov.ua/>

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 7871 від 28.06.2023 р.